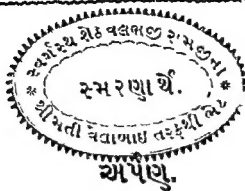

પ્રથમનાં પાનાં ૧ થી ૬૪ વી. પી. ૫૦૨૪૨૨ ટ્યુટોરીયલ પ્રેસમાં,
૨૧૧ એ, ગીરગામ બેંક રોડ, મુંબઈ, છાપ્યાં.

પછવાડેનાં પાનાં ૧ થી ૫૫ અને મુખપૃષ્ઠ, અસ્તાવના, તથા અનુક્રમણિકા
નસરવાનજી ખરશેદજીએ યુનિયન પ્રેસમાં, ૩૭, ધોલીતલાવ,
મુંબઈ, છાપ્યાં.

૪૬ પિંડ વિધિનાં ૧ થી ૧૬ તથા તેનું મુખપૃષ્ઠ શ્રી. એસ. દેવજીએ
મુંબઈ વૈભવ પ્રેસમાં, સર્વન્દ્રસ ઓફ ઈન્ડિયા સોસાયટીઝ
બીલ્ડીંગ, સેન્ટ્રલ રોડ, ગીરગામ, મુંબઈ, છાપ્યાં.

આ સ્મારિકાના મૂળ સંયોજક

જેમની પ્રેરણાથી જ આ સ્મારિકા પ્રકટ થાય છે

અને

જેમણે પોતે શ્રમ લઈ આ રૂઢિચુસ્ત એકત્ર કર્યો છે

તે જ્ઞાતિહિતૈષી

સદ્ગત ભારુકરભાઈ મોતીભાઈ પંડ્યાની

એક પવિત્ર યાદ તરીકે

આ પુસ્તક

હું તેમના આત્માને અર્પણ કરું છું.

સ. હિ. ૧૦ માં ત્રિપાઠી.

પ્રસ્તાવના.

આવા પુસ્તકને પ્રસ્તાવનાની શી જરૂર છે, એમ કદાચ કોઈને લાગશે, અથવા વળતે કેટલાકને તો આ પુસ્તકની જ શી જરૂર હતી, એમ લાગશે. તો પણ જ્યારે હવે આ પુસ્તક છપાયું અને મહારા જ્ઞાતિભાઈઓની સેવામાં સોંપવાને તૈયાર કરાયું, ત્યારે તો તે બાબત બે બોલ લખવા તે નકામા નહીં જ ગણાય, એવી આશા છે.

આ પુસ્તક છપાવવાનું પ્રથમ સુઝાડનાર સદગત શ્રી ભાસ્કરભાઈ મોતીભાઈ રઘુનાથજી પંડ્યા હતા. તેઓ આ પુસ્તકને સત્વર પ્રકટ થયેલું જોવા ઘણા આતુર હતા; પરંતુ દૈવેચ્છા તેથી પ્રતિકૂળ હોવાથી તેઓ તે જોવા ન પામ્યા. તેથી અતિશય ગ્લિગિરી થાય છે. તેમણે આ પુસ્તક રચાવીને પ્રકટ કરવાનું કેમ સૂઝાડ્યું ને જણાવવું યોગ્ય થઈ પડશે. મહારી ધર્મપત્ની અ. સૌ. વિષ્ણુલક્ષ્મીના સ્વર્ગવાસ પછી તેના સ્મરણાર્થે શ્રીજીના મંદિરમાં હમેશને માટે કથાશાળા સ્થાપવાને મહારાં માતાતુલ્ય ગં. સ્વ. લલિતા ભાભીની ઇચ્છા હોવાથી, અને તે વખતે મંદિરમાં રા. રા. કરુણાશંકર શાસ્ત્રી દરદોષ કથા કરતા હતા, તેમણે હમેશાં કથા ચાલુ રાખવાનું કષ્ટ કરવાથી. એક કથાશાળા સ્થાપવાનું નક્કી કરવામાં આવ્યું. અને તે નિમિત્તે કથા કહેવા બેસવાને ણની શકે તેટલો એક મોટો ઓસારો (ઑટલો) શ્રીજીની સંમુખ કરાવ્યો, અને ત્યાં કથા કહેવા બેસવાનું કરાવ્યું. પણ આપણામાં કહેવત છે કે મનુષ્ય કાંઈ ધારે છે અને ઈશ્વર કાંઈ જુદું જ કરે છે, અને તે પ્રમાણે કેટલોક સમય કથાશાળા ચાલુ રહ્યા પછી મહારાં ગં. સ્વ. ભાભી દેવલોક પામ્યાં. એટલે અમુક કાચ્છોસર શાસ્ત્રી કરુણાશંકરે કથા ચાલુ રાખવાને ના પાડી અને પોતે નદીયાદ છોડીને મુંબઈ આવ્યા. તે પછી કથાશાળા માટે શી વ્યવસ્થા કરવી, એ એક પ્રશ્ન થઈ પડ્યો. તેથી મહારાં ભાભીએ ગં. સ્વ. મહારાં પૂજ્ય માતુશ્રીવાળા ઘરમાં વનિતાવિશ્રામના જેવી એક સ્ત્રીશ્રાવધર્મક સંસ્થા ચાલુ કરી હતી તે સંસ્થાને તેમના સ્મારક તરીકે લલિતાગ્રમ નામ આપીને તે સાથે વિષ્ણુલક્ષ્મી કથાશાળા પણ જોડી દેવાનું નક્કી કરવામાં આવ્યું. અને તેમાં રહેલી એકાદ બેન કથા કરે તેવી વ્યવસ્થા કરી અને તે વ્યવસ્થા અત્યાર સુધી તો ચાલુ છે. હવે પછી ઈશ્વરેચ્છા હોય તે ખરી! આ પ્રકારનો વિષ્ણુલક્ષ્મી સ્મારકનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો.

તે છતાં આપણી જ્ઞાતિને કાંઈ લાભ થાય અથવા મરનારનું કાંઈક સ્મરણ જ્ઞાતિમા રહે એવું કાંઈ કાર્ય કરવાને ગ લાસ્કરભાઈનો ખાસ આગ્રહ હતો અને તે માટે આપણી જ્ઞાતિમા અસલથી ચાલતા આનેવા રીતિરિવાજોનો સગ્રહ કરીને તે એક પુસ્તક રૂપે બહાર પાડવાને તેમણે સૂચના કરી તે ઉપરથી તેમને જ તેવો સગ્રહ કરવાનું કાર્ય સોંપ્યું અને તે કાર્યમા મહારા સચાલક રા ભાઈ શિવલાલે પણ મદદ કરવાનું કળૂંયું આ પુસ્તકનો અસલ મગ્રહ રા ભાસ્કરભાઈએ એકઠો કર્યો, અને રા શિવલાલને તે સોંપ્યો તે ઉપરથી રા શિવલાલે કેટલોક સુધારોવધારો અને વ્યવસ્થા ક્રમમર કરીને છાપવાને પુસ્તક તૈયાર કર્યું તેમ કરવામા, રા શિવલાલે પોતે પણ પૂર્ણ ચોકમાઈથી જોડીતી માહિતી મેળવવાને અને પુસ્તકનું લખાણ ચોગ્ગ રીતમધ તૈયાર કરવાને કોઈ રીતે ઓછો શ્રમ લીધો નથી આ પુસ્તક છાપવાને આખ્યા પછી તેના પ્રુફ જેમ જેમ આવતા ગયા તેમ તેમ જ્ઞાતિના ધણા ખરા ભાઈઓને દર વખતે જોવા મોકલાતા અને તેમાથી જે જે કાંઈ પણ સૂચના આવતી તે બધી એકઠી કરીને, રા શિવલાલે તેનો ઘટતો સમાવેશ આ પુસ્તકમા કર્યો છે આ રીતે આ પુસ્તક છપાવવા ચોગ્ગ તૈયાર કરી આખ્યા બહુવ આ બંને ગૃહસ્થોનો તથા ઘટતી સૂચના કરનારા અન્ય મર્વ જ્ઞાતિમધુઓનો પણ જેટલો ઉપકાર માનું તેટલો ઓછો છે

પ્રત્યેક જ્ઞાતિના રીતિરિવાજો ઘણા ઉંચા ઉંદેશથી અને ચકારણ સ્થપાયેલા હોય છે પરંતુ કાળે કરીને મૂળ કારણ જાણનાર હોય ધણા થોડા જ રહ્યા છે, ને જેમ જેમ આજકાલનો સુધારો ઉઠે પ્રવેશ કરતો જશે તેમ તેમ આ રીતિરિવાજો પોતે જ મનુષ્યોના અમરણમાથી પણ જતા રહેશે એવી ભીતિ રહે છે અરુ દહીએ તો આજ પણ પ્રત્યેક કુટુંબમા આ રિવાજોની લપૂર્ણ માહિતી ધરાવનાર વૃદ્ધ પુરુષ કે સ્ત્રી લાગ્યે જ મળી આવશે તેથી ફલાણે પ્રમગે દેવી વિધિ કરવી જોઈએ, શુ અને કોને કેટલું આપવું જોઈએ, આપણામા મૂળ મપ્રદાય કેરો છે તે વિગેરે જાણવા માટે આજકાલના જાણના વર્ગના ને મોઢાગી વચે પડોચેવાઓને પણ કોઈ જાણીતા પુરુષ કે સ્ત્રીની પાસે દોડતું પડે છે એવા અમયમા જેટલું જ્ઞાન આજ પણ ઝડી રહ્યું છે ને મળી શકે એમ છે તેટલું એકત કરીને મગ્રહ રૂપે પ્રમિદ્ધ કરવામા આબુ હોય તો તે જળ વાઈ રહે ને વર્તમાન તથા ભવિષ્યની પ્રજાને બહુ ઉપયોગી થઈ પડે, એ ઉંદેશથી પણ આ લઘુ પુસ્તક છપાવવાનું ઈચ્છા માનેતું છે

આમાં કોઈ ન્યૂનતા રહી હશે અથવા દોષો દૃષ્ટિગોચર થશે તો તે સુધારવામાં બહુ શ્રમ નહિ પડે, પણ આવો મંત્રણ ન થયો હોય તો ભવિષ્યની આપણી સ્વચ્છાતિની પ્રગતને કેટલી હાનિ પહોંચે, એ પ્રશ્નનો જવાબ વિચાર કરીએ છીએ ત્યારે આવા શ્રમની આવશ્યકતા પ્રત્યક્ષ જણાવા વિના રહેતી નથી.

આ પુસ્તકનું નામ શું રાખવું તે વિષે વિચાર થતાં મહારા પૂજ્ય પિતાશ્રીના સ્મારક તરીકે જ્ઞાતિની વચ્ચેથી ‘માધવરામ-સ્મારિકા’ છપાવી છે, તે જ પ્રમાણે આ પુસ્તકને પણ ‘શિવકાશી-સ્મારિકા’ નું નામ અપાય તો સારૂ એમ મેં ધાર્યું હતું. પણ તે બદલ રા. ભાસ્કરભાઈ સાથે મતભેદ થયો. તેમનો અભિપ્રાય ‘વિશ્વ-સ્મારિકા’ નું નામ આ પુસ્તકને આપવું એવો હતો તેથી આખરે આ પુસ્તકને ‘શિવ-વિષ્ણુ સ્મારિકા’ નામ આપીને મહારાં બંને બહાલાઓનું નામ આ સાથે જોડ્યું છે. અને આ સ્મારિકા કોઈને કોઈ પણ રીતે ઉપયોગી લાગશે તો મહારા કર્તવ્યની સફલતા થઈ એમ માનવાનો સંતોષ થશે, અને મહારા બંને બહાલાંઓનું નામ અમુક વખત મૂધી પણ મહારાં જ્ઞાતિજનોના સ્મરણમાં રહેશે, એટલે જ સંતોષ બસ છે.

આવા નાના પુસ્તકને છપાવતાં આટલાં બધા વર્ષ કેમ લાગ્યા તે બાબતમાં બે શબ્દો લખવા તે અયોગ્ય નહીં ગણાય. પુસ્તકને માટે મથક કરવામાં, ને તે ચોક્કસ ધોરણપૂર્વક લખવામાં કેટલોક સમય નીકળી ગયો. તે પછી તેના મુદ્ર છાપખાનેથી જેમ જેમ આવતા ગયા તેમ તેમ તે મર્વ લાઈઓને સુધારવા મોકલાતાં અને તે પાછા આવતા ઘણો સમય નીકળી જતો તે પછી બધાં મુદ્રણી સૂચનાઓ વાંચીને એકત્ર કરવામાં ભાઈશ્રી શિવલાલની કપરી નોકરીને લીધે પણ ઘણો સમય વીતી જતો. એ પ્રમાણે એકત્ર કરેલી સૂચનાઓ ઉમેરીને મુદ્રણ પાછા સુધારો કરવાને પ્રેસમાં અપાતા. આમ કરવામાં ગમે તેટલી ઉતાવળ કરવા છતાં પણ પ્રેસવાળા તરફથી ઘણી જ અમાધારણુ ઢીલ થતી તે પ્રમાણે ઢીલ થવાથી કેટલીક વખત આગળપાછળનો સળથ ભળતી રાખવામાં ગમે તેટલી સત્તા રાખવા છતાં કેટલીક ભૂલો રહી ગઈ છે અને એક બે ઠેકાણે તો બેવડું છપાઈ ગયું છે. છતાં પુસ્તકને ઘટતું માહિતીપૂર્ણ કરવાની સલાહ રાખવામાં જે શ્રમ રા. શિવલાલે લીધો છે તેટલાનો ખ્યાલ કરી મર્વ લાઈઓ તરફથી આવી ભૂલો દરગુજર કરવામાં આવશે, એમ આશા છે તે ઉપરાંત જેને જેને આમાં કોઈ ખામી અથવા

મુધારોવધારો કરવા જેવું લાગે તેઓ જો લખી મોકલવાની કૃપા કરશે તો ઉપકાર સાથે-ઈશ્વરેન્દ્ર હશે તો આ પુસ્તકની ખીણ આનૃત્તિ ડોઈને પણ છપાવવાનો પ્રમંગ અગર ઇન્દ્ર થશે તો તે વખતે આવી સૂચનાઓનો અમલ થઈ શકશે

આ પુસ્તકમાં ઘણા રિવાજો છાપવાના રહી ગયા હશે અથવા વળતે ન્યૂનાધિક છપાયા હશે તો તે બદલ લેખક તથા પ્રમિદ્ધકર્તાને ક્ષમા મળવામા ઉદાર જાતિબુદ્ધિઓ તરફથી વાધો નહિ આવે, એવી આશા છે

આ બધા રિવાજો ચાલુ ગણવા જેવા જ છે એમ લેખક તથા પ્રમિદ્ધકર્તાનું માનવું નથી. કેટલીક જગ્યાએ લેખકે તો પોતાના વિચાર જણાવ્યા પણ છે પણ જે રિવાજો હાલમાં પ્રચલિત છે તે સર્વ ભાઈઓની સમક્ષ બની શકે તેટલા ર-તુ કરવા એટલે જ આ પુસ્તકનો ઉદ્દેશ છે અને તેનો ડોઈને કાઈ પણ ઉપયોગ છે, એમ લાગશે તો આ પુસ્તક છપાવવાનો શ્રમ મદદ થયો એમ માનીશું છેવટે આપણી ઉચ્ચ અને વિશાળ જ્ઞાતિનો હાલમાં જે ક્ષય થતો લાગે છે તેનું મુખ્ય કારણ લગભગ દરેક કુટુંબમાં કવેશ અને કુસપ જ છે, એમ મહાદ્ ભાનવું છે તેમાથી શ્રી પરમાત્મા મર્વને બચાવો અને અસ્રવ જે સ્થિતિ હતી તેવી જ અથવા તેથી પણ વધારે ઉચ્ચ જિયતિ થાઓ અને જ્ઞાતિનો વિસ્તાર વધો એટલી તે મહાન્ પિતા પ્રત્યે પ્રાર્થના કરતા આ પ્રસ્તાવના બધ કન્વાની રજા લઉં છું

લાં સં હીં

નં માં ત્રિપાડી.

તાં કૃ-આ સ્મારિકામાં પૂરવણી તરીકે કેટલાક ચિત્રો આપવામાં આવ્યા છે તે ઉપર જાતિબાઈઓનું ખામ ધ્યાન ખેંચવાની જરૂર છે એ ચિત્રો આપણી જાતિમાં લગ્ન ઉપવીન તથા સીમત સમયે જે ગણેશ તથા ડોળા ભીંત ઉપર કહાડામાં આવે છે તેના છે મદગત ભાસ્કર ભાઈએ ઘણી ઝીણવટથી શ્રમ લઈને અમલ ઉપજી એકેક નકવ તૈયાર કરીને મહાગ ઉપર મોકલી આપી હતી અને બને તો તે છાપવી એમ તેમની ઘણી તીવ્ર ઇન્દ્ર હતી પરંતુ દુર્ભાગ્યે તે પોતે તે ચિત્રો અથવા આ પુસ્તક છપાવવું જોવાને શક્તિમાન થયા નહી તેથી અત્યંત શોક થાય છે તેમની ઇન્દ્રાનુમાર આ ચિત્રો રગ પુરીને છપાવીને અને આપ્યા છે જે હાલના ગમથમાં બ્યારે બુનું મથળ બુલાતું બય છે તે ગમથે ખામ કરીને ઉપયોગી થઈ પડશે એવી આશા છે

અનુક્રમણિકા.

વિષય	પાનું.	ક્રમ	વિષય	પાનું.	
પ્રસ્તાવના	૧-૪	૬	બૂખ્યાં ઢાણે રહેવું ...	૯	
પ્રકરણ ૧.		૭	માતા આણવાની રીત ...	૯	
બાલકનો જન્મ થાય તે વખતની રીત.		૭ (ક)	ગાગરણેડીયાં લેવા જવાની રીત ...	૧૦	
		૭ (ખ)	માથ જમાડવાની રીત ...	૧૦	
ક્રમ	વિષય	પાનું.	૮ માતા વળાવવાની રીત. ...	૧૧	
૧ બાલકનો જન્મ થાય તે વખતે ...	૧	૯	વાને ન્હાવાની રીત ...	૧૧	
૨ નાળીએર ગળાડાવવાની રીત.	૧	૧૦	ગણેશ પૂજવાની રીત ...	૧૨	
૩ છઠ્ઠીની રીત ...	૨	૧૧	સર્ગાની નાત ...	૧૨	
૪ જોવા તેડે તેની રીત ...	૨	૧૨	ભાંગવસન કરવાની ને પીઠી ચોળવાની રીત ...	૧૨	
૫ બાળાંબળીયાંની રીત ...	૩	૧૨ (ક)	પીઠી ચોળવાની રીત	૧૨	
૬ જળદેવકી આરવાની રીત...	૩	૧૩	મોસાળાની રીત ...	૧૩	
૭ ઝોળીચોળીની રીત ...	૪	૧૩ (ક)	બડવાની મા સાડી લૂગડાં ...	૧૩	
૮ ક્રીયાણીની રીત...	૪	૧૩ (ખ)	બડવા સાડી લૂગડાં ...	૧૩	
૯ લેટો કરાવવાની રીત	૫	૧૩ (ગ)	ભિક્ષાની સામગ્રી ...	૧૪	
૧૦ નામ પાડવાની રીત	૫	૧૩ (ઘ)	તળાંસણું ...	૧૪	
૧૧ ચોલકરણ ...	૬	૧૩ (ઙ)	મોસાળું વહેંચવાની રીત ...	૧૪	
		૧૪	જનોઈ વખતના સામાનની ચાઢ ...	૧૪	
પ્રકરણ ૨		૧૫	નવડાવવાની રીત ...	૧૫	
જનોઈ કેવા વખતની રીત.		૧૬	ગાયત્રી-જપ વખત ...	૧૫	
ક્રમ	વિષય	પાનું.	૧૭	ભિક્ષા ...	૧૫
૧ મુહૂર્ત બતાવવાની રીત ...	૬	૧૮	બડવો ઢાડાવવાની રીત ...	૧૬	
૨ લીટી કરવાની રીત ...	૭	૧૮ (ક)	ફોંઠા વાળવાની રીત ...	૧૬	
૩ લાલસાડુની રીત ...	૭	૧૯	વરઘોડો ફેરી આવ્યા પછીની રીત ...	૧૭	
૪ પાપઠ વણવાની રીત ...	૮				
૫ વૃદ્ધિશ્રાદ્ધની રીત ...	૮				

મ	વિષય	પાનું.	ક્રમ	વિષય	પાનું.
૦	જનોઈ દીધું હોય તે		૧૫	કન્યાને લૂગડાં ૨૭
	વર્ષમાં કરવાની રીત ...	૧૮	૧૬	પરગામ કન્યા દેતી	
૦	(ક) ધીમ ૧૮		વખતની કેટલીક ખાસ	
૦	(ખ) ટાઢી-શેરનું આસણું ...	૧૯		રીતો... ૨૮

પ્રકરણ ૩

વિવાહ મળે તે વખતની રીત.		
ક્રમ	વિષય	પાનું
૧	આંલેલો કરવાની રીત ...	૧૯
૨	વિવાહ-સંબંધ બાંધવાની રીત ૨૦
૩	વિવાહ-સંબંધમાં ફેરફાર	૨૧
૪	કન્યા બહાર ગામ ઠઈ શકાય ૨૨
૫	સાદું કરવાની રીત ૨૨
૬	વિવાહ-સંબંધ તોડવાની રીત ૨૨
૬ (૧)	રીતસર આંલેલો ન થયો હોય ત્યારે ૨૨
૬ (૨)	આંલેલો યથા પછી ૨૩
૭	વિવાહ ફાક કરવાનાં કારણો ૨૩
૮	આંલેલો કરવા જવા અગર કન્યા દેવા જવાની રીત ૨૪
૯	કુશળ હાલિણી ૨૪
૧૦	સાતિભોજન ૨૫
૧૧	કન્યાને ઘેર તેડવાની રીત ૨૫
૧૨	વરને ઘેર તેડવાની રીત ૨૬
૧૩	હરખ કરવાજવાની રીત ૨૬
૪	મોજાણની રીત ૨૭

પ્રકરણ ૪

વિવાહથી આરંભી લગ્ન થતાં મુધીમાં ફર પર્વે વરપક્ષ તરફથી કન્યાને કરવામાં આવતી રીત.		
ક્રમ	વિષય	પાનું
૧	હોળીને દિવસે ૨૯
૨	ઉન્હાળામાં ૨૯
૩	ગોચીમાં ૨૯
૪	નાગપાંચમ ૩૦
૫	લે બારશ ૩૦
૬	મો આઠમ ૩૦
૭	નવરાત્રિ ૩૦
૮	દિવાળી નિમિત્તે ખાવું ૩૧
૮ (૧)	મઠીયાં, મુવાળી વિગે-રેના ટોપલાની રીત...	... ૩૧
૯	કન્યાપક્ષ તરફની રીત ૩૧
૧૦	રીતભાત ન લેવાની પદ્ધતિ... ૩૧

પ્રકરણ ૫

લગ્ન વખતની રીત.

૧	મુહૂર્ત દેખાડવાની રીત ...	૩૩
---	---------------------------	----

ન	વિષય	પાનું	ક્રમ	વિષય	પાનું.
૨	લીટી, લાડુ, પાપડ વણવા,		૧૬ (૨)	વરવાળાને ત્યાં ...	૪૦
	વાને ન્હાનું, ગણેશપૂજન, ૩૩		૧૭	વરઘોડો ...	૪૦
૨ (ક)	લીટી ...	૩૩	૧૮	મહારાણીનો દીવો ...	૪૧
૨ (ખ)	ગણેશ ...	૩૪	૧૯	કન્યાપક્ષની તયારી ...	૪૪
૩	લીટીનો દિવસ	૩૪	૨૦	ઠલવો આપવાની રીત ...	૪૫
૪	પીઠી ચોળવાની રીત ...	૩૪	૨૧	ઠલવા બોખાનો ખીન્ને	
૫	ચીધુર મોકલવાની રીત ...	૩૪		ફેરો ...	૪૬
૬	પરમીડા વાળવાની રીત ...	૩૪	૨૨	છાનાં મોળણાં ...	૪૬
૬	મોળણું ...	૩૪	૨૩	તંબોળાતંબોળ ...	૪૭
૭*	આઠ વધાવવાની રીત ...	૩૪	૨૪	કન્યાને નવડાવવાની રીત	૪૭
૮	પીઠી ચોળવાની રીત ...	૩૪	૨૫	ન્હાણીયાંબાણીયાં ...	૪૮
૯	આંદલો કરવાની રીત ...	૩૪	૨૬	પોંખવાના સામાનની યાદી	૪૯
૧૦	વૃદ્ધિશ્રાદ્ધ ...	૩૫	૨૭	તોરણે પોંખવાની રીત ...	૫૦
૧૧	મોસાળું ...	૩૫	૨૮	ચુંટી ખચણવાની રીત ...	૫૦
૧૧ (૧)	કન્યાની મા માટે ...	૩૫	૨૯	ચોરીમાં કન્યાપક્ષ તર-	
૧૧ (૨)	કન્યા માટે ...	૩૫		ફથી જોયતી ચીન્નેની યાદી	૫૧
૧૧ (૩)	વરને માટે ...	૩૫	૩૦	ચોરીમાં મૂકાતા પેસાની	
૧૧ (ક)	હારડાની વિગત ...	૩૫		યાદ ...	૫૧
૧૧ (ખ)	હારડો બનાવવાની		૩૦ (૧)	બૂરશી ...	૫૨
	રીત ...	૩૬	૩૦ (૨)	પુરયાણવાચનની	
૧૨	માતા લાવવાની રીત ...	૩૮		દક્ષિણા ...	૫૨
૧૩	બૂખ્યાં કોણે રહેલું ...	૩૮	૩૧ (૧)	વરવાળા તરફથી ...	૫૨
૧૪	સૂર્યપાઠ સંભળાવવાની		૩૧ (૨)	કન્યાપક્ષ તરફથી ...	૫૩
	રીત ...	૩૮	૩૨	પરગામી વરને કરવી	
૧૫	જાણુંમોળણું મોકલવાની			પડતી વધારાની રીત,	
	રીત ...	૩૮		સામાચોરીની દક્ષિણા	
૧૫ (૧)	જાણું ...	૩૯		તથા સોપારીની રીત ...	૫૩
૧૫ (૨)	મોળણું ...	૩૯	૩૩	કોળાં આગળની રીત ...	૫૫
૧૬	લગ્ન નિમિત્ત કર ...	૪૦	૩૪	લાહ પૂજવાની રીત ...	૫૬
૧૬ (૧)	કન્યાવાળાને ત્યાં ...	૪૦	૩૫	વરકન્યા વળાવવાની રીત ...	૫૬

* પાનું ૩૩ અને ૩૪ એવડાવાથી કમચાલ વળુ જાળતો બિવસાઈ છે, ત્યારે એક જાળત ૫૨લી મૂકાઈ જાણને તેનો કમ અપાયો છે.

મ	વિષય	પાનું.	ક્રમ	વિષય	પાનું.
૨	અધ્યયણી નાત ફેરવ- વાની રીત ૭૭	(૩)	મંડળ ઉપરના ઘડાની વિગત ૮૨
૧૩	મોસાજું ને તળાંસજું ૭૭	(૪)	ઘડા ઉપર છાંયડીયો વિગેરે	... ૮૨
૧૩ (ક)	મોંચેરાનાં લૂગડાં ૭૭	(૫)	ઉમા-મહેશ્વર ૮૨
૧૪	કર્મોન્તર ૭૮	(૬)	પદ ૮૨
૧૫	બુસટ મારવાની રીત ૭૮	(૭)	ઘૃતપાત્ર ૮૨
૧૬	મોંચેરું કરવાની રીત ૭૯	(૮)	તલપાત્ર ૮૨
૧૭	પાટ ઉઠવાનો ઝાર ૭૯	(૯)	દોરીલોટો ૮૨
૧૮	ધીમાં મોંડું જોવડાવવાની રીત ૭૯	(૧૦)	છત્રી ૮૨
૧૯	સાધર જમાડવાની રીત ૮૦	(૧૧)	જોડા ૮૨
૨૦	ગાડવો આપવાની રીત ૮૦	(૧૨)	પૂજનો સામાન ૮૨
૨૦ (ક)	ગાડવાની વિગત ૮૦	(૧૩)	કથા... ૮૨
૨૧	ગાડવાનો ઝાર કરવાની રીત ૮૦	૨ રૂપિ—પંચમી		... ૮૨
૨૨	વહાય કરવાની રીત ૮૦	(૧)	સ્નાનસમયે ૮૨
૨૩	સૂવાવડ કરવાની રીત ૮૦	(૨)	ગણપતિપૂજનસમયે	... ૮૩
૨૪	પલ્લાનું ઘરેલું ઘડાવવું ૮૧	(૩)	મંડળ ૮૩
૨૫	સીમંત પછી અગર સીમંત વખતે આપવાનાં લૂગડાંની રીત ૮૧	(૪)	રૂપિનો સામાન ૮૩
અકેશુ ૮			(૫)	વંશપત્રી ૮૩
પ્રતોધાપનાદિ કર્મ—કર્મમાં આપ- શ્યક સામગ્રી.			(૬)	ખીજે સામાન ૮૩
૧	ગર્ભસુભગા ૮૨	(૭)	ખીજાં ઢાન ૮૩
(૧)	તળાવ ઉપર પ્રાયશ્ચિત્ત સમયે ૮૨	(૮)	માળીનો સામાન ૮૩
(૨)	મંડળ ૮૨	૩ ચાતુર્માસ ૮૩
			(૧)	મંડળ ૮૪
			(૨)	અચૂર્ણ હસણા... ૮૪
			(૩)	અચૂર્ણ પૂજસામગ્રી ૮૪
			(૪)	માળીનો સામાન ૮૪
			(૫)	સ્નાનસમયે ૮૪
			(૬)	ગણપતિપૂજનસમયે ૮૪
			(૭)	પચૂર્ણ સામાન ૮૪
			(૮)	ગોદાન, શનિદાન, ને ભૂમિદાન# ૮૪

ક્રમ	વિષય	પાનું.	ક્રમ	વિષય	પાનું.
૫	કરણશાઈ લાડુ ૧૦	૩૬	ઢોઢળાં ૧૩
૬	લાઠડશાઈ લાડુ ૧૦	૩૭	દાળ ૧૩
૭	મોતીચુરમો લાડુ ૧૦	૩૮	ચોખા ૧૩
૮	પાંચ પકવાન ૧૦	૩૯	ખીચડી ૧૩
૯	મીઠો ભાત ને પુરી ૧૦	૪૦	મહોદું ચાક ૧૩
૧૦	ખીર'જ ૧૦	૪૧	તળ્યા વધારનું ચાક ૧૩
૧૧	કસાર ખાંડનો ૧૧	૪૨	કાચળનું ચાક ૧૩
૧૨	ચુરમો લાડુ માંદા ધીનો ૧૧	૪૩	ચાક તળવાનાં ૧૪
૧૩	ચુરમો લાડુ ઉપર ધીનો ૧૧	૪૪	આખરવાનું દૂધ ૧૪
૧૪	ખાંડનો લાડુ માંદા ધીનો ૧૧	—		
૧૫	ખાંડનો લાડુ ઉપર ધીનો ૧૧			
૧૬	ચાંદીયો લાડુ ૧૧	અકરણુ ૧૨.		
૧૭	દયથો લાડુ ૧૧	અવસાનસમયની ક્રિયા અને		
૧૮	સમેટાનો લાડુ ૧૧	ઉત્તરક્રિયા.		
૧૯	મગજનો લાડુ ૧૧	૧	પુણ્ય ૧૪
૨૦	ગસોટનો લાડુ ૧૧	૧ (ક)	સમણુ લાડુ ૧૫
૨૧	ગસોટ ૧૧	૧ (ખ)	કુંભદાન ૧૫
૨૨	કેળાં દહે'ચી ૧૧	૨	ભૂમિશય્યા, લોંચ નાંખવાની રીત ૧૫
૨૩	ઘોરનું પુરી ૧૨	૨ (ક)	ભૂમિશય્યાનો અધિકાર કેને નથી ? ૧૫
૨૪	શીખ'ડ પુરી ૧૨	૨ (ખ)	ભૂમિશય્યાનો ખરો સમય ૧૫
૨૫	કુધપાક પુરી ૧૨	૨ (ગ)	ભૂમિશય્યા મહિ આવ-શ્યક સામગ્રી ૧૫
૨૬	ખાસુદી પુરી ૧૨	૩	ભૂમિશય્યાના અનધિકારીને નોંધતો સામાન ૧૭
૨૭	શીરો પુરી ૧૨	૪	નદીએ લઈ જવાનો સામાન ૧૭
૨૮	શેવી દહે'ચી ૧૨	૪ (ક)	વાંસ ૧૭
૨૯	ચુરખો પુરી ૧૨	૪ (ખ)	મૃત સ્ત્રીને માટે સામાન ૧૭
૩૦	ટોપરાની ઘારી ને દૂધપાક ૧૨			
૩૧	ખાંડની પુરણપોળી ને દૂધપાક ૧૨			
૩૨	કસાર દહે'ચી ૧૨			
૩૩	રસ દહે'ચી અગર ટાટલી ૧૩			
૩૪	દૂધ ૧૩			
	મીઠો ૧૩			

ક્રમ	વિષય	પાનું.	ક્રમ	વિષય	પાનું.
૫	શબવહન ...	૧૮	૧૮-છ કૃષ્ણકુંભ ...	૨૯	૨૯
૬	અગ્નિદાહ ...	૧૮	૧૮-જ લોહદાન ...	૨૯	૨૯
૭	અભયદાયદી સ્ત્રીને અગ્નિદાહ ૧૯	૧૯	૧૮-ઝ આમાત્ર ...	૨૯	૨૯
૮	જેજીવ સતી સ્ત્રીને અગ્નિદાહ ૧૯	૧૯	૧૮-ટ મુખાવસોચન ...	૨૯	૨૯
૯	ભૂમિદાહ ...	૨૦	૧૮-ઠ દીવો, જેડું આદિનો ...	૨૯	૨૯
૧૦	સંન્યાસીની અંતિમ ક્રિયા. ૨૦	૨૦	સંકલ્પ ...	૨૯	૨૯
૧૧	અગ્નિદાહ પછીની ક્રિયા ...	૨૦	૧૮-ડ લીલો-મુકો મેવો વગેરે	૨૯	૨૯
૧૨	ખીચડી ...	૨૧	પ્રચૂર્ણ ...	૨૯	૨૯
૧૩	ચોથીયું ...	૨૨	૧૯ શય્યાનો સામાન ...	૩૦	૩૦
૧૪	નવ દિવસની સામાન્ય ક્રિયા ૨૨	૨૨	૧૯-૧ પુરૂષને માટે...	૩૦	૩૦
૧૪-૧	કથાશ્રવણ ...	૨૨	૨૦ સુવાસિની સ્ત્રીને માટે ...	૩૧	૩૧
૧૪-૨	દૂધપાણી ...	૨૩	૨૧ કુંવારા અથવા વિધુરને માટે ૩૧	૩૧	૩૧
૧૪-૩	અગ્નિસંસ્કાર કરનાર. ૨૩	૨૩	૨૨ સંન્યાસીની આરાધના ...	૩૧	૩૧
૧૪-૪	લાડુ ખવડાવવાનો ...	૨૩	૨૩ ખારમાની પાઘડી ખાંધવાની	૩૧	૩૧
૧૪-૫	શાક આપવાનું ...	૨૩	રીત ...	૩૧	૩૧
૧૪-૬	સારવાનું ...	૨૪	૨૪ ત્રયોદશા સારવાનો સામાન ૩૧	૩૧	૩૧
૧૪-૭	મસાણુ ગાય દોહવાનું...	૨૪	૨૫ શ્રાદ્ધસમયે ...	૩૨	૩૨
૧૪-૮	નવમો દિવસ ...	૨૪	૨૬ શ્રાદ્ધનાં નોતરાં ...	૩૨	૩૨
૧૪-૮-ક	૨૪વા કૂટવાનું ...	૨૫	૨૭ શ્રાદ્ધસમય ...	૩૨	૩૨
૧૪-૮-ખ	વિધવા થયેલી સ્ત્રીને	૨૫	૨૭-ક સ્ત્રીને માટે ...	૩૨	૩૨
કરવાની ક્રિયા...	...	૨૫	૨૭-ખ જઘાત ...	૩૩	૩૩
૧૪-૯	દશાહ ...	૨૬	૨૭-ગ ધાયાંબોધાં ...	૩૩	૩૩
૧૪-૧૦	પંચકશાન્તિ ...	૨૬	૨૭-ઘ મરણતિથિ ન જણાઈ	૩૩	૩૩
૧૫	એકાદશા, દ્વાદશાનો સામાન ૨૭	૨૭	હોય તેનું ...	૩૩	૩૩
૧૬	સ્ત્રીનું દશા ને એકાદશા ...	૨૭	૨૭-ચ આજ્ઞે પડવો...	૩૩	૩૩
૧૭	દ્વાદશાનો સરાવવાનો સામાન ૨૮	૨૮	૨૭-છ સંન્યાસીની તિથિ ...	૩૪	૩૪
૧૮	શય્યાદાન (સંજ્ઞા) ...	૨૮	૨૮ નીલોત્સર્ગ ...	૩૪	૩૪
૧૮-ક	શય્યા ...	૨૮	૨૯ નતવાળીયો, નતવાળીયણુ. ૩૫	૩૫	૩૫
૧૮-ખ	પદ, ડબો વગેરે ...	૨૮	૩૦ જેડું ઉઠાડવાની રીત ...	૩૬	૩૬
૧૮-ગ	ટ્રોણના મોંગ વગેરે ...	૨૯	૩૧ દીવો ઉઠાડવાની રીત ...	૩૬	૩૬
૧૮-ઘ	શગડી, કૂનસ વગેરે ...	૨૯	૩૨ નિત્યકુંભનો લાડુ ...	૩૬	૩૬
૧૮-ચ	ઉમામાહેશ્વર ...	૨૯	૩૩ કેટલાક પ્રચૂર્ણ રિવાજ ...	૩૬	૩૬

ક્રમ	વિષય	પાનું.
૩૪	આંચણું પાળવાનો રિવાજ...	૩૭
૩૫	વિધવાને આંચણું ...	૩૮
૩૬	વિધુરને આંચણું ...	૩૮
૩૭	કર ...	૩૮

પ્રકરણ ૧૩

નાતનાં દાપાં

૧	નાતનાં દાપાંની વિગત ...	૩૯
૨	નાતશાહી ભંડારા ...	૩૯
૩	નામું કેમ કરવું ? ...	૪૦
૪	નામાવાળાને લાભ ...	૪૦
૫	નામાવાળાની યાદ ...	૪૧
૫-૧	ઉત્તમ પક્ષ અથવા પંદરતું તડ ...	૪૧
૫-૨	ધર્મ પક્ષ અથવા ચાલી-મનું તડ ...	૪૨
૬	બન્ને પક્ષના રૂપીઆની યાદ ...	૪૪
૬-૧	ઉત્તમ પક્ષ ...	૪૪
૬-૨	ધર્મ પક્ષ ...	૪૪
૭	બન્ને પક્ષનાં વાસણની યાદ ...	૪૬
૭-૧	ઉત્તમ પક્ષ ...	૪૬
૭-૨	ધર્મ પક્ષ ...	૪૮
૭-૩	બંને તડનાં લોગાં વાસણની યાદ ...	૫૦

ક્રમ	વિષય	પાનું.
૭-૪	ડાકોરવાળાં વાસણ ...	૫૦
૮	સં. ૧૯૭૦ ના ચેત્ર સુદિ ૧૪ સુધી ધર્મ-પક્ષના ચોપડામાં લેણા નીકળતા રૂપીયાની યાદિ. (એક ગૃહસ્થની જાણ પ્રમાણે ...)	૫૦
૯	ધર્મ-પક્ષના ચોપડામાં સં. ૧૯૩૯ ની સાલમાં ધર્મ-પક્ષનાં વાંસણોની યાદી...	૫૨

ભાગ ત્રીજો

૫૮	પિંડ વિધિ ...	૧-૧૬
કેળાં ગણેશ આદિ ...		
છોકરીના લગ્નપ્રસંગે કેળાંનો ગણેશ નમૂનો ...	૧	
જનોઈપ્રસંગે ગણેશનો નમૂનો ...	૨	
છોકરા તથા છોકરીના લગ્નમાં તથા શ્રીમંતમાં ગણેશનો નમૂનો ...	૩	
છોકરીના લગ્નપ્રસંગે કંસલા કુકડાં અને ગણેશનો નમૂનો ...	૪	
દીવાસના ગણેશનો નમૂનો...	૫	

शिव-विष्णुस्मारिका.

શ્રી નડીયાદ વડનગરા નાગરી પ્રાક્ષણ

જ્ઞાતિના રીતિરિવાજો.

અકરણુ ૯

બાલકનો જન્મ થાય તે વખતની રીત.

નડીયાદની વડનગરા નાગરી નાતમાં બાલકની માના મામાપ જન્મતા હોય ત્યાં સુધી સ્ત્રી સુવાવડ સુના પોતાને મોસાળ નામ એવો સાધારણ રીવાજ છે કદાચિત્ માત્ર મામાપ જન્મના ન હોય તો પણ પહેલી સુવાવડ તે તે સ્ત્રીને મોસાળ અને તેને અભાવે બાપના નિકટના સગાને ત્યાં કરવામાં આવે છે છુટાછેડા થયા પછી જે રીત કરવામાં આવે છે તે નીચે પ્રમાણે —

૧ બાલકનો જન્મ થાય તે વખતે — છુટાછેડા થાય કે તરત જ, સુવાવડના સાસરીયાને ત્યાં વધામણી ખાવાસાથ, સુવાવડી સ્ત્રીના પીયરીયા, પોતાનું અડીને સગુ ન્હાનું છોકરું હોય તેને મોકલે છે તે વખતે વધામણી ખાતા આરનારને વહેવાઈ તરફથી જો પહેલાં ખોળાને પુત્ર જન્મ હોય તો ૩ રૂ ને જોળ શે ૧૧, ને પુત્રી જન્મ વખતે ૩ રૂ ને જોળ શે ૧૧, અપાય છે બીજી સુવાવડે જો છોકરો આવે તો ૩ રૂ ને જોળ શે ૧૧, ને છાંદરી આવે તો માત્ર જોળ અપાય છે ત્યાર પછીની સુવાવડે કંઈ જ નહિ.

૨ નાળીયેઝ ગળકાવવાની રીત — પાગમે વામે વહેવાઈને ત્યાં નાળીયેઝ ગમકારના આવવાનું કહેવડાવવું એટલે સુવાવડી સ્ત્રીની

૧ કેટલાએક પુત્રી જન્મ વખતે ૫૦ કદાવડા જ નથી — પછી તે પહેલાં ખોળાની હોય તો પા.

૨ કેટલાએક બીજી સુવાવડે આ રીત કરતા નથી

નણુંદ અગર શ્વસુર-પક્ષનું અડીને^૧ સગું હોય તે એક નાળીયેર અને પાંચ સોપારી લઈને આવે. નાળીયેર ખાટલા પાસે મૂકીને પાંચ સોપારી ખાટલા તળે ગળાવવામાં આવેછે. એ રીત કરવા આવનારને સુવાવડીનાં પીયરીયાં તરફથી એક ટકો^૨ આપવામાં આવેછે.

૩. છઠ્ઠીની રીત:—છઠ્ઠે વાસે સવારે, સુવાવડીને પીયર એક ખાટલાઉપર ઢંકુવતે, છઠ્ઠીનાં ૭ પૂતળાં, ઘોડીયું, અને પારણું ચીતરવાં. તે ઉપર એક રેશમી રેળે અને એક કાગળ પાથરી તેનાઉપર ચોખ્ખાની ૭ ઢમલીઓ કરવી; તે દરેક ઢમલીઉપર એક એક પૈસો ને એક એક સોપારી મૂકવું. સુવાવડીને સાસરે ગાંધણીને જમવાનું નોતરું કરવું. જમવા આવનાર ગાંધણીયે પોતાની સાથે એક રેળે, સવાપાશેર ઘીર, સવાપાશેર ગોળ^૩, અને સવાપાશેર મુક, લઈને જમવા જવું. ત્યાં જઈ છઠ્ઠીના ખાટલાઉપર રેળે^૪ ઓરાડી પૂજા કરવી ને ઘીગોળ સુંઠ ત્યાં મૂકવાં. તે ગાંધણીને ઉપર ઘી સાથે કસાર જમાડી વિદાય કરતી વખતે છઠ્ઠીઉપરના ૭ પૈસા તથા તે ઉપરાંત ટકો એક મળી કુલ નવ પૈસા આપવા; અને જે ઘી ને ગોળ તે ગાંધણી લાવી હોય તેમાં તેટલાં જ વધારે ઉમેરી આપીને તેને પાછાં આપવાં ને મુંઠ ઘેર રાખવી.

૪. નેવા તેડે તેની રીત:—દસ વાસામાં અગર બારમે વાસે કે પછી બીજે કેઈ સારે દિવસે સુવાવડીનાં સાસરીયાંને નેવા તેડવાં. નેવા આવેલાંમાંથી સાસુને ૬. ૦૦ કે ૭૦૦, વડસાસુ હોય તો તેને

૧. કામળ, મામાળ, માશીળ, ફેઈળ, નાસુદે, દેરાળી અને નેકાળી એટલાં 'અડીને સગાં' કહેવાય

૨. ટકો=ત્રણ પૈસા

૩. ઘી ગોળ ને મુંઠ એ દોડ કરણથી છઠ્ઠીને દિવસે નથી લઈ જવામાં આવતાં તો પછી તે બાજાંબાજીયાને દિવસે લઈ જાય, જ્યારે લઈ જાય ત્યારે સુવાવડીનાં પીયરીયાં મુંઠ રાખી લે અને ઘી ગોળ તેટલાં જ ઉમેરી પાછાં આપે

૪. બીજી સુવાવડીથી ગાંધણી રેળે લાવતી નથી ને પીયરીયાંએ પોતાના ધરને પાવર્યાં હોય તે એ રેળથી જ કામ આવેછે,

પણુ ૩ બા કે લૂગડું, માળસાસરે ૩. બ તથા ખીજાં અડીને સગાં હોય તે દરેકને ટકા ટકા સુવાવડીના પીયર તરફથી અપાયછે.

૫. બાળાંબળીયાંની રીત—આરમે વાસે આ રીત કરાય છે સુવાવડીને સાસરે ગાંધણીને નોતડું કરવું, ને તેને ઉપર ઘીસાયે શીરો ને ખીચડી જમાડી, વદાય કરતી વખતે ટકા આપવો તે ગાંધણી સાજે દોરડા બાધવા આવે ત્યારે બાલકને માટે હાથનું, પગનું અને કોટનું ધરેણું શક્તિપ્રમાણે તે બાલકના બાપને ઘેરથી લેતી આવે પ્રથમ શકુન તરીકે કાચા સુતરના કંકુવાળા અગર લાક્ષ ઉનના દોરડા બાલકને બાધીને પછી ધરેણું પહેરાવે વીઢાય કરતી વખતે સદર ગાંધણીને ટકા એક આપવામા આવેછે—આ ધરેણું માત્ર પહેલા બોળાનું ઊકડું હોય તેને જ કરવામા આવેછે, ત્યાર પછીની સુવાવડે ખાસ કરવાની રીત નથી, પરંતુ માત્ર ગાંધણી જમાડાય છે એ કદાચિત્ કઈ સોઠક સંતાપ કે એવા અનિવાર્ય કારણથી તે પ્રસંગે આ ધરેણીની રીત થઈ શકી ન હોય તો તે પછી સવડ પ્રમાણે બીજી કોઈ સુવાવડે એ રીત કરી કહાડેછે.

જળદેવડી ઝારવી^૧—આરમે વાસે, સવારે, પીયરમા, એક ત્રાંબા કુડીમા પાણી ભરીને ચોક મધ્યે મૂકવી, તેની પાસે પાટલા ઉપર કે વેદીઉપર પહેલી લીટી કકુની, પછી બીજી લીટી રખ્યાની, પછી પાછી ત્રીજી લીટી કકુની (એકી લીટીયો કકુની, ને બેકી લીટીયો રખ્યાની) એ પ્રમાણે આઠ લીટીયો કરવી તેની પાસે જહીનો પાટલો અગર સાદો પાટલો તથા ખીચડી ઘીનું નૈવેદ્ય મૂકવા તે પાટલા ઉપર ચોખાની એક ઢગવી કચી ને તે ઉપર એક સોપારી મૂકવું, તથા તેની પાસે એક પાણી^૨ મૂકવી પછી સુવાવડી સ્ત્રીએ કેડમા ગળણું ખોશી ઊકડું લઇને તે કુડી તથા લીટીયોની આસપાસ ફરવું ને દરેક

૧. આ રીતને 'પાણી મુઢવી' એમ પણ કહેછે.

૨. ત્યારે બાપનો જન્મ થાય ત્યારે સુવાવડીના ખાટલા આગળ એક પાણી મૂકાય છે, તે પાણી અલિપ્ત મૂકવી.

ફેરે એક રખ્યાની લીંગી જૂલી નાખીને (ક કુની લીંગી રહેવા દેવી) પાણીની ધાર કુડીમા ને કુડીમા કરવી—એ પ્રમાણે કુન ચાર ફેરા ફરી ચારે રખ્યાની લીંગીયો જુસી નાખવી એખા મોપારી ને કુડીનુ પાણી કુવામા નાખના તેમ કર્યા પછીથી જ સુવાવડી અગર હોમ્મર બહાર નિસરી શકે

■ જોખીપોખીની રીત — મારમે વામે, સાજે, પીયરમા આ રીત કરાયછે ચાર હોકરાઓને બોનાવવા તે હોકરાઓ જોખીના ચાર હોકા ઝાતીને માગકને જરા દીદિબે પગી એ દીદિગનાર હોકરાઓમા ખાંડે પાવના એનચી દાણા વહેચી વદાય કરવામા આવેછે

૮ ઝીયાણાની રીત — પીયરમા સુવાવડ સુઈ રહી, સુવા સિની સો સાસરે જમ ત્યારે ત્રીજે, પાચમે, કે સાતમે મહિને ઝીયાણાની રીત કરાય છે એક ઘોડીયુ^૧ તાસકો સાથે, પાગરા (સીમત વખતે ગાડવાને સુતરનો ફાગકો વીંટિનો હોય તે ફાગકાના પાગરા વણાવેના હોય તે) ને માકડીયો, બોમ્બા ન ૩ (એક શેલાનુ ને મે સાદા), બે મો ડીયો ને બે ચાદરો એન્દી ચીજો સારો દિવસ જોઈ સુવાસિની સ્ત્રીને સાસરે તેના પીયરીયા મોકલ વેછે તથા પોનાની સકિત મુજબ બાવકને હાથે પમે ફડે અને કાને તથા છોકરી હોય તો નાકે સુવાવડી સ્ત્રીના માખાપ ધરેણું^૨ કરાવેછે જો ધર સારું હેય તો કેડે પણ ધરેણું મરાવે છે — આ ઝીયાણાની રીત માત્ર પ્રથમ સુવાવડે જ કરાય છે — પછીથી નહિ

૧ આ ઘોડીયુ સવવાયા વજરનુ ખરાગિને ત્યાંથી આવ્યુ હોય તેરી જ સ્થિતિમા અ રહે પદર વીસ દિવસ આગમ્ય જોડીને સાસરે મોકલવામા આવે છે ત્યાં હોકરીના સાસરીયાનો મુતાર હોય તે ખીવા મારી કરી સાલવી આરે અને પોતાના હાંડનુ દામ બદલ કરી ૧ ૫ તે સાસરીયા પ સેચી લે

૨ પહેલા હાથે પમે અને ૩ ચારીનુ જ ધરેણુ અપાતુ દનુ હવે હાથે સોનના આમળીયા થયા છે

૬. સેટા કરાવવાની રીત:—નાનમાં, ધુનમ અને અમાસ વચ્ચેના કૃષ્ણપક્ષના દિવસોમાં બે ઘેર ઊકરાં સાંપડ્યાં હોય, અમે તેના દસ વાસા દરમ્યાનમાં બે વરસાદ પ્રસાદ ન હોય તો જ આ રીત કરાવાય છે: આ રીતને મારે એવું ધરમસંદ કરવામાં આવે છે કે જેમાં એક સીધી દારમાં ત્રણ ખંડ એવી રીતે આવ્યા હોય કે વચ્ચેના ખંડમાં, તે ખંડની બે બાજુ આવેલા દરેક ખંડનું બારણું સામસામી પડવું હોય. સામસામી આવેલા બે ઊડાના બે ખંડ પૈકી દરેકમાં રાત્રે અંધારામાં એક એક સુવાવડી સી કેડમાં ઊકરે લઈ બંધ બારણે સામસામી મોઢું રાખી ઉભી રહે, અને તે દરેકની પાછળ એક એક સુવાસિની સી દીવાનું કેડીયું લઈ ઉભી રહે. એ પ્રમાણે ગોઠવણ કર્યા પછી તે બંને સુવાવડીયો પોતાના ખંડનાં બારણાં ઉઘાડી પેલા વચલા ખંડમાં, અંધારે, સામસામી મળીને, અંરૂપરૂસ, ઊકરાં બદલે. ત્યારપછી તેમની પાછળ રહેલી સુવાસિની સીયો દીવો પ્રકટાવી સામસામી ત્યાં આવે ને દીવો બતાવે ત્યારપછી સુવાવડી સીયો પોતપોતાનાં ઊકરાં લેઈ પોતાને ઘેર જાય.

૧૦. નામ પાડવાની રીત.—જ-મેઘા બાલકની કોઈ અગર સુવાવડીના સંસ્કારાનું સચું નામ પાડવાં આવે તેને ખુશીનું પથાસકિત

૧. જ્યાં ખંડની આવી વ્યવસ્થા નથી હોતી ત્યાં સામસામી પડતાં બે બારણાવાળો એક ખંડ વસદ કરવામાં આવે છે. તે ખંડમાં મગે એક ખાટલો આંડો રાખેલો મુકવામાં આવે છે. તે ખાટલાની આસપાસ અંધારામાં બંને સુવાવડીયો પોતાની કંઈ ઊકરે રાખી સામસામી ઉભી રહે છે, ને પાસે એક બીજા સામાન્યવતી સી પલ્લુ ચોરડામાં રહે છે તે ચોરડામાં સામસામી બારણાંની બહાર એક એક સામાન્યવતી સી દીવો રાખી ઉભી રહે છે. ખંડમાં રહેલી સુવાવડીયો ખાટલા ઉપરથી ઊકરા બદલે એટલે તરત પેલી ચોરડામાં રહેલી સી તે ખંડનાં સામસામી પડતાં બંને બારણા ઉઘાડી નાખે છે એટલે પેલી દાયમાં દીવા લઈ ઉભી રહેવી બંને સીયો અદર આવી દીવો બતાવે છે.

૨. જે આ રીત કરવામાં ન આવે ને તે સી સુવાવડી સીયો પરસ્પર કેખા દે તો તેમને ઇચ્છો એક બીજા ઉપર પડવાથી ઊર્કસં કાઢી જાય—એવી બેચાઓમાં સમજ હોય છે.

તેથી વધારે આવેનાં સગાં હોય છે તે બરશી અગર પંપ્રતો સવાશેર ભાર લઈ જાય છે. તેમાંથી પણ ચક્રનું એક ચોગનું પાછું આપવામાં આવે છે.

કેટલાએક લોક બિહાર પીરસતી વખતે લાલગાડુ અને બિહારી એકનું ગાડી ઉચ્ચક રોકડી રક્ષા આપે છે.

આ રીતમાં કંઈ ફરત્યાત નથી પણ ઘણે ભાગે વહેવાર પ્રવર્તે છે એટલે જેટલાંને ત્યાંથી લાલ-ગાડુ આવે તેમને ત્યાં પાછો પ્રસંગ આવે ત્યારે આ માણસ પણ તે પ્રમાણે કરે.

૪. પાપડ વણવાની રીત—સામે દિવસ હોય ત્યારે એક દિવસ આગમય સાંજે સગાંવહાલાંને અગર વધારે ઉત્સાહ હોય તો આખી નાતને ‘કાલે પાપડ વણવા આવજો’ કરી ફહેવરાવવામાં આવે છે. પાપડ વણાઈ રહ્યાપછી પાપડ વણવા આવેલાંમાંથી, વહેવાળાને નં. ૨૫ લેખે; બીજાં સગાંમાં, સગપણ પ્રમાણે, એકવીસ, પદર, ને તેર લેખે; સગાં નહિ એવાં નાતનાં બીજાં ઈરાને નં. ૬ લેખે, તથા દરેક કુવારી છોકરીને નં. ૫ લેખે;—એ પ્રમાણે સંતે પાપડ વહેવવામાં આવે છે. ઉપત્રી રીતમાં સર્વેએ વણવા જવુંજ અને પાપડ વણવા જ એવું કંઈ ફરત્યાત નથી. કોઈ કોઈ તો માન ધર મેળે એક બે સગાંની મદદથી પણ વણે છે ને ઉપકા ખટરાગમાં ઉતરતાં નથી.

જનોઈના પ્રયોગ એક દિવસ, બે દિવસ, અગર ત્રણ દિવસ સુધી ચલાવી સકાય છે. ત્યારે એકથી વધારે દિવસનો પ્રયોગ હોય ત્યારે પહેલા દિવસને ‘જળવાસણ’નો દિવસ કહે છે. જનોઈના કર ત્રણ ગણાય છે. તેમાં જનોઈને દિવસે તો અવસ્થ નાન કરવામાં આવે છે ને તેના આગલા પાછલા દિવસોએ, જે સરક હોય તે બીજાં કોઈ ચેર નાન ન હોય તો એક એક નાત કરી કઢાડે છે.

૧. જળવાસણની રીત—સગાંમાં કંઈ વૃદ્ધિમત્ક કે એવાં કંઈ વરનો સંજવ હોય છે તો વૃદ્ધિઆદની દિવા જનોઈમાં

બેચાં પાચ દિવસ અનાઉ પણ કરી લેનામા આવેછે તેથી વૃદ્ધિ શાદ
અનાને તથા જનોઈ પહેનાને તે દિવસથી માનને તે મગર કાપે
સમાપ્ત થયાનો મકપ કરાય ત્યામુધી મુન વાગતુ નથી તે વખતે
નીચે મુજબ મામાન નેઈએ છીએ — ગેલુ ગજ ના, ગજ્યાગી
ગજ ના ધડ રો ૨, નાળીયેર નંગ ૧, સોપારી ગે ૧, પૂજન
સામગ્રી, ગોળ, ઘી ગે ૧૧, દુગ પૈસા આશરે ૩ નાના

પગમા છોડાની વુ હોય તો તેની પાને ૫ જવાર મુખવાય છે
તેમા એક ટકો મુવો પડે છે કોઈર ન મુડે છે

૬ ભૂખ્યાં કોણે રહેતું? — મદુ અને ઉપવીતમ મ્કાર કરનાર
પતિ પત્ની એ નો જણે તે દિને ક્રિયા અમાપ્તિ પર્યંત ભૂખ્યા રહેતુ
તદન ભૂખ્યા ન રહી રાકનાર કૃષ્ણ દનાદાર કે મીઠાઈ વર્ષ રાકે છે

૭ માતા આણવાની રીત — કેટલાએને (મનીમા ખાસ)
ત્યા દરે પ્રગ્તુને માતા આણવાનો રીનાજ હોય છે, અને કેટલાએક
ઉત્સાહને વીધે અગર માનનાના સગમે માતા આણે છે માતા
આણવાનો નિચાં થાય ત્યારે બે દીનસ આગમય બે રાત્રિગમા
થોડાક જાણનો બુકો અને માગી એકમા કરી તેમા પાણી
અને થોડા ઘઉં ને જન નાળી રાખવામા આવે છે તેને
જવાગ વાવવા કહેછે. અને એક દિનસ આગમય
બે પીનામ અગર મગદા બે બાજદ, એક પીતળનો લોટો,
એ- (વાજદની) આરલી બાજરીનો પૂતો એક, નાળીયેર ન ૨
મુડો ન ૨, મીઠા ન ૧, ને મુદ્ડીના કકકા ન ૨, એટલી
વગ્તુઓ માનગને આપની અને તેને માતા તૈયાર મગા કહેતુ તે
ઉપગ્રી માનણ માતા તૈયાર કરીને જે સ્વદ્ધ્યને ત્યા માતા
આણનાના રોય, તે સ ગુરુસ્થના વેવાઈને ત્યા માતા પધગારી

૧. માતા બુ કી રવિવાર મગજવાર કે ગરવા લવાય છે તે
એપટી હોય છે તો ગુરુવારે પણ લાવે છે. તેમા પા બુ કી પેતાને ઘર નાત
હોય એવો દિવસ રોધાય છે મતા અ યા પળી બી કે ત્રી દિવસે તેમને વગારે છે

આવે છે. આ બદલ, તે માણસને સદર સન્નિહ્ય તરફથી માતા
ત્રેડી ૧ મો ૩. ૧૭ અપાય છે.

(ક) ગાગરખેડીયાં લેવા જવાની રીત:—ત્યાર બાદ બધાં
ઝંરાં એકઠાં થઈ, એક ચાવણીમાં, ડાંગર શેર. ૨, ગોળ, શે. ૦ા
અને એક ટકા નાળિયેરનો એટલું લઈને નગારાં સહિત વાજતે
ગાજતે કુંભારને ત્યાં ગાગરખેડીયાં લેવા જાય છે. ત્યાં ડાંગર,
ગોળ ને ટકા એટલું કુંભારને આપે છે, ને તેને ત્યાંથી માટીની
ચાર ગાગરડીઓ, બે ઢાડીયાં માટીનાં અને માટીના બે ઘોડા લઈને,
બધાં બહેવાઈને ઘેર જ્યાં માતાજી પધરાવ્યાં હોય ત્યાં જાય છે.
ત્યાંથી માના માથે ચઢાવી, પોતાને ઘેર આવે છે ત્યાં ચારણા આગળ
માતાને પાંખી લઈ બાજક ઉપર નાળિયેર, જવારાનું, એક શેકોઈ,
ઢાડીયું, ને ઘોડો મૂકી ઘરમાં સ્વચ્છ સ્થાનકે પધરાવે છે ને તેમાંનાં
પેસાં ઢાડીયામાં નાડાની વાટવાળો ઘીનો દીવે ફેરક બાજકમાં
પ્રકટાવે છે. આ માતાજીને ઘરમાં સ્થાપના મુક્તનો આધાર,
તેમનું પૂજનાદિ કરવાની શક્તિ અનુકૂળ । અને શ્રદ્ધા ઉપર રહે છે.
જેટલા દિવસ ઘરમાં રહે એટલા દિવસ પૂજન કરવામાં આવે છે
ચાલ ધરાવાય છે ને અર્પણ ઘીના દીવા બાળવા પડે છે.

(ખ) ચાથ જમાડવાની રીત:—જે દિવસે માનાનું સ્થાપન
કરવામાં આવે તે દિવસે તે નિમિત્તે ચાર બ્રાહ્મણ અગર ચાર
ગાંધણીઓ જમવા તેડવી પડે છે. તે દિવસે બહુ કરી નાન પોતાને
ઘેર હોય છે એટલે નાતમાં જમવા તેડે છે. તે બ્રાહ્મણ અગર
ગાંધણીઓને આખો દિવસ બૂખ્યાં રહેવું પડે છે ને રાત્રે જમવા
આવે ત્યારે નાહીને જમવા બેસવું પડે છે. આમ બની શકતું ન
હોવાથી બહુ કરી બ્રાહ્મણોને જ માનાના બ્રાહ્મણ તરીકે વાળે છે.
માતાજી નિમિત્તનાં કસાર, અડદના લોટની ધારી, પૂરી, ચણા ખીર
એવું ખાસ બનાવવામાં આવ્યું હોય છે તેને ભાગલો ઘોડો
કહેવાય છે. તે પદાર્થો પેલા માના નિમિત્તના બ્રાહ્મણોને પીરસી

જમાડવા પડે છે. ત્યાર બાદ તેમને પૈસો પૈસો દક્ષિણા આપી વધાય કરવામાં આવે છે. માતાજીના પ્રસાદમાંથી શેષ રહેલ કસાર, ખીર ને અણા નાતમાં રહેજ રહેજ પ્રસાદ તરીકે ખીરસાય છે.

૮. માતા વળાવવાની રીત:—ભુધવાર સિવાય ગમે તે દિવસે માતા વળાવી શકાય છે. તે દિવસે નાત કરવી જ જોઈએ એમ નથી. માતાજીને વળાવવાને દિવસે, સવારે, દૂધભાત ખાંડ નાંખીને માતાજીને ધરાવવાં, ને પછી એ બટુક ને એ કુમારિકાઓને^૧ તે ખવડાવવો. ત્યાર પછી નાતનાં બેરોં એકઠાં થઈ, વાજતે ગાજતે, માતાજીને કોઈ બીજાં માતાના મંદિરમાં—હાલમાં નાની ખોડીયાળ માતાએ—વળાવવા જાય છે. તે વખતે પેલા અખંડ બળના એ ઘીના દીવા એક જુદી યાળીમાં ચૂરી તે ઉપર ચાપણી કે ચાપણો ઢાંકી તે દીવા એકલા જાય જ નહિ એવી રીતે ખોડીયાળ માતાએ લઈ જાય છે. ત્યાં માતાજી પધરાવી, ઘીના દીવાનાં કોડીયાં ચૂરી, માતાજીને પગે લાગી, માટીના ઘોડા કહાડી લઈ, બેરોં ઘેર આવે છે. પછી માતાનો તપોધન બાજઠ પીતાંબર વીગેરે ઘેર પાણું આપવા આવે તે વખતે તેને નીચે મુજબ અપાય છે:—પહેલાં ફક્ત એક શીધું અપાતું તેમાં લોટ શે.૧, ઘી શે.૦૫; ચોખા શે.૦૫, દાળ શે. ૦૫ અને ૩૦૫૦ રોકડા તપોધનને અપાતું હવે તે ઉપરાંત એક બીજું શીધું ઉપર પ્રમાણે માતાના પૂજારીને આપવાનો ચાલ શરૂ થયો છે; તેમાંના દસ આના બીજા શીધા સાથે અપાતા નથી.

૯. વાને નહાવાની રીત:—જનોઈને દિવસે, બડવાની મા, માથી, મામી, અને કોઈ,—તેમાંથી જે ન હોય તેને અભાવે તેમનાં છોકરાં અગર બીજાં અડીને સગાં—એઓમાંથી ચાર સોલાગ્યવતી સ્ત્રીઓને વાને નહાવા આવવાનું કહેવડાવાય છે; એટલે તેઓ સવારના મહેરમાં બડવાના બાપને ઘેર આવી, આમળાં અને કંકોડીના પાણીથી

૧. જનોઈ દીધા વગરનો છોકરો.

૨. પરણ્યા વગરની છોકરી.

માથાના વાળની એક લટ પલાળે છે, (પહેલાં માથું ગોળવામાં આવતું) ને પછી ત્યાંના જ છે. તે ચાર જણને પદાય કરતી વખતે દરેકને એક એક માંગનો લાડુ અપાય છે. (માંગના લાડુ નં. ૧ માં, માંગનો લોટ રો. ૦૧ ઘી રો. ૭૫ ને ગોળ રો. ૭૫, એ આપે નં. ૫ અપાય છે.)

૧૦. ગણેશ પૂજવાની રીત:—ગણેશ માટે પ્રથમથી ભીંત ઉપર ધર ચીતરી મૂક્યું હોય તેમાં, મધ્ય ભાગે, સીંદૂર વતે ગણેશ કલાડવા; જેની પાસે લીટી કરાવી હોય તેની પાસે ગણેશ પૂજન કરાવતું, ને નેવેઘમાં માંગનો લાડુ તથા એક પૈસો મૂકવો. સદર માંગનો લાડુ ને પૈસો પૂજા કરાવનાર બ્રાહ્મણ લઈ જાય છે. પૂજા કરનાર સાંભાગ્યવતી સ્ત્રીને, ધરની રીત મુજબ, રૂ. ૫૦ અને લાડુ નં. ૫, અગર ધરધણીની શક્તિ અને શ્રદ્ધા મુજબ ઓછું વધતું અપાય છે.

૧૧. સગાંની નાત:—સગાંની નાત કરવામાં આવે છે ત્યારે ઉત્સાહ હોય તે વેહેવાણું દેવામાં આવે છે તેની વિગત:—સાસુને રૂ. ૦૧, સસરાને રૂ. ૦૧, માગસાસરે મામા મામીમાંથી એકને રૂ. ૦૧ ને ખીજને ટકો, તથા કાકા કાકી દીધર નણુંદ જભાઈ વગેરેને ટકો ટકો. ઉપર જણાવેલ સગાંમાંથી, કાઈ કારણથી, જે કોઈ જમવા ન આવ્યું હોય તેને ત્યાં સીધું મોકલાય છે તે વખતે તેમાં વહેવાણીની રકમ મૂકીને મોકલાય છે,

૧૨. માંગવસન કરવાની ને પીઠી ચોળવાની રીત:—એક ઘોળેલી, ઠંડુના ચાંદલાવાળી ઘંટી, ચાર સુપડાં (તેમાં જે વાંશીયાં ને જે સુતરીયાં) લેઈએ. સુપડામાં થોડા થોડા માંગ ને ગોળનો એક એક પડીયો મૂકવો. જે ચાર જણ વાને નાનાં હોય તે ચાર જણ સાથે માંગ ભરડે અને દરેક જણ એક એક ગોળનો પડીયો લેઈ લે.—આને ગોળવસન અથવા માંગવસન કહ્યું કહે છે.

પીઠી ચોળવાની રીત:—એક પ્યાલામાં પીઠી (પીઠી તૈયાર વેચાતી મળે છે તે અગર જવડા, ઘઉંડા, નખડા, કપૂરકાયલીનો બૂકા તથા દળદર એટલાં એકઠાં કરેલાં તેને પીઠી કહે છે) લઈ તેમાં

પાણી, ગુલાબજળ અત્તર નાંખી તૃપ્ત કરવી. પછી એક વાડકીમાં થોડું તેલ ને રૂ. ૧૭ લેવાં. તે રૂપીયો તેલમાં બોળી બોળીને સંચારવું એટલે બડવાનાં અંગોએ--પગની પાટલીએ, ઘુંટણે, હાથે, ખભે, ને પછી માથા ઉપર--તેલવાળો રૂપીયો અડકાડવો. તે પછી પીડી એ જ પ્રમાણે લગાડી પછી આખે શરીરે પીડી ચોળવી. તેમાં પ્રથમ બડવાની મા, પછી તેની મામી, ને તે પછી જણે લીટી કરી હોય તે, એમ અનુક્રમ રખાય છે. તેજ સંચારામણનો રૂપીયો એક, લીટી કરનાર સૌભા-અવતી સ્ત્રી લઈ જાય છે. પછી બડવાને કપાળે કંકુનો ચાંદસો તથા જમણે ગાલે કાળસનું ને ડાબે ગાલે કંકુનું એમ બે બાડાં કરવામાં આવે છે. 'ગોળવસન કરવા જોટલાં ઐરાં છોકરાં આવ્યાં હોય તે દરેકને ગોળનો પડીયો નં. ૧ અપાય છે.'

૧૩. મોસાળાની રીત:—આ રીત બડવાના મોસાળથી, બડવાના માતામહા-વડવા-તરફથી કરવામાં આવે છે. તેમાં બડવાનાં ને બડવાની માનાં લૂગડાં, લિક્ષાની સામગ્રી, અને તળાંસળું એટલાંને સમાવેશ થાય છે. લૂગડાં, એક ટોપલામાં મૂકી, તથા તળાંસળું અને લિક્ષાની સામગ્રી સાથે રાખી, વાજતે ગાજતે, બડવાનાં મોસાળીયાં, સર્ગાનાં ઐરાંને સાથે લઇને, બડવાના બાપને ત્યાં આવે છે.—એ સર્વેની વિગત:—

ક. બડવાની મા સાડે લૂગડાં:—પથાશક્તિ, સાડી કે અંબર, સાળુ, કમખો, ચણીયો, મોંડ, ને રામણદીવો.

ખ. બડવા સાડે લૂગડાં:—રેશમી કારનું ધોતીયું, પહેરણ, રેશમી કપડાનું અંગરખું તોઈ મૂકેલું (હાલ તેને બદલે) કોટ, શેલું (હાલ) ખેસ, પાઘડી, પીતાંબરી અને પગરખાં જોડ ૧. તે સર્વેને બદલે હાલમાં ઘણેખરે ડેકાણે ટ્રેસ એટલે ઝીકે લરેલાં મુખમલનાં અગર રેશમી પાટલુન, કોટ અને ટોપી અપાય છે. કેટલાએક પોતાના ધરનો ટ્રેસ કે લૂગડાં મૂકી, અવસર વીત્યે, તે પાઠાં લઈ લેઈ, ને બદલ અમુક દાગીનો કરાવે છે, અને કેટલાએક પોતાની શક્તિ મુજબ થોડીક રોકડી રકમ આપી પતાવે છે. બીજાં લૂગડાંમાં

તથા સ્થિતિ પ્રમાણે ફળફળાદિ—આ સર્વ વસ્તુઓ' ગૌર લઈ જાય છે. ત્યાર પછીથી મોસાળામાં આવેલી ભિક્ષા, (નં. '૧૩ ગ'માં લખેલી) બડવાની મામી, અગર મોસાળ પક્ષનું કોઈ ગણું પીરસવા આવે છે. તે વખતે બડવો હાથ ધરી, 'મવતિ મિશ્તાં દેહિ ।' એમ કહે, એટલે પછી મામી પીરમે, તે પાછું 'ઈ સ્વસ્તિ' એમ કહી બડવો સ્વીકારે. આ ભિક્ષા બડવાને ઘેર રહે છે ત્યાર પછી જે લોકોએ લાલ લાકડું કપાં હોય અગર જેઓ કરવાનાં હોય, તેમના તરફથી ભિક્ષા પીરસવામાં આવે છે તેની રીત:—મગજના લાકડું કે ગસોટના લાલ લાકડું કરનાર તરફથી, ૩. ૦૧; તથા બરછી પેંડા આપનાર તરફથી, ૩. ૦૧. અપાય છે.^૨

૧૮. બડવો દોડાવવાની રીત:—પછી નાતમાં વરધોડાનાં તેડાં કરવામાં આવે છે. આવેલા સદ્ગૃહસ્થોનો અત્તરપાન ગુલાબથી સત્કાર કરી, વરધોડો વાજતે ગાજતે નિસરે છે. બડવો મોસાળામાં આવેલાં કપડાં પહેરી, ખભે દાંડ રાખી, પગે ચાલતો ચાલતો સાજન સહિત ચકલે જાય છે. ત્યાં ચક્રાની પૂજા બડવો કરે છે. બડવાનો-બ્રહ્મચારીનો-વિવાહ જો જતોઈ દેતા પહેલાં મળ્યો હોય છે તો તે વખતે તેના સાસરા તરફથી રીન કરવામાં આવે છે તેને ઢૂઠો વાળવો એમ કહેવાય છે. કન્યાની ફાઈ અગર બહેન અગર તેમને અભાવે

૧. ખાસ ધ્યાનમાં રાખવાનું છે કે આ પ્રકારની વિમાસામગ્રી એક દર જે થઈ એક બડવાના બાપના ઘરની ને ગૌર લઈ જાય, ને બીજી બડવાને મોમાળથી આવેલી તે બડવાના બાપના ઘરમાં રહે. કેટલીક જગ્યાએ ગૌર પોતાના ઘરની ભિક્ષાસામગ્રી નામની લાવી મુકે છે અગર બાપને ઘરથી નામની મુકાય છે ને તેને બદલે હમ્પક રોકડ રકમ ગૌર લઈ જાય છે. તેમજ કેટલેક ઘર મોસાળાના લુગડાં વિગેરે બદલે પાણુ હમ્પક રોકડ રકમ (રૂ ૧) કે ૩, ૦૧) અગર દાગીનો અપાય છે.

૨. શોક સંતાપને લીધે કોઈ લાલ લાકડું કે ભિક્ષા નથી કરી શકતું, તે ત્યારે વરધોડો ફરી આવ્યા બાદ બડવો પગે લાગવા આવે છે, ત્યારે પગે લાગ્યા ને બહાને અમુક હમ્પક રકમ બડવાને આપી, પેતાની હોંસ પૂરી કરે છે.

તેના સગામાંથી કોઈ પુરૂષ ત્યાં ચકલે રૂંઠા વાળવા આવે છે. અક્ષયારીના કપાળમાં ચાંદલો કરી, પોતાના કુટુંબમાં ચાલતી આવેલી રીત મુજબ ઓઝામાં ઓઝા રૂ. ૧૦ અગર તેથી વધારે પોતાના ઉલ્લાસ અને શક્તિ મુજબ બડવાને આપે છે. તેમાંથી રૂ. ૧૦ રૂંઠા વાળનારને શકનનો પાછો આપવામાં આવે છે. હાલમાં કેટલાએક રોકડા આપવાને બદલે કંઈ દાગીનો અગર રૂપાની નમુનેદાર ચીજ (ખડીયો, પાવડીયો એવું કંઈ) આપે છે. ત્યાર પછી બડવો (જાણે શુરુને ત્યાં ભણુયા નારી જતો હોય તેવી) દોટ મૂકે છે, તેને તેનો મામો^૧ અગર તેમને અલાવે મોસાળનું અડીને સગું હોય તે મનાવીને પકડી લાવે છે, ને જાંચકીને ઘોડી ઉપર બેસાડે છે. તે વખતે બડવાની બહેન ઘોડીની લગામ ઝાલી ઉભી રહે છે^૨ તેને રૂ. ૧૦ થી રૂ. ૫૦ સુધીનું કંઈ આપી બડવો રાજી કરે છે ત્યારે ને ત્યાર પછીથી જ તે બહેન વરપોડાને આગળ વધવા દે છે.

૧૯. વરઘોડા ફરી આવ્યા પછીની રીત — વરપોડા ફરીને ઘેર આવ્યા પછી બડવાનો મામો બડવાને ઘોડી ઉપરથી નીચે ઉતારવા જાય છે. પરંતુ અક્ષયારી ના પાડે છે, તે જ્યારે તેનો મામો તેને ઓઝામાં ઓઝા રૂ. ૧૦ અગર શક્તિ હોય તો સોનાની વીંટી કે એવું આપીને અગર આપવાનું વચન દઈને મનાવે છે ત્યારે તે બડવો હા પાડે છે ને મામો તેને જાંચકી નીચે ઉતારે છે ત્યાર બાદ પતાસા અગર પાનસોપારી વહેંચી સાજનવર્ગને વદાય કરવામાં આવે છે અક્ષયારી ઘરમાં દેવને, તથા વડાલ વર્ગને પગે લાગી, જ્ઞાતિમાં અન્ય

૧ કેટલીએક વાર એવું બને છે કે બડવાના મોસાળીયાં અને બાપના ઘરનાં વચ્ચે કોઈ ખાનગી કારણથી કવેસ કઠાસ થઈ ખાવા પીવાના વ્યવહાર મૂકાયા હોય છે તેવી સ્થિતિમાં ‘બડવાને પકડવા મામો જ લેઈએ’ એ પ્રસંગ ને એ રૂંટી મોસાળ પથ અને પિતૃ પથ વચ્ચે સમાધાન અને સંપ કરવામાં એક સળંગ અને સચોટ સાધન નીવડે છે

૨. આ રીત કેટલાક જનોઈ વખતે નથી કરતા, માત્ર વઝ વખતનું છે.

નિકટનાં સગાં સગાંધીને પણ લાગતા જાય છે તે વખતે સહુ ડોઈ, પોતાનો સગાંધ, રનેહ, ઉત્સાહ, ઇકિન અને વ્યવહાર ધ્યાનમાં લઈ, કઈ રોકડ અગર ડોઈ વસ્તુ, અગર આશીર્વચન અછત્યારીને આપે છે.

૨૦. જનોઈ દીધું હોય તે વર્ષમાં કરવાની રીત :— જનોઈ દેવાયા પછી જો સારે સારું હોય તો નીચે મુજબ રીત કરવી પડે છે.

ક. ધીમ :—શ્રાવણ વદિ ૧ને દિવસે, ત્રાંજાના લોટાને ઘોળી તેમાં આંખાનાં પાંદડાં નાખી, તેવા લોટાની પૂજા કરાય છે; તથા તે નિમિત્તે સગાં જમવા તેડવામાં આવે છે.^૧

ખ. ઠાઠી શેરનું ઓસણું :—શ્રાવણ વદિ ૭ ને દિવસે, સગાં જમવા તેડવામાં આવે છે.^૨

—*—

પ્રકરણ ૩.

વિવાહ મળે તે વખતની રીત.

સગાઈ અથવા વેળીયામ કરવું તેને વિવાહ ક્યો એમ કહેવાય છે. એ કરતી વખતે જે વાત મુખ્ય જોવામાં આવે છે. ૧. વરકન્યા મળે એટલી પેઢીયે પણ એકે ગોત્રનાં હોવાં જોઈએ નહિ. ૨ વરકન્યાનાં ગોત્ર જુદાં જુદાં હોય છતાં પણ ચાર પેઢીની અંદરનું સગપણ હોય તો સગાઈ થઈ શકે નહિ; એટલે કે થડ છોડીને ગણનાં સગાઈથી જોડાનાર વરકન્યા વચ્ચે ઓછામાં ઓછી ચાર પેઢી થીતવી જોઈએ.

૧. હવે એવો આવ શરૂ થયેલ છે કે જનોઈ દીવેલા છોકરા તે દિવસે જામમાં હાજર ન હોય તો આ રીત ન કરે.

૨ નીચે જતાવ્યા મુજબ ચોથી પેઢીયે સગાઈ થઈ શકે તેને ચોથા ચોથી વિવાહ ક્યો કહે છે કાન્તિગાવ અને હમાગ એ બંનેની પૂર્વે થઈ મળેલાં કોઈ પણ ચોથી પુરુષ વચ્ચે સગાઈ થઈ શકે નહિ.

તો પણ ત્રીજા પાંચમી વિવાહ થઈ શકે છે ખરો'.

૧. ચાંદલો કરવાની રીત:—ખાનગી મોઢામોઢ ગમે એટલી વાતચીત થઈ હોય, અગર નાતમાં હોકારો સુદ્ધાંત ઉડ્યો હોય કે અમુકને અમુક કન્યા દીધી તથાપિ ન્યાં સુધી રીતિસર ચાંદલો કરવામાં આવ્યો ન હોય ને જ્ઞાતિમાં તે નિમિત્ત કુશલદક્ષિણા વહે-

ગિરજાકોર (ચડ).

૧	કીરપાદત		ઉમેદકોર ૧
૨	જેનબા		મનસુખરામ ૨
૩	જગનલાલ		તનસુખરામ ૩
૪	કાન્તિલાલ	તેમની પત્ની	ઉર્માંગલક્ષ્મી ૪

૧. દાખલ તરીકે:—

મોહનરામ (ચડ).

૧	ધીરજરામ		શિવરામ ૧
૨	માધવરામ		મૂર્ધરામ ૨
			મનસુખરામ ૩
			રવિલક્ષ્મી ૪
૩	નરદરરામ	તેમના પત્ની	વિષ્ણુલક્ષ્મી ૫

ચાઈ દેાય નહિ ત્યાં મુધી વિવાહ થયો એમ કહેવાતું નથી ।

૨ વિવાહ સંબંધ બાંધવાની રીતઃ—અને ખાસ રીતિ-પુર સર કન્યાના માગ કરનાનો ચાન નથી કુદરતી રીતે કથી કથી કન્યાઓને કયા કયા વગ ખપે છે, એ ધ્યાનમાં રખાય, વાતચીત દ્વારા પરસ્પર જણાવાય અને કન્યાની અછત હોય અગર કન્યા ખીજે દેનાઈ જશે એમ લાગતું દેાય ત્યારે ખાનગી રીતે આગ્રહ દર્શાવાય પરંતુ કન્યાનું અમુક પદ્ધતિ પુર સગ માગુ કરે તો જ કન્યાનાગો દે એનું કંઈ નથી, અર્થાત્ ‘માગુ નથી કર્યું’ એટલા જ કારણથી વિવાદ સંબંધ બંધાતો અટકતો નથી પહેલાં તો બાવળો જન્મ થયો ન હોય તે પહેલાં માહોમાદે બે સીધો વચ્ચે ગોઠવણો થતી કે ‘મારે દીકરા કે દીકરી આવે ને તારે દીકરી કે દીકરા આવે’ તો એ બંને તો વિવાદ કરવો, ને તે પ્રમાણે નીવડતા તેવો સંબંધ બંધાતો પણ ખરો-એના દાખના હતા અને દલ મોજુદ છે ત્યાર પછી એમ પણ દાખલા બનના માગ્યા કે મદારેવ આદિ દેવદર્શન જતા જતા અમુક ઘેર આટો મારી, ‘અમુક છોમરો કેમ દેખાતો નથી’ એમ સાધારણ રીતે પૂછી, છોકરો નગરે પડતા તેને કપાળે ચાંદો ફરી કદે કે ‘મારી ફલાણી કન્યા આને દીધી’ ત્યાર પછી જાતિનિયમ પુર સર નિવાહના રીતિરિવાજ દ્વે વર્ણવેલા આવરી તે થતા આ પદ્ધતિ સદીસવામન ન હોવા છતાં પણ આવી રીતે દેવાયની કન્યા એનો તે સમયે, ‘મેર બેઠા આરેની લક્ષ્મી પાછી ન હેલાય’ એવી મમજથી રીકાગ થતો પણ ખરો એવી રીતે સંબંધ બંધાવાના દાખના મોજુદ છે તે વખતે ના પાડતી એ બદ્ દીબપરતુ ને ધરમજરેલુ મજાતુ ને મોટે બોલાઈ મયેવાઈ વચનો પામરાના ટેકમા વગ્નવડી થેનાના જ્ઞેનાની નહિ, તથા તેના લાભ તેમ જ

૧ આમ છે તથાપિ જો કોઈ ઈષ્ટને એવી રીત નીજા છે કે ખાનગી માગ માદ મા, જે ને પણ ખખારે છે તેથી વખતે આ રાત્રી રીત કરેલી નહી તેમ કુળને દાનના વહેમથી નહિ અંગુ પણ જુજ પ્રમનેલા બડ છે.

ગેરવાલ દંપતિ બોગવતુ પછી ધીમે ધીમે સુધારો થવા માડેો તેમ તેમ આવી તરંગવશ પદ્ધતિઓનો ત્યાગ થવા માડ્યો. પ્રથમ બંને પક્ષ વચ્ચે રહેજસાજ વાતચીત થાય જન્માક્ષર આદિ જોવાય મેળવાય ને પછી ચોક્કસ દિવસે રીતસર હોંકાગે કરી ચાલેો કરાય એવી રીત ચાલી. દ્વે ધીમે ધીમે એવો વખત આવ્યો છે કે ન્યારે કેવળ વાતચીત કરી તરંગવશ સંબંધ નથી બંધાતા પરંતુ વર-કન્યાની યોગ્યતા-અયોગ્યતા સંબંધમાં વિચાર કરાય છે તથા એમાંથી એક પક્ષને અનુકૂળ નથી હોતું તો સંબંધમાંથી 'ના' કહેવાય છે, તથાપિ તે અગાઉના જોડાનું લીણપસ્તુ અને તુચ્છ-કારણરેતુ નથી ગણાતું. હજી આમાં સુધારાને અવકાશ છે

૩ વિવાહસંબંધમાં કેન્દ્રકાર — અમુક વર-કન્યાનો વિવાહ સંબંધ રીતિપુર સર બંધાઈ ગયો હોય અને અમુક કાલ ટક્યો હોય તથાપિ આગળ ઉપગ જતા તેના વરકન્યા વચ્ચે 'કળોડું' છે એમ જણાય તો તે કારણથી અગર બીજા કોઈ કારણથી કન્યાની ફેરબાંધી કરવી હોય તો કરી શકાય છે ખરી પરંતુ તેમાં વરપક્ષની સંમતિની અતિ ઘણી જરૂર રહે છે વરવાળાની સંમતિથી જ તે ફેરમદલી થાય છે તે શિવાય નહિ જો કે એનો અધિકાર કન્યાવાળાના હાથમાં રહે છે અને કન્યા-પક્ષ ધારે એમ કરી શકે એમ હોય છે તથાપિ વર બીજા કોઈરીતે અયોગ્ય ન હોય તા તેવો સંબંધ બંધાયા પછી કેવળ કળોડું છે એટલા જ કારણથી વરપક્ષની સંમતિ વગર ફેરમદલી થતી નથી, ને તેવી રીતે કરવામાં આવે છે તો લીણપસ્તુ ગણાય છે ફેરમદલી થતી વખતે વરપક્ષની સંમતિથી તે વિવાહિત કન્યા (વરકરતા કન્યા) જો બાધામાં મહોટી દેખાતી હોય તે) બહુ કરીને તે વરપક્ષના રૂ, ફેર, નહિ તો તેને અલાવે બીજે કંઈ દેવાય છે, અને તેને રૂ, ફેર, તેની નહાની બહેન અગર તેને અલાવે અતિ નિકટના સગાની કોઈ છોકરી તે ખાલી પડેલા વરને તરત જ દેવાય છે આ રીત અત્રે બહુ પ્રચલિત છે

૪. કન્યા બહારગામ દર્શકાદયઃ—પહેલાં લગભગ એવું હતું કે બહારગામથી કન્યા પરણી લાવના, પણ ઝાઝે ભાગે બહારગામ કન્યા દેતા નહિ. એક વખત એવો પણ આવેલો કે બહારગામ કન્યા ન દેવાસાર જાતિજનોએ ‘એકડા કરી’ દરાવ કરેલો, પરંતુ તે વખતે પણ તે દરાવ અગર નિયમ તોડનારને કઈ જાતિ તરફથી ખાસ શિક્ષા તે નિયમ-અંગ માટે કરવામાં આવી ન હોતી. પછી ધીમે ધીમે બહારગામ કન્યા દેવાનો બ્યવહાર વધતો ગયો તે તે હજી પણ ચાલુ છે. કન્યા બહારગામ દેવા માટે અત્રે કન્યા દેનાર ધણીને બીજાં કેટલાંક ગામ માફક, કઈ ખાસ દંડ નાતમાં ભરવો પડતો નથી એ ખાસ ધ્યાનમાં રાખવા જેવું છે.

૫. સદું કરવાની રીતઃ—ઈશ્વરકૃપાથી અત્રે નડીવાડ ગામમાં સદું કરવાનો બહ્યાસ હજી મુખી દાખલ થયો નથી. બહારગામથી કન્યા પરણી લાવનારને તે ગામની રીત મુજબ અનિચ્છાએ સદું કરવાની ફરજ પડવાના નહિ જેવા જુજ દાખલા બનેલા ખરા, પરંતુ તે પણ સાફ ગણાયતું નહિ એ બહ્યાસ તરફ આ ગામમાં બહુજ તિરસ્કાર છે. નાત નહાની હોવાથી ને બહારગામ અચ્છાએ દેવાનો પ્રચાર હોવાથી માંહોમાંજ બેવડા ત્રેવડા સંબંધ બહુ જ ગુંથાયલા છે. તેને પરિણામે એવા સંબંધ બંધાય છે કે જે સદું કર્યું હોય તેવા ઉપરઉપરથી જોનારને દેખાય ખરા પરંતુ તેવા સંબંધ બાંધતી વખતે સદું કરવાની દૃષ્ટિ પણ નહિ ને વાતચીત પણ નહિ. તેથી તેવા સંબંધની ગણતરી સટામાં ગણાય નહિ.

૬ વિવાહસંબંધ તોડવાની રીતઃ—આગળ જણાવ્યું તેમ પહેલાં એવી રીત હતી કે અગણમાં આવીને કન્યા દર્શન થયે તોયે ના ન કહેવાય તો વિવાહસંબંધ તોડવાની તો વાત બને જ ક્યાંથી? —છતાં કેટલાંક—ત્યેજ કરણોને લીધે કાઈ કાઈ વાર જુજ દાખલા આમાં વિવાહલગ થતો પણ ખરો. વિવાહલગ કરવાની રીત બે છે.

(૧) રીતિસર ચાંદલો ન થયો હોય ત્યારેઃ—માત્ર મોઢા

મોઢે ખાનગીમાં નહીં થયું હોય ને તે સંબંધની વાત વર-કન્યાનાં માતાપિતા જ જાણતાં હોય ત્યારે તો કન્યાવાળાં વર-પક્ષનાં માતા પિતાને મોઢામોઢ 'ના' કહી દેછે; પરંતુ તેમ વાત છુપી રહી ન હોય અને સમસ્ત નાતમાં હુંકારો થયો હોય કે ફલાણી કન્યાનો વિવાહ ફલાણા છોકરા જોડે કર્યો છે, તથાપિ અનુકૂળતાને અભાવે અગર કંઈ શોકસંતાપના બાવસથી રીતસર ચાંદલો કરવામાં આવ્યો ન હોય તો સગાં સંબંધી દ્વારા નાતમાં સમાચાર પ્રસારવામાં આવે છે કે ફલાણાનો વિવાહ અમે ફોક કરીયે છીયે.

(૨) ચાંદલો થયા પછી:—ચાંદલો થયા પછી વિવાહ ફોક કરવો હોય છે ત્યારે વરવાળાજો કન્યાને કરેલું 'મોઢાણું' કન્યાવાળાને ત્યાં હોય છે, તે મોઢાણું-પરેણાં અગર રૂપીયા-કન્યાવાળો વરવાળાને ત્યાં પાછું મોકલાવે છે' એટલે વિવાહ ફોક થયો ગણાય છે.

૭. વિવાહ ફોક કરવાનાં કારણો:—અજી સુધી અત્રે એટલી મર્યાદા રહી છે કે, રહેજરહેજમાં તરંગવશ થઈ જેમ વિવાહ સંબંધ બાંધી દેવાના પ્રસંગો બને છે, તેમ તરંગવશ થઈ વિવાહ ફોક કરવામાં આવતો નથી. ખાસ કંઈ જીવનભર રહેતો ખરાબ રોગ, કે ન સુધરી શકે એવી ખરાબ ચાલ કે એવા કોઈ કારણથી વિવાહિત છોકરો કે છોકરી નાશાયક જણાય છે, ગણાય છે, અને ખીજે કોઈ પણ રસ્તો નથી હોતો ત્યારે અને ત્યારે જ વિવાહ ફોક થાય છે. વિવાહસંબંધ બંધાયા પછી ને લગ્નપૂર્વે કોઈ અચિત્તિત કારણથી તે અવિવાહિત છોકરો અતિશય ગરીબીમાં આવી પડે છે અગર તે છોકરાની જોખમદારી ઉચકી લે એવું કોઈ વાલી અગર વડીલ નથી હોતું તેવા પ્રસંગોમાં વિવાહ ફોક ચલાના જીજ દાખલા, કન્યાના જીવનભરના ભવિષ્યનો વિચાર કરી બને છે ખરા. કંઈપણ કારણ બતાવ્યા વગર, અગર નામનું કારણ બતાવીને

૧. એવો દાખલો પણ છે કે વિવાહ ફોક કર્યો છતાં પણ વરવાળાને મોઢાણું પાછું આપવામાં આવ્યું નથી.

વિવાહ ફોફ ક્યોના એકાદ બે દાખલા છે ખરા. એક વાર સળધ બાધ્યા પછી તેમાં કાર્ષ્વપણ પ્રકારનો કેન્દ્ર કે તેનો સમુદો ભગ, કકાસ અને ઉત્ત્યા મન કરાવે છે. તેથી ઉત્તમ ગીત તો મટોડી ઉમરે, લગભગ લગ્ન વખતેજ, વર-વધુની ચોગ્યતા એક સળધ બાધવો એ બાગે છે જાનિજનોએ એકવ ધધ આ મુધારો ખાસ કરવા જેવો છે

૮ ચાંદલો કરવા અગર કન્યા દેવા જવાની રીત.— કન્યાના બાપના ધર્મનાં અડીને સગા (ધણુ ખર) બે સંભાળવતી સ્ત્રીઓ અગર જે નડકની સગી સ્ત્રી ન હોય તો એક માતઆદ વર્તેનો છોકરો ને એક સ્ત્રી) બે જણ કકાવગી લઈને વગ્ના બાપને ઘેર જાય છે ત્યાં વગ્ને બોલાવી તેના કપાળમા ચાંલ્યો કરે છે તેને ચાંદલો ક્યો કરે છે તે જ પ્રમાણે કન્યાના મામાના ધરનું એક જણ વગ્ના મામાને ઘેર જાય છે, ત્યાં આ સમાચાર નિવેદન કરે છે વરના બાપને ઘેર કન્યા દેવા આવનાર બે જણુમાથી, એક જણુને ધાળીમા ગોળ ને ખુકે ગે પા ને ૩ ૧૧, અને બીજાને બીજા ધાળીમા ગોળ રો ખુકે રો પા ને ૩ ૧૦ એ પ્રમાણે વરના પિતા તરફથી આવવામા આવે છે કન્યાના મોસાળથી આવેલ એક જણુને, વરના મોસાળથી ગોળ ગે ૧૧ કે ગે ૨૧ અને ૩ ગુઆપીને એમ ને એમ વદાય કરવામાં આવે છે સદર વગ્ના બાપને ઘેરથી બે ધાળીમા ધઈને આવે ૧ ૩ ૨૧ માથી ગુકત ખાતર બે ૩ પીઆ રાખી લઈ બાકીના ૩ ૧૬ વરના બાપને ત્યાં કન્યાનાજા આશરે બે નણુ દિવસ પછી પહોચતા કરે છે, તે જ પ્રમાણે વગ્ના મોસાળથી આવેલ ૩ ગુ માંથી ગુકતનો ૩ ૧૧ રાખી લઈ બાકીના ૩ ૨ કન્યાનો મોસાળ પમ, વગ્ને મોસાળ પાળ પહોચતા કરે છે

૯ કુરાળ દક્ષિણા —ત્યાર પછી વગ્વાજા કુરાળને ત્યાં કુરાળ દક્ષિણા અપાય છે એવા તેડા જાનિસમન્નમા નેતરીયા માગ્દત કરાવે છે તથા તે પ્રમ ગે અડીને સગાને તથા વૃદ્ધ જનોને ખાસ આમત્રે છે

નિકટના વૃદ્ધ સગા પાસે નાતમાં જનોઈબંધ બ્રાહ્મણને નામ લખી એક એક ગોળનો પડીયો તેમાં દક્ષિણનો ટકો મૂકીને કુશળ દક્ષિણ તરીકે અપાવે છે. કોઈ કોઈ સદ્ગૃહસ્થો સગાંનાં વગરજનોઈ દીધેલાં છોકરાંને પણ કુશળ દક્ષણ આપે છે. વડનગરા નાગરબ્રાહ્મણ જાતિના પરગામના બ્રાહ્મણો પણ ગામમાં તે વખતે હાજર હોય તો તેમને પણ જનોઈબંધ દક્ષિણા અપાય છે. આ દક્ષિણા બહુ કરી વિવાહ મળવાને દિવસે ગામમાં હાજર હોય તે જ બ્રાહ્મણોને આપવાનો રીવાજ છે.^૧ દક્ષિણનાં તેડાં મોકલતી વખતે સગાંનાં ઘેરાંને પણ ધરનું સ્ત્રીજન બોલાવી લાવે છે, ને તે દરેકને ફક્ત ગોળનો એક એક પડીયો જ અપાય છે.

૧૦. જ્ઞાતિભોજન—તે દિવસે વરપક્ષને ઉત્સાહ હોય અને જાતિમાં બીજા કોઇને ત્યાં જમણુવાર હોય નહિ તો હોંસની માંદબીના લાડુની નાત કરાય છે. આ નાત કર તરીકે નથી. તેવી અનુકૂળતા નથી હોતી તો અડીને સગાં હોય તેમને બોલાવી કસાર દાળભાત જમાડાય છે.

૧૧. કન્યાને ઘેર તેડવાની રીત,—ત્યારપછી નગારાંવાળાને બોલાવી વરપક્ષનાં ઘેરાં, કન્યા દેવાઆવનાર ઘેરાંને વદાય કરવા કન્યાના આપને ઘેર જાય છે. ત્યાંથી કન્યાને તેડીને વાજતે ગાજતે ઘેર આવે છે. પછી કન્યાને ઉપર ઘી સાથે કસાર ખવડાવી, કન્યાને એસે તેવું હાથે, પગે, કાને ને કાઠે ધરેણું^૨ ધાલી, લુગડાં^૩ પહેરાવી તથા સાકર શી. પુકે શી પા અને રૂ. ૨૫ રોકડા આપી, કન્યાને વાજતે ગાજતે તેના આપને ઘેર વદાય કરે છે.

૧ કોઈ કોઈ, દક્ષણને દિવસે બહારગામ સહેલા નડીયાદના વતની આગુણોને પણ જનોઈબંધ કુશળ દક્ષણા આપે છે

૨. સદર લગ્ન ને ઘરેણું એવાર દિવસ પછી વરવાળાને ત્યાં પાછાં મોકલવામાં આવે છે ને તેને સદે વરવાળા મોકલાણું કરે છે.

કન્યાને મોસાળસાસરેથી પણ તે જ દિવસે જ્યાર લગ્ન પહેલાં સવડ પડે તે દિવસે, કન્યાને જન્મવા તેડે છે. તે વખતે કન્યાને માત્ર કસાર ખવડાવી સાકર શે. ૧૧ આખી વદાય કરે છે. એમાં કંઈ ધામધુમ કરવામાં આવતી નથી.

૧૨. વરને ઘેર તેડવાની રીત:—વગ્ને એનાં સાસરાવાળાં ઘેર તેડી કસાર ખવડાવી સાકર શે. ૧૧ અને ૩. ૨૫ રોકડા^૧ આખી વદાય કરે છે. કોઈ કારણથી વર પરગામ હોય છે, તો ઉપરની સર્વ રીત ગામમાં કરાય છે, અને વર ગામમાં આવે ત્યારે સગવડે વરને ઘેર તેડી કસાર ખવડાવી માત્ર સાકર શે. ૧૧ આખી^૨ વદાય કરે છે.

૧૩. હરખ કરવા જવાની રીત:—કુશળ દક્ષિણા વહેંચાઈ રહ્યા પછી, વરપક્ષનાં સ્ત્રીપુરુષો કન્યાના પિતાને ઘેર, હરખ કરવા જાય છે. તેઓ ત્યાં જઈ, કન્યા દર્શન સંબંધે બાંધ્યા બદલ દર્પ ઉપકારની લાગણી બતાવે છે; એટલે કન્યાવાળા પાનસોપારી આપે છે, એવી સાધારણ રીત છે. તથાપિ કેટલાક કન્યાપક્ષવાળા હોંસીલા હોય છે તો તો ખાસ કરી વરપક્ષને ત્યાં હરખ કરવા આવવાનું આમંત્રણ મોકલે છે. તેવી રીતે આમંત્રાયલા વરપક્ષને નીચે મુજબ કન્યાપક્ષ તરફથી રીત કરાય છે.

જમાઇને પાધડી અથવા ૩. ૧૫ થી ૩. ૫૫ સુધી રોકડ રકમ; કન્યાની સાસુને તથા સસરાને દરેકને ૩. ૦૦; વડસાસુ તથા વડ સસરાને દરેકને ૩. ૦૦; મામા તથા મામી દરેકને ૩. ૦૦; કન્યાની સાસુનાં મામાપમાથી દરેકને ૩. ૦૦; અને કન્યાની દોષજી, કાકીજી કાકાજી, વગેરે સાસરાનાં અડીને સગાંમાંથી દરેકને ૮૦૦ ૮૦૦ અપાય છે.

૧. કોઈ જાઈ ૩ ૧૫ આપે છે

૨. કોઈ જાઈ તે વખતે ૩ ૧૫ આપે છે

૧૪ મોઝાણાની રીત — વિવાહ કરતી વખતે કન્યાને^૧
મોઝાણું ચપાવવામા આવે છે તેની નિગત —

કાને મોતીના કાટા ૩ ૧૫ થી ૩ ૫૦ મુધીના અગર સોનાના
ધરરીંગ ન ૨ ૩ ૫૦ મુધીના

કોઠે સાકળી હીમની સેર ન ૪ ની આશરે દસ ગદીયાણાની
હાથે બંગડીયો ન ૪ કપડાની સોનાની, દસ ગદીયાણાની, અને
આમળાયા ન ૨ સોને મઢેલા આશરે ગદીયાણા ચારના

પગે ઝઝીરા જોડ ૧ ચાદીના આશરે ૩ ૫૦ ના, તથા સાકળા જોડી
૧ સીંધાશાઈ હોડકાવાળા આશરે ૩ ૫૦ ના

હાથે વાંકડા^૨ જોડ ૧ સોનાના આગરે ગદીયાણા ત્રીસના

ઉપરનું ધરેણું કન્યાના વપરાશ માટે હોય છે, છતાં તે ઉપર
દુધ વરનો રહે છે તેથી સદર ધરેણુ આપ્યા પછીથી લગ્ન થતા
મુધીમા ભાગે અગર નાનું મોઢું પડે તો તે વરપક્ષવાળાને ફરી
કગવી આપનું પડે છે

સદર મોઝાણુ લગ્ન વખતે વરપક્ષને, તે જેવી સ્થિતિમા હોય
તેનું, પાછું આપવું પડે છે અગર ન કરે નારાયણુ ને લગ્ન પહેલાં
કન્યા ગુજરી જાય ત્યારે અથવા નિવાહ ફાકે થાય ત્યારે વર પક્ષને
પાછું આપી દેવું પડે છે.

૧૫ કન્યાને લૂગાડાં — જે કન્યા નાની ઉમરની હોય તો
જમણું ટોપી એક એક, કીનખામના અગર ઝીંકે લહેલા અને જે

૧ કેટલાક સદગૃહસ્થો કન્યા પાંચ વર્ષની થયા પછી મોઝાણુ ચપાવે છે
મોઝાણું ક્યારે ચપાવવું એનો આધાર ઉભય પક્ષની સમજુત ઉપર રહે છે એમ
કહી શકાય તેથી

૨. હાનમા આ લેવાના નથી તેનું કાલ્પ બહુ કરીને, પહેરવાનો ચાન ગમે
તે હશે.

મહોત્તરી હોય તો ઓચણું ચણીયો રેશમી, અગર જીકનો ભરેલો એકલો કબજો એ પ્રમાણે આશરે રૂ. ૫૦૭ સુધીની વસ્તુઓ આપવામાં આવે છે. તે જ પ્રમાણે કન્યાને માળસાસરેથી સવડ હોય ત્યારે ઓચણું ચણીયો રેશમી આશરે રૂ. ૧૫૭ સુધીનાં કરવામાં આવે છે.

૧૬. પરગામ કન્યાદેતી વખતની કેટલીક ખાસ રીતો:—
હાલમાં પરગામ કન્યાદેવાનો ચાલ વધતો ગયો છે. તે પ્રમાણે કન્યાવાળા વરવાળા સાથે અમુક વધારે રીતો પહેલેથી પડે છે. કેટલાક, નડીયાદની રીતનું પદ્યું, તો કેટલાક, પેટલાદની રીતનું પદ્યું, એમ કન્યા-પક્ષ અને વર-પક્ષ પોતાની જરૂરીયાત પ્રમાણે નક્કી કરે છે. તે ઉપરાંત ગામમાં—નડીયાદ ગામમાં—વર-વાળાપાસે કન્યાને નામે ધર લેવડાવે છે અગર તે ધર નિમિત્તના રૂપીયા ઓછામાં ઓછા હજારથી પંદરસ સુધી ભુદા મૂકાવે છે સદર રૂપીયા બેઠમાં પણ કેટલાક મૂકે છે ને કેટલાક ધર જ લઈ લે છે. મદર રૂપીયા ઉપર કન્યાનો હક્ક ગણાય છે. તે ઉપરાંત કેટલાક કન્યાવાળા પરગામી વરસાથે નડીયાદ ગામમાં નામું કરાવવાની પદ્યું પણ કરે છે. કેટલાક કન્યાવાળા લેવામાં પેટલાદની રીત અનુસરે છે ને વર-પક્ષને દેવામાં નડીયાદની રીત અનુસરે છે. આ રાવેનો આધાર ઉલ્લય-પક્ષની મરજ પ્રમાણે મોદાની સમભૂત ઉપર રહે છે:

૧. નામું કરેલું હોય તો કન્યાનો જાપ જે તડનો હોય તે તડમાં વરવાળો નામું કરે તેમાં ઉપર ધીન્ન લાકડાં ખાંડ પીરસીને તથા કડી રાક કરીને સમસ્ત નાતને જાતિઓજન આપે અને કન્યાના જાપના તડમાં આશરે રૂ. ૨૫૭ સુધી વાસણ મૂકે એટલે તે તડમાં એવું નામું થયું કહેવાય તેને લીધે તે નામું કરનારને તે તડમાંના હક્ક મળે તથા ત્યાર પછી તે નામું કરનાર માનુસના શુભ અશુભના વરા વિગેરે નડીયાદની નાતમાં તેને કરવા પડે

મકરણ ૪ થું.

વિવાહથી આરંભી લગ્ન થતા સુધીમાં દર વર્ષે વર-
પક્ષ તરફથી કન્યાને કરવામાં આવતી રીત^૧.

૧. હોળીને દિવસે:—પહેલી હોળીએ પતાસાં શે. ૧૧ ને ભારે
ઑયણું. પછીથી દર હોળીએ સુતરેલ ઑયણું ત્રીણી કસનની કાર
ચોટીને તથા ખાણું (પતાસાં કે ખાંડનાં રમકડાં) શે. ૧૭ આપવામાં
આવે છે, તેમાં શોકપ્રસંગ હોય ને જે જે વર્ષે સદર રીત મુજબ
ન લેવાયું હોય તે તે વર્ષનાં ચંદલાં ઑયણાં પાછળથી સામટાં મળદે
લેવાય છે.

૨. ઉંઢાળામાં:—કરી મણુ ગા, કન્યાપક્ષની ઈચ્છા મુજબ
છુટક છુટક અર્ધર સામટે જથ્થે અપાય છે.

૩. ગોચાંમાં:—ગોચાંમાં જે આપવામાં આવે છે તેને ભાગ
આપ્યો કહે છે. આ રીત પાંચ વર્ષ સુધી કરવામાં આવે છે. તેમાં
એકંદરે ખુમચા નં. ૩ ભરીને નીચે જણાવેલા પદાર્થો મોકલવામાં
આવે છે. લીલો મેવો, સુકો મેવો, મીઠાઈ, તથા બામુદી શીખંડ
ને મુરખો વિગેરે ગોચાંમાં અપતી ચીજો મૂકાય છે. પ્રથમ
નડીયાદમાં ઝાઝુ મળી શકે નહિ તે કારણે, બહુ કરી કંઈ ફરાળના
જેવી ચીજો, એક થાળીમાં ભેષીશીંગોમાં પુષ્કળ ઘી ઘાલી બનાવેલુ
ટેકડું અગર લાકુ, ઘીનું ટાંકું ને સહેજસાજ નડીયાદ ગામમાં મળતો સૂકો
મેવો મોકલાતો. પછી ધીમે ધીમે રેલગાડીની સવળતાથી અમદાવાદ-
મૂકો મેવો ખાસ મંગાવી, ને પછી ધીમે ધીમે અમદાવાદથી સૂકો અને
લીલો મેવો પણ મંગાવી એક જણે હોંસાથી મોકલ્યો. એટલે
દેખાદેખીથી સર્વેએ પોતાના ગળનો પૂરો વિચાર કર્યા વગર હોંસનાં

૧. - સદર રીતો, જ્યાં ખાસ જણાવવામાં નથી આવ્યું, ત્યાં બને પક્ષમાં
સારે સારું હોય છે ત્યારે જ લેવાય દેવાય.

રથો કન્યાનો વિવાહ કર્યા પછી ઉપર વર્ણવેલી વિવાહની રીત લેતા નથી, છતાં મોઝાણું લે છે.

કેટલાએક મોઝાણું પણ લેતા નથી; અને કન્યાનું લગ્ન થતા મુધીની રીત નથી લેતા એમ કહે છે. પરંતુ ઉપરની રીતમાંની કેટલીક રીતો વિવાહ વખતે ન લેવાયાના કારણે લગ્નની રીતભાતમાં વર-પક્ષ પામેથી મજરે લેવાય છે. તે વખતે તે તે રીતો વિવાહની રીત હોવાથી બાદ થવી જોઈએ. પરંતુ તેમ ન કરતાં તે લગ્નની જ રીતભાત છે એમ સમજી તે તે રીત લગ્ન વખતે લે છે પણ ખરા. આ રીતે વિવાહ વખતની અમૂક રીતો વિવાહ સમયે ન લઈ લગ્નસમયે મજરે લઈ 'અમે રીતભાત લગ્ન પહેલાં લેતા નથી' એમ કેટલાક કહે છે.

મકરણ પ.

લગ્ન વખતની રીત.

પહેલાં બહુ નાની ઉંમરમાં લગ્ન કરવામાં આવતાં હતાં. એટલી બધી નાની ઉંમરમાં કે વર-કન્યા ત્રણથી પાંચ વર્ષનાં હોય તેની અંદર પણ લગ્ન કરી નાંખતા. હવે લગ્નની ઉંમર વધવા માંડી છે. કન્યાને લગલગ નવથી બાર વર્ષ મુધીની કરવામાં આવે છે એટલે અંશે બાલલગ્ન બંધ થયાં છે. તથાપિ કન્યા, લગ્ન થયા પહેલાં, વેગળી બેસતી યાય એ ધર્મથી વિરુદ્ધ અને દીકાપાત્ર મનાય છે. તેમ છતાં પણ અનેક ખરાં ખોટાં કારણથી લગ્ન વિલંબાય છે તે કન્યા ઋતુમતી થયા પછી લગ્ન યાય એવા દાખવા પણ બને છે. આવી સ્થિતિ હોવા છતાં બાવલગ્ન થવાનો એક બીજો પ્રસંગ ઉભો

થાય છે. અત્રે રાત્રિમાં શુભપ્રસંગના કુર (જમણવારૂપી વેરા) હોવાને લીધે કેટલીક જગ્યાએ સહીયારાં નામાવાળામાં એક કન્યાનો કન્યાકાળ વીતી જતો હોય તો તેને પરણાવવી પડે, તેની સાથે તે કન્યાની નાની બહેન હોય તો તેને પણ ખર્ચ બચાવવા ખાતર પરણાવે. તે નાની કન્યાના સાસરામાં તેને લીધે સહીયારૂં ખર્ચ બચે કરી ખીજી કેાઇ કન્યા હોય તેનાં લગ્ન કરે; તેની અસર તે ખીજી કન્યાના સાસરામાં જણાય. એ ઉપરાંત સહીયારાં નામાવાળા પિત્રાર્થેમાં એ નિમિત્તે બાલકલગ્ન થાય એ તો જુદાં. આવી રીતિએ આ જમણ-વેરાની અસર એક કુટુંબમાંથી એકી જ વખતે ત્રણ ચાર કુટુંબમાં લાગે છે ને તેટલા કુટુંબમાં ખર્ચ બચાવવાના જ લોભને ખાતર એક સામટી ત્રણ ચાર કે તેથી પણ વધારે બાકાઓ લગ્ન-વસ્ત્રમાં અકાલે બલિદાન થાય છે.

૧. મુહૂર્ત ક્રિયાકાળની રીત —કન્યાગાળાં સારો દિવસ જોઈ પોતાનાં સગાંવહાલાં તથા બહેવાઇને બોલાવે છે. પછી જોશીને બોલાવી મુહૂર્તના દિવસો આપે છે તેમાંથી જ'ને પક્ષનાં સ્ત્રીવર્ગને કંઈ અડચણ ક્ષયાતિથિ આદિ પ્રત્યવાય ન આવતો હોય એ ચોકસાઈ કરી ચોખ્ખો દિવસ નક્કી કરાય છે. ત્યાર પછી જોશીને નીચે મુજબ અખ્યાલું અપાય છે:—ચાપણી જરીને ડાંગર કે ઘઉં; ગોળનો પડીયો નં. ૧; તથા કુટુંબમાં ચાલતી આવેલી રીત પ્રમાણે ૨. ના અથવા ૩. ૧૭

૨. લીટી, લાલ લાકડ, પાપડ વણવા, વાને નહાવું, ગણેશ પૂજન:—આ સર્વ રીતો પૈકી લીટી અને ગણેશપૂજનમાં નીચે જણાવ્યા સહેજ ફેરફાર સિવાય, સર્વ રીતો જનોઈમાં વર્ણ્ય પ્રમાણે કરવામાં આવે છે. જુલો પાનાં. ૭, ૮, ૧૧, ૧૨.

(ક) લીટીમાં લગ્ન સમયે ગણેશની લીટીયો બે ને કેાળાની ચાર કરવામાં આવે છે. ગણેશ એક જ બેસાડાય છે.

૭ ચાક વધાવવાની રીત—કન્યાપક્ષવાળાં ઝેરાં ચાપણી ભરીને ડાંગેર, ગોળ ભરેલો પડીયો નં. ૧ તથા ટકો લઈને, નાતના સમાનહાવાના ઝેરાં એકઠા કરી વાજતે ગાજતે કુંભારને ત્યાં જાય છે ત્યાં ચાક વધારી, ડાંગેર ને ટકો કુંભારને આપી ત્યાંથી શકનથી ચાર ગાગરડીઓ ને એક ગોળા લઈ પાછાં આવે છે. ત્યાર પછી કુંભાર ચોરીનો સામાન કન્યાપક્ષને ત્યાં મૂકી જાય છે.

હાનમા અત્રે જ્ઞાતિ તરફથી ત્રાંમાની ચોરીયો ન ૩ કરાવવામાં આવી છે કેટલાક સદ્મહસ્થો તેનો લાલ લેછે ત્રાંમાની ચોરીમાં એટલો ફાયદો રહે છે કે ગાય ભોંસ વિગેરે જનનવરથી રક્ષણ કરવાની ચિંતા નથી રહેતી, તેમ જ અકસ્માતથી માગીની ચોરીમાંનું કોઈ પાત્ર કુળી જઈ અપશકન થયાનો ભય મરી જાય છે.

૮ પીઠી ચોળવાની રીત —સર્વ જનોઈ મુજબ, જીવો પાત્ર ૧૨ અંક ૧૨ તેમાં વિશેષમાં કન્યાનાથાને ત્યાં ભરડેવા મોગને દળાવરાવી કન્યા પામે ચાર પાપક વણાવેછે તે પાપક માડવે એસે તે દિવસે ઉપયોગમાં લેવાયછે.

ક કન્યાને હળદરવાળું પાનેતર પહેરાવી, તેલ સ ચારી પીઠી ચોળવામાં આવેછે કન્યાને વાને ધાલતી વખતે, કાને હાથે, કાઠે, પગે, કંચુ ય ધરેલું રહેવા દેવામાં આવતું નથી.

ખ પીઠી ચોળ્યા પછી લગ્ન થતા સુધી વર-કન્યા ચક્રાંચુ ઓરડી શક્તા નથી એવી માન્યતા ને રહી છે.

૯ ચાંડલો કન્યાની રીત —કન્યાપક્ષ તરફનાં બે સગા વરને ચાંડલો કરવા આવેછે તે વખતે તે બંનેમાના દરેકને સવા પાયશેર ગોળ અપાય છે તથા કું. ૩ ૨૫ માંથી કન્યાપક્ષવાળાના કહેવા મુજબ બે ભાગ કરી, એક એક ભાગ એક એક ચાગીમાં મુકી, બંને ચાંડલો કરવા આનનાર સાંભાગ્યવતીઓને, વાજતે ગાજતે વર પક્ષ વાળા વધાય કરે છે.

કન્યાના મામાને ત્યાથી વરના મામાને ત્યા ચાલો કરવા જાય છે તે વખતે તે ચાલો કરવા આનનારને વરના મોસાળ પદ તરફથી ગોળ શે ૧૧ ને ૩ ૩ આપી વદાય કરવામા આવે છે

૧૦ વૃદ્ધિશ્રાદ્ધ —વર-કન્યા ઉલ્લસ પદમા વૃદ્ધિશ્રાદ્ધ જનોઈમા વર્ણ્યા મુજબ કરાય છે જુવો પાનું ૮ અ ક ૫

૧૧ મોસાળું—ચાલો કર્યો પછી કન્યાના મોસાળ પક્ષમાથી મોસાળુ આવે છે, તેમા (૧) કન્યાની માને માટેના લુગડાં અને (૨) કન્યા માટેની વસ્તુઓ તથા (૩) વરને આપનાની વસ્તુઓ હોય છે

૧ કન્યાની મા માટે લુગડા જનોઈમા જણાયા મુજબ જુવો પાનું ૧૩, અ ક ૧૩ ક

૨. કન્યા માટે—આઠ હાથનું સુતરેલ પાનેતર કારપાલવ ક કુચી રંગેના એવું, ક કુવાળાં છેડાછેડ હાથ પાચના, રેશમી પાનેતર એથે દહાડે પહેરાવાય છે તે, રૂપાના છમીટીયા નં ૨, કાચના ક કણુ નં ૪, બરધની અગર કીડીયા સેર, હાથીદાતના ચરમા સુડીયો નં ૬ તેમા ચાર સુડીયો મોગી ને બે નાની, શક્તિ પ્રમાણે સોને મઢેની અગર સાદી, હારડો, તળાસળુ (જનોઈ મુજબ જુવો પાનું ૧૪, ધ,) અને મામેર કન્યા મહોગી હોય તો તેને માટે સુતરેલ કબજો

૩ વરને માટે—ઓલ (પાચ હાથનો રેશમી કદકો લગભગ એક વ્હોત પહેળો, વચ્ચે રાતો અને આસપાસના બે છેડા લીલા હોય એવો) પાનેતર કારપાલવ ક કુચે રંગેનાં એવું સાતથી નવ હાથનું

(ક) હારડાની વીગત—કન્યા માટેના સામાનમા હારડો લખે ન છે તેની વીગત -

શારેલા સોપારી નં ૨૪ } આ ત્રણ વસ્તુઓ સુતારને ત્યા શરાવવી,
 ,, ખારેક નં ૨૪ }
 ,, નાળાયેર ગોળ નં ૩ } તેમા ખારેકો ઉભી શરાવવી.

જેવ શે. ૦૥ } ગાયના મૂત્રમાં હળદર નાંખી પક્ષાત્રી રાખવાં.
મહુડાં શે. ૦૥ }

ધોળા લીલા પીળા ને શુભાશ્રી રંગના કાગળની ચકતીઓ નં ૨૪.
નાળીયેરની કાચલીના કટકાની ચકતીઓ નં. ૨૪.

સુરતની દોરી નં. ૪—કન્યાને દટાર ઉબી રાખી તેના પગના નખધી તે શીખ મુધી પહોંચે એટલા માપની સુરતની દોરી નં. ૪ વણવી તે પ્રત્યેક દોરી સુતરના તેટલા માપના કોકડીમાંથી કાઢેલા સાત તારની હોવી ભેધયે—એટલે કે ચારે દોરીમાં ચર્ધ એકંદર સુતરના અઠાવીસ તાર થવા ભેધયે.

(ખ) હારડો બનાવવાની રીતઃ—હારડામાં નીચે મુજબ અનુક્રમે વસ્તુઓ પડેવાય છે.

ચારે દોરી બેગી કરીને તેમાં નાળીયેરનો એક ગોટો પડેવી તે ગોટો બરોમર વચમાં રહે એમ રાખવો ; એટલે દોરીના બે ભાગ પડશે. પછી તેની આસપાસ ટોપરાની એક એક ચકતી ચતી રાખવી. પછી કાગળની ચાર ચાર ચકતી બે પાસ ; પછી પાછી ટોપરાની એક એક ચકતી ઉંધી રાખવી. એ પ્રમાણે કયાં પછી પેકી ચારે દોરી છુટી પાડી નાંખવી. તે છુટી પાડેલી ચાર દોરીયો પેકી દરેક દોરીમાં ચાર ચાર સોપારી બને પાસ પડેવાં. એ પ્રમાણે પડેવાં પછી તે ચારે દોરીયો બને પાસથી બેગી કરી દેવી. ત્યારપછી ટોપરાની એક એક ચકતી ચતી બને પાસ મુકવી ત્યાર પછી કાગળની ચાર ચાર ચકતી બને પાસ મુકવી ; ને પાછી ટોપરાની એક એક ચકતી ઉંધી બને પાસ મુકવી. પાછી ચારે દોરી છુટી કરવી. તે છુટી કરેલી દોરી પેકી દરેક દોરીમાં એક એક ખારેક બને પાસ પડેવાં. વળી પાછી બને પાસથી તે દોરી બેગી કરવી. તેમાં બને પાસ ટોપરાની એક એક ચકતી ચતી મુકવી ; તેની એડે કાગળની ચાર ચાર ચકતી બને પાસ મુકી પાછી ટોપરાની એક એક ચકતી ઉંધી

મુકી પાછી ચારે દોરી છુટી કરની તે છુટી કરેલી દરેક દોરીમા ચાર પાચ આગળ જોટલા જવ બને પાસ પરોવવા પાછી ચારે દોરી એકઠી કરવી તેમા ટોપરાની એક એક ચકતી ચતી બંને પાસ, ત્યાર પછી કાગળની ચાર ચાર ચકતી બને પાસ ને પછી પાછી ટોપરાની એક એક ચકતી ઉધી બને પાસ પરોવવી પાછી ચારે દોરી છુટી પાડી તેમાની દરેકમા ચાર પાચ આગળ જોટલા મહુડા બને પાસ પરોવવા પાછી ચાર દોરી એકઠી કરી ટોપરાની એક એક ચકતી ચતી બને પાસ પછી કાગળની ચાર ચાર ચકતી બને પાસ ને પછી ટોપરાની એક એક ચકતી ઉધી બને પાસ પરોવવી ત્યાર પછી બને પાસ એક એક નાજાયેરનો ગોટો પરોવવો ત્યાર પછી પાછી ટોપરાની એક એક ચકતી ચતી બંને પાસ પછી કાગળની ચાર ચાર ચકતી બંને પાસ ને પછી પાછી ટોપરાની એક એક ચકતી ઉધી બંને પાસ પરોવી ચારે દોરી છુટી કરવી તે દરેક છુટી કરેલી દોરીમા એક એક સોપારી બને પાચ પરોવી પાછી દોરીયો ભેગી કરી દેવી પછી તેમા ટોપરાની એક એક ચકતી ચતી બે પાસ પછી કાગળની ચાર ચાર ચકતી બે પાસ પછી ટોપરાની એક એક ચકતી ઉધી બે પાસ પરોવવા પછી, પાછી ચાર દોરી છુટી કરવી. તે દરેક છુટી કરેલી દોરીમા એક એક ખારેક બે પાસ પરોવી દોરીયો એકઠી કરવી પછી ટોપરાની એક એક ચકતી ચતી બે પાસ પછી કાગળની ચાર ચાર ચકતી બે પાસ પછી પાછી ટોપરાની એક એક ચકતી ઉધી બે પાસ પરોવી પાછી ચાર દોરીયા છુટી કરવી તે છુટી કરેલી દરેક દોરીમા ચાર પાચ આગળ જવ બે પાસ પરોવી, પાછી ચાર દોરીયો એકઠી કરવી તેની આસપાસ ટોપરાની એક એક ચકતી ચતી બંને પાસ, પછી કાગળની ચાર ચકતી ને પછી ટોપરાની એક એક ચકતી ઉધી બે પાસ પરોવી પાછી ચાર દોરી છુટી કરવી તે છુટી કરેલી દરેક દોરીમા મહુડા ચાર આગળ જોટલા પરોવી, પાછી ચાર દોરી એકઠી કરવી તેની આસપાસ ટોપરાની એક એક ચકતી ચતી બને પાસ, પછી કાગળની ચાર ચાર

ચકતી, પછી ટોપરાની એક એક ચકતી ઉંધી બંને પાસ પરાવી ગાંઠ મારી દેવી એટલે હારડો તૈયાર થશે.

એ પ્રમાણે લઈને બેસાં કન્યાના મોસાજથી નિઃસરી કન્યાના બાપને ઘેર જાય છે.

૧૨. માતા લાવવાની રીત:—જનોઈ મુજબ જુવો પાતું ૯ ટકમ છે.

૧૩. ભૂખ્યાં કોણે રહેવું:—વ્રતમાં કન્યાદાન દેનાર પતિ પત્ની તથા મયાદત મુકનાર ભૂખ્યો રહે છે, કેટલેક ઘેર દાન લેનાર વર પણ ભૂખ્યો રહે છે. કન્યા, સૂર્યપાઠ સાંભળ્યા ન હોય ત્યાં સુધી ભૂખી રહે છે. કેટલીક જગ્યાએ કન્યા મોટી ને સમજણી હોય તો તે પણ ભૂખી રહે છે અગર જો તેમ નથી બની ચકતું તો ખરડી પેંડા ખાઈ રહે છે.

૧૪. સૂર્યપાઠ સંભળાવવાની રીત:—કન્યાપક્ષનાં બે માણસ અને વરપક્ષનાં બે માણસ મળી ચાર જણ કન્યાને સૂર્યપાઠ સંભળાવે છે. ત્યાં આગળ કન્યાપક્ષવાળો, ધડિં શે. ૫, ગોળ શે. ૧૧, ઘી શે. ૧૧, નાળીયેર નં. ૧, પૈસા નંગ ૧૬, ને પૂજનના પૈસા નંગ ૪ મૂકે છે. ઉપલી વસ્તુઓમાંથી પૂજનના પૈસા ગોર લઈ જાય છે; ને બાકીની સર્વે ઓળે સૂર્યપાઠ સંભળાવનાર ચાર જણ વહેંચી લે છે.

૧૫. જાણું મોજાણું મોકલવાની રીત:—વર-પક્ષમાંથી, વરનાં અડીને સગાંમાંની બે સૌભાગ્યવતી સ્ત્રીઓ, એક એક થાળીમાં નીચલી વિગતે વસ્તુઓ લઈ વાજતે ગાજતે કન્યાપક્ષને ત્યાં જાણું-મોજાણું કરવા જાય છે. તે વખતે વર-પક્ષનો જમાણ અગર લાણેજ માટલી ખખડાવતો ખખડાવતો જાય છે. તે માટલીમાં પાંચ સોપારી મુકી તેને મોઢે સફેદ કટકો બાંધવામાં આવે છે ને તે કટકા ઉપર કંકુનો સાથીયો કરાય છે.

(૧) જાણુ.—

ચાળી નં. ૧ માં કંડુ^૧ શે. ૧૮; પતાસાં શે. ૧૧; ચાગખીઓ^૧ (રેશમની કસો) નં. ૪; ચાંદી^૨ ગદીયાણા ૩૦૦; લુગડાં પ્રત્યક્ષ લેવાનાં કન્યા-પદવાળાએ કહ્યાં હોય તે.

ચાળી નંબર ૨ માં માંગના લાકુ નં. ૭. માટલી ખખડાવનાર સદર ચીજો નોધાવે છે તે પ્રમાણે કન્યાપદવાળા મેળવી જોઈને નોધી લેછે, પછી ચાળી લાવનાર દરેક જણને ટકો ટકો આપવામાં આવે છે, તથા માંગના લાકુવાળી ચાળીમાં આવેલા લાકુ રહેવા દઈ તેમાં ખીજા તેટલા ઉમેરી આપીને તે બધા પાછા વરવાળાને અપાય છે, એટલે તે ત્રણે જણુ વિદાય થાય છે.

૨. મોજાણુ....

ચાળી નં. ૧ માં—સુખડી (ખારક ટાપર^૩ પતાસાં અગર મોપારી) શે. ૫૧; નાકુ શે. ૧૮; (તેમાંથી સુખડી ને નાકુ કન્યાવાલાની ઇચ્છા પ્રમાણે પ્રત્યક્ષ કે રોકડાં અપાય છે.) ઢીમ^૪ ટચ ૧૦૦૦ ગદીઆણા ૫૦૧ (તેમાં ૧૧ ગદીયાણો માળસાસરાનું હોય છે.)

૧. જો તે રોકડું લેવાનું હોય તો શેર ૧૧.

૨. આગમ કસો ન ગળ લેવાતી હતી

૩. આ ચાલી ને સોનું તેને પડકું કહે છે વડનગરા નામર માગકણ જ્ઞાતિમાં વિધવા પુનર્વિગમની સખ્ત બધી હોવાથી પત્ન્યનાર કન્યાનાતેની દશામાં નિર્વાહ પુરતી આમાં વ્યવસ્થા છે પહેલાં રૂપુ ને મોનું રાશી અપાતા, છાશીયુ ચીપીયુ એવા નામે તે વખતમાં મખ્યાત હવકુ સોનું રૂપુ અપાતું. ધીમે ધીમે તેમાં સુધારો થઈ રાશીને બદલે ચોખ્ખું સોનું રૂપુ લેવાવું માંડ્યું હવે ચાલીની પાટનો કડકો, અને નેશનલ બેંકની છાપવાળી ૧૦૦૦ ટચના સોનાની પાટ જ નોંધ તપાસી કસીને લેવાય છે

ઉપર જણાવેલ પદવાનાં ચાલી ને સોના બદલ કેટલાક રોકડા રૂપીયા લે છે. આવો વિચાર હોય છે ત્યારે તેટલી કમિટના દાણીના ધરમાંથી કહાડી તે વખતે મુકવામાં આવે છે તે લગ્ન થઈ રહ્યા પછી બપોર બાવે ઉપર લખેલ ચાલી મોનાના રોકડા રૂપીયા લઈ દાણીના પાછા અપાય છે. તે રૂપીયા જો વર કન્યાના જોખમતર વ્યાજે મુકવામાં આવે છે તો તેનું વ્યાજ વર કન્યાને મળે છે સદર પડકું સ્ત્રીધન કહેવાય ॥ ને કન્યા ઘરેબારે થાય ત્યારુધી તે કન્યાના બાપને ઘેર હો છે સૌભાગ્યવતી સ્ત્રી સતાન મુક્યાવગર મરી જાય છે, તો પડકું વરને પાછું મળે છે, નહીં તો તેના સંતાનને પુખ્ત ઉમરે તે મળે

ધાલી નજર ૨ મા ચણીયો મશરૂનો ન ૧, અગર તે બદલ ૩ ૪ રોકડા ખાટડીના ૩. ૭ મેકડા, પનાસાં મે ૧।

આ યાગી માળસાસરાની હોય છે પરંતુ જે માળસાસરથી કોઈ કારણને લીધે નથી કરવામાં આવતી તો વરનો બાપ પોતાના પદરની કરે છે

મોગલણામાં વરના બાપની મા જીવતી હોય છે તો ઉપર લખેલ સોના ઉપરાંત સના મદીયાજો સોનું તેની તરફથી આપવામાં આવે છે ને તે બદલ વહેરાઈને લાથી તેને શીશમણુ સાડી વિગેરે દ્વારા લગભગ એકતી રકમ પાછી મળે છે

જાણીમાં લખ્યા મુજબ મોગલપુ' પણ મેળવીને નોંધી લેવાય છે ને યાગી લાવનાર દરેક સ્ત્રીને ટકો ટકો અપાય છે એટલે ત્યારે જાણ નિદાય થાય છે

૧૬. લગ્ન નિમિત્ત કર.

(૧) કન્યાવાળાને ત્યાં—વડાવાના, લગ્નને પહેલે દિવસ, વાના લગ્નને દીવસે, માંડવો લગ્નને બીજે દિવસે, સગાની નાત, તે ઉપરાંત એક મહોની નાત અનુકૂળતાએ

વરનાળાને ત્યાં—વડાવાના, લગ્નને પહેલે દિવસે, વાના લગ્નને દિવસે વરોડી, લગ્નને ત્રીજે દિવસે એટલે કે કન્યાવાળાને ત્યાં માંડવાનું જમણું જાય તેને બીજે દિવસે, સગાની નાત તથા એક મહોની નાત અનુકૂળતાએ

૧૭ વરઘોડો—નમનું મુદ્દત સચવાય એ પ્રમાણે લગ્નમુહૂર્ત પહેલાં પાંચ ૭ કે નાક આગમય વરઘોડો કઠાય છે તેમાં કેટલાક હોસીનાઓ ખાસ કરી રાત પસદ કરે છે જેથી દાસખાનુ રશનર્થ વિગેરે ધામધુમ થાય કેટલાક રૂડીપૂજકો તે ઉપરાંત એવી માન્યતા ધરાવે છે કે વરઘોડો મડતા વરનો ઘોડો આગલામાં પત્રાળો ચાંપીને જાય

૧. માંડવાનું જમણું રાત્રિનું હોય છે તે દિને બપોરે ખીચડી શીશમણી નું વ્યવહારના સગાનું જમણું કન્યાવાળાને ત્યાં હોય છે માંડવાનું ખર્ચ કેટલાક કન્યાવાળા કન્યાના રીતગાતના રૂપિયામાંથી મુજરે કાપી લેઈ એ દિવસે જે કન્યા પરણતી હોય તો વધારે દહાણ આપનારને પહેલાં દિવસ મળે

૨ સામઠી કન્યાઓ પરણતી હોય છે ત્યારે વરોડીયો ટેલાય ને માંડવાના જમણું અનુક્રમે લેવાય છે તથાપિ પર ગામનો વર હોય તો તેને વરોડીનો દહાડો વહેસી અપાય છે

એમ થવું જોઈએ. આની સ્થિતિમાં લગ્નમુહૂર્તનો કાલ ખરોખર નથી સચવાતો, વાનાનું જન્મણુ બગડે છે, છોકરા ઉઘી જાય છે, ને અડીને ચાર પાચ સગાં તે દિવસ ક્રીષા-સમાપ્તિપર્યંત રહે છે. બાકી પુણ્યપાહવાચનદક્ષિણાની આશામાં, તે દક્ષિણા વહેંચાતા સુધી બ્રાહ્મણો બેસે છે. જે નાંતનું જન્મણુ લગ્ન થઈ રહ્યાપછી રાખવામાં આવે છે તે પછી જન્મણુનો તાસ બગડે છે ને ગામમાં લોકોને દાતણ કરવાનો વખત થાય ત્યારે આ બ્રાહ્મણોને બોજનસમય થાય છે. એમાં સુધારાને બહુ અવકાશ છે.

વરધોડાના આમંત્રણ અગર નોતરા પુરુષવર્ગને, વરપક્ષનો જમાઈ કરી આવે છે, ને સ્ત્રીવર્ગને વરપક્ષના ધરના બેસા કરી આવે છે કે 'આટલા વાગે વરધોડા પાછળ પધારજો' તે સમયને સુમારે વરને ત્યાં પાથરણા પાથરી રાખવામાં આવે છે ને સર્વે સદ્ગૃહસ્થોને સન્માન આપી બેસાડવામાં આવે છે.

૧૮ મહારાણીનો દીવો ..વરરાજાને ઉપનાવવાની વખત થાય તે પહેલાં, એક ઠાસાની થાળીમાં ૬ કુવતે પુતળુ કહાડવું. તેમાં ડાંગર મુકી તે ઉપર ઘીના બળતો દીવો મુકવો. તેવી તૈયાર કરેલી થાલીને ચોરડાની વચ્ચે મુકવી તેને 'મહારાણીનો દીવો' કહે છે. વરરાજાએ ખુપ ધાલીને, તે મહારાણીના દીવાને પગે લાગવું. જે ચોરડામાં

૧ આને વિષે એમ કહેવામાં છે કે અસહના વખતમાં એક બાદરગામનો ગરોડો, પોતે નાગરબ્રાહ્મણ એમ ખોટું જોતીને નાગરબ્રાહ્મણની કન્યા પરણ્યો. પાછળથી તેની રીતગાંત ઉપરથી તેની સ્ત્રીને શક પડ્યો એટલે છાતી ઉપર ચઢી બેસી ખરી વાત પુછી ને ગંગાજી પોને ગરોડો છે એમ કહ્યું. મૃત્યુ તે ઉપરથી તે બાઇને, પીપળાનું લાકડું મેરાલી, તેમાં પેસી સુગવ બગી જઈને પ્રાયશ્ચિત્ત કર્યું. તેના સ્મરણચિન્હ તરીકે આ દીવો પ્રચલિત છે. ગામમાં ને ગામમાં કન્યા દેવાને! મેચાર ત્યારથી શરૂ થયે ને તેને લીધે વડનગર, વીસનગર, એવો બે પડ્યો એમ કેટલાકનું માનવું છે કેટલાક એમ પણ માને છે કે ઉકટામ પી વખતે વર મન્યાના સગા વદાવાની નામાવધિ વચાવવાની રીત પણ ત્યારથી જ શરૂ થઈ

મહાગણીનો દીવો મૂકવામા આવ્યો હોય તે ચોરડો વરરાજ પરણી ને પાઠો ફરે ત્યા સુધી મધ કરવો નહિ પણ ઉંચાડો જ રાખવો. પછી એક વાંદીયા સૂપડમા થોડી ડગર નાખી, તે વાંદીયુ સૂપડુ વરરાજને માથે ઉતારી, છાપે અગર અગાશીમા ઝુકવું.

પછી વરરાજ ધરના દેવ તથા મુરખીઓને પગે લાગી થોડી આગળ આવે છે.

એટલી તયારી થાય છે એટલે ઉપર પધાવેલા સાજનવર્ગને યથાશક્તિ અત્તરપાન ગુનાળ અપાય છે પછી પુરુષવર્મ આમળ ચાતવા મડિ છે તેમની પાછળ વરરાજની થોડી રાખવામા આવે છે હાથ વખતે વરરાજને માટે થોડી જનતા સુધી રાખવાનો રીવાજ છે પછી તેમ ન જને તો થોડાંધી પણ ચલાવે છે અજી સુધી અડેલી નાનમાં પાવડીયે ચડીને વર પગ્ણના ગયો હોય, એવો દાખનો જાણુમા નથી, —પછી જને તે બીજવર હોય કે ત્રીજવર, નાનો હોય કે મહોટો હોય વરપાતને શક્તિ અને હોસ હોય છે તો વરથોડામા નગાગવાગા ઉપરાન, વાજ, પરીથો, દારખાતુ, દાંડીધારસ સામેનાં વિગેરેના કાઠ ગખવામા આવે છે કેટલાક તે ઉપરાત વાડી પણ રાખે છે વાડી સમઘી એવા માન્યતા છે કે વરથોડાની વાડી અકબધ આખી ને આખી જનીવાસા સુધી, મહોથે નહિ એવી કન્યાવાગાએ સરત રાખવી જોઈયે તેમ ન થતા કાઠપણુ રીત એ વાડી અકબધ જેવી ને તેવી જનીવાસા સુધી આવી મહોથે તો દડ તરીકે કન્યાવાગાએ વરવાગાને, ચાતુ રીતથી એક વધારે જ્ઞાતિભોજન આપવું જોઈયે, આ પ્રમારની સમજ મૂકે છે તેને ધીધે કન્યાવાગા, વાડી તોડી ફાંડી છુટવા તથા રહે છે ને વાડીનો જયાવ કરવા વરવાગા સજ્જ રહે છે એ રસાકસીમા કેટલીકવાર મારમાગ થઈ માથા ફરે છે, લોહી નીકળે છે ને કેટલીક વસ્તુઓ ખોરાય છે ને ચોરાય છે. અજી સુધી સાજસમી વાડી જનીવાસા સુધી આ પાનો તેમ જ તેમ આવ્યા પછી દડ તરીકે જ્ઞાતિભોજન આપવાનો દાખનો જાણુમા નથી.

ઘોડી ઉપર વરરાજા સ્વાર થાય છે એટલે તે વખતે વરરાજાની બહેન હોય છે તે આગળ આવી ઘોડીની લગામ ઝાલી ઊભી રહે છે. તેને રાજી કરવા વર તરફથી શક્તિમુજમ રૂ. ૧ થી રૂ. ૫૫ સુધી અપાય છે, ત્યારે બહેન લગામ છોડી દઈ જામને પરણુવા જવા દે છે. વરરાજા પાછળ બેસાં ચાલે તેમાં મોખરે વરની મા અગર તેને પરણાવનાર હાથમાં રામણુ દીવો ને દૂધ પાણી ભરેલી ઝારી નાળીયેર સહિત લઈ ચાલે છે. સર્વ બેસાં ગાતાં ગાતાં ચાલે છે તેમની પાછળ છોકરાં ભરેલી ગાડીયો વિગેરે હોય છે.

વરરાજાનો વરઘોડો ફેરવતી વખતે આટલી વાત લક્ષમાં રખાય છે કે વરરાજાથી સાસરાનું તોરણુ ચારંડીને જવાય નહિ; તેમ જ કન્યાથી પરણુતા પહેલાં વરનું મ્હોં જોવાય નહિ. એ કારણથી વરઘોડો ફેરવવામાં ને જનીવાસો આપવામાં બંને પક્ષવાળા બંને ત્યાં સુધી એવી વ્યવસ્થા રાખે છે કે વરરાજાને સાસરાનું તોરણુ ચારંડીની જવાનો પ્રસંગ આવે નહિ. પછી તેની ગોઠવણુ નથી જ બની શકતી તો તેવા પ્રસંગોમાં વરઘોડો સાસરાના બારણા આગળથી પસાર થઈ ગયા પછી કન્યા-પક્ષવાળા તોરણુ બાંધે છે. વરઘોડામાં વરની નાની બહેન હોય છે તો તે વરરાજાની પાછળ ઘોડાઉપર બેસી વરરાજાને 'નોજાવર' કરે છે. તેમાં એક રમાલમાં વાડી ને તેમાં પાંચ સોપારી મૂકી વરની પાછળ બેઠીબેઠી તેના માથાની આસપાસ ઘોડી ઘોડી વારે ફેરવ્યાં કરે છે. તેથી વરરાજાને કાંઈની નજર લાગે નહિ એવી માન્યતા છે. વરના ઘોડા પાછળ વરની મા, ખડીથી ઘેળેલી ઝારીમાં દૂધપાણી રાખે છે ને તે ઝારી ઉપર નાળીયેર મુકે છે. તે કાંઈ કાંઈવાર ઘોડા પાછળ ટપકાવે છે તેને વાડ સીંચી કહેવાય છે; તથા વરની મા અગર બીજું પાસેનું સચું હાથમાં બળતો રામણુદીવો રાખે છે ને માથે માંડ પહેરે છે. આ બંને જણા ને બીજા સમસ્ત સ્ત્રી વર્ગ વરના ઘોડાની પાછળ પાછળ ગાતો ગાતો ચાલે છે એ રીતે વરઘોડોધારેલે માર્ગે ફરી જનીવાસો આવી પહોંચે છે.

૧૯. કન્યા પક્ષની તયારી—વરરાજ ઉધણના ખજર કન્યા વાળાને ત્યાં પહોંચે છે, કે તરત જ ચોરી બધાવવાની તજનીજ થાય છે. તે ચોરી, આગળ જણાવ્યા પ્રમાણે કુંભારને ત્યાંની હોય છે; અગર નાતશાહી તયાર કરેલી ત્રાંચાની ચોરી હોય તો તે પણ ચાલે છે. એક ચતુષ્કોણના આકારવાળી જગ્યા પસંદ કરી, ત્યાં ચાર ખૂણા ઉપર ત્રણ ત્રણ સાંખા લીલા વાંસ ઢોકવામાં આવે છે. તે ત્રણ વાંસની વચ્ચે માટીની ગાગરો નાના મોટી અમુક અતુકમે મુકીને તેની સીંચી બેપર એક એક માટીનું ચકચું બિસાડવામાં આવે છે. તે ચારે હારોને પાછી દોરીથી ફરતી બાંધવામાં આવે છે. પરંતુ તેમ કરતાં કરતાં એની સફાઈથી બાંધે છે કે તેમાં નાગપાશનો આકાર નીકળે તે ઉપરાંત તે ચોરી આગળ બીંતઉપર પણ ખડી કે એવા કોષ સાંધીથી નાગપાશ કહાડવામાં આવે છે. ત્યાર પછી કન્યાનાં અડીને સગાંમાં સોભાગ્યવતી સીંચો દોય છે તેઓ, જનીવાસો માટે નક્કી કરેલા મુકામથી થોડે દૂર એટલા ઉપર કે કોઈના જામમાં કે બારીએ ઉભાં રહે છે. તથા ઘેરથી ઉઘલી ગામમાં ફરી આવી જનીવાસે પહોંચતો વરઘોડો ત્યાં આગળ આવી પહોંચે છે, તે વખતે પેલી કન્યાપક્ષની સોભાગ્યવતી આંખો વરરાજને તંબથી વધારી લે છે. કન્યાએ વરને ઉધવેલો જોવા નહિ એ માન્યના જેટલા જોરથી પ્રયત્નિત છે, તેટલી જ મુકિતથી, ચોરી છુપીને પણ, કન્યા, પોતાના યતાર પતિનાં દર્શન અગર ઝાંખી કરી લેવા ચૂકતી નથી.

કન્યાપક્ષવાળા, પોતાના જમાઈને, બહેવાઈને તેમ જ બહેવાઈના મહેમાનોને સત્કારવા સાર એક મુકામ નક્કી કરે છે તેને જનીવાસો નામ અપાય છે. (વરરાજની) જન ત્યાં વસે તેથી જનીવાસો એમ નામ પડ્યું હશે એવી અટકળ કરી શકાય; અગર વર ને તેની જન પરદેશથી કન્યાને ગામ આવે ત્યારે પહેલાં યાજ્ઞિક એટલે ગોરને ત્યાં ઉતરે એટલે યાજ્ઞિકવાસ કહેવાય ને તેનું અપભ્રંશ નામ જનીવાસો થયું હોય. જનીવાસે ગાદી તકીવા, પાથરણાં પાથરી, પંખા, અત્તર મુલાવજળ, ફલ, પાન, પીવાનું ઇંડું પાણી

તથા હોંસ અને શકિત હોય તો ખાડપાણી વિગેરે સર્વ પ્રકારની સગવડ કરી આપવાની ફરજ કન્યાપક્ષને શિર હોય છે. ત્યાં કલવો બોખો, તબોળા તબોળ વિગેરે રીતો કરવા આવતાં કન્યાપક્ષને વદાય કરતી વખતે આપવા માટે ખારેક સોપારી વરપક્ષ તરફથી એક રથાને બંદોબસ્તમાં રખાય છે.

વરરાજા જાનીવાસે ઉતરી બેસે એટલે પછી ઉપર જણાવ્યાપ્રમાણે અતરપાનગુલાબ વિગેરેથી વરઘોડામાં પધારેલા સર્વે સન્નજનોનો સત્કાર કરવામાં આવે છે.

ઢાઈ ઢાઈ શ્રીમંત કન્યા-પક્ષવાળા તે વખતે ગાયનવાદિત્રનો જલસો પથુ કરાવે છે. ગણિકાના નાચની બદી હજીસુધી અહીં સુદૈવયોગે દાખલ થઈ નથી.

૨૦. કલવો આપવાની રીત:—એક થાળીમાં દૂધ ભરેલા માટીનો ઘાળેસો ચરડો અને ખાડે ભરેલી ટોપરાની કાચથી મૂકી તે થાળી કન્યાની માએ અગર કન્યાદાન દેનાર સૌભાગ્યવતીએ અગર ઢાઈ અડીને સંગી સૌભાગ્યવતી સ્ત્રીએ લેવી અને બીજી સૌભાગ્યવતી-એ પાણીની ઝારી તથા ત્રામઠ લઈને હાથમાં રામણદીવો રાખવો, એવી રીતે બંને સૌભાગ્યવતીઓ પોતાનાં અડીને સગાં બૈરાં લઈને જાનીવાસે જાય. પછી પ્રથમ વરને જમણી હથેલીમાં ખાંડ આપી તે ઉપર દુધ રેડે, એટલે વરરાજા તે પી જાય; પછી પેલી બીજી સૌભાગ્યવતી સ્ત્રી, તે વરરાજાનો દુધાળો હાથ, ત્રામઠમાં ઝારીવતે ધાવરાવે, આતુ નામ કલવેબોખો કર્યો એમ કહેવાય છે. કવલ-ભક્ષણ એટલે ઢાળીયો ભરવો, એ ઉપરથી એ નામ રૂપાંતર થઈ પડ્યું હશે, એમ એક વિદ્વાન સદ્રહસ્યની કલ્પના છે. તે જ મુજબ વરરાજાના પિતા, મામા, વિગેરે બીજા અડીને સગા હોય તેમને પણ એ આપવામાં આવે છે; તથા સ્ત્રીવર્ગમાં પણ વર-પક્ષનાં સગાંને એ જ મુજબ રીત કરાય છે; આ રીત ચાલતી હોય છે તે દરમ્યાન કન્યાપક્ષનાં બીજાં બૈરાં ત્યાં જાનીવાસે ઉભાં રહી સ્નેહજાળ વરપક્ષને

તીખાં તમતમાં લાગે એવાં બે ચાર ટોળનાં ગીતો ગાય છે. રીત સમાપ્ત થાય છે એટલે સર્વે કન્યાપક્ષવાળાં ભૈરાં ઘેર જાય છે તે વખતે વરપક્ષ તરફથી ખાત્રિક મેળવેલાં સોપારી દરેકને જોબે જોડે અપાય છે. તેમાં કન્યાની માને સાથી વધારે ને પછી સગપણનાં ઉટાનાં પ્રમાણમાં થોડાં થોડાં તેથી ઓછાં અપાય છે તથાપિ કન્યાદાન દેનાર સ્ત્રી જેને જેને કહે તેને નેને સોપારી વર-પક્ષવાળાને આપવાં પડે છે. આ રીત કરતી વખતે કન્યાનું કુટુંબ ગમે એટલું પૈસાદાર હોય છે ને વરનું કુટુંબ પણ ગમે એટલું શ્રીમંત હોય છે તથાપિ આ સોપારી આપવાની રીત પૂરેપૂરી શાંતિ સમાધાનીથી પાર પડતી નથી. બંને પક્ષમાં અનૃત્તિ-અસંતોષ રહે છે ને ઉઝ્યાં મન થાય છે તથા કડવાશ રહી જાય છે. આમા બે ધારું હોય તો વર-કન્યાપક્ષવાળા પ્રથમથી સમજીત કરી એકંદર જોડવા તોલનાં સોપારી વહેંચવાં હોય તેટલા તોલનાં સોપારી કન્યા-પક્ષના દેખતાં તોળાવીને વર-પક્ષવાળા કન્યા-પક્ષવાળાને સાંપિ ને વહેંચતી વખતે કન્યા-પક્ષવાળો જ વહેંચે એવી કંઈ રીત રાખી હોય તો બીજાં બંધાંની વાત વેગળી રહી પણ કન્યા-પક્ષ અને વર-પક્ષ વચ્ચે ઉઝ્યાં મન થવાનો સંભવ બહુ જ ઓછો થાય.

ખારિક સોપારી વહેંચવામાં કુલ ત્રણથી પાંચ મણુ જોડલાં વરે છે. તેમાં અર્ધોઅર્ધ ખારિક ને અર્ધોઅર્ધ સોપારી મેળવાય છે ને કાંઈ બે ભાગ ત્રીજા ભેગે છે. કાંઈ કાંઈ વીરત્તા કેવળ સોપારી જ વહેંચે છે ને ખારિક મેળવતા નથી.

૨૧. કલવાઓખાનો બીજો રૂઝા.—ઉપર નં. ૨૦ માં લખ્યા પ્રમાણે જ પણ ચરકામાં દૂધને બદલે પાણી લઈને તથા ખાંડ રાખીને કન્યા-પક્ષનો સ્ત્રીવર્ગ ફરીથી જાય છે ને ઉપર મુજબ જ બધી રીત ફરીથી કરાય છે.

૨૨. છાનું મોગલકું.—ત્યારપછી વર-પક્ષ તરફથી વરની બહેન અગર બીજું કાંઈ સગું, એક ધણીમાં, રૂપાની આરટી નં. ૧, કચકડની કે પીતળની ડાબલી નં. ૧, તે ડાબલીમાં અત્તરનું અગર

તેમનું પુમકું, પતાસાં શે. ૧ ને માંડીયા નં. ૪, એટલું લઈને, તથા જાણામોજાણામાં જણાવ્યા મુજબ માટલી ખખડાવનાર જમાઈને સાથે રાખીને કન્યાને ત્યાં જાય. સદર વસ્તુઓ લઈ જનાર સ્ત્રીવર્ગને ટકો અગર ચાર પૈસા કન્યા-પક્ષ તરફથી મળે છે.

૨૩. તંબોળા તંબોળા:—વરપક્ષ તરફથી જાતું મોજાણું જાય છે તે દરમ્યાન કન્યા-પક્ષ તરફથી પુરુષવર્ગ જનીવાસે તંબોળાતંબોળની રીત કરવા આવે છે. તે પુરુષવર્ગમાં કન્યાદાનદેનાર તથા કન્યાપક્ષના અડીને સગા પુરુષો હોય છે. કન્યાદાન દેનાર પીતાંજર પહેરી માથે ખાધડી મૂકી, એક ઘાળીમાં પીતાંજર અગર તેને બદલે રૂંબા રોકડો, સોનાની વીટી અગર તેને બદલે રૂંબા રોકડો મોસાળ સાસરેથી આવેલ સુતરેલ પાનેતર અને ઘોલ, ખૂંપ, જનોઈજોટો, પાનસોપારી, પૂજપો, તથા આયમની ને પવાડું પાણી ભરીને, એટલી વસ્તુઓ લઈ ગોરને સાથે રાખી, જનીવાસે જાય છે. ત્યાં વરની યથાવિધ પૂજ કરીને, સાથે રાખેલો સામાન વરને આપી દે છે; વરરાજાનું જૂતું જનોઈ માગી લે છે. તે વખતે તંબોળાતંબોળ આવેલ સર્વ સદમહરથોને વર-પક્ષ તરફથી સોપારી અગર ખારેક ભેજવેલ સોપારી જોબે જોબે આપવામાં આવે છે ત્યારપછી કન્યા-પક્ષવાળો પુરુષવર્ગ વધાય થાય છે

૨૪. કન્યાને નવડાવવાની રીત:—કલવા બોખાનો ખીન્ને ફેરા ખલાસ થયા પછી ને વરને ત્યાંથી જાતું મોજાણું આવે ને કન્યાને ત્યાંથી તંબોળાતંબોળ જાય તે દરમ્યાન કન્યાને નવડાવવાની રીત કરાય છે. એક માણુ અને ત્રણ ગાગરોને ઘોળીને આસપાસ કંકુના ચાંદલા કરવા. તે ચારેયમાં પાણી ભરીને તેમાં આજ્ઞાનાં પાંદડાં નાંખવાં. કન્યાદાન દેનાર સ્ત્રી અગર તેને અલાવે અડીને સગું માણુ લે, અને ખીન્ન જે બેરાં વાને નાલાં હોય તે ગાગરો લે. પછી ચોરી આગળ એક મોટી કથરોટ મૂકે ને તેમાં લાંકડાની માંચી મુકે. કન્યાનીકડે વરતું જાતું જનોઈ ખાંધી પાવડીયો પહેરાવી કન્યાને તે માંચી ઉપર બેસાડે, પહેલાં પાંદડાં વતે જાંટા નાંખીને પછીથી માણુ ને ગાગરો દાલવી કન્યાનો

૨૭ તોરણે ધોખવાની રીત—તોરણ આગળ વર-કન્યા ઉભય પક્ષની બહેવાણે સામસામી કંકુથી મ્હોં પીલે છે ત્યારપછી શીલોટાની જે યાળીયો વર-પક્ષને અપાય છે તેમાંથી એક યાળી કન્યાના સાસરાના પલમાં જાય છે ને બીજી કન્યાને મોસાળસાસરે જાય છે ત્યારપછી ધોખવાનો સામાન આવેલો હોય છે તેમાંથી કંકુથી વરને કપાગે ચાલ્લો કરીને ઉપર ડગિર ચોટાડીને પછી ધુંસળ, મુસળ, રવંચો, ત્રાક, તથા ઘંટીપીંડી એ પાંચ વાના કન્યાદાન દેનાર નૌઆગપતી સ્ત્રી પોતાના છેડામાં દાંડી એક પછી એક, વરના મ્હોં આગળ અરતીની માફક ચાર વાર ફેરવી બાજુએ મૂકે છે. જારના સંક્રાંતના ચાર કડકા પશુ એ જ પ્રમાણે વરના મ્હોં આગળ ફેરવી ઉંચે જોયા વગર ચારે દિશામાં એક એક નાખી દે છે.

૨૮. ચૂંટી ખયણવાની રીત—ત્યારપછી કન્યાનો મામો કન્યાને ઉચકીને તેની આંખો દાંધથી મીંચાવીને તોરણ આગળ લઈ આવે છે ને વરરાગને જમણે પગ આગળ ધરવા કહેવામાં આવે છે. વરરાગના તે જમણે પગે કન્યા જમણા દાંધથી ચૂંટી ખયણે છે ચૂંટી ખયણાવી રહ્યા પછી કન્યાને પાછી મામો લઈ જાય છે આ રીતમાં એક બહુ મ્હોંટું મહત્ત્વ રહ્યું છે. કોઈ કારણથી કન્યાના આપના ધરનતિ, કન્યાના મોસાળ પક્ષ સાથે ઉંચા મન થઈ વાંધો પડી બ્યવહાર તૂટ્યો હોય છે તો તે સબંધ ફરીથી બંધાવવામા આ રીત બહુ જ આનાદ અને સચોટ નીવડે છે રીતમાં કંઈ નથી છતાં આ રીતમાં મામો જ નિષ્ક્રિય ને સજો મામો હોય ત્યાં સુધી બીજો કોઈ ન જ ચલે એ માન્યતા એટલું જબર ધર લાવી બેઠી છે કેંઓએ નવાણું પ્રસંગો-માં આ જ કારણથી બને પક્ષ વચ્ચે સલાહસંપં બંધાય છે.

ત્યાર બાદ વરના જમણા પગ આગળ પેલું ધોળેલું સંપુટ મૂકવામા આવે છે. પછી વરની ડોક આસપાસ શાંત નાખી, શાલના એક છેડાથી વરતું નાક ડાલી, વરને તોરણ અંદર, કન્યાદાન દેનાર સાસાગ-વતી લે છે, તે વખતે તોરણમાં જતા પહેલાં પેડું સંપુટ વરરાગ જમણા પગે ફાંપી, તેના કડકા કરીને પછી તોરણપ્રવેશ કરે છે. એ સંપુટના

કકડા ઢાંધના પગ નીચે ન આવે એમ વેગળા નાંખી દેવાય છે. પછી વરરાત્રી ચોરી બહાર વરપાટલા આગળ ઉભા રહે છે ને જાનૈયા બધા ત્યાં પાયરેલા પાયરણાં ઉપર ગોઠવાઈ જાય છે.

ચોરીમાં કન્યાપક્ષ તરફથી જોયતી ચીજોની યાદ:—
 ૧ મધુપકના વાસણો:—કાંસાની ચાળી નં. ૨; કાંસાની ચાળી ૧
 કંકુથી ભરેલી લગભગ શે. ૦૧ ના વજનની નં. ૧; કાંસાનો વાડકા ૨
 નં. ૧; ત્રાંજાની કે પીતળની ઝારી નં. ૧; ત્રાંજાની ત્રાંખાકુડી નં. ૧;
 તાંખાત્રું અરધીધું નં. ૧; કંકુ શે. ૧; મીઠળ નં. ૧૭ તથા પૂજાપો.

ઉપરનાં વાસણુ અમુક તોલમાં એકંદર અપાય છે તે નીચલી વિગતે.

આશામી.	વજન			
અડધાની	વાસણુ મણુ ૦૧
પાયલાની	,, શેર ૧૬
બે આનાની	,, શેર ૧૭

ઉપરનો સામાન ચોરીમાં વરની પૂજા કર્યા પછી વરને અપાય છે.

૩૦. ચોરીમાં મુકાતા પૈસાની યાદ—કન્યાવાળા તરફથી કન્યાનાં અડીને સર્ગા હોય તે મયાદત તરીકે મથાસકિત રૂ. ૧૫ થી આજમાં આજ રૂ. ૦)૨ સુધી મૂકે છે. મયાદત મુકતાર માણસે મયાદત મુક્યા સુધી જુમ્યાં રહેવું અને મયાદત મુક્યા પછી વરવાળાને લાં જમવા જવાય નહિ એવી માન્યતા ને રીત છે. તથાપિ અત્રે માદોર્માલ બેવડાં તેવડાં સગપણથી બંધાયેલ હોવાથી એક નહી

૧. સદર કાંસાની ચાળી માડવે બેસતા સુધી કન્યાવાળાના ઉપયોગ માટે રહે છે. માડવેથી ઉઠ્યા પછી વરકન્યાને વદાય કરતી વખતે વર-પક્ષને આપી દેવામાં આવે છે.

૨. સદર કાંસાનો વાડકા પણ માડવે બેસી ઉઠ્યા પછી વરકન્યાને વળાવતી વખતે તોરણ આગળ વરનો કાકો અગર બીજો કોઈ સગા, તે વાડકામાં તલનો પરમીડો નં. ૧. મુકીને, વરના હાથમાં આપે છે.

ત્યાં આગળ વર-રજ માથે ઓણ બાંધે છે. ત્યાર બાદ છાના મોંઝણમાં આવેલી આરશીમાં, કન્યાને પોતાનું મ્હોં ભેવાનું કહેવાય છે, ને કન્યા તેમ કહે છે. ત્યાર બાદ વર-કન્યાને પાન-સુરારી ખવડાવાય છે ને કન્યાને, આંખો આંજીને હોંસનું વધારાનું ઘરેણું કદમાં વાળી કીડીયાસરે, દારડો, હોઠાકેડ વિગેરે અન્ને પહેરાવાય છે.

૩૪. લાહિ પૂજવાની રીત:—ત્યાર બાદ વર-કન્યા સમક્ષ એક માટલી, તલનો પરમીડો તથા પીતળની કડછી તેમાં મૂકીને, રાખવામાં આવે છે; ને કન્યાના મોસાળ-પક્ષનું નજીકનું સગું વર-વહનું ભેડું હોય તેને ત્યાં બોલાવવામાં આવે છે. તેમાં ધણે જાગે કન્યાનાં મામા-મામી આવે છે. તે ભેડુ માટલીમાંની કડછી, સાથે લાગી જાલીને તે વતી પરમીડો દલાવે છે; તેમ દલાવતે દલાવતે બિમાંથી એક જથ્થુ ચપળતાથી કડછી મૂકી દધ પરમીડો લઇ લે છે. આ રીતનું નામ લાહિ પૂજી કહેવાય છે ને વર-વહનમાંથી જે પરમીડો ઉંચકી લેવામાં સફળ નીવડે છે તેનું ચલણુ ચાલે છે એમ મરકરી કરાય છે. ત્યાર પછી બેરોને પરમીડો વહેંચવામાં આવે છે.

ત્યારબાદ વર-કન્યાને ચોરીમાં લઇ જાય છે. એ ચોરીમાં ચાર ખૂણે ચાર શોકરમાં નાકાની દીવેટવાળા ચાર દીવા, વર-રજ તોરણે આવે તે સમયથી ગ્રહગ્રાવવામાં આવેલ હોય છે. તે ઉપરાંત ત્યાં ખડીયે ઘોળેલાં નીસા ને નીસાતરો મૂકાય છે. ચોરીમાં વર-કન્યા પાસે સદર નીસાનીસાતરાથી ડાંમર ભરકારી લાગ્નહોમ સમપદી, આદિ ક્રિયાઓ થઇ રહ્યા પછી વરની સાસુ કસાર લઈ આવે છે, તે કસારનાં કાળીયાકાળ વર-કન્યા પરસ્પરને પાંચ પાંચ તાર ભરાવે છે. કાળીયાકાળ ભરાતી રહ્યાપછી વર-કન્યામાંથી જે પહેલું ઉઠે છે તેનું ચલણુ ચાલશે એમ કહેવાય છે.

૩૫. વર-કન્યા વળાવવાની રીત:—ત્યાર પછી, બારસાગે તોરણે ને જાનીવાસે કંકુના થાપા મારી, કન્યાનાં માથાપ આદિ નિકટનાં સગાં, નવપરિણીત દંપતી પાસે લાગે છે.

ત્યારબાદ વર-કન્યાને વિદાય કરવામાં આવે છે—અર્થાત્ કન્યાને તેને સાસરે વળાવાય છે.^૧

તે વર-કન્યા વાજતે ગાજતે વર-પક્ષવાળાં સાથે, પોતાને-વરને-ઘેર આવી ખારણા સમક્ષ ઉભાં રહે છે. તેમને વરની મા અગર પાસેનું સયું વધારીને ધરમાં લે છે તે વખતે વરની બહેન અગર એવું સ્વયં ખારણાં વાસી દે છે, તે બાઈ યથાશક્તિ આપી અગર આપવાનું કબુલ્લી બેનનું મન મનાવે છે ત્યારે ખારણાં ઉપાડી ધરમાં વર-કન્યાને આવવા દે છે. ત્યાર-બાદ ચોરડામાં ધોળેલાં નીસા-નીસાતરો હોય છે તેના ઉપર વર-કન્યા પાસે થોડી ડાંગર ભરડાવાય છે. પછી વર-કન્યા મહારાણીના હાથને પગે લાગી કુટુંબનાં સર્વને પગે લાગે છે. તે વખતે સૌસાના રીવાજ તથા રનેહ-સંબંધ અનુસાર કંઈક વસ્તુ, દ્રવ્ય અગર આશીર્વાદ આપે છે.

૩૬. ખોળેબેસાડવાની રીત:—વરનો બાપ, ખોળે અગર પગ આગળ કન્યાને બેસાડે છે ને કન્યા આમળ રૂપીયાની ભરેલી કોથળી ઉપાડી મૂકે છે તે કોથળીમાં કન્યા હાથ ધાલી મૂકીમાં જોટલા રૂપીયા આવે તેટલા લાઠ મુકી ભરી એક સામટી બહાર કાઢે છે. તે રૂપીયા ગણી રકમ નક્કી કરાય છે. સદર રકમનું ધરણું કરાવીને ફટલાક કન્યાને આપે છે. ફટલાક તેમ ન કરતાં સદર રીતને નામની રીત તરીકે કરે છે. ત્યાર પછી કન્યાને કસાર ખવડાવી સુખડી આપી તેના બાપને ઘેર પાછી વદાય કરવામાં આવે છે.

વાનાની ઉપર ઘીની નાત બે લગ્ન પહેલાં નથી થયે હોતી તો કન્યા વદાય થયા પછી માય છે. હવે કોઈ કોઈ વાનાની નાતમાં ખાંડના કસારનું જમણું કરે છે.

૧. કન્યાને વળાવતી વખતે બે લુખવાર કે અવધોત્ર દોય છે તો તેટલા સમય વરરાજા બનીવાસે અગર કન્યાનાં સગાંને ઘેર કહાડે છે ને તે અધુજ થોડ વીત્યા બાદ વર-કન્યા વિદાય થાય છે.

ખીજે દિવસે

૩૭. માયું દામવાના રીત:—ઘન યથા પછી ચાર દિવસ સુધી રાજ સવારમાં, કન્યાને સાસરેથી, તેની નણ્દ, કન્યાનું માયું દામવા આવે છે, તે વખતે તે પાતાને ઘેરથી, ધુપેલ, નાકું અને કંકુ લઇને આવે છે. માયું દામવા આવનારને જમાડીને એક ટોકા કન્યાવાળાં આપે છે. માયું દામી રહે એટલે જમાડીને બાલાવી વર-કન્યાને ચોરીમાં લઈ જવાય છે. આ વર-કન્યા કસારના કાળીપાકાળ બરાવે છે. સદર કસારમાં સારા ધરવાળા પીસ્તા બદામ દાડૂ વિગેરે મચાવે કન્યા પાસે નંખાવે છે; ને કેટલાક દીખળી સ્વભાવવાળાં, વરના સાસરીયાં, કન્યાને ચઠારી તેની પાસે કસારમાં મડીયા, રાણના કાળીયા વિગેરે કચરો ટોચ ખાતર નંખાવે છે. આ રીત ચોથા દહાડાની રીત સમાપ્ત થતાં સુધી નિત્ય કરાય છે. ચતુર્થી કમ યજ્ઞ રત્ના પછી માંડવે જાસે તે દિવસે વર-કન્યા ખાંડના કાળીપાકાળ બરાવે છે.

૩૮. ખીચડી શીરામણી:—મહુ કરી લગ્નને ખીજે દિવસે કન્યાવાળાને ત્યાં માંડવાનું જમણુ હોય છે, તેમાં જપોરે ખીચડી શીરામણી નામનું વહેવારનું જમણુ હોય છે, ને સાંજે મોટું ભારે જમણુ હોય છે.

ખીચડી શીરામણીના જમણુમાં ખીચડી, કડી, શાક, પાપડ, રાયતું કસાર ને ઉપર ઘી હોય છે. સદર જમણુ થયે જાગે જપોરના જાગનું જમણુ હોવાથી જમનારને તડોલાજાને નહિ એ બુદ્ધિધી જમવાના સ્થાન ઉપર ચાંદરા, ચંદરા વિગેરે બંધાય છે ને હોંલ હોય તે ટોરખાનાં બેસાડાય છે. ખીચડી શીરામણીના જમણુમાં પીરસવા કરવાનો કારભાર વર-પક્ષને માથે રહે છે, ને આ રીતે દજ સુધી ચીવટથી વળગી રહેવામાં આવ્યું છે. પરમાખી વરને આ રીતે ભારે પડી જાય છે તથાપિ અજી સુધી નડીઆદીઓએ આ બાબતમાં ધૂટ મુકી નથી.

માંડવાનું જમણુ જેટલા ઉમંગથી ને ખર્ચાઈ કરવામાં આવે છે, તેટલા સુખ-સંતોષ ને આનંદપૂર્વક જાતિલાઓ તે જમણુને ઉપયોગ લઈ શકતા નથી. કારણુ ખુલ્લું છે. લગ્ન થણે ભાગે રાતનાં ખાર વાગ્યા પછીનાં લેવાય છે તેથી કન્યા-પક્ષ લગ્નને દિવસે લગભગ રાત્રિના ખાર ઉપર ત્રણ ચાર વાગે પરવારી આરામ લેવા પામે છે. તે કારણે ખીજે દીવસે ખીચડી મોડી ઓરાય છે ને ખીચડી-શીરામણીના જમણુમાં દીલ થાય છે. તે જમણુ ખલાસે યમા પછી ઓછામાં ઓછા આદ્યી દસ કલાક પીત્યા વગર માંડવાનું ભારે જમણુ જમવા સાતિયંદુઓ આવી શકતાં નથી; તેથી માંડવાના રાતના ભારે જમણુમાં છોકરાં તેમ જ તકલેદી તખીયતવાળા આવવાનું જ લગભગ માંડી વાળે છે. આ ગુનનો નીકાલ બે ત્રણ ગૃહસ્થોએ જુદીજુદી રીતે કરવા પ્રયત્ન કર્યો છે. પરંતુ તેમાં પૂરેપૂરી સફલતા ને યશ મળ્યાં નથી. કેટલાક ધનવાન ગૃહસ્થો ખીચડી શીરામણી ને માંડવાનું ભારે જમણુ એક જ દિવસે ન કરતાં બે જુદે જુદે દિવસ કરે છે, પરંતુ તેમ કરતાં ખીચડી શીરામણીનું જમણુ ઊરાડી દઈ તેથી ભારે કસાર કે એવું કંઈક કરે છે તે બીજાં એને બિખરેલ થઈ પડે છે. બીજાં સરળ રસ્તો માંડવાનો દિવસ ફેરવવામાં જ છે. લગ્નથી ત્રીજે દિવસે માંડવો રાખી, ખીચડી શીરામણીનું જમણુ ધનુમાંસની નાત માફક સવારે બગીચાર વાગ્યામાં ખલાસ થાય તો માંડવાનું ભારે જમણુ રાત્રે નવ-દસ વાગ્યામાં પુરું થાય; અગર ખીચડી-શીરામણીનું બવહારનું જમણુ હોવાથી વર-વાળાએ જ આમલ લઈ કન્યાવાળા પાસે બંધ કરાવવું એ બીજો રસ્તો છે.

ખીચડી-શીરામણી વહેવારનું જમણુ હોવાથી તેનાં નોતરાર વર-રાખ તથા કન્યાવાળાના ધરનો એક મળી બે પુરૂષો આખી નાતમાં ધરમાં પેંશી, ધરદીઠ કરી આવે છે તે વખતે કન્યાવાળાનાં વહેવાઇવાળાં, નોતરાર કરવા આવનારને સોપારી ખારેક આપે છે. ત્યાર બાદ વર-કન્યા પક્ષનાં ઘેરાં એકઠાં થઈ જે જે ઘેરથી સોપારી-ખારેક મળ્યાં હોય તે તે ઘેર નોતરાર કરવા જાય છે ને સર્વે સોપારી-ખારેક લઈ આવી પાછાં ફરે છે. આમાં જ્યાં વહેવાર છુટકા હોય ત્યાં

૩૮. ૧૬) પત્રપાં રૂપાનાં
 " ૨૫) બાંટનું આપણું અણીયો
 " ૧૨) હોળીનાં આપણાં
 " ૬) માંડ હિપલી ધાટડી
 " ૬૬) સોપારી મણુ ૧૧ ના
 મત ૩. ૬) લેખે તથા
 મણુ ૧૫ સોપારી પ્રત્યક્ષ
 અપાય છે તે મળી કુલ
 મણુ ૧૨૫ તેમાં પ્રત્યક્ષ
 લીધેલાં સોપારીની કિંમત
 '૪૫૪૫૪૫૪૫ આપે છે.

૩૯. ૧૫) વડસાસુનાં ધાટડી
 અણીયો
 " ૧૮) હોંસનાં ધાટડી
 અણીયો
 " ૫) હોંસનાં ધાટડી
 " અણીયાની ઠારા
 " ૧૬) ધીમનો સાળુ
 " ૧૧૧) સુખડી વિજેર
 ના નાકુ રી. ૧
 નાં ૪૩ રી. ૧
 ૫ સુખડી રી ૫

૧૧૧૧

કુલ રૂ.

રજા

શીવાચાર તેના વટાવ^૧ મત

૩. ૩૦) લેખે મણુતાં બેકંદર ૩. ૨૧૫ મુંબમર,
 હિપર મુજબની યાદીમાંથી જેટલી ચીજે પ્રત્યક્ષ લેવામાં આવી
 હોય છે તેના તેટલા રૂપીયા મુજરે કાપી અપાય છે.

૪. માંડવે બેસવાની રીત:—સારો દિવસ જોઈ માંડવે
 બેસવાનું વરવાળાને, કન્યાવાળાને ત્યાંથી કહેવડાવવામાં આવે છે.
 તે દિવસે વરવાળા, કન્યાને પોતાને ઘેર બોલાવે છે. તે વખતે
 બંમડીયો ધીમની, ગદીવાણા હસની, તથા ૩. ૫ ઉકટામણીનો
 જોરને આપવાનો તે તેમ જ રૂપાનાં પત્રપાં બેટકું સાથે રાખી,
 સર્વાવદારા અને વર-કન્યા સહિત વરવાળા વાજતેમાજતે વહેવાઈને
 ઘેર જાય છે. ત્યાં વર-કન્યાને વર-પાટસા હિપર બેસાડવામાં આવે
 છે; અને વરના બાપને તેમ જ મામાને, અગર તે બંનેના અભાવે
 બેક માણસ, વરના બાપના ઘરને, ને બેક માણસ વરના
 માસાગપક્ષનો, એમ બે બચ્ચુને બાજક હિપર બેસાડવામાં આવે છે.
 પછી કન્યાવાળા જરજર મ્હોં પીલી-પીલાવી, કન્યાના ચમુરપક્ષવાળાને

મુખટો ૧ અને કન્યાના મોઝાળસાચરાના પક્ષવાળાને મુખટો ૧ અગર ૩ ૧૧ રોકડો એ પ્રમાણે પ્રત્યક્ષ આપે છે. તે જ વખતે સ્ત્રીવર્ગમાં, કન્યાની સાસુને, નીચે મુજબ વસ્તુઓ અપાય છે:—

*ધરસાડી નં. ૧, વેલણુ નં. ૨, કંઠાવટી નં. ૧, હાંમળોડીયું નં. ૧, ઠાંસકી નં. ૧, ચોપડીયું (નાની ટોપલી) નં. ૧, સૂપડાં નં. ૨ (તેમાં ૧ વાંશીયું, અને ૧ સુતારીયું મળી), તથા શમણુદીવો ૧ નં. ૧.

ખીજી પહેરામણી સર્ગા મુજબ અપાય છે.

ત્યાર બાદ ગૌર ઉકટામણી વાંચે છે, તેમાં વર-કન્યાનાં નિકટનાં અનેક સર્ગા જીવતાં તેમ જ ગુજરી ગયેલાં જનનાં નામ હોય છે, તેમનાં એક પછી એક ક્રમવાર નામ દઈ, જીવતાં સર્ગાના પ્રત્યક્ષમાં ને સ્વર્ગસ્થ સંબંધીઓની પેરોક્ષમાં આ વર-કન્યા લગ્નથી ભેડાય છે એવા પ્રકારનું વિલક્ષણ સંસ્કૃત કાપમાં ગૌર મહોટે સ્વરે પુકારીને વાંચી જાય છે. ઉકટામણી વાંચી રહ્યાબાદ ગૌરને વરવાળા તરફથી ૧ પુ, (જે તેઓ પ્રથમથી સાથે લેતા આઠ્યા હોય છે તે) અપાય છે. પછી ચોરીપા બેઠલાં વર-કન્યા પૈકી, કન્યાને હિમની બંગડીયો ને રૂપાનાં પમર્ષા, વરવાળા તરફથી આપવામાં આવે છે. ત્યાર પછી કન્યા-પક્ષવાળાનાં સર્ગા જેમણે લાલલાડુ કર્યાં હોય અગર જેઓ લાલલાડુ કરવાનાં હોય, તેઓ સર્વે, કરેલ અગર કરવાના લાલલાડુની રીતને અનુસરી, પહેરામણી નિમિત્તે અમુક દ્રવ્ય, વર-કન્યાને ચાંદસો કરી કન્યાના હાથમાં આપે છે, તેને ઉકટામણી કરી કહે છે. આ દ્રવ્ય કન્યાવાળા પાસે જાય છે.

ત્યાર પછી વર-કન્યાને કોળે લઈ જાય છે. કોળા આગળ વાંશીયું સૂપડું નં. ૧, સુતારીયું સૂપડું નં. ૧, અને ચાર શકારાં રાખવામાં આવે છે. એ શકારાંમાં, કાચો કસાર, થોડા થોડા મોંઝ

● આ ધરસાડી, અને ખીચક શીશમણીમાં સાસુને આપેલ કમખો એ બે વર્ગનાં, જ્યારે કન્યા જ્ઞાતી-પીઠી વાચે છે, ત્યારે તેને આપવામાં આવે છે.

૧. આ બે ચીજો સૂપડાં નં. ૨ ને શમણુદીવો, મંગળફેરા કરી રહ્યા પછી અપાય છે.

૪૩. ચોથાં દહાડાં કરાવવાની રીત:—ત્યારબાદ ચોથાં દહાડાં કરાવવાની રીત કરાવ છે. આ રીત અનુકૂળતા પ્રમાણે, ત્રીજે, ચોથે કે પાંચમે દિવસે કન્યા-પક્ષને ત્યાં કરાવ છે.* તે વખતે વર-પક્ષને ત્યાંથી રથેજના ધરની સુતરેલ કાચળી નં. ૧, કીનખાખની ચોળી નં. ૧ (પહેલાં કમખો કરતાં), ચતુર્થી કર્મ નિમિત્ત છૂટા પૈસા આપ્યે ૩ બાન્ડ સ્વ આનાના (જે ગોરને મળે છે). અને ખાંડે બરેલી ટોપરાની કાચલી નં. ૧, કપાની નખુંદ અગર બીજું કોઈ સમુલ્લેખને, કન્યાને ત્યાં જાય છે. ત્યાં ગોર, ચતુર્થી કર્મ સમાપ્ત કરાવે છે, એટલે ખાંડના ઢાળીયાઓ વર-કન્યા પરસ્પર બરાવે છે. ત્યારબાદ કન્યાને, સુતરેલ કાચળી અડકાડીને કીનખાખની ચોળી ને રથથી પાનેતર પહેરાવાય છે.

ચતુર્થી-કર્મ થઈ રહ્યા બાદ ચોરી છોડી નાખવામાં આવે છે. તેમાં ચોરી કુંભારના ધરની આણી હોય તો તેમાંનું એક આશુ વર-વાળાને ત્યાં મોકલાય છે, પરંતુ જે ત્રાણાની ચોરી ઉપયોગમાં લીધી હોય છે તો તે બદલ રૂ. ૧૥ ઉચક વરવાળાને કન્યા-પક્ષ તરફથી અપાય છે.

માંડવે બેસે તે દિવસે જે કાંઈ સાતિભોજન નથી હોતું, તો કન્યા-વાળાને પોતાના સર્મા જમાડવા પડે છે.

ચોથાં દહાડાંની રીત કરે તે દિવસે વરવાળાએ નાત અમર સર્મા કરવા પડે છે, ને તે દિને જ કાંઈને ઘેરે સાતિભોજન હોય છે તો ધરજમતાને જમાડવા પડે છે.

૪૪. દસાઈ:—સગનદિવસથી આરંભી, કાચળો આપવાની રીત પૂરી થતા સુધી વર-કન્યાને પોતપોતાને સાસરે દસાઈ જમાડવામાં આવે છે. તેમાં નિત્ય દોહલ ને રૂકિત પ્રમાણે જુદુ જુદુ જમણુ કરાય છે. કન્યાને તેને સાસરે, સવારમાં ખીચડી ઘી જમાડાય છે ને બપોરે બારે જમણુ અપાય છે; તથા કન્યાને જમાડી વિદાય કરતી વખતે નિત્ય સુખડી આપવામાં આવે છે.

૪૫. કોથળો આપવાની રીત:—વરવાળાને ત્યાંથી કોથળો આપવામાં આવે છે તે સારૂ, કન્યાના કાંઈને અમર

* વર-જમી-પક્ષને હોય તો ચોથાં દહાડાં, બીજે, ચોથે, અમર છઠે દિવસે કરાય છે, ને પંડવા તથા ગણાડી પક્ષમાં ત્રીજે ને પાંચમે દિવસે થાય છે.

ખીભ કાઈ સમાને વરવાળા તરફથી જમવાનું નોતર કરવામાં આવે છે. તે વખતે વરને ઘેર કન્યાનું માથું દામે છે, દતિ પોથી અડકાડે છે, અને પોથીના રંગથી કન્યાને એક પગે નાગપાશ, અને ખીજે પગે ખાલો ચીતરવામાં આવે છે. ત્યારબાદ કન્યાને ને તેના બાઇને જમાડીને કન્યાના બાઇના હાથમાં કોથળો આપવામાં આવે છે તેની વિગત:—

કોથળો શેલાનો નં. ૧; ત્રાંખાનો ડામલો નં. ૧; તે ડામલામાં કુંકુ શે ૦૮, રાંકડો રૂ. ૧૫, નાળીયેર નં. ૧, ને સુખડી શે. ૧૧—એ સર્વે સદર શેલાના કોથળામાં મુકીને તેને મ્હોડે નાકું બાંધીને અપાય છે. તે વખતે કન્યા તરફથી કાંઈ નૈર આપ્યું હોય છે તો તે વરવાળાને ત્યાં ઝાર કરે છે.

૪૬. ઝારની વિગત:—સાસરે રૂ. ૧૫, વડસાસરે રૂ. ૧૫, માળ-સાસરે રૂ. ૦૮, ખીભ અડીને સર્ગા હોય તેને ટોા ટોા.

ત્યારબાદ કોથળો ઉચકનાર બાઇના હાથમાં એક ટોા આપી કન્યાને ને તેના બાઇને વાજતે વાજતે વદાય કરે છે.

૪૭. કોથળો આપવાને દિવસે જમણુ:—તે દિવસે જો કોઇને ત્યાં રાતિભોજન ન હોય તો વરવાળાને ત્યાં સર્ગા જમાડાય છે.

૪૮. શીલોટો ઠહેંચવાની રીત:—કન્યાને સાસરે ને માળ સાસરે જે શીલોટો આપવામાં આવે છે (જુલો પૃ. ૫૦ નં. ૨૭) તે બંને પોતાના સવડ પ્રમાણે પોતાનાં સર્ગાને ત્યાં, અચ્છેર, પાશેર, નવટાંક એ પ્રમાણે સગપણ અનુસાર વહેંચે છે. જેને ત્યાં જનીવાસો ઉતાર્યો હોય તે ધર-ધણીને શીલોટો શે. ૦૮, અને કન્યાને શીલોટો શે. ૧૫, વરવાળા આપે છે.

૪૯. રંધાવવાની રીત —લગ્ન થયા પછી આ રીત ન્યાં સુધી કરવામાં આવી ન હોય ત્યાં સુધી તે કન્યાની પાસે તેના સાસરી-યાથી રંધાવાય નહિ એવી રીત છે. હાલમાં અનેક કારણે જો આ રીત રહી ગઈ હોય છે ને આપટીની વેળાએ કન્યાને સાસરે મોકલવી પડે છે તો કન્યાનાં સાસુ-સાસરે, તે કન્યાના હાથનું રંધિલું, સદર રીત થયા પહેલાં ખાતાં નથી.

પરણ્યા પછી મમે ત્યારે સારે દિવસે, વરવાળાં પોતાનાં જીને સર્નાને જન્મવાં તેડે છે, ને પરણેલી વહુ પાસે કહાણીવતી તે સર્નાને કસાર પીરસાવે છે. (કન્યા જન્મણુ રાધિતી નથી, માત્ર પીરસે છે.) તે સમયે સાસરા પક્ષવાળાં બધાય મળી એકંદર રૂ. ૨૫૫ પચીસ રૂપીયા આપે છે; અને બીજાં સર્ના હોય તેમાંથી વહેવાર પ્રમાણે રૂ. ૧૫ અગર રૂ. ૦૧ મુકાય છે. મહેરો જાગે નીચલી વીગતે મુકાય છે.

સસરો રૂ. ૨૦, સાસુ રૂ. ૫, કાકાજી રૂ. ૧, મામાજી, રૂ. ૧, માથીજી રૂ. ૧, ફેાધજી રૂ. ૧ યડવાળાં રૂ. ૧ મુકે છે.

લગ્ન થયું હોય તે વર્ષમાં કરવી પડતા રીત

ક. કન્યા તરફની

૧. જોઠાકું:—બાકી કરી મળે ત્યારે બહુ કરી જેક મહિનામાં જોઠાકું અપાય છે:—

અડધાની આશામીવાળા:—સાસરે;—કેરી નં. ૧૫૦, ધઉ મણુ ૦૧, ઘી રો. ૨), રૂ. ૧) રોકડો.

માળ સાસરે:—કેરી નં. ૧૦૦, ધઉ રો. ૧૫, ઘી રો. ૧, રૂ. ૦૧ રોકડો.

તેમાંથી કન્યાના સાસરાવાળા, કેરી રો. ૭૧ કન્યા સાદ, અને રૂ. ૦૧ જોઠાકું આપવા આવનારને પાછાં આપે છે, તથા માળ સાસરાવાળા માત્ર રૂ. ૦૧ પાછો આપે છે. બાકીની રહેલી કેરીઓ. માંથી, તણુ તણુ, ભે ભે, એક એક, સાસરાવાળા ને માળસાસરા વાળા પોતપોતાનાં સર્નામાં વહેંચી લે છે.

પાયલાની આશામી:—

સાસરે:—કેરી નં. ૧૨૫, ધઉ રો. ૧૫, ઘી રો. ૧૧ અને રૂ. ૦૧ અપાય છે તેમાંથી કેરી રો. ૫ કન્યાને માટે ને રૂ. ૦૧ જોઠાકું સાવનારને પાછાં આપી, બાકીની કેરી પોતાનાં સર્નામાં વહેંચી રે છે.

માળ સાસરે:—કેરી નં. ૭૫, ધઉ રો. ૨૦, ઘી રો. ૦૧, ને રૂ. ૦૧ રોકડો અપાય છે. તેમાંથી જોઠાકું સાવનારને રૂ. ૦) પાછો અપાય છે ને કેરી પોતાનાં સર્નામાં વહેંચી લે છે.

ઝે આનાની આશામી:—

સાસરે:—કેરી નં. ૧૦૦, ધર્મ શે. ૧૦, ઘી શે. ૧) અને ૩. ૦૮ રોકડો અપાય છે તેમાંથી કેરી શે. ૨૫ કન્યાને માટે, અને ૩. ૦) નેઠાડું લાવનારને પાછા અપાય છે.

માળસાસરે:—કેરી નં. ૭૫, ધર્મ શે. ૭, ઘી શે. ૦૫૫, ને ૩. ૦૫ રોકડો અપાય છે; તેમાંથી ટકો ૧) નેઠાડું લાવનારને પાછો અપાય છે.

૨. દીવાસો ઉજવવાની રીત:—જોત ધોળોને તેના ઉપર રંગીથી છવંત્રાં કઢાડવાં. પછી કન્યાને સાસરે ગાયણી નં. ૪ (સાસુ, વડસાસુ, કાકીજી, ફાપજી), તથા કન્યાને માળ સાસરે ગાયણી નં. ૩ (વડસાસુ, મામીજી, માથીજી), અને પોતાના સર્ગમાંથી ગાયણી નં. ૬—એટલાં જણને જમવાનું નોતરું કરવું. તેઓને જમ-જીરું ગસોટ, દૂધપૌઆ, જીરું, ચાક, અને રાવનું કરવામાં આવે છે. સાસરામાંની ગાયણીમાંથી કોઈ ન આવે તો નથુંદ તે બદલ આંવી શકે છે તે જ પ્રમાણે માળસાસરામાંથી ગાયણી કોઈ ન હોય તો તે બદલ તેણું બીજું કોઈ તેટલું સત્રું જમવા આવી શકે છે સાસરેથી તેમ જ માળસાસરેથી જો કોઈ જમવા આવી શકે એમ ન હોય તો તે, તેને બદલે અણખોપ લે છે તે નીચલી વિગતે:—

અડધાની આશામી:—

કન્યાને સાસરે, સાસુને ૩. ૧) રોકડો અને ગસોટ શે. ૨ તથા બીજાને માત્ર ગસોટ શે. ૧૫ પ્રત્યેક દીક.

કન્યાને માળસાસરે, સાસુને ૩. ૦૫ રોકડો અને ગસોટ શે. ૧૫, અને બીજી ગાયણીઓને માત્ર ગસોટ શે. ૧૫, જણ દીક.

પાયલાની આશામી:—

સાસરે, સાસુને ૩. ૦૫ રોકડો ને ગસોટ શે. ૨, તથા બીજાને ગસોટ શે. ૧૫ જણ દીક.

માળસાસરે, વડસાસુને ૩. ૦૫ અને ગસોટ શે. ૧૫ અને બીજાને માત્ર ગસોટ શે. ૧૫ પ્રત્યેક દીક.

નોતરું આવે ત્યારે જન્મવા ગાયણી-જ જન્મ જો, પુરુષ નહિ; તેમાં બોઝામાં બોઝી એક ગાયણીને તો મોકલવી જ પડે, અલુ-ગાયણી લેવાની જાગતમાં દીવર, જેક વિગેરે પુરુષોનો પણ અલુ-ગાયણી લઈ જાય.

સાસરાની ગાયણી જન્મવા આવે ત્યારે દારગજશ લેતી આવે.

ગાયણીએ પૈકી કન્યાનાં સાસુ અને મામીજી ખાસ જન્મવા આવેલાં હોય તો તેમને જમાજા પછી પ્રત્યક્ષ રોકડ રકમ અપાય છે. તે ઉપર આજ્ઞાથી મુજબ અણગોપમાં રોકડું લખેલ છે તેટલી જ હોય છે; અને બીજી ગાયણીઓને ટોકા ટોકા અપાય છે. તથા પોતાના સર્ગામાંની ગાયણીઓને દરેકને બે બે પૈસા અપાય છે.

૩. બળેવ—બળેવને દિવસે જમાઈને કન્યાવાળાં જન્મવાનું કહે ન તેને ૩. ૧) આપે છે. કોઈ કારણવચ્ચાત બળેવને દિવસે આ રીત ન થઈ શકી હોય તો દીવાળીના પંડવાને દિવસે નોતરું કરી જમાડી ૩. ૧) આપે છે.

૪. દીવાળીવારની રીત—દીવાળીને દિવસે કન્યાને ઘેર એક વાંશીયા સૂરડામાં ડાંગેર શે. ૧૪ાં ભરવામાં આવે છે. તે ઉપર નાળીયેર નં. ૧, દીકરાનાં કોડીયાં નં. ૪, ચાર બાણુએ, અને વચમાં રૂપાની વાટ સહિત ત્રાંખાનું કોડીયું નં. ૧, એટલું મૂકાય છે. સદર પાંચે કોડીયાં થી પૂરી પ્રકટાવાય છે. એવું પ્રકટાવેલાં કોડીયાંવાળું, સુપકું કન્યા પોતાને માથે કે હાથે ઉચકીને, સંધ્યાકાળ સમયે પોતાને સાસરે જાય છે. ત્યાં વર-વાળાં એ સૂરડા સહિત કન્યાને વધાવીને ઘરમાં લે છે, અને પોતાના મંદિરેવતા સમીપ કન્યા પાસે પેલા દીવાળી મૂકારી, કન્યાને પાંચે લગડાવે છે. આ રીત થવા પછી જ વરના ઘરમાં કોડીયાં કન્યાય છે, ત્યાં સુધી નહિ. તે દિવસે કન્યા તરફથી નીચલી વિગતે ઝાર કરાય છે—

સાસુને ૩. ૦૧ મેસાજસાસરે ૩. ૦૧, વદસાસુ જીવતાં હોય તો ૩. ૦૧ અને બીજાં અડીને સગતિ ટોકા ટોકા અપાય છે.

ત્યાર બાદ ઉપલી રીત કરી હોય તેને બીજો દિવસે સવારમાં વરવાળા તરફથી કન્યાને જન્મવા તેડવામાં આવે છે. તે દિવસે સાસરે જન્મવા આવે ત્યારે, કન્યા પાછો ઉપર મુજબ ફરીથી ઝાર કરે છે.

ખ. વરવાળા તરફથી:—

૧. ધીમઃ—કામણુ વદિ ૧—તે દિવસે એક ત્રાખાનો ભોટો ઘાળી ને તેમાં આખાનાં પદિર્ડા નાખી રાખવાં. સાંજે, તેવા ભોટાની પૂજા વર-કન્યા પાસે કરાવાય છે, અને પછી ખાંડના કાળીયાકોળ વર-કન્યા પરસ્પર લરાવરાવે છે. ત્યાર બાદ સગાં જમાડવામાં આવે છે.

સદર રીત વર-કન્યા ગામમાં હોય છે ત્યારે જ કરાય છે. બિમાંથી એક ગેરહાજર હોય છે તો સદર રીત નથી કરાતી.

૨. ઘાટાં:—જેઠ વદિ ૦)) ને દિવસે વર-કન્યા પાસે વઠની પૂજા કરાવાય છે. તે વખતે વડ આગળ દારડો, માંડીયા, અને કન્યાની સુતરેલ કાંચળી એટલું મૂકાય છે—તે માલણુ અને ગોર લઈ જાય છે. ત્યારબાદ સગાં જમાડાય છે.

વર-કન્યામાંથી એક જણુ તે દિવસે ગેરહાજર હોય છે તો સદર રીત કરવામાં નથી આવતી, પરંતુ માત્ર વડ આગળ માંડીયા, કાંચળી ને દારડો મૂકી અવાય છે.

૩. એસણુ:—ગ્રાવણુ વદિ ૭ દાહીશેળને દિવસે, માત્ર પોતાનાં સગાં જમાડાય છે.

પ્રકરણ ૧.

લગ્ન પછીની અને સ્ત્રીમંત્રોત્તર પહેલાંની કેટલીક રીતો.

૧. અડચણ પડે ત્યારની રીત:—કન્યાના પીપરમાં પહેલી વખત અડચણ પડે ત્યારે એકલી અડચણવાળી કન્યાને ચાર દિવસ કચાર જમાડવામાં આવે છે. તેમાં પ્રથમ દિવસે એક માટીનો કરબડો ફારવામાં આવે છે. તે માટીના ફેરેલા કરબડા નીચે કન્યાનો હાથ રખાવવામાં આવે છે તે ઉપરથી કસારના એક પછી એક પાંચ કાળીયા નાખવામાં આવે છે, તે કરબડાની નીચે રહેલા કન્યાના હાથમાં પડે છે. એવી રીતના પાંચ કાળીયા, કન્યાએ પહેલી વાર કા ખાવા જોઈયે. ત્યાર પછી દૂધખાત અને ઇન્જા હોય તેટલો કસાર કન્યા પોતાની નિત્યની રીતિ મુજબ ખાય છે. એ પ્રમાણે પહેલા

તથા દિવસ કરાવવામાં આવે છે. ચોથે દિવસે કન્યાને નવડારીને ધરસાડી પહેરાવવામાં આવે છે. ત્યારબાદ કન્યાને, ઓરડાના ઉમરે બેસાડી, ચાંદલાપીયળ કરવામાં આવે છે, ત્યારબાદ એક નાળીયેર પાંચ સોપારી, પાંચ ખારેકા, પાંચ ખતાસા, પાંચ કમલકાકડી-એટલા વનાં એક વાંછીયા સૂપડામાં ભરવામાં આવે છે. ત્યારબાદ કન્યાના બાળામાં સદર વાંછીયા સૂપડામાંથી, પ્રત્યેક જાતની એક એક ચીજ લઈ, એક એક વાર નાંખી, એકેકે પાંચ વારમાં ખાધી કરાવે છે.

અડચણ આવી જયા પછી અમુક સમય વીત્યાબાદ જ કન્યાને સાસરે મોકલવાનો રીવાજ છે. પહેલાં, બાલ-સગ્ન બહુ જ પહેલાં થતાં પરંતુ 'કન્યાને સાસરે' મોકલવામાં ઉતાવળ કરાતી નહિ તે ઉપર જણાવેલ નિયમ અચૂક પળાતો. મધ્યકાલમાં આ બાબતમાં કેટલાંક તે તે પક્ષને માનતાં અનિવાર્ય કારણોએ આ નિયમ શિથિલ કરાવ્યો, અને કન્યાને અડચણ પડ્યા પહેલાં-અપકવ-દસમાં સાસરે મોકલવાના દાખલા જણીતા છે. વળી પાછો ઉપરો નિયમ, સમજી માણસોએ પાળવા માંડ્યો છે, અને એ નિયમ જેમ વધારે દૃઢતાથી પળાશે, અને કન્યાને સાસરે મોકલવામાં જેમ જેમ વધારે તે વધારે દીલ કરાશે, તેટલો જ તે દંપતિની માનસિક-શારીરિક કલવણીમાં હિતકર્તા નીવડી પરિણામે જ્ઞાતિને સુખરૂપ થઈ પડશે.

કન્યાને સાસરે રાખ્યા પછી, સાસરેનાના ધરમાં, કન્યાને પહેલી-વાર અડચણ પડે ત્યારે, ઉપર જણાવ્યા મુજબ, પીયરમાં જે રીત કરવામાં આવી છે, તે જ રીત સાસરે ફરીથી કરાવાય છે. વધારામાં, સગ્ન વખતે જે કમળો ધરસાડી, કન્યાની સાસુને કન્યાપક્ષ તરફથી મળ્યાં હોય છે, તેનાં તે બંને, આ વખતે, સાસુ કન્યાને પાછાં આપી દે છે. જુવે: પૃ. ૬૩ ઉપરની *વાળી દીપણી.

૨. સાસરે રાખવાની રીત:—સદર રીત વરપક્ષને કરવાની હોય છે. કન્યાની નજીક અગર તેને બાબાવે વરની અડીને ઠાઠ સગી સૌભાગ્યવતી આ, હોય તે કન્યાને ઘેર, કન્યાને તેડવાં બન્યું છે. તે વખતે તે તેડવા જનાર સૌભાગ્યવતીને કન્યાપક્ષવાળાં એક ટકા આપે છે. તે ઉપરાંત કન્યાપક્ષ તરફથી એક સૌભાગ્યવતી

શ્રી તે બંનેની સાથે કન્યાને સાસરે જાય છે. ત્યાં મધ પેલી કન્યા-પક્ષવાળી સૌભાગ્યવતી ઝાર કરે છે તેમાં સાસરે રૂ. ૦૧, માળ સાસરે રૂ. ૦૧, અને બીજાં બંદીને સગાં હોય તેને ટકા લેખે અપાય છે.

તે દિવસે વર-પક્ષને ત્યાં મેડી ખૂબ ધામધૂમથી શણગારાય છે ને નાતનાં જૈરાને 'મેડી જોવા આવવાનું' આમંત્રણ કરાય છે. આ વાત સ્વાભાવિક રીતે જ્ઞાતિના પુરુષ વર્ગથી બની શકે તેટલી ગુપ્ત રાખવાનો સર્વેનો ધરાદો હોય છે. પરંતુ શ્રી વર્ગને આમંત્રણ થતાં શ્રી વર્ગ સાથે તેમનાં નાનાં નાનાં કિશોરવયનાં પુત્ર-પુત્રીઓ પણ હોસે હોસે જોવા જાય છે, ને ગમે એવા પ્રશ્નો પૂછી, મનમાનતાં સમાધાન કરી, એવી વાતો પ્રસારે છે કે, ગુપ્તમાં ગુપ્ત રાખવા ધારેલા બનાવ અતિશય પ્રકટ થઈ જાય છે. આથી બાળકોના કુમળા મગજ ઉપર સારા સંસ્કાર નથી પડતા ને દેખાવ પણ સારો નથી થતો. જ્ઞાતિનાં શ્રીવર્ગને આમંત્રણની એ પદ્ધતિ તો ગમે એમ કરી બંધ થાય એમાં જ લાભ છે.

કન્યાને સાસરેથી પતાસાં રો. ૧૧, અને કસમી ઠારનો સાળુ નં. ૧, પલંગ અગર ખાટલામાં મૂકાય છે તે કન્યા લઈ જાય છે.

૩. સાસરે રાખ્યા પછીની રીત:—કન્યાનાં સાસુ સસરા છવતાં હોય ત્યાં સુધી, દીવાળી ઉપર વહુને દર દીવાળી દીઠ બે લૂગડાં વર-પક્ષ તરફથી અપાય છે. અગર તો તે બદલ રૂ. ૨) કે રૂ. ૩) રોકડા અપાય છે. તેમાં સારેસાઈ ન હોય ને એકાદ વર્ષે નથી અપાતાં તો તે બીજે વર્ષે ચૂકવી લેવાય છે.

૪. તાસતો:—સદર રીત વર-પક્ષ તરફથી થાય છે. વહુ ન્હાતી-ધોતી થાય તે વર્ષની દીવાળીયે રૂ. ૫૦) રોકડા અગર તેટલી કિંમતનું એક લૂગડું વહુને અપાય છે, તથા તે જ દીવાળીયે રૂ. ૨૫) નો સાળુ વહુને અપાય છે.

પ્રકરણ ૭.

સીમંતોન્નયનની રીત.

૧. વરને ત્યાં લીટી કરવી:—કાઠને ત્યાં ગુલની નાત હોય છે તો તે દિવસે લીટી કરવામાં આવે છે, ને માત્ર પોતાના સગાં ધીરાણવાનું આમંત્રણ કરી જમાડાય છે,—અમર જે તેમ નથી હોતો તો કરતી ચાર નાત પૈકી એક નાત કરીને પણ લીટી કરાય છે.

૨. લીટી કરવાની, ગણેશપૂજનની, તથા વૃદ્ધશ્રાદ્ધની રીત:—સદર રીતો જનોઈના પ્રકરણમાં જણાવ્યા પ્રમાણે કરાય છે. જુલો ૫૪. ૭, ૮, ને ૧૨.

૩. વરડાં મોકલવાની રીત:—કન્યાને પીવર, સીમંતોન્નયનના એક દિવસ આગમય મિત્ર મણ બાને ચણા શે. ૫ પલાળી રખાય છે. સીમંતોન્નયનને દિવસે સદર વરડાંથી ભરેલો ટોપડો નં. ૧, તેલ શે. ૧ તથા ૨. ૦૧, એટલી વસ્તુઓ વરને ત્યાં મોકલવામાં આવે છે. તે લાવનારને ટોકા ૧ આપવામાં આવે છે. કન્યાવાળાને ત્યાં થોડાંક વરડાં વધારે કરવામાં આવે છે. વધારાનાં રહેલાં વરડાંમાંથી થોડાં થોડાં રૂંડાં પોતાના સગાંમાં કન્યાવાળાં વહેંચે છે.

૪. ઘરનો ઝાર:—કન્યાને, પોતાને પીવરથી ઢાંનની ચૂડીપોતો ઘર પહેરાવાય છે. (પહેલાં, સીમંતની ચૂડીપો નં. ૭ વગર મઢેથી પહેરાવતા, અને અડધાની આસામીરાગા ઘેરથી મઢાવીને પહેરાવતા.) સદર ઢાંનની ચૂડીપો પહેરાવીને કન્યાને, સાસરે પગે લાગવા મોકલાય છે, ત્યાં ઘરનો ઝાર કરાય છે, તેમાં સાસુને ૨, ૧૦ માળ સાસરે ૨. ૦૧ તથા ખીજાં અડીને સગાંને ટોકા ટોકા અપાય છે. ત્યારબાદ સાસુ તરફથી વડુને એક કમખો અપાય છે.

૫. રાખડી બાંધવાની રીત:—ગણેશપૂજન કર્યા પછી, નર્તુદ પોતાની બાબીને—સીમંતિનીને—રાખડી બાંધે છે. પ્રથમ ગરુડાણીના કાળા લૂગડાની ચીવેલી રાખડી જેમાં દવુમાનની મળી અને ચાર ચકલાની ધૂળ રાખવામાં આવે છે તેવી રાખડી બાંધે છે, ત્યારબાદ

રૂપાની રાખડી સોનાનાં ધારવાળો કાષ્ઠ રૂ. ૨૦)ની ને કાષ્ઠ રૂ. ૯)ની, પોતાની શક્તિ મુજબ બાધે છે. સદર રાખડી બાંધ્યા બદલ કન્યાવાળા, રાખડી બાંધનાર નણુંદને રૂ. ૨) આપે છે.

૬. રાખડી બાંધવાનો ઝાર:-વિગત, થરના ઝારની માફક કલમ નં. ૪ માં જણાવ્યા પ્રમાણે વહુ તરફથી કરાય છે.

૭. જન્મપત્રિકા લાવવાની રીત:-વરવાળાને ત્યાંથી, સીમંતિની સ્ત્રીનો દીપર, અથવા ભાણેજ, અગર અડીને સગો, પુરુષ, વાજતે માજતે કન્યાવાળાને ત્યાં સીમંતિની સ્ત્રીની જન્મોત્તરી સેવા જાય છે. તેને કન્યાવાળા તરફથી, જન્મપત્રિકા અને રૂ. ૧૦ આપાય છે.

૮. માતા આશુવાની રીત:-ઉત્સાહ અને ઇચ્છા હોય તો માતા લવાય છે. તેની રીત જનોષ્ઠના પ્રકરણમાં જોઈ લેવી. જુવે પૃષ્ઠ. ૯-૧૦-૧૧. જનીના કુટુંબમાં હોકરાના પ્રત્યેક પંથરણે માતા આશુવાની રીત હોય છે.

૯. ફરણ કરાવવાની રીત:-સીમંતિની સ્ત્રીને, તેને સાસરે ખરદો, કેળાં ને ભોંયસીંગોનો દુધનો ફલાહાર બપોરે કરાવવામાં આવે છે. એ ફલાહારમાં તળેસો કાષ્ઠ પશુ પદાર્થ, દાખલા તરીકે તળેસા બટાટા કે રાજગરાની પૂરી કે એવું કંઈ ખપમાં આવતું નથી.

તે ઉપરાંત તેને વળાવતી વખતે વર-પક્ષને ત્યાં કન્યા-પક્ષ તરફના કાષ્ઠ સગાને ધીરાવવાનું કેહેવામાં આવે છે. તે માથુસને જમાડવા બાદ ટકો આપવામાં આવે છે.

સીમંતિની સ્ત્રીને ફલાહાર કરાવી રહ્યા પછી, જોળ શે. ૧૧, રૂ. ૧૭, અને દૂધ ભરેસો શંખ નં. ૧ એટલી ત્રણ વસ્તુ એક ત્રામઠમાં મૂકીને, તે ત્રામઠ વહુના હાથમાં આપવામાં આવે છે. તે વહુને તેનાં સર્મામાંથી એક છોકરો તેડવા આવે છે. સદર વસ્તુ તથા છોકરાને લઈ વહુ, પોતાના બાપને ઘેર જાય છે. ત્યાં છોકરાને ટકો આપી વદાય કરવામાં આવે છે, ને પેલા શંખમાંનું દૂધ, વહુને કપાળે ને પંજે રંગવાના કામમાં લેવાય છે.

ત્યાર બાદ વહુનું માથું દામવામાં આવે છે ને ત્યાર બાદ તે સીમંતિનીને શણગારવાની રીત ચાલે છે.

૧૦. વાઘ બનાવવાની રીત:—શાંતિમાં એવી માન્યતા છે કે સીમંતિની સ્ત્રીના શરીર ઉપર ત્રણ મણ સોનું ચઢવું જોઈએ; તેની ખાતર તથા સુવાવડમાંથી સહીસલામત નાહીધોઈ ઈશુ તે બીજા જન્મ યથા જોવું ગણાવાથી તે સીમંતિની સ્ત્રીનું આશુ શરીર દાગીનાઓથી ભરી-બઢી-દેવામાં આવે છે. તે નિમિત્તે આખી નાતમાંથી દાગીના ઉધરાવાય છે, ને પછી રૂ, ગાદીયો, પાટા એવું એવું લપેટીને લગભગ આખે શરીર દાગીના ચઢાવવાનું શરૂ થાય છે. આ રીતે અનેક રીતે નુકસાનકારક છે. સીમંતિની સ્ત્રી બાળ્યે શ્વાસ લઈ શકે ને મુંઝાઈ જાય એટલો બધો દાગીનાનો ભારો લાદવામાં આવે છે. તેમાં, કંઈ પડે કે ઝોવાય, છુટે, ભાંગે, ત્યારે પારકો દાગીનો ભરી આપવો પડે ને નામોશી આવે તે નફામાં. હવે ધીમે ધીમે એ રીતે ધસાતી જાય છે ને માત્ર બઢીને સમાંનાં ધરમાં જ દાગીના હોય છે તેટલા જ પહેરાવાય છે. બસનની રીતના પ્રમાણમાં આ રીતે બહુ ધસાઈ ગઈ છે તથાપિ તેમાં સુધારાનો પુષ્કળ અવકાશ છે ને સુશિક્ષિત સ્ત્રીઓ પોતે જ મન ઉપર લેઈ શરીરની સુંદરતા ને સુખાકારી સચવાય એટલો જ દાગીનો પહેરાવવાની રીત કદાચ ને નિભાવે ત્યારે જ બને.

૧૧. પાટ પહેરાવવાની રીત:—માદરપાટનું બગીચા હાથનું લૂગડું નાનમાં એક કે બે ધનવાનેને ઘેર હોય છે. તે સવારના પહેરમાં માગી આણી તેનાં કારખાલવ કંડુના પાણીમાં ઘોળી રાખવામાં આવે છે. સીમંતિની સ્ત્રીને સજ્જારી રજા પછી, લગભગ સાંજના પહેરની વખતે, સાસુ અને તેનાં બઢીને સમાં પાટ, રેન્ને લઈને, સીમંતિની સ્ત્રીને પહેરાવવા માટે વાજતે ગાજતે વહેવાઈને ઘેર જાય છે. જદર પાટ તે, સૌભાગ્યવતીને પહેરાવી રહી, માંડ, પાંચ પાન, પાંચ સોપારી, ચોખા, રૂ. ૧૫ ને રેન્ને તેના હાથમાં અપાય છે. પાટ પહેરાવી રજા પછી, તે સીમંતિનીને બાઈ અમર તેવો કાઈ સંજો, તેને મોડ પહેરાવે છે ત્યાર બાદ સીમંતિનીની સાસુ તે સૌભાગ્યવતીના હાથમાં પાંચ પાન નાખીઘેર નં. ૧ ને રૂ. ૧) મોકે છે. અલપણીનાત રીતે આવ્યા પછી વેળી

આગળ સીમંતની સ્ત્રી બેસે છે તે વખતે સદર રૂપીયો તે સૌભાગ્ય-વતીનાં પીહેરીયાં કાઢી લે છે.

૧૨. અધ્યયણીનાતરેરવવાની રીત:—આવી રીતે તપાસ થયેલ સીમંતની સ્ત્રી, 'અધ્યયણીનાત' નાં (અગ્રહિણી ?) નામથી સંખ્યા થાય છે. ત્યાર બાદ નાતનાં બેરાં ચણુમરાઈ એકઠાં થાય છે એટલે તે સીમંતની સ્ત્રીની આસપાસ જાને બાળુએ, તેની માં અને સાસુ ઉભાં રહી તેની પાન ને નાળીયેરવાળી પસલી ઝાલે છે. તે સૌભાગ્યવતીને માથે શાલ કે ચંદરવાં ઘીરાડવા વરપક્ષ તરફથી ચાર છોકરાઓ આવે છે તે સીમંતનીના માથા ઉપર સદર શાલ ઉંચે ધરી રાખે છે ને તેમની પાછળ નાતનાં બેરાં હોય છે. એવી રીતે અધ્યયણીનાત વાજતે માજતે પીહેરથી નિઃસરી સાસરે જાય છે. તે વખતે તેની સાથે તળાંસળું મોસાળું ને માટલી મોકલાય છે તેની વિમત નીચે આપેલ છે. કેટલાક આ અધ્યયણીનાતને આખું ચકલુ ફેરવી સાસરે લઈ જાય છે ને કેટલાક પરભાઈ જ જાય છે. અમદાવાદમાં સીમંતનીને પાલખીમાં બેસાડી ફેરવાય છે, ને પેટલાદમાં, સાંભળ્યા પ્રમાણે રથમાં બેસાડાય છે. એ પદ્ધતિથી તે સૌભાગ્યવતીને ત્રાસ ને શ્રમ ઓછો તથા ધરણું ઝાંવાવનો સંભવ પણ તેટલો ઓછો. નડીયાદમાં તો અજી સુધી ચલાવીને જ લઈ જાય છે. એક બે દાખલામાં પીહેર સાસરાથી બહુ જ દુર હોવાથી માડીમાં બેસાડીને ચકલા સુધી સીમંતની સ્ત્રીને લાવવામાં આવેલ ને પછી દોડાડીને લઈ મયેલ પરંતુ તે માત્ર અપવાદ રૂપે જ.

૧૩. મોસાળું ને તળાંસળું:—જનોષના મોસાળા મુજબ જુઓ પૃ. ૧૩. કલમ ૧૩ કે અન્ય, તથા તે ઉપરાંત વધારામાં એક છાજડી ને તેમાં ચાર પરમીડ મૂકાય છે. આમાંથી તળાંસળું વહેલું કે મોડું પણ મોકલી ચકાય છે.

ક. માંમેશનાં લૂગડાં:—સાડી કે અંજર, ધરસાડી, કુસંગાનો સાળુ, મસરનો ચણીયો, કમખા નં. ૨, માંડ, રામજીવીવો,—એટલી વસ્તુઓ ટોપલામાં મૂકી લઈ જવાય છે. તે સાથે એક માટલી રાખ-

વાર્મા આવે છે તેમાં ચોખ્ખા રો. ૧૧. ત્રાંખાતું કાઢીયું નં. ૧, રૂપાની પાંટ ને નાળીયેર નં. ૧ તથા રૂ. ૧) મૂળી મોઢલવામાં આવે છે. મમિર ને માટલી અધવણીનાતની નોડે જાય છે.

એ પ્રમાણે વાજતેજાજતે અધવણીનાત સાસરાને ઘેર પહેચિ ત્યારે સાસુ મ્હોં નોંધન રૂ. ૭) આપે છે ને પછી તેને પાંખીને ધરમાં લે છે. પાંખવાની રીત મોટે ભુજો પૃ. ૫૦ કલમ ૨૭.

૧૪. ક્રમાન્તર:—પછી સીમંતિની સ્ત્રીને વેદી આગળ એક બાજુ ઉપર બિસાડાય છે, ને ત્યાં આગળ ઉમચાને દાર તેને પહેરાવાય છે. ત્યાં જોર ને તે સ્ત્રીને પતિ પ્રથમથી બોલેલા હોય છે. જોર તે દંપતી પાસે ફેટલું એક ક્રમાન્તર કરાવે છે. અસલના વખતમાં સરમની દાગણીથી આ ક્રમાન્તર વખતે સીમંતિનીને પતિ નહોતો બેસતો પણ તેનો સસરા કે બીજી કોઈ બસતું. દરે પતિ જ બેસે છે ને શાસ્ત્રની રીત પુરી સચવાય છે.

એક પાસ એ પ્રમાણે ક્રમાન્તર ચાલે છે ત્યારે બીજી પાસ તે દરમ્યાન અધવણીનાત સાથે આવેલા સી વર્મમાં ગોળપાપડી વહેંચાય છે. (સદર ગોળપાપડીમાં લોટ, લી ને ગોળ સરખે બાગે હોય છે) સીમંતિની તરફના પસલી ગાલી આવનારને ગોળપાપડી ધાપડેલાં એવી એક ધાળી આપવામાં આવે છે. બીજાં સત્રાને પડીયામાં ચોરલાં આપવામાં આવે છે તથા જે પુરુષ મમિર કરવા આવ્યો હોય તેને પણ એક પડીયામાં આપવામાં આવે છે. જે બેરાં અધવણીનાતને ધરેલું પહેરાવવા ગયાં હોય તેમને પણ પડીયામાં ગોળપાપડી અપાય છે. પરંતુ કોઈ કારણથી વર-પક્ષવાળા સદર પહેરાવનારને ગોળપાપડી નથી આપતા તો વરની સાસુ પોતાની ધાળીમાંથી સદર ધરેલું પહેરાવનારને ગોળપાપડી વહેંચી આપે છે. સીમંતિની સૌજાગ્યવતીને પોતાને ગોળપાપડી અમર મગજના શાકુનો ભાર રો. ૪ અપાય છે.

૧૫. ખુસદ માંડવાની રીત:—વેદી આગળ સીમંતિની સ્ત્રીની ક્રમાન્તરની ક્રિયા પુરી થયા પછી તેને ત્યાંથી ઉઠાડી, બોરડાને ઉમરે

ઘેસાડવામાં આવે છે. ત્યાર બાદ તે સીમંતિનીના લાણેજ અગર દીયરને ત્યાં બોલાવવામાં આવે છે, તે પાતાનો જમણો હાથ કંકુ-વાળો કરી તે સીમંતિનીના જમણા માલે અડકાડે છે—તે રીતને ખૂસટ મારી કહેવાય છે ને તે રીત કરનાર ખૂસટીયો કહેવાય છે. ખૂસટમારનારને રૂ. ૦૧ સીમંતિની સ્ત્રીનાં પીહેરીયાં તરફથી અપાય છે. ત્યાર બાદ તે સીમંતિની સ્ત્રીને પાસેના કાંઈ સગાના ઘરમાં લઈ જવામાં આવે છે ત્યાં તેને એકાંત ને સહીસલામત જગ્યાએ ઘેસાડી તેનાં અંબ ઉપરનાં સર્વે આબૂપણો કાઢી લેઈ ખમપૂરતાં રખાય છે.

૧૬. માંમેરું કરવાની રીત:—સીમંતિની સ્ત્રી પક્ષનાં પીહેરીયાં તરફથી માંમેરું કરવામાં આવે છે તે નીચલી વિગતે:—સમરાને રૂ. ૨૭, સાસુને રૂ. ૪), વહસાસુને રૂ. ૧), કાકાજી, મામાજી દરેકને રૂ. ૦૧ તથા માસાજી, પુઆજી ને નણદોષને જથ્થુ દીઠ રૂ. ૦૧ અપાય છે. વળી નણદોષ, માસીજી, મામીજી તથા કાકીજી એ દરેકને રૂ. ૦૧ લેખે, અને ફાઇ, કાકી, માસી, નણદ પેકી દરેકનાં છોકરાને જથ્થુ દીઠ રૂ. ૦) = અપાય છે, ગોર દક્ષણને રૂ. ૦૧, પંજવારનો રૂ. ૦૧ નાતનો રૂ. ૦૧, ને ત્રાંછાનો રૂ. ૦૧ અપાય છે. સદર માંમેરું કરવા આવનારને સીમંતિનીને સાસરેથી રૂ. ૧) આપવામાં આવે છે.

૧૭. પાટ ઉઠયાનો ઝાર:—ઉમરેથી ઉડી સીમંતિની સ્ત્રી વધાય થાય તે વખતનો ઝાર નીચે મુજબ:—રૂ. ૦૧ સાસુને, રૂ. ૦૧ માળ સાસરે, તથા અડીને સગાં હોય તેને ટકા ટકા મુજબ.

તે દિવસે વરવાળાને ત્યાં નાત હોય તો સીમંતિનીનાં પીહેરવાળાં ઘેરજમતાં કરે છે.

૧૮. ઘીમા મોઢું જોવડાવવાની રીત:—સીમંતોત્તમપતને દિવસે વરવાળાને ત્યાં કર્માન્તર કરતી વખતે, ઘીની વાડડીમાં સીમંતિની સ્ત્રીને ‘પાતાનું મોઢું’ જોવડાવે છે. તે જ મ્હોં જોવાની ઘીની વાડડી રાત્રે નાતમાં જમતાં વખતે તે જ સીમંતિની સ્ત્રીને જમવા અપાય છે.

૧૯. સાધર જમાડવાની રીત:-સીમંતિની સીમાખવતી અને રાજ નવું નવું જમણુ ફરી વહુના સાસરાપક્ષનાં સગાં ને સાસ-રીયાં વારાફરતી જમાડે છે. જેને જેને ત્યાં માંમેરું વહેંચાયું હોય છે તે સર્વેએ પણ સીમંતિની અને એક દિવસ જમાડી કંધક આપવું પડે છે. તેમાં સારું લૂમડું કે સાણુ અગર ઉચક રોકડું અપાય છે. માંમેરું આપ્યું હોય તેમાંથી છ આનાવાળા બે આના રાખી સેધ ચાર આના પાછા આપે છે. આ રીત સીમંતિનીને ગાડવો આપતા સગી કરાય છે.

૨૦. ગાડવો આપવાની રીત:-શુભ દિવસ હોય તે દિવસે ગાડવો અપાય છે. તે દિવસે કાઠને ત્યાં શુભની નાત હોય તો કંધ નહિ, ને ન હોય તો કરની નાતમાંની એક નાત કરવામાં આવે છે.

ગાડવાની વિગત:-ગાડવો ધાળીને ચીવેસો હોય છે તેમાં ચોખા રો. ૧૧, નાળીયેર નં. ૧, સુતરનો ફાળકા નં. ૧, ૨. ૧) રોકડો, પીંજણો નં. ૧, ગોળ અગર પતાસાં રો. ૧૧, કમળકાકડી નં. ૫, ખારેક નં. ૫ ને સોપારી નં. ૫ મુકાય છે.

ગાડવો લેવા આવનારને જમાડીને દોઢા એક અપાય છે.

૨૧. ગાડવાનો ઝાર કરવાની રીત:-સાર રીત ધરના મારતી રીત મુજબ કરવી તે માટે બુઝો પૃષ્ઠ ૭૪ કલમ ૪.

૨૨. વદાય કરવાની રીત:-સીમંતિની અને વદાય કરે ત્યારે, તેને કંસાર જમાડવામાં આવે છે; સાર બાદ ગોળ રો. ૧૧ અને ૨. ૧૭ આપી વદાય કરે છે.

સીમંતિની અને પોતાને સાસરેથી વદાય કર્યા પછી, તેનાથી તે ઘરમાં પગ મુકાતો નથી, તે ટોક છૂટા છેડા ચલા પછી તે ત્યાં આવી સહે છે.

૨૩. સૂવાવડ કરવાની રીત:-પહેલાં ઓળાની સૂવાવડ શિવાયતી પાછલી દરેક સૂવાવડ વખતે ૨. ૧૦) અગર ૨. ૧) વર-

વાળા તરફથી તે ગર્ભવતી સ્ત્રીને વિદાય કરતી વખતે અપાય છે. અડધા ને પાંચલાની આશાપીવાળા અંગર તેવા કેટલાક સદર રૂપીયા માંથી શકનનો માત્ર રૂ. ૧) રાખી લઈ બીજા રૂપીયા પાછા આપે છે.

૨૪. પદલાનું ઘરેણું ઘડાવણું:—પહુ પુખ્ત ઉમરની ધર્તા પદલાનું ઘરેણું ઘડાવાય છે. તેની જે ઘડાઈ થાય તે વરવાળાને આપવી પડે છે. તેનું ખર્ચ આશરે રૂ. ૫૦) જેટલું થવા જાય છે. કેટલાક લગ્ન વખતે રીતભાતમાં પણ આ કાપી લે છે.

૨૫. સીમંત પછી અગર સીમંત વખતે આપવાનાં હુગડાંની રીત:—રૂ. ૧૬) ધીમનો સાળુ, રૂ. ૨૫) બીજો મોટો સાળુ તથા રૂ. ૫૦) તાસતાના મળી કુલે રૂ. ૯૧) થીઠાશાષ્ટ-તેનું કેટલાક ભારે હુગડું કરાવે છે ને કેટલાક નથી પણ આપતા.

પ્રકરણ ૮.

પ્રતોઘાપનાદિ ધર્મ-કર્મમાં આવશ્યક સામગ્રી.

૧. ગર્ભસ્તુભગા (ગરભસો) તે ભાદ્રપદ સુદિ ૩ આવે છે.

૧. તલાવ ઉપર પ્રાયશ્ચિત્ત સમયે :—ધોળો કડકો હાથ ૧નો, ઠસલી, તરભાણી, છુટા પૈસા રૂ. ૦૧૧, ગૌદાન રૂ. ૦૧૨ અગર પથાશક્તિ બોણું વધતું, શ્રીફળ નં. ૧, મોટો, પવાણુ, આશ્વમની, ચોખા શે. ૦૧, ગોમય, ગોમૂત્ર, ગંભાજળ, ભરમ.

૨. મંડળ :—મણ ૧૧, તેમાં ચોખા શે. ૮, જીર શે. ૭, ધઉ શે. ૭, મોગ શેર ૭, દાળ શે. ૭, કાંચ શે. ૭, અડક શે. ૭, સોનાની ચૂર્તિ નં. ૧, ચૂર્તિ રૂપાની નં. ૧, દીવી કોડીયા સાથે નં. ૧, ઠસલી, તરભાણી, પોતીયું નં. ૧, નાળીએર નં. ૧, રેળે નં. ૧, ઉપાડનું લૂગડું નં. ૧.

૩. મંડળ ઉપરના ઘડાની વિગત :—ઘડા નં. ૧૬, નાળીયેર નં. ૧૬ અગર અખાત હોય તો કસલી નં. ૧૬, પોતીયાં નં. ૧૬, કાડીયાં નં. ૧૬, દીવીયો નં. ૧૬, દરેક ઘડામાં પૈસો ૧, બ્રાહ્મણ નં. ૧૬ તે જથ્થા હોઠ દક્ષિણા આને ૧.

૪. ઘડા ઉપર છાબડીયો વિગત :—છાબડીયો નં. ૧૬, રેળ નં. ૧૬, કાંઘડી નં. ૧૬, અઘાણાં નં. ૧૬, કાડીયાં સેર નં. ૧૬, દર્પણ નં. ૧૬, ડાબલીયો નં. ૧૬, કંકાવડી નં. ૧૬, અદલા નં. ૧૬, બંગડીયો નં. ૩૨, કંકુ સી. ૦૧, ઉન સી. ૦૧, છૂટા પૈસા નં. ૧૬.

૫. ઉમા-મહુધીર :—ધાતીયું, લૂગડું, અણીયો, કમખાનો રેળ તથા દક્ષિણાના પૈસા નં. ૨.

૬. પદ :—કાંસાની યાળી, કાંસાની વાડકી, લોટોડસલી, સીધું યાળીમાં પૂરડું, દક્ષિણા પૈસો ૧.

૭. ધૃતપાત્ર :—કાંસાનો વાડકો ધૃતે પૂરીને; દક્ષિણા પૈસો ૧.

૮. તલપાત્ર :—ત્રાંખાનો વાડકો તલ ભરીને; દક્ષિણા પૈસો ૧.

૯. દોરીલોટો :—મોટો, દોરી, દક્ષિણા પૈસો ૧.

૧૦. છત્રો :—છત્રી નં. ૧ દક્ષિણા પૈસો ૧.

૧૧. જોડા :—જોડા જોડી ૧, દક્ષિણા પૈસો ૧.

૧૨. પૂજાનો સામાન :—ખાસની નં. ૧, ટોપી નં. ૧, ગોઝુખી નં. ૧, માલા નં. ૧, પવિત્રી નં. ૧, પાદુકા જોડી ૧, પવાડું નં. ૧, આચમની નં. ૧, ત્રામઠં નં. ૧, અરઘીયું નં. ૧, દક્ષિણા પૈસો ૧. ગર્જસા ઉપર ઉપાડનું લૂગડું ૧.

૧૩. બીજે દિને ગર્જાસુભગાની કથા સંભળવી જોઈયે. દાસ જે મન થાય છે. તે ખરી રીતે દરતાલિકા મન થાય છે, કારણ દરતાલિકાની કથા વંચાય છે. ગર્જાસુભગાની કથા દરતાલિકાની કથાથી જુદી છે.

૨. અધિપત્યખી :—તે ભદ્રપદ સુદિ ૫ આવે છે.

૧. રનાનરમયે :—૨. ૦-૨-૩.

૨. ગણપતિપૂજનસમયે—રાતો કકડો નં. ૧, ઘઉં શે. ૧, શ્રીફળ નં. ૧, વરુણીના બાહણને પૈસા નં. ૮, પ્રચૂર્ણ છૂટા પૈસા ૩. પુના, મદાપૂજનો ૩. ૧૭ અગર યથાશક્તિ, પૂજપો, નૈવેદ્યમાં ગોળ ને ધૂત, પંચામૃતમાં દ્રવ, દહી, ઘી, મધ, ખાંડ, સુતર કોક-દીતું, નાકું.

૩. મંડળ શે. ૨૫.—ચોખા શે. ૪, દાળ શે. ૩૫, મેગિ શે. ૩૫, અડદ શે. ૩૫, જર શે. ૩૫, કાંગ શે. ૩૫, ઘઉં શે. ૩૫, સોનાની મૂર્તિ નં. ૧, રૂપાની મૂર્તિ નં. ૧, કોડીયા સાથે દીવી નં. ૧, કસતી તરબાણી ને ઉપાડનું ધોતીયું નં. ૧.

૪. ઋષિનો સામાન:—આસની, ગાયુખી, ટોપી, માળા, પવિત્રી, પાદુકા બેડી, ત્રામક, પનાલુ, આયમની, અરધીયું, ધોતીયું, વંચીયું, રમાલ, દીવી, કોડીયું, જનોણ બેડો, ઘડો કોડીયું,—દરેક પરવ નં. ૮, તથા વરુણીના બાહણને દક્ષણા પૈસા ૪ મુજબ.

૫. વંશપત્રી:—છાબડી, રેબો, દર્પણ, કંકાવટી, ચલાણું, ચાલેસો, ઉનનો કકડો, કાજળ, કોડીયાં સેર, ડાબલી નં. ૨, બંગરીયો નં. ૨, ને દક્ષણાનો પૈસા ૧.

૬. બીજો સામાન:—ઉમામહેશ્વર, પદ, ધૂતપાત્ર, તલપાત્ર, દોરીસોટો, છત્રી, બેડો, તથા દક્ષણાના પૈસા નં. ૨ ઉમામહેશ્વર ઉપર, ને બાકી પ્રત્યેક ઉપર એક પૈસા લેજે. જુવો પૃષ્ઠ ૮૨. કલમ ૫ વિગત માટે.

૭. બીજાં દાન:—મુમિદાન ૩. ૦૫, ગોદાન ૩. ૦૫, સનિદાન ૩. ૦૫ અગર યથાશક્તિ બોણું વધવું.

૮. માળીનો સામાન:—દાર નં. ૨૦, ઉમેડાનાં દાતણ નં. ૧૦૮, કુલ, બીલી, ઘો (કુર્વા), પંચપલ્લવ, ને તુલસીદલ.

૯. ચાતુર્માસના સામાનની યાદ:—આપાદ સુદિ ૧ થી આરંભી આશ્વિન વદિ અમાવાસ્યા પર્યંત ચાલે છે.

૨. પ્રચૂર્ણ સામાન:—કસલી, તરબાણી, પૂળપો, ઢાડીયાં સાથે ધડા નં. ૫, શ્રીફળ નં. ૮, પોતીયાં નં. ૬, મુત્તિ સોનાની નં. ૧, મુત્તિ રૂપાની નં. ૧. ઉમામાહેશ્વર, ૫૬, દોરીસોટો, ધૂનપાત્ર, તલપાત્ર, છત્રી, બોડો, ને હિપાડું લૂગડું—એ સર્વેની વિચિત્ર માટે જુવો પૃ. ૮૨ કલમ ૫ થી ૧૧.

૬. એકાદશી ઉદાપન:—

૧. મંડગ મણુ ૧૧ જુ:—જર શે. ૧૦, કંચ શે. ૧૦, મોગ શે. ૧, બડદ શે. ૬, ધઉં શે. ૬, દાળ શે. ૬, ચોખા શે. ૬.

૨. દેહશુદ્ધિ, પ્રાયશ્ચિત તથા ગણપતિપૂજન:—ઋષિ-પંચમી મુજમ જુવો પૃ. ૮૨ કલમ ૧ ને ૫. ૮૩ કલમ ૨.

૩. પ્રચૂર્ણ સામાન:—(ક) પૂળપો, પંચામૃત, ગોમૂત્ર, ગોમધ, સોપારી, ચોખા, ડુધ, તુવસી. (ખ) ઉમામાહેશ્વર, ૫૬, ધૂન-પાત્ર, તલપાત્ર છત્રી ને બોડો—ગર્ભમુખયા મુજમ જુવો પૃ. ૮૨ ક. ૫ થી ૧૧ (ગ) ઢાડીયાં સાથે ધડા નં. ૨૫, ફૂલના દાર નં. ૩૦.

૪. દક્ષિણ:—મંડગ ઉપર રૂ. ૧૦, આચાર્ય દક્ષિણનો રૂ. ૦૧ ગોરને, વસ્ત્રધીના વાસણ નં. ૨૪ ને પૈસા નં. ૫ જણુદીક, તથા ગોદાનના રૂ. ૦૫ અગર મયાકકિત બોલું વધવું.

૫. ચાતુર્માસના છાકુ કસણી આપવાનો સામાન:—આટો શે. ૮૧, ધૂન શે. ૨૫, ગોળ શે. ૨૫. કેરલાક કહે છે કે, દરેક છાકુ શે. ૦૧ નો બેવા કુલ ૧૨૦ છાકુ, જનોઈ બોટો નં. ૧ ને પૈસા ૧ એમ એક એક વાજણને આપવું બેમએ, તેની સુદન આસો માસથી કાર્તિક સુ. ૧૧ પહેલાંની છે.

૬. બ્રહ્મસોજન:—શક્તિ દોષ તો સમસ્ત શાંતિસોજન અગર અમુક સંખ્યામાં બ્રહ્મસોજન.

૭. સોમપ્રદોષ-ઉદાપન:—

૧. દેહશુદ્ધિપ્રાયશ્ચિત સામયે:—સોજો કકડો નં. ૧, ચોખા શે. ૧, મોપારી શે. ૦૧, કસલી તરબાણી, સોનાની મુત્તિ નં. ૧, પૂર્વગ ને ઉત્તરગ પ્રાયશ્ચિત જનેના મળી રૂ. ૧૧, મુદ્રાપણનો રૂ. ૦૧, ગોદાનનો રૂ. ૧૧.

૨. મંડળ મણુ ૧૧ :—ચોખા શે. ૭૫, ૧૬ શે. ૭૫, મોગ શે. ૭૫, અડક શે. ૭૫, દાળ શે. ૭૫, જર શે. ૭૫, કાગ શે. ૭૫.

૩. પદ :—ઉમામાહેશ્વર, ધૂનપાત્ર, તલપાત્ર, દોરીલોટો, ઉપાનહ (જેડા), છત્રી, છામડી, (જુવે ૫ ૮૨ ક. ૫ થી ૧૧, ૫. ૮૩ ક. ૫.)

૪. માળીનો સામાન :—હાર નં. ૩૦, ખીલીપત્ર નં. ૧૦૮, દૂવો, પુલ, ને પંચપલ્લવ.

૫. સવિશેષ સામગ્રી :—સોનાની મૂર્તિ હમ્બરની નં. ૧, રૂપાની મૂર્તિ પાર્વતીની નં. ૧, નંદી રૂપાનો નં. ૧, છત્ર રૂપાનું નં. ૧, કળશ તંબાણી ત્રાંખાનાં.

૬. પૂજનસામગ્રી :—પંચામૃત, ગોમૂત્ર, ગોમધ, ઠંકુ શે. ૦૧, અમીલ શે. ૭૫, ચુલ્લ શે. ૦૧, સિંધુર શે. ૭૫, સર્વોપરિ શે. ૭૫; કપુરકાચલી, ધઉંલા નખલા, ઉપલેટ, ગોરૂ અંદન, ને મળીઆગર એ પાંચ વસ્તુઓમાંની પ્રત્યેક એક એક પૈસાની; કેસર વાલ ૧, અગરખતી ૩. ૭૫, કપુર ૩. ૧૭ હાર આરતી સાથે, સાકર શે. ૦૧, ખારક ટોપર શે. ૭૫, બદામ શે. ૭૫, પીસ્તા શે. ૭૫, એલચી તેલો ૦૫, જમહળ નં. ૧, તમલચિંગ પૈસા ૧ નાં, સોપારી શે. ૩, પાન નં. ૩૦, ખડી શે. ૦૧, સુતરની ઢાકડી, નાકું શે. ૭૫.

૭. પ્રચૂર્ણ સામાન :—કોડીયાં સાથે ધડા નં. ૧૩, શ્રીફળ નં. ૧૮, પોતીયાં નં. ૧૩, આચમની નં. ૧૩, ગોમુખી નં. ૧૩, માળા નં. ૧૩, પવિત્રી નં. ૧૩, પવાલાં નં. ૧૩, આચમની નં. ૧૩, અરઘીયાં નં. ૧૩, તરમાણાં નં. ૧૩, કોડીયાં નં. ૧૪, દોરીયાં નં. ૧૪, મુખાસાયનનું જાલીયું નં. ૧, તથા પોતીયું ઉપાડનું નં. ૧.

૮. બ્રહ્મલોજન :—ચક્રિતમુજબ.

૯. નવચંદો.

૧. કુંભારનો સામાન :—હોમની મૂર્તિકા, ઇટો કાચી નં. ૭૫, કુંડા નં. ૩, ધડા નં. ૬, ચોકોર નં. ૧૫.

૨. ધાન્ય વિગેરે :—ધઉં શે. ૨૫, ચોખા શે. ૧૫ ખીર સાથે, અડક શે. ૦૫, તલ શે. ૫, જવ શે. ૧૫, ચણા શે. ૧૫,

સરસવ શે. ગુન્, હોમનુધૃત શે. ૧૦, પુદ્ગલ લોટનાં નં. ૧૪ દીવા સાર.

૭. અગ્નિનો સામાન :—પંચપલ્લવ, તોરણ, પુલ્લ, બીલી, દુધો, સમિધ, દાર નં. ૨૦, કેળના સ્તંભ નં. ૪, તથા કેળનાં પાન નં. ૪.

૮. પૂજનસામગ્રી :—શ્રીફળ નં. ૫, સોપારી શે. ૨, નાકુ શે. ૦૧, ચણાશ શે. ૦૧, અખીલ શે. ગુન્, કંકુ શે. ૦૧, સિંધુર શે. ગુન્, દળધર શે. ગુન્, અમરમન્તી શે. ગુન્, સરવાં પટ્ટી શે. ગુન્, કેસર તોલા ગુન્, કપુરનાં ચર્તા, ચંદન, ત્રામક, પવાણ, આચમની, ધાળો વાડો કાંસાનાં, લોટો તરભણી, ટોપણ તરભણી, જલપાત્ર, છાણું ને ઊડીયાં.

૯. સ્વચ્છેષ પૂજનસામગ્રી :—નાની મોટી મૂર્તિઓ નં. ૨ સોનાની, પાકુકા ને છત્ર સ્થાનાં, બૂર ઠાળું, તલવાર ને અત્તર તોલાં ૦૧.

૧૦. વસ્ત્રાદિ :—ચુંદડી હોમવાળી, ચુંદડી માતાજીની, પંચીયું નં. ૧, હરીવાઈ કડો નં. ૧, ખાદીનો કડો નં. ૧, શેલાના કડકા નં. ૨.

૧૧. અલંકાર :—મંગડીયો નં. ૪, ચાંદ્યો, કીરીયસેર, ચાટણ, કાંચકી, ડાબલીયો નં. ૨, પાકું તેલ.

૧૨. નૈવેદ્યાદિ :—કમળકાકડી શે. ૦૧, સાકર શે. ૦૧, દ્રાક્ષ શે. ૦૧, જયફળ શે. ગુન્, બદામ ખીજ શે. ગુન્, એલચી શેર ગુન્, પીસ્તા શે. ૦૧, ટોપડું શે. ૦૧, ખારેક શે. ૦૧, લીસો મેવા જે મળે તે, અરશી શે. ૦૧, દહીં શે. ગુન્, મધ શે. ગુન્, પાન નં. ૧૦૦, ખાંડ શે. ૫૦, દૂધ મણ ૧૦ (ખીર સાથે).

૧૩. પ્રકીર્ણ ઉપરકર :—આજઠ નં. ૫, પાટલા નં. ૧૫.

૧૪. દક્ષિણાદાન :—પાઠ કરનાર બ્રાહ્મણ નં. ૧૦ ને ૩, ૦૧ જ્યુદ્ધઠ ગણતરી એકંદર ૩. ૨૦, આચાર્યને ૩. ૨૫, બ્રહ્માને ૩. ૩૫, પાઠ હોમનારને ૩. ૦૧, કુમારિકાપૂજનને ૩. ૦૧, પ્રચૂર્ણ પૂજન સાર છૂટા પૈસા વિગેરે ૩. ૫૦ તથા, કૃતપાત્ર, તલપાત્ર, મુખાવલેચન, ગોદાન ને જુરસી દક્ષિણા.

૧૫. બ્રહ્મલોજન :—મયાસક્રિત.

૬ ચતુર્થાંકી.*

૧. ગણપતિપૂજન સમયે:—ધર્મ શે. ૧૧, ગોળ શે. ૧૧, ધૂત શે. ૧૧, તેમાં શે. ૦૧ પૂજન વખતે, ને શે. ૧) દીવામાં, દિન આરતું, કંકુ શે. ૦૧, અગીલ શે. ૦)૮, ચુલાલ શે. ૦)૮, સીંધુર શે. ૦)૮, સર્વોપધિ શે. ૦)૮, સાકર શે. ૦)૮, અમરતી શે. ૦)૮, ખારેક ટોપકું શે. ૦૧, નાકું શે. ૦)૮, શ્રીફળ નં. ૧, સોપારી શે. ૦૧, સુકટ શે. ૦૧.

છૂટા પ્રચૂર્ણ પૈસા:—ગણપતિ પૂજનના પૈસા ૩, પાટના પૈસા ૧૧, જપના પૈસા ૧૬, બ્રહ્મા પૈસા ૧, મહામારી જપના પૈસા ૨, ૩-દિના પૈસા ૫, માતાજીના પૈસા ૪.—કુલ પૈસા ૪૨.

૨ મંડલસ્થડિલ કરવાનું:—૧ ૦૧ કાચી છીટા નં. ૭૫, કુંડ સાર; ૧)૮ કડીયાની મળુરી.

૩ ડાશીવાણીયાનો સામાન:—અતલસ ગજ ૨૧૧ (તેમાં માતાજીનો કમળો ગજ ૦૧, પાર્વતીનો કમળો ગજ ૦૧, માતાજી નો ચણીયો ગજ ૧૧, પાર્વતીનો ચણીયો ગજ ૧૧ મળીને) ૨ ૨૧૧૮ ઘાટ ૧ માતાજી સાર; ૩. ૦૧૧૧ ચુંદડી નં. ૧ પાર્વતી સાર; ૩ ૦૧ ચુંદડી હોમની; ૩ ૧)૧૧ રાતી ગજઆણી ગજ ૧૧ મહાપીઠ સાર.

૩. ૦૧૧ શેલુ માદરપાટનું અડધું હાથ ૪-તેમાં કકકા નં. ૨ ગણપતિ તથા યોગિનીની પીઠા ઉપર, માતૃકાનો કકકા, ધળ નં. ૨ મોટી, તથા ધળ નાની નં. ૨૦ પીઠાની.

૩. ૧૧ માદરપાટ સવામજી ગજ ૨૪,—તેમાં પોતીપાં ત્રણ ત્રણ હાથનાં નં. ૭ (૧ ત્રિધિ, ૧ પુરવાદવાચન, ને ૫ પીઠાની); મોળા કટકા નં. ૨ બે પીઠા (વાસ્તુની તથા મહાની) ઉપર.—તે ઉપરાંત વધે તે તે શેલામાં ધળની બેથું વાપરવું.

૪. કંસારાનો સામાન:—ટોપલાં નં. ૬, તરબાણુ નં. ૬, લોટા ત્રાંનાનો નં. ૧, આચમની નં. ૧, ત્રાંમક નં. ૧, અરઘીયું

* સરર માઠી નડીયાદમાં શ્રી મલિમાભાવાની દરવર્ષે સરમરી ચતુર્થાંકી થાય છે તે ઉપરથી જણાવેલી છે.

નં. ૧, ત્રીજાને વાડો નં. ૧, છાલીયાં કાંસાનાં નં. ૨, દીવડાં પીત-
ળનાં નં. ૫.

૫. પૂર્ણાહુતીને દિને પૂજાપાઠ:-કંકુ શે ૦ા, અગ્નીશ શે ૦ા,
ગુલાલ શે ૦ા, સાકર શે ૦ા, સર્વોષધિ શે ૦)૮, સુખટ શે ૦ા,
કપુરકાચલી શે ૦)૮, ગુલાલ શે ૦ા, અગ્નીશ શે ૦)૮, ઉપસેટ શે
૦)૮, અગર શે ૦)૮, કેસર તોલા ૦)૮, ગોશ્યંદન શે ૦)૮, રતા-
બલી શે ૦ા, મળીઆગર શે ૦ા, અગરમતી શે ૦)૮, નાકુ શે ૦ા,
ખડી શે ૨, અક્ષમખીજ શે ૦ા, પંસ્તા શે ૦ા, ચારોળી શે ૦ા,
દ્રાક્ષ શે ૦ા, જળપૂજા શે ૦)૮, ઝેળચી શે ૦)૮, લવિંગ શે ૦)૮
તજ શે ૦)૮, તમાલપત્ર શે ૦)૮, ખારક શે ૦ા, સોપારી શે ૫ા,
મુલો શે ૦)૮, પાકુ તેલ શે ૦)૮, મરમકાકડ શે ૦)૮, મધ શે ૦ા,
ગુમગ શે ૧), કમળકાકડી શે ૦ા, શ્રીગ નં. ૨૭, ખાંડ શે ૧૦ા,
સરસવ શે ૦)૮, ખસખસ શે ૧), કપૂર ચકતા, ટોપરાની કાચલી
શે ૦ા, હળધર શે ૦ા.

૬. પૂજન સમયે ઋચૂર્ણ પૈસા:-માતાજીને ૫૦ સામ્યાને
પૈસા ૧, મહુપતિપૂજનના પૈસા ૧, વરધની કળશપૂજનના પૈસા ૨
મંદપના ગણપતિપૂજનના પૈસા ૨, માતૃકાપૂજનના પૈસા ૨, નાંદી
આકના પૈસા ૨, મંદપપૂજના પૈસા ૫, અરજખંડનના પૈસા ૧,
બ્રહ્માને પૈસા ૧, આચાર્યને પૈસા ૧, મહાવિગ્દને પૈસા ૧, વાસ્તુ,
અગ્નિ ને મંદ્ર એ ત્રણેના મળી પૈસા ૬, મહાપીઠકળશના પૈસા ૨,
આવરણ પૂજના પૈસા ૧૧, ચેખસા પૂજના પૈસા ૩, દિશ્પાલ પૂજના
પૈસા ૫, આરતીના પૈસા ૨, અભિષેકના પૈસા ૪, તથા પુણ્યાદવાચન
વખતે પૈસા ૧૨ (તેમાં કળશપૂજના નં. ૨, પૂજનના નં. ૨, સિદ્ધાષ
સંતુના નં. ૪, તથા અભિષેકના નં. ૪ મળીને.)

૭. ઋચૂર્ણ સામાન:-મૂર્તિઓ નં. ૨, સોનાની તથા રૂપાની, દૂધ
મણ ૧૧, દોમ તથા ખીરનું મળીને; પાન નં. ૨૦૦), જરૂરી થી ૦ા નેવે-
શની, કાંટાકોળુ નં. ૧, જીભેર નં. ૧, તલવાર નં. ૧,

૮. ઉત્તર પૂજન સમયે:-માતૃકાનો ૧. ૦ા, પાંદા નં. ૪ ઉર્વર

પૂજનો ૩ ૧), માતાજીનો ૩ ૧), કુમારિકા પૂજનના નિષ્ક્રમ તરી
૩. ઠા, બૂરસી દક્ષણ, હાજર હોય તે પ્રત્યેકને પૈસો ૧ મુજબ.

૬. માળીનો સામાન:-હાર, તોરણ, પૂલ, ખીલી, તુળશી.

૧૦. વોરાનો સામાન:-ઠાસડી, બંમડી નં. ૪, ઠાજળ,
ઠાખલી, દરપણ, ચલાણું, હિન, ચાંદી, કીડીયાંસિર.

૧૧. મોદીનો સામાન:-દીવાડાં માટે બઉનો લોટ શે ૧૧, ગો
શે ૦૧, ગણપતિપૂજન વખતે (પ્રથમ તેમ જ ઉત્તર મળી) ધૂન મા
૧)ઠા,(તેમાં મહાપના મંગળદીવા સાર શે ૦૧, પ્રથમ દિવસે ગણપતિપૂજ
સમયે તથા દીવાનું દિન ચારનું મળીને શે ૧૧, ગણપતિપૂજન વખ
શે ૦૧ તથા હોમનું મણુ ૧)૧૧ શેર મળી કુલે મણુ ૧)૩૧ શેર); ચોખ
શેર ૨૧ (તેમાં સ્થાપનમાં શે. ૮ તથા ખીરમાં શે. ૧૩ મળી); તલ શે
૨૦, જવ શે. ૩૭, અડદ શે. ૧૧, ચણા શે. ૧૬, મહું શે. ૬૧ (તેમાં અ
રંભને દિવસે શે. ૧૧ તથા પૂર્ણાદુનિને દિવસે શે. ૮) મળી) ડાંચર શે. ૨
(તેમાં ની શે. ૨, વરધની શે. ૨, ને હોમની શે. ૨૨) મળીને).

૧૨. દક્ષણા:-પાઠના જણુ ૧૧ ને ૩ ૨૨), બ્રહ્માને ૩ ૧૧, જપ
ના જણુ ૧૬ ને ૩ ૧૬), રૂદ્રિના જણુ ૫) ને ૩ ૫), પુજપાના આચાર્ય
ને ૩ ૫), મદામારી જપના ૩ ૨), અહપડીઆને ૩ ૧).

૧૩ ભોજન:-વરણીના બ્રાહ્મણોને દિન ૪, ઉવટે પાંચાં
એટસે પૂર્ણાદુતીને દિવસે સદર વરણીના બ્રાહ્મણો ઉપરાંત વિશેષ બ્ર
ભોજન તેમાં જટુક, કુમારિકા, ગાયણીઓ સાથે યવું જોઇયે. તેન
બોજામાં ચોખા નીચે મુજબ રૂપેલા થાય:-

૩ ૫૨૧ દક્ષણાના, ૩ ૧૫૦) સીધાના, ને ૩ ૨૨૧ પ્રચૂર્ણ સામા
નના મળી કુલે ૩. ૨૨૫).

બ્રહ્મભોજન વધારે કરે ને સજ્ઞા દક્ષણા આપે તો ઉપર દર્શાવ્ય
ઉપરાંત બીજા આશરે ૩ ૧૨૫) થાય.

પ્રથમના ચારે દિવસે બ્રહ્મભોજન વધારે કરે ને બ્રાહ્મણોને ઉપ
સર્ગના આમાન આપે તો બીજા વધારે ૩ ૨૫૦) અદીસે'ને આશરે થાય

૧૪. જપાત્મક શતચંદી:-જો જપાત્મક શતચંદી કરવી હોય
તો માત્ર ગણપતિપૂજન ને માતાજીના પૂજન પૂરનો જ સામાન જોઇયે

એક દિવસ ધન્યબોજન તથા દક્ષણા આપવી પડે. તેમાં પાઠ કરનાર તથા જપવાળાને દક્ષણા આપવી પડે તેમાં રૂ ૭૫) ને આશરે અર્ચા થાય. શતચંદીના સામાનની બીજી યાદી.

રાત્રિના એક બીજા સંજ્ઞે એક જુદા જ પારણ ઉપર રચા-
યેલી યાદી પાઠવેલ છે તે નીચે મુજબ છે:—

૧ પૂજનો સામાન:—કુંડ શે. ૧૧, અખીલ શે. ૦૧,
ગુલાલ શે. ૧૧, સિંદૂર શે. ૦૧, હળધર શે. ૦૧, સર્વોપચિ શે. ૦)જ,
સાપારી શે. ૫), અમરજતીનું મોટું બંદલ નં ૧, કપૂરની ગોટીયો
નં. ૨૦, કપૂરઠાયલી શે. ૦)જ, ધઉંલા તોલો ૧), નખલા તો. ૧),
કમલ કાઠી (હોમ સાથે) શેર ૦૧, આદલ (હોમ સાથે) નં. ૩૦,
પાન (હોમ સાથે) નં. ૨૦૦, કેસર તો. ૦૧, ખારક શે. ૧),
કાપડ શે. ૧), ચીનખાલા શે. ૦)જ, એલાયચી શે. ૦)જ, આશળી
શે. ૦)જ, દાક્ષ શે. ૦)જ, જાવંત્રી શે. ૦)જ, જાપદળ શે. ૦)જ,
તજ શે. ૦)જ, લવંગ શે. ૦)જ, સુખડ શે. ૦૧, રતાંજલિ શે. ૦૧,
ગુગળ શે. ૦૧, હવન પડીકી શે. ૦)જ, સરસવ શે. ૦૧, બદામ શે.
૦)જ, પંચરત્નનાં પડીકાં નં. ૩, અત્તર, સેનાની મુતિ નં. ૧,
પંચામૃત, સાકર, (હવન ને ખીર સાથે) શે. ૦૧, અમિઘો, પંચપ-
લસવ, હાર, છુદાં ફૂલ, તોરણ, કુર્ચા, તલ (હોમ સાથે) શે. ૧૦),
યવ (હોમ સાથે) શે. ૧૦), ગોમૂત્ર, પડીયા, પત્રાળા, પાટલા, છાણા,
છોડીયા, લાકડાં, કેળનાં પાન, દિવાસળીની પેટી, વીંજણો, ઝીંખી
(રંગોળી પુરવા માટે).

૨. મોદીનો સામાન:—ધઉં શે. ૩), (બાકળા માટે)
અડદ શે. ૧), (બાકળા માટે) ચણા શે. ૧), (દીવડાં માટે)
ધઉંનો લોટ, શે. ૧, હોમને માટે થી જોખામાં આપું મણુ ૦૧,
ચોખા શે. ૨૫), પાવસ માટે દુધ (હોમવાની ખીર) મણુ ૧૧,
(પાવસ માટે) ખાંડ શે. ૧૦).

૩. કુંડારનો સામાન:—ઈંટો તથા મારી (કુંડ માટે),
ખડી અથવા સુનો (કુંડ ધોળવા માટે), કુંડાં નં. ૧૫, ધડા નં. ૫
શોડીયાં નં. ૨૫.

૪. પ્રકીર્ણ ઉપરકર:—ચુંદડી, ખંભડીયો, કાંસડી, માટણ, ચલાણ, ટપકીયો (ચાંદલા), લાલ કકડા નં. ૩, મીઠા કકડા નં. ૩, લાલ ગજઆણી ગજ ૧૧ (માતા ઉપર મંત્રમાં મંત્ર કાઢવા સાર), પંચીયાં નં. ૮ (તેમાં સ્થાપન સાર નં. ૫, વરધની કળચ ઉપર નં. ૧, પુણ્યદવાચન સાર નં. ૧, કુંડ ઉપર-જે કાંઈ ઓરાડે છે તે કાંઈ ઓરાડતા નથી તે-નં. ૧ મળીને) માતાજી સાર વસ્ત્ર, માતાજી આમળ ચુકવા માટે તરવાર, નં. ૨, કાંટાકોણું નં. ૧, આચમની, પવાકું, ત્રાંમક, સ્થાપન માટે લાકડાના બાજક (એક વચમાં મોટો ને ચાર નહાના), નં. ૫, ચંખ, થંટા, કુંવારીકા તથા બટકને માટે વસ્ત્ર, વરણના આલણો માટે ફલાહાર, પૂર્ણાહુતિને દિવસે હોમની માડી ૧, તથા નાકું ચે. ૦૧.

૫. કંસારાનો સ્ત્રામન:—ટેપલાં નં. ૫, તખકડાં નં. ૬, ત્રાંખાના સોટા નં. ૨, કાંસાના છાતીયાં (કુખ જેવા ૧, ને ધૃતપાત્ર સાર ૧ મળી) નં. ૨, તપેલીઓ (આજ્ઞવરપાલી તથા ચરુસ્થાલી તરીકે) નં. ૨, પીતળની મોટી દીવીયો દીવો બાળવાને (ધરમાંથી કાઢવો બગર માગી લાવવી તે) નં. ૨.

૬. નૈવેદ્યાદિ:—સુરણ ચે. ૧, કેળાં નં. ૨, બીજેશં નં. ૧, દાઝમ નં. ૧, લીંછુ નં. ૧, આહુ ચે. ૦૧.

૭. વરણ કેને કરવું:—પાઠના આલણો, નવાઈવ મંત્રના આલણો, મદના જપના આલણો.

૮. દક્ષણા:—આરંભને દિવસે ત્રયુર્ધ્વ તથા છુટા પૈસા સાર ૩. ૨૧, આચરિત સંકલ્પ ૩. ૦૧, ગણપતિ પૂજન તથા માતૃકા સ્થાપન ૩. ૦૧, પુણ્યદવાચન તથા અભિષેક ૩. ૦૧, વસોધારા ૩. ૦૨, નાદીઆદ ૩. ૦૧, આયુષ્યજપ ૩. ૦૨, વૈશ્વદેવ સંકલ્પ ૩. ૦૨, મદસ્થાપન ૩. ૦૧, વારતુ પીઠ ૩. ૦૨, યોગિની પીઠ ૩. ૦૨, મધ્ય પીઠ ૩. ૦૧, વરણીના આલણોની પૂજનની દક્ષણા વિગેરેના છુટા પૈસા ૩. ૦૨.

(ખ). બીજે દિવસે:—આલણોની પૂજ તથા સ્થાપનોની પૂજ વિગેરેમાં છુટા પૈસા ૩. ૧.

(ગ) બાળીના ત્રણે દિવસે તે જ પ્રમાણે.

(ઘ) પૂજાર્હતિને દિવસે:—ઉત્તર પુજનમાં, ચાર પીઠ ઉપર દક્ષિણા રૂ. ૨, મધ્ય પીઠમાં રૂ. ૧, કુમારીકા બટુકની પૂજાની દક્ષિણા રૂ. ૦૧, અગ્નિ તથા બ્રહ્માને રૂ. ૦૧, અચૂર્ણ છુટા પૈસા દક્ષિણા સારૂ રૂ. ૦૧, તથા આચાર્યોદિ બ્રાહ્મણોને દક્ષિણા યથાશક્તિ—દર્શિત.

૯. હોમાત્મક ને જપાત્મક:—જલચંદ્રી હોમાત્મક કરવી હોય તો અપ્તજાતીના પાઠ નં. ૧૦૦ કરવાના, ને જપાત્મક કરવી હોય તો પાઠ નં. ૧૧૧ કરવાના હોય છે.

ધર્મિ શિવમ્.

પ્રકરણ ૯.

શુભ તથા અશુભ પ્રસંગે આશામીવાર કયા કયા કર કરવા પડે.

(૧) શુભ પ્રસંગે.

૧. જનોઈમાં:—ત્રણ નાતો ઉપર ધીની કરવી પડે છે; તેમાં બે નાતો નોતરીયા મારફત નોતરાં ફેરવીને, ને એક નાત સગાંની, તે ઘરના માણસને નોતરાં કરવા મોકલીને કરાય છે.

૨. લગ્નમાં:—વરપક્ષ તરફથી, એક નાત વરોડીની, ને બે નાત ઉપર ધીની મળી ત્રણ નાતો જનોઈ મુજબ કરાય છે.

કન્યાપક્ષ તરફથી ત્રણ નાતો કરાય છે. તેમાં એક નાત માંડવાની, બીજી નાત ઉપર ધીના જમણની, ને ત્રીજી નાત સગાંની કરાય છે. માંડવાને દિવસે બપોરે ખીચડી શીરામણી કરાય છે તેમાં બંને પક્ષના ઘરનાં મોટા વહુવારનાં નોતરાં કરાય છે ને રાત્રે મોટી નાત ભારે જમણની કરાય છે.

૩. સીમંતોજ્જવન સમયે:—ચાર નાતો ઉપર ધીના જમણની કરાય છે. તે પૈકી ત્રણ નાતો, નોતરીયા મારફત નોતરાં કરાવીને, ને એક નાત સગાંની, ઘરના માણસ મારફતે નોતરાં કરાવીને, કરાય છે.

પિત્રાધ્યેમાં જેનું નામું ભેજું ચાલતું હોય છે, તે એકઠાં નામાવાળાં સર્વેને ઘેર શુભ પ્રસંગ આવે ને તે પ્રસંગે બે સંઠાત પછીથી તે આવાઠ સુદિ ૯ (ભડલી નોમ) સુધીના વચલા ગાળામાં કરાય, તો જનોઈને લગ્ન વખતે તે નામાવાળા કુટુંબ પૈકી સર્વેની મળી કુલ ત્રણ નાતો, ને તેમાં બે શ્રીમંત બળે તો કુલ ચાર નાતો કરાય છે. એ એક નામાવાળાં સર્વે કુટુંબોને પ્રસંગ દીઠ જુદા જુદા કર કરવા પડતા નથી.

આમાં ઉપર ધીનું જમણ ન્યાં ન્યાં લખેલ છે ત્યાં ત્યાં તે જમણ બદલ સારાં ને ભારે જમણ શક્તિ હોય તો કરી શકાય છે.

૪. મત-ઉદ્ઘાષન સમયે:—મત ઉજવાય છે ત્યારે 'બેઆનાની' આશામીવાળા માંદા ધીની નાત કરે છે; તથા અડધી મેહેમુદી, પાયલાવાળા ને અડધાવાળા ઉપર ધીની નાત કરે છે, તે નીચે મુજબ:—

ઋષિ પંચમી:—નાત ૧. દૂધપાક પૂરીની.

અભયા એકાદશી—નાત ૧. ખાંડના લાડુ સમેટાના.

* મત ઉદ્ઘાષનમાં આશામીની ત્રણરી કરવામાં આવતી નથી એમ કેટલાં મેમ્બરે કહેલું છે.

શિવરાત્રી:—નાત ૧. માંદા ધીની

વાસ્તુ:—નાત ૧. માંદા ધીની.

ચાતુર્માસ:—નાત ૧. માંદા ધીની.

ધનુર્માસ:—નાત ૧. ખીચડી ને લાડુ.

ગર્ભાસો:—મોહોટાં સગાં કરેતો માંદા ધીની.

નવચંડી:—

” ”

શતચંડી:—કેવળ શતચંડી ખીજા કાઈ શુભ પ્રસંગમાં લેખ્યા વગર કરવામાં આવે તો, ચાર દિવસ કેવળ વરુણીવાળા ને પાઠવાળાને માંદા ધીના લાડુનું જમણુ અપાય છે ને પાંચમે પૂર્ણાહુતને દિવસે આખી નાતને ઘણે ભાગે દૂધપાક પૂરીનું નહિ તો પછી માંદા ધીનું જમણુ અપાય છે.

પરંતુ જો લગ્ન કે એવા કાઈ શુભ પ્રસંગ લેગી શતચંડી કરવામાં આવે તો, લગ્ન નિમિત્તના કર તેમાં વળે છે ને પૂર્ણાહુતિની નાત એક વિશેષમાં કરાય છે.

કરની નાતો કરવામાં, જલેખીનું જમણુ લોજન દક્ષણ તરીકે રૂ. ૦૧ અડધો રૂપીયો આપે તે, ને ઘેજરનું જમણુ લોજન દક્ષણ તરીકે રૂ. ૧ એક રૂપીયો આપે તે જ આશામી કરી શકે છે. સદર દક્ષણ આપી શકે નહિ તો કરની નાતમાં તે જમણુ થઈ શકે નહિ.

(૨) અશુભ પ્રસંગે.

૧. દહાવાળાએ:—(ક) પુરુષનું મરણ હોય તો તેરમું ને વર્ષી એમ બે કર માંદા ધીનું જમણુ આપીને કરાય છે.

(ખ) સ્ત્રીનું મરણ હોય તો, અગીયારમા, બારમાની ગાંધ-ણીએ, ને તેરમું ને વર્ષી એ બે નાતો માંદા ધીના જમણુની કરવી પડે છે.

(ગ) આમાન:—ઘઉં શે.રા, અડદ શે. રા, ને અરંધેર ધી પ્રમાણે અપાય છે.

૨. બે આનાવાળા:—તેરમું, ઉપર ધીના જમણુથી; વર્ષીમાં, ચોંટીયા લાડુ; દૂધ પાંચાની નાતમા, મગદળ;^૧ તર દિવસમાં, માંદા ધીના લાડુ; જો મરનારને દોહિત્ર (દીકરીનો દીકરો) હોય તો દોહીતરની નાત, માંદા ધીના જમણુથી; વધારામાં પુન્યનો કર ઉપર ધીથી કરવો પડે છે. એ પ્રમાણે સાત કર કરવા પડે છે.

તે ઉપરાંત જો ઈચ્છા હોય તો આંખાગાળો રસ રોટલીના માંદા ધીના જમણથી કરી શકે છે. તે તેને માથે કર નથી.

(ક) આમાન:—ઘઉં શે. ૫, અડદ શે. ૫, મળી દાણા શેર ૧૦, ઘી શેર ૧, પ્રમાણે.

૩. અડધી મેહુમુદીવાળા:—સાત કર, બે આનાની આશામી-વાળામાં ઉપર જણાવ્યા છે. તે મુજબ બુવો પૃ. ૨. તે ઉપરાંત ખીણ બે નાતો, તેમાં એક છમાસીની, ઉપર ધીના જમણની, ને બીજો આંખાગાળો, ઉપર ઘી સાથેનું જમણ. એ પ્રમાણે કુલ નવ કર કરવા પડે છે. ઉપર ધીના જમણમાં ટાંકામાં ખાંડ ફેરવવી પડે છે.

(ક) આમાન:—ઘઉં શે. ૭ા, અડદ શે. ૭ા મળીને દાણા શેર ૧૫, ઘી શેર ૧ા પ્રમાણે.

૪. પાયલાની આશામી:—તેરમું, ઉપર ધીનું જમણ; વર્ધી, દયણાના લાડુ; દુધ પૌઆ, ગસોટના લાડુ; તરદિવસ, ઉપર ધીના જમણથી; દોહીતરની નાત (દોહિત્ર હોય તો), ઉપર ધીના જમણથી; આંખાગાળો ઉપર ધીથી; ચપટી, ઉપર ધીના જમણથી; પુન્યની નાત, ઉપર ધીથી; ને છમાસી, ઉપર ધીથી; એ કુલ નવ કર કરવા પડે છે. ઉપર ધીના જમણમાં ટાંકામાં ખાંડ ફેરવવી પડે છે.

(ક) આમાન:—ઘઉં શે. ૭ા, અડદ શે. ૭ા મળીને, દાણા શેર ૧૫, ઘી શેર ૧ા.

૫. અડધાની આશામી:—નવ કર, ઉપર પાયલાની આશામીમાં જણાવ્યા છે, તે પ્રમાણે. તે ઉપરાંત વિશેષમાં એક નાત હેન વર્ધીની, ને મશીસા ખાર, આખી નાત જમાડીને કરવાના હોય છે. અડધાવાળાથી એકે જમણ કછોદીળધ થઈ શકે નહિ.

(ક) આમાન:—ઘઉં શે. ૧૦, અડદ શે. ૧૦ મળીને દાણા, મણુ ૦ા; ઘી શેર ૨.

૬. શાક નવ દિવસ સુધી અપાય તે:—ઉપર પ્રત્યેક આશામીમાં આમાનમાં ધીનું જે તોલ આપેલ છે તે મુજબ તે તે આશામીવાર અપાય છે. બે આનાથી ચઢતી ચક્તિનો આશામી, ઉપર જણાવેલ રીત ઉપરાંત, ઋતુઋતુનાં શાક, લીલા મેવો વિગેરે ઈચ્છા હોય તો આપી શકે છે.

૭. શાક તથા આમાન આપવાની રીત:—ઉપર જણાવ્યા

મુજબના તોલનું આમાન ને શાક, પ્રત્યેક ગૃહસ્થ, મરનાર માણસના તડના નામાવાળાને જ આપે છે, તેનાથી જુદા તડવાળાને નહિ. ઉપરાંત જમાઇ તથા બાણેજને (ગમે તે તડમાં હોય ને નામું ન હોય તો પણ) તે જ વસ્તુઓ આપવી પડે છે.

૮. લાડુ ઘડો આપવાની રીત:—ટકાની આશામીવાળા તથા બે આનાની આશામીવાળા, આમાન સાથે ઠીકરાનો ઘડો નં. ૧, તથા લાડુ નં. ૧, ને દક્ષણાનો પૈસો ૧, માત્ર નામાવાળાને જ આપે છે. પરંતુ તેનાથી ચઢતી આશામીવાળા, ઉપર ગણાયેલ ત્રણ વસ્તુઓ જનોઈબંધ સમસ્ત નાતમાં આપે છે, ને જો મરનાર વ્યક્તિને ઢોહીતર હોય તો એક લાડુ તે નિમિત્તનો વધારે મુકાય છે, એટલે ઘડો ૧, પૈસો ૧, પણ લાડુ નં. ૨, આપે છે.

૯. સ્ત્રીઓનાં અગીયારમા, બારમા, ને તરમાને દિવસે વધુ રીત:—

(ક) અગીયારમાના દિવસે:—સ્ત્રીનું અગીયારમું, સ્ત્રીને પીયર કરાય છે. તેમાં તે પીયરવાળો, પોતાના ઘરના રીવાજ મુજબ, દક્ષણા આપે છે, તે દક્ષણા દશમાને દિવસે જેણે નામાનું શાક લીધું હોય તેને અપાય છે. આ દક્ષણા લેવાનો અધિકાર નામાવાળાની વહુ જમનાર હોય તો તેને છે, ને તેમ ન હોય તો તેની છોકરી પોતાના (નામાવાળાના) જ તડમાં હોય તો તેને, સીમંત ન આબ્યું હોય ત્યાં સુધી, છે. એ પ્રમાણે જમનાર અગર દક્ષણા લેનાર અધિકારી ન હોય તો આ દક્ષણા અપાતી નથી. આ નામાવાળાં શિવાયની બીજી બધી સ્ત્રીઓને એક પૈસા લેખે દક્ષણા અપાય છે.

(ખ) બારમાને દિવસે:—સ્ત્રીનું બારમું, સ્ત્રીને સાસરે કરાય છે. તે દિવસે સાસરીયાંએ, પોતાનાં તડનાં નામાવાળાને રૂ. ૦૫ દક્ષણા નો આપવો પડે છે, ને નામા વગરની સ્ત્રીઓને દરેકને બે બે પૈસા લેખે દક્ષણા અપાય છે. આમાં પણ નામાની દક્ષણા લેવાનો અધિકાર, નામાવાળાની વહુ જમનાર હોય તો તેને, પરંતુ જો તે જમી શકે એમ ન હોય ને તેના ઘરમાં છોકરી જો તે જ તડમાં પરણેલી હોય ને તે છોકરીને સારો દિવસ આબ્યો ન હોય તો તે છોકરીને હોય છે, તેમ ન હોય તો નામાની દક્ષણા મળતી નથી.

તે ઉપરાંત મરનાર સ્ત્રી જો સોહાગ્રણ ને જીવાન મરી ગઈ હોય ને તેનાં નામાં થયાં ન હોય તો ગાંધણીઓને એક એક રૂબા અપાય છે તથા માધામાં તેલ ઘાલી, આંખ આંજી, ચાંદા પીયજ કરી, વારા

ટપડીયો ને ઉનનો કટકો આપવામાં આવે છે.

આધેર ઉમરની સોહાસણ મરી ગઈ હોય તો ઉપર પ્રમાણે કરાય છે.

(ગ) અગીયારમું મરનાર સ્ત્રીને સાસરે કરે તો:—અગર જો મરનાર સ્ત્રીનું અગીયારમું તેનાં સાસરીયાં કરે છે તો, અગીયારમાને દિવસે, તે સાસરીયાં પોતાની અગર તે સ્ત્રીના ઘાપની-જે નામે નોતરણ ફેરવ્યાં હોય તે—આશામી પ્રમાણે નામાની દક્ષણા, નામાવાળાંને આપે છે, ને વગર નામાવાળી સ્ત્રીયોને એક પૈસા લેખે દક્ષણા આપે છે; તથા બારમું તો ઉપર જણાવ્યા મુજબ જ કરાય છે.

(ઘ) તેરમાને દિવસે:—મરનાર સ્ત્રીને ઓકરી હોય તો તેના તેરમાને દિવસે દત્તની દક્ષણા અપાય છે. તે ઘર પ્રમાણે, નામાવાળાંને અપાય છે, ને બીજાં બેરોને એક એક પૈસા લેખે અપાય છે, પરંતુ અગીયારમા ને બારમાને દિવસે જેના રેજા અપાયા હોય તેને તેરમાને દિવસે દત્તની દક્ષણા અપાય નહિ. હાલમાં, કોઈ દત્તની દક્ષણા આપે છે ને કોઈ આપતા નથી.

(ચ) આઠની નાંમ:—આ દિવસે જો જીવાન સૌભાગ્યવતી સ્ત્રીની નાંમ હોય તો ગાયણીઓને રેજા ને દક્ષણાનો પૈસા એક અપાય છે; ને જે મરનારનાં નામાં થયાં હોય તેને, આશામી પ્રમાણે, (બારમાને દિવસે આમાન ઉપર ઉપર જે દક્ષણા આપી હોય તે) આપવી પડે છે.

૧૦. આઠ:—પહેલ વહેલું આઠ આવે તે મોટું કરવું પડે છે, તેમાં માત્ર ટકાવાળી આશામીને કરવું પડે નહિ,—બીજાં બધાંને ખરૂં. તેમાં લોજનદક્ષણા નીચે મુજબ અપાય છે. જે આનીવાળા, જે પૈસા લેખે; અડધી મેહેમુદી તથા પાયલીવાળા, ત્રણ પૈસા લેખે; ને અડધાવાળો પોતાની ખુશી મુજબ ફાવે તેટલી, અગર આશામી મુજબ દક્ષણા આપે છે.

૧૧. બહારગામના પ્રાહુણા કોણ તેડાવી શકે:—શુભ તથા અશુભ પ્રસંગે બહારગામથી પ્રાહુણા તેડાવવા હોય તો તેમ કરવાને અધિકાર અર્ધી મેહેમુદીવાળાથી માંડીને અડધાની આશામી સુધી છે, બીજાને નહિ.

(ક) તે જ મુજબ તેરમું, વર્ષી, પુન્ય, ને દોહીતરની દક્ષણા પણ પ્રાહુણાને બોલાવીને આપવી હોય તો અડધી મેહેમુદીવાળાથી

માંડીને અર્ધા રૂપીયાની આશામીવાળા સુધીના આપી શકે. વળી પ્રાહાણુ બોલાવ્યા વગર લોજનદક્ષણ આપવી હોય તો તેમ પણ આપી શકાય, પરંતુ તેમ કરતી વખતે પ્રથમ શ્રી હાટકેશ્વરની તેમ જ શ્રી નારણદેવજીની દક્ષણ બુદ્ધી કાઢવી પડે છે; તે બંને દેવની દક્ષણ અપાયા પછી જ બીજાને અપાય, પરંતુ બે આનાવાળો કુદત વર્ષાને જ દિવસે પોતાના વડના નામાવાળાઓને જ દક્ષણ આપે છે.

પારમાના આમાનની દક્ષણ લીધી હોય ને તેરમાની દક્ષણ આપે તો એક જ દક્ષણ લેવાય, (બંને ન લેવાય).

તેમ જ મરણ દિવસથી તેરમું ચતારી અંદર કોઈ પ્રાહાણુ ગામમાં આવી જાય તો તે પ્રાહાણુને દક્ષણ આપવી જ પડે, કદાચિત્ નાતને ન આપે તો પણ પ્રાહાણુને આપ્યા વગર ચાલે નહિ.

શુભ પ્રસંગે પણ જનોઈ ને લગ્નમાં, વરોડી તેમ જ માંડવાની નાતમાં, દક્ષણ આપવી હોય તો જનોઈબંધ આપી શકાય, ને પ્રાહાણુ બોલાવીને આપવી હોય તો તેમ પણ થઈ શકે.

અર્ધી મેહેમુદીવાળા, પાયલાવાળા તથા અર્ધાવાળામાંના કોઈયે પ્રાહાણુ બોલાવી વર્ષા કર્યું હોય, ને તે પ્રાહાણુઓમાં બે એક પણ અમદાવાદી આવ્યો હોય, ને તે માગે તો ઉપર ધી આપવું પડે-એટલો અમદાવાદીયોને ખાસ હુકમ છે. તેવો કોઈ અમદાવાદી ન આવ્યો હોય ને બીજા પ્રાહાણુ હોય તો ઉપર ધી ન મૂકે તો પણ ચાલે.

અશુભ પ્રસંગે દરેક આશામીયે કચ્છોદીબંધ જમણ કરવું હોય તો ચાલી શકે-માત્ર તેરમું ને વર્ષા શિવાય.*

નડીયાદની નાગરી નાતમાં પરાપૂર્વથી કુળરીવાજ પ્રમાણે આશામી બધાયેલ છે ને તે પ્રમા પ્રમાણે સર્વ કોઈ કર્યું જાય છે. તેમાંથી પોતાના કુળરીવાજથી કમતીમાં એટલે ઉતરતી પંક્તિમાં બેસવું હોય તો બેસી શકાય ખરું-પરંતુ તે પ્રમાણે પહેલા દિવસથી જ કરવું જોઈયે. આમાન આવે તે દિવસે જેટલા તોલનું આમાન આપે તે તોલ ઉપરથી નાતવાળા, તે પ્રસંગે તે આશામીનું ધોરણ સમજી જાય છે; પરંતુ તેમાં કોઈ ગૃહસ્થ હુચ્ચાઈ કરવા જાય તો નાતવાળા તેમ કરવા હેતા નથી. હાખલા વરીકે એક માણસ બે આનાની આશામી વાળો મરી ગયો. તેની મીલકત બે માણસના લાભમાં ગઈ હોય તે વડીવટ કરનાર માણસ છતી મીલકતે, ટકા પ્રમાણે ઉત્તર ક્રિયા

કરવા માંડે છે, તો નાતવાળા તેવે વળતે વાંધો ઉઠાવે છે ને એમ કહે છે કે જે આનાની ક્રિયા કરવા જેટલી મીલકત નથી તેવી નાતની ખાતરી કરી આપો, અગર નાતને મીલકત સોંપી દો, ને નાત ઉત્તર-ક્રિયા કરશે, અગર તો તે મૂળ આશામી પ્રમાણે ક્રિયા કરે. આવી રીતે વાંધો ઉઠાવી, હુઆઈ ન આલવા દીધેલા દાખલા બનેલા છે. પરંતુ જ્યાં તેમ ન હોય ને મરનાર માણસની મીલકત જ તેના કુળ-આર પ્રમાણે ઉત્તર ક્રિયા કરવા પૂરતી ન હોય એમ નાતને જણાય તેવા દાખલાઓમાં વહીવટ કરનાર ઉત્તરતા દરજ્જાની આશામી પ્રમાણે ઉત્તર ક્રિયા કરે છે તો તે નાત સ્વીકારે છે તેવા દાખલા પણ છે.

બારેય ગામમાં તેરમાં જમાડવા વિચાર હોય તો તેમ પણ કરી શકાય છે, પરંતુ તેમ કરનાર માણસને નડીયાદની નાતને તેરમાંનાં જે જમણુ આપવાં પડે છે, એક તો ચાહુ ને જીભું બાર ગામમાં તેરમું કયાં બદલનું સવિશેષ.

અડધાની આશામીવાળા ઘણે ભાગે આ પ્રમાણે કરે છે એટલું જ નહિ પણ તેઓ નાતમાં મરીસા પણ મહોટા કરે છે.

મકરણ ૧૦.

મુજ અશુભ પ્રસંગે ગારને તથા રસોઈયાને અપાતી રકમ.

૧. ગારને:—

જનોઈ પ્રસંગે રૂ. ૭

લગ્ન પ્રસંગે રૂ. ૭ બંને પક્ષના મળીને

નીચલી વીગતે:—

૧૧ વર તરફથી
૧૧ ગોત્રોઆર
૦૧ કાળા આગળ
૦૭૩૫ સપ્તપદી
૦૭૩૫ મુવદર્શન
૧૬ ઉડટાનણી
૦૧૮ ચતુર્થી કર્મ
૫૩૮ વૃદ્ધિ આદ્ય

કન્યા તરફથી.
૧૧ ગોત્રોઆર.
૦૭૮ લાખડોમ.
૧૧૮૫૫૫ વૃદ્ધિ આદ્ય.

૨૪૪

૪૪

સીમંત પ્રસંગે આચરે રૂ. ૨૭.

અશુભ પ્રસંગે:—મરણ વખતથી તે ત્રયોદશા મુધીમાં રૂ. ૭૫ તેમાં પ્રત્યક્ષ વાસણ, લુગડાં, સોનાનો વાળો ને રોકડું જે કંઈ મૂકે હોય તે તે સર્વ કાપી લેતાં ખૂટે તે તેટલા આપવા ને બધું ગોળાવે તે બધાય આપવા.

નીલોત્સર્ગમાં પણ ઉપર મુજબ રૂ. ૭૫ અપાય છે.

૨. રસોઈયાને:—

પદાર્થ નામ.	તોલ.	શુભ પ્રસંગે રૂ.	અશુભ પ્રસંગે રૂ.
પુરી	મણ. ૧.	૫૫	૪૫
ફણસી પુરી.	મણ. ૧.	૫૫	
રસોઈ.	માણસ ૧૦૦ એ.	૧૫	૧૫
પાપડ તળાઈ.	ઉચ્ચક.	૦૧	૦૧
ભાત અસાઈ.	કઢીયાક હોય તે	૦૧	૦૧
” ”	દાળ હોય તે.	૦૧	૦૧
દયણી લાડુ.			૨૫
ચુરમે લાડુ.	મણ. ૧.	૨૧	૨૫
માવાની ઘારી—તેમાં પૂરણ, માવો, તથા વેસણ શીકડે તોલ.	મણ. ૧.		૬૫
પૂરણપોલી.	મણ. ૧.		૧૦૫
ચણાની ખાંડેલ કળી.	મણ. ૧.	૪૫	
મીઠા ભાત.	ચેર ૧.	૦૫	૦૫
ગસોટ તેમજ મગજ.	મણ. ૧.		૨૧
ઘોરખું.	મણ. ૧.	૨૧	૨૧
શેવ કળી.		૦૫	૦૫
પાન સોપારી.		૦૫	૦૫
લાકડયાઈ લાડુ.	મણ. ૧.	૪૫	
જલેબી.	મણ. ૧.	૫૫	
ખાજલી.	મણ. ૧.	૬૫	
ઘેનર.	મણ. ૧.	૬૫	
મુતરફેણી.	મણ. ૧.	૬૫	૬૫
કરણયાઈ લાડુ અડદના	મણ. ૧.	૬૫	૬૫

પદાર્થ નામ.	તોલ.	શુભ પ્રસંગે	અશુભ પ્રસંગે
કસાર ખાંડનો.	મણ ૧.	૨૥	
કસાર ગોળનો.	મણ ૧.	૧૥	
દુધપાક.	મણ ૧.	૦૧	૦૧
દહેચી.	મણ ૧.	૭૫	૭૫
રાટલી.	મણ ૧.		૫૫
તાવડાનો.		૧૧	
ખાંડ ઘોવરામણ.	મણ ૧.	૦૧	
ઢાકળાં.	મણ ૧.	૨૫	૨૫
અશામીનો વર્ષીમાં.			૧૫
માલપુડા.	મણ ૧.	૬૫	૬૫
લાડુ વળામણીના.	મણ ૧.	૦૧	૦૧
ગાંઠીયા	મણ ૧.	૧૥	
સેવીનો બીરંજ	મણ ૧.	૨૥	
ખારી બીરંજ	મણ ૧.	૨૫	
બીરચણા ને કસાર માતાજી			
નિમિત્તનાં.		૦૧	
રગડ.		૦૧	
પાતરવેલીયાં	મણ ૧.	૨૥	

શુભ પ્રસંગોમાં, વરોડી ને માંડવાના જમણુમાં ઇનામના રૂપેયા અપાય છે, તેમાં એવી રીત છે કે તે તે જમણુના રસોધ્યાને આપવાની રકમનો જે કુલ આંકડો થાય તેનો અર્ધો ભાગ ઇનામ તરીકે, વધારામાં અપાય.

પ્રકરણ ૧૧.

રસોઈ સો માણસે કેટલી જોઈયે.

સૂચના:—આ પ્રમાણુ જે પેટી ઉપરના યુગનું છે. હાલમાં તો સર્વ ઢોઈનો આહાર ઘટતો ચાલ્યો છે એટલે તદ્દનુસાર સહેજસાજ ફેરફાર લાગે મિષ્ટ પકવાનમાં કરવા જરૂર છે; બાકી શાક વિગેરેમાં કંઈક વધારે કરવા જેવું લાગે તેમ કરી લેવું.

૧ ઘેબર — જમણવારમા એ એકલુ મુખ્ય પકવાન્ન નથી હોતું પણ સાથે કાઈક બીજુ કરાય છે તેમા પરસુદી, શે ૭૫, ઘી મણ ૦૫, ખાંડ મણ ૦૫, એલચી શે ૦.

૨ મુતરફેણી — ઉંચી જાતની પરસુદી શે ૧૨, જુના ચોખાનો આટો શે ૭, ડી મણ ૦૫, ખાંડ મણ ૧૧૨, તથા એલચી શે ૦.

૩ જલેબી — પરસુદી મણ ૦૫, ઘી મણ ૧૫, ખાંડ મણ ૧૫, એલચી શે ૦.

૪ ખાજલો — જમણવારમા એ એકલી મુખ્ય પકવાન્ન તરીકે નથી હોતી તે સાથે બીજુ કાઈક કરાય છે પરસુદી શે ૭, ચોખાનો લોટ શે ૪, ઘી શે ૧૪.

૫ મરુશાઈ લાડુ — અડદનો લોટ મણ ૦૫, ઘી મણ ૧, ખાંડ મણ ૦૫, માકર શે ૧, એલચી શે ૦, બદામમીજ શે ૧, પીસ્તા શે ૧, ચારોલી શે ૧.

૬ લાકશાઈ લાડુ — ચણાનો લોટ મણ ૦૫, ઘી મણ ૧, ખાંડ મણ ૧૫, માકર શે ૧, એલચી શે ૦, બદામમીજ શે ૧, પીસ્તા શે ૧, ચારોલી શે ૧.

૭ મેલીચુરમો લાડુ — ચણાનો લોટ મણ ૦૫, ખાંડ મણ ૧૫, ઘી મણ ૦૫, માકર શે ૧, એલચી શે ૦, બદામમીજ શે ૦, પીસ્તા શે ૦, ચારોળી શે ૦.

૮ પાચ પચાત્ર (લોટનાં) સાથે હોય ત્યારે — ઘેબર શે ૭, મુતરફેણી શે ૫, જલેબી મણ ૦૫, ખાજલી શે ૭, લાડુ શે ૭.

૯ મીઠા ભાત ને પુરી — મીઠા ભાત સાથે ચોખા મણ ૦૫, ખાંડ મણ ૦૫, ઘી મણ ૦૫, કેસર તોલા ૨, એલચી શે ૦, દ્રાક્ષ શે ૪, પીસ્તા શે ૨, ચારોળી શે ૨, તજ શે ૦, લવિંગ શે ૦, પુરી સાથે, લોટ મણ ૦૫, તથા ઘી મણ ૦ ૫.

મીઠા ભાત મુખ્ય પકવાન્ન તરીકે ન હોવા બીજા કોઈ પકવાન્ન સાથે કરવામા આવે તો માન ચોખા શે ૮ નો પુરતો થઈ રહે.

૧૦ ખીરજ — એ એકલુ મુખ્ય પકવાન્ન તરીકે નથી હોતું પરંતુ કોઈ બીજા પકવાન્ન જોડે થાય છે, તેમા, ચોખા શે ૭, ખાંડ શે ૬, બદામમીજ શે ૧, પીસ્તા શે ૦, ચારોલી શે ૦,

ચણાની દાળ શે. ૩, ઘી શે. ૩, એલચી શે. ૦૧, દ્રાક્ષ શે. ૨, તજ શે. ૦૫, લવંગ શે. ૦૫, મીઠું શે. ૦૧.

૧૧. કસાર ખાંડનો:—આટો મણ ૦૧૧, ઘી મણ ૦૧૩, ખાંડ મણ ૦૧૧ ૭, એલચી શે. ૦૧, બદામમીજ શે. ૦૧, દ્રાક્ષ શે. ૩.

૧૨. ચુરમે લાડુ માંદા ધીના:—આટો મણ ૧૧, ઘી મણ ૦૧ ૫, ગોળ શે. ૧૩૧.

૧૩. ચુરમે લાડુ ઉપર ધીના:—આટો મણ ૧, ગોળ શે. ૧૧, ઘી મણ ૨.

૧૪. ખાંડનો લાડુ માંદા ધીના:—આટો મણ ૧, ખાંડ મણ ૦૧ ૬, ઘી મણ ૦૧ ૬, એલચી શે. ૦૫, સાકર શે. ૧.

૧૫. ખાંડનો લાડુ ઉપર ધીના:—આટો મણ ૦૧૧ ૫, ખાંડ મણ ૦૧ ૫, ઘી મણ ૨, એલચી શે. ૦૫, સાકર શે. ૧.

૧૬. ચાંદીચો લાડુ:—આટો મણ ૦૧૧, ગોળ શે. ૧૧, ઘી મણ ૧.

૧૭. દયલો લાડુ:—આટો મણ ૦૧ ૫, ખાંડ મણ ૦૧, ઘી મણ ૧, સાકર શે. ૧, એલચી શે. ૦૫, બદામમીજ શે. ૧, પીસા શે. ૦૧, ચારોલી શે. ૦૧.

૧૮. સમેટાનો લાડુ:—આટો મણ ૦૧૧, ખાંડ મણ ૦૧૧, ઘી મણ ૧૧, સાકર શે. ૧, એલચી શે. ૦૧, બદામમીજ શે. ૦૧.

૧૯. મગજનો લાડુ:—ચણાનો આટો મણ ૦૧ ૫, ખાંડ મણ ૦૧ ૫, ઘી મણ ૦૧૧, દ્રાણા માટે દૂધ શે. ૫, સાકર શે. ૧, બદામમીજ શે. ૧, એલચી શે. ૦૧.

૨૦. ગસોટનો લાડુ:—આટો મણ ૦૧ ૫, ખાંડ મણ ૦૧૧ ૧, ઘી મણ ૧, દ્રાણાનું દૂધ શે. ૫, સાકર શે. ૧, બદામમીજ શે. ૧, એલચી શે. ૦૧.

૨૧. ગસોટ:—પરસુદી શે. ૧૮, અડદનો લોટ શે. ૭, ખાંડ મણ ૦૧૧, ઘી મણ ૧, એલચી શે. ૦૫, બદામમીજ શે. ૧, સાકર શે. ૧; તેની સાથે પુરી કરાય છે તેમાં, પુરીનો આટો મણ ૦૧, ને ઘી મણ ૦૧.

૨૨. કેળાં દહેચી:—ચુરતી કેળાં નં. ૧૫૦૦, ને જો તેથી મોટાં હોય તો કેળાં નં. ૧૦૦૦.

દહેચી મણ ૧, અટામણ મણ ૦૧, ઘી મણ ૧૧, ખાંડ મણ ૦૧૧, એલચી શે. ૦૧.

૨૩. ઓરમુ પુરી:—આટો શે. ૧૮, ખાંડ શે. ૨૬, ઘી શે. ૨૬, એલચી શે. ૦૮, બદામમીઝ શે. ૦૧, દ્રાક્ષ શે. ૪. તેમાં પુરી સાડા આટો મણુ ૦૧૧, ઘી મણુ ૦૧.

૨૪. શીખંડ પુરી:—દૂધ મણુ ૩, ખાંડ મણુ ૧૧, એલચી શે. ૦૧, જાયફળ શે. ૦૮, કેસર તોલો ૦૧૧, ચારોળી શે. ૦૧; તેમાં પુરી સાડા આટો મણુ ૧, ને ઘી મણુ ૦૧૫.

૨૫. દુધપાક પુરી:—દુધ મણુ ૪, ખાંડ મણુ ૦૧૧ ૮, ચોખા શે. ૮, એલચી શે. ૦૧, જાયફળ શે. ૦૮, બદામમીઝ શે. ૧. તેમાં પુરી સાડા આટો મણુ ૦૧૧ ને ઘી મણુ ૦૧૫.

૨૬. બામુરી પુરી:—દૂધ મણુ ૮, ખાંડ મણુ ૧૧, એલચી શે. ૦૧, ચારોળી શે. ૦૧; તેમાં પુરી સાડા આટો મણુ ૦૧૧ ૫ ને ઘી મણુ ૦૧.

૨૭. શીરો પુરી:—આટો મણુ ૦૧, ઘી મણુ ૦૧, ખાંડ મણુ ૦૧, એલચી શે. ૦૧; તેમાં પુરી સાડા આટો મણુ ૦૧૧ ને ઘી મણુ ૦૧ ૫.

૨૮. શેવી દહેચી:—શેવી મણુ ૦૧, ઘી મણુ ૦૧, ખાંડ મણુ ૦૧૧; તથા દહેચી મણુ ૦૧૧, અટામણુ મણુ ૦૧ ૫, ને ઘી મણુ ૦૧૧.

૨૯. મુરખો પુરી:—ખાંડ મણુ ૨૭, એલચી શે. ૦૧, કેરી મણુ ૦૧ ૪, ચારોળી શે. ૦૧; તથા પુરી સાડા આટો મણુ ૧ ને ઘી મણુ ૦૧ ૫.

૩૦. ટોપરાની ધારી ને દૂધપાક:—નારીયેળ નં. ૪૦૭ નું ખમણુ આશરે શે. ૧૦, ઘી મણુ ૦૧, ખાંડ મણુ ૦૧, માવો મણુ ૦૧, જાયફળ શે. ૦૮, દુધપાક સાડા દુધ મણુ ૩, ખાંડ મણુ ૦૧ ૭, ચોખા શે. ૪૧, એલચી શે. ૦૧, ને ચારોળી શે. ૧; તથા પુરી સાડા હોટ શે. ૧૫, ને ઘી શે. ૭૧.

૩૧. ખાંડની પૂરણપોળી ને દૂધપાક:—ચણાની દાળ મણુ ૦૧, ખાંડ મણુ ૦૧૧, આટો શે. ૧૦, અટામણુ શે. ૫, ઘી મણુ ૦૧૧, એલચી શે. ૦૮, જાયફળ શે. ૦૮; દૂધપાક સાડા દૂધ મણુ ૪, ખાંડ મણુ ૦૧૧ ૬, ચોખા શે. ૬, એલચી શે. ૦૧, ને ચારોળી શે. ૦૧.

૩૨. કસાર દહેચી:—આટો મણુ ૦૧, ગોળ મણુ ૦૧, ખાંડ શે. ૧૫ પીરસવાની તેમાં એલચી શે. ૦૧ ભેળવીને; દહેચીને આટો મણુ ૦૧૧ તેમાં ઘી મણુ ૧૧ ને અટામણુ શે. ૧૫. કસાર

જે એકલો જ હોય તો મણુ ૧ નો જોઈએ ને જો કોઈ પણ પકવાન સાથે હોય તો મણુ ૦૫ નો જોઈએ.

૩૩. રસહૃદયી અગર ટાટલી:—રસ સાડ ફેરી મણુ ૭ ઘોળવાની, ને તે ઉપરાંત ચુસવાની ફેરી રાખવી હોય તો ખીણ મણુ ૩ વધારે જોઈએ; હૃદયી સાડ આટો મણુ ૦૧૫, અટામણુ મણુ ૦૨, ધી મણુ ૧.

૩૪. દૂધ:—દૂધ જો લાડુ, ગસોટ, કસાર, કે જલેખીની જોડે હોય તો મણુ ૪ જોઈએ; તેમાં ખાંડ એક મણુ દૂધે શે. ૮ પ્રમાણે નાખવી; ને મશાલોમાં એલચી શે. ૦૧, જાયફળ શે. ૦૫, તજ શે. ૦૧.

૩૫. મઠો:—જો દયણા લાડુ અગર જલેખીની સાથે મઠો કરવામાં આવે તો તેને સાડ દૂધ મણુ ૨૫.

૩૬. ઢાઢળાં:—અડદનો તથા ચોખાનો મળીને લોટ શે. ૨૦, તેલ; મશાલો, મીઠું, અજમે, આદુ, મરચાં, હળધર, મરી, હિંગ, ને ખાંડલાં મરચાં.

૩૭. દાળ:—એકલી હોય ત્યારે મણુ ૦૮; મહોટા શાકમાં હોય તો ચણાની ને તુવેરની મળીને મણુ ૦ નો ભાર જોઈએ; લચકો કરવાની હોય તો શે. ૭ જોઈએ.

૩૮. ચોખા:—જમણમાં લાડુ હોય તો મણુ ૦૧૫; જો પકવાન સાથે હોય તો મણુ ૦૫.

૩૯. ખીચડી:—તેમાં દાળ શે. ૧૪, ચોખા શે. ૧૬, ધી મણુ ૦૧, મશાલો, તજ, લવિંગ વિગેરે.

૪૦. મહોટું શાક:—સુરણું હોય તો મણુ ૧૩ વંતાકું હોય તો મણુ ૧૧; કોળાનું હોય તો મણુ ૧૧.

૪૧. તળ્યા વધારનું શાક:—ભાર કુલે મણુ ૨૫. તેમાં વંતાક મણુ ૧૧૧, લીલવા શે. ૫, વાલોળ શે. ૫, શકરીયાં શે. ૫, મેથીની ભાજી શે. ૫, સુરણુ શે. ૧૫, વડી શે. ૦૧, તેલ શે. ૧૫, આદુ, ધાણા, ને મશાલો.

૪૨ કાથળનું શાક:—ભાર કુલ મણુ ૨૫; તેમાં કોળું મણુ ૧૧, આરીયાં મણુ ૦૧, તુરીયાં મણુ ૦૧, તેલ શે. ૧૫, આદુ, ધાણા ને મશાલો.

૪૩. શાક તળવાનાં:—લાડુ સાથે હોય તો મણુ ૦૧૧ જોઈયે. તેમાં તુરીયાં, ભાજી હોયતો મણુ ૧૧ જોઈયે. પકવાન્ન વિગેરે બીજાં સારાં જમણુ સાથે હોય તો શે. ૧૫ જોઈયે; તેમાં તુરીયાં ભાજી જેવાં હોય તે મણુ ૦૧૧ જોઈયે.

૪૪. દુધ:—રાયતું કરવામાં શે. ૧૦, કઢી તેમ જ છાશ કરવા સાડુ શે. ૧૫.

મકરણ ૧૨.

અવસાન સમયની ક્રિયા ને ઉત્તર-ક્રિયા.

૧. કેટલાંક માણસો વસ્તારીક હોય છે ને કુટુંબમાં કાંઈ શેક જેવું નથી હોતું ને ઈચ્છા હોય છે તો, અગર કેટલાંક બહુ જ પીડાય છે ને રીખાય છે ત્યારે પુણ્યે પાપ ઠેસાય એ દૃષ્ટિથી જીવતાં જીવત પ્રત્યક્ષ પુન્ય કરાવાય છે, ગાય અપાવાય છે, વધા દ્રોણ અપાય છે. તે વખતે નીચે મુજબ સામાન જોઈયે:—ભસ્મ, માટી, ગંગાજલ, ગોમય, ગોમૂત્ર, અક્ષત, પંચામૃત, સોપારી, સ્નાન સમયે હક્ષણના રૂ. ૦૮, ગોર હક્ષણનો રૂ. ૧૫, ગોદાનના ઉચ્ચક રૂ. ૫૫ થી તે રૂ. ૧૧૫ સુધી પોતાની શક્તિ મુજબ, અગર પ્રત્યક્ષ ગાય લાવીને આપવી હોય તો તેમ, ધાન્યદાનમાં સાત ધાન, જેવાં કે દાળ, મોંગ, અડદ, જવ, તલ, ઘઉં, ડાંગર, કપામીયા, મીઠું, હિમામાહેશ્વર, પદ, ધૂતપાત્ર, તલપાત્ર, ડબોઝોયણી, દોરીલોટો, છત્રી ને જોડા; લોહદાનનો રૂ. ૧૫ ૦૧ નાતમાં, મરનારના તડમાં આપવાનો; તેમ જ પુન્યનો વધા ખારમાનો પ્રત્યેકનો રૂ. ૧૫૦ મળી કુલે રૂ. ૨૫૦૧ મરનારના તડમાં અપાય છે, ને સંકલ્પ પ્રાજ્ઞપત્ય નં. ૨ નો કરાવાય છે (તે સંકલ્પ જ્ઞાતિ દક્ષિણમાં વળે છે), નાતમાં હક્ષણા જોઈયે હોય તો જનોઈબંધ, પોતાના ઘરના રીવાજ મુજબ અપાય છે. તેમ જ શક્તિ મુજબ નાત અગર અમુક સંખ્યામાં પ્રહસોજન કરાવાય છે.

કેટલાંએકના મનમાં એવી માન્યતા પેમી ગઈ હોય છે કે પુણ્ય કરાવું એટલે માણસ જીવે જ નહિ. આ પ્રાંતિ છે છતાં તે એટલી સર્જિત ઘર ઘાટી બેડી છે કે માણસ ગમે એટલું વૃદ્ધ હોય ને જોનાર સહુ કોઈ મનમાં માનતું હોય કે તે જીવનાર નથી ને ઘડી-પળ ગાયતું હોય છતાં ઉપલી પોલી માન્યતાને કારણે પુણ્ય સંકલ્પ કરાવવાનું કોઈ કહી શકતું નથી, ને કોઈ કહે છે તો માંદું માણસ તેમ જ એનાં સગાંવડાલાં, ‘મરવા વાકે છે’ એવા પ્રકારનું તેના ઉપર

ખોટું લગાડે છે આવી સ્થિતિ હોય છે ત્યાં જીવાન માણસના સળધમા તો તેણે કહેવા કોઈની છાતી ચાલતી જ નથી ને નાગરી નાત પુણ્ય કરવાની ઈચ્છાવાળી છતાં, પુણ્ય સંકલ્પ આદિ ન થઈ શકે તો મનમા પસ્તાવો કરનારી છતાં, ઉપવી માન્યતાને લીધે, પોતાની મરજી વિરુદ્ધ, પોતાની જ દૃષ્ટિ મુજબ, પાપભાગી થાય છે

ક. સમજી લાડું — કામના વાડકામા લાડું તથા યથાશક્તિ દક્ષણા મૂકીને તથા મીઠું શે પ તે ઉપર દક્ષણાના બે પૈસા મૂકીને અવસાન સમયથી થોડીવાર પહેલાં અપાય છે

ખ. કુંભાન — પાણીથી ભરેલો માટીનો ઘડો, કોડીયુ તથા લાડું ને દક્ષણા મૂકી સમજી લાડું પ્રમાણે જ તેવો જ સમય સાધી અપાય છે

૨ ભૂમિશય્યા અથવા ભોંય નાંખવાની રીત — એવી માન્યતા છે કે પથારી અપવિત્ર હોવાથી, જીવ દેહ છોડી જાય તે પૂર્વે અગર દેહ છોડી જતી વખતે, તે દેહને પવિત્ર ભૂમિ ઉપર સૂવાડવો જોઈએ યજ્ઞવેદીઓ પૂર્વ તરફ, સામવેદીઓ દક્ષિણ તરફ, અને ઋગ્વેદીઓ ઉત્તર દિશા તરફ માથું કરે છે આ રીતેને જોઈ જાણુ માન અપાય છે કે, તે વખતે વગરવિચારી ઠોડાઠોડ ને ધમાલ કરી મૂકી, કેટલાક પ્રસંગોમા તેવા સર્વ રીતે અશક્ત તથાપિ સચેત દેહને, કલાકોના કલાકો, તેવી સ્થિતિમા પડી રહેલું પડે છે, કારણ હવેના જમાનામા નાડીપરીક્ષા જાણનાર વિરલ હોવાથી, અનુભવને અભાવે, યોગ્ય સમય પહેલાં ભોંય નાંખવાના પ્રસંગો અતિશય બને છે આમા સદ્ તર નિર્મૂલનને, નહિ તો સુધારાને તો બહુ જ અવકાશ છે

ક ભૂમિશય્યાનો અધિકાર કોને નથી — હસવામા ન થયા હોય તેવા બોલકને, દસ દિવસનું સૂતક ઉતાર્યા વગરની સૂવાવડી સ્ત્રી, તથા રજસ્વલા (અલડાયત્રી) સ્ત્રી એટલા જણને ઉપર્યો ભૂમિશય્યાનો અધિકાર નથી

ખ ભૂમિશય્યાનો ખરો સમય — સમગ્ર નાડીબધન ત્રુટી જઈ, માત્ર હૈયાથી તે કંઠ પર્યંતનો જ ભાગ હાલતો હોય, ને કુંટીથી પ્રાણ છૂટે તે સમય, ખરો સમય છે

ગ ભૂમિશય્યામા આવશ્યક સામગ્રી — ગજાજલ, ગોમૂત, ગોમય, દર્ભ, જવ, તલ, ભસ્મ, તુલસી, સોનાની કરચ ને છરી, દેહને સ્નાન કરાવવા સારૂ જળ, તથા ઘીનો દીવો તે ઉપરાત (૧) પુરુષ હોય તો તેને પહેરવાનું કાછડો વળાવી શકાય એટલું

સુદડી કે શીધુરી, ચાદર, લાકડાં, છાંચાં, છેડીયાં, તુલસી કાષ, સુખડ, ખાંયાં, વાંસ, મુંજ ને ઘી.

૫. શખવહન:—તોલડી ઝાલનારને ત્રણ રાત્રિનું સૂતક હોવાથી ઘણે ભાગે ભાણેજ અગર તેવા ત્રિરાત્રિ સૂતકવાળો તે કામ કરે છે. દશદિવસનું સૂતક ન ઉતારેલી સૂવાડી સ્ત્રીનું શખ ખાટલામાં જ હોય છે; તેને વસ્ત્રપરિધાન કરાવ્યા પછી ખાટલા ઉપર ને ઉપર કોથળામાં નખાય છે, ને પછી તે ખાટલાની પાંગત કાપી તે માર્ગેથી કોથળો નીચે જમીન ઉપર ઉતારાય છે. મતલબ તેવી અપવિત્ર સ્ત્રીના શખને ભૂમિનો સાક્ષાત્ સ્પર્શ થાય નહિ એવી ચોક્કસાઈ રખાય છે.

શખ ઉપાડતા પહેલાં એક પિંડ અપાય છે તેને ઉત્કાંતિપિંડ કહે છે. તે પિંડ શખ સાથે ખાંધી પછી શખ ઉચકાય છે.

શખ એકવાર ભૂમિ ઉપરથી ઉચક્યું તો પછી ગમે તેમ હોય તોયે ઘરમાં તો પાછું ભૂમિ ઉપર મૂકાવું ન જોઈએ એવો ખાસ બહેમ છે. શખ ઉચકીને જતી વખતે શખની દૃષ્ટિ તે ઘર તરફ રહે—એટલે માથું રમશાન તરફ ને પગ ઘર તરફ—એવી રીતે તે શખને ઉચકી ઘર બહાર લઈ જવામાં આવે છે, ને ઘરનું છેલ્લું બારણું વટાવી ચોગાનમાં આવ્યા બાદ તે શખને ફેરવી નાંખવામાં આવે છે જેથી તેની નજર રમશાન તરફ રહે (એટલે પગ રમશાન તરફ ને માથું ઘર તરફ). પહેલીવાર શખ ઉચકતી વખતે શખના માથા આગળ તે મૃત જનનો છોકરો કે એવો અતિ નિકટનો સ્વજન રહે છે, ને તેથી રહેજ ઉતરતો સગો, પગ આગળ રહે છે. શખ ઉચકનાર પ્રત્યેકને સ્નાન કરવું પડે છે ને બીનાં પંચીયાં પહેરવાં પડે છે. અણ અબો-ડીયાં પહેરવા દેવાની છૂટ અપાઈ નથી, જેમ થવા જરૂર છે. તોલડી-વાળાને નહાવું પડતું નથી.

ઘરથી નીકળ્યા પછીથી તે રમશાનમાં પૂગતા સુધીમાં માર્ગમાં જે જે સ્થાને વિસામો લેવા શખ નીચે મૂકાય તે તે સ્થાને વીસા-માનો લાડુ નં. ૧. મૂક્યા શિવામ ત્યાંથી શખ ઉચકી ચકાય નહિ. નાહલા શખ ઉચકનારાઓએ રમશાનમાં શખ ઉતારતા સુધી બીજે કંઈ સ્પર્શદ્રવિત યત્ન જોઈએ નહિ. જો કોઈ કારણથી અભડાવાયું હોય તો તેનાથી ફરી સ્નાનથી શુદ્ધ થયા વગર શખને અડકાય નહિ.

૬. અગ્નિદાહ:—નદી, અગર સમુદ્રતીર અગર પાણી મળી શકે એવા કોઈ પણ સ્થાને શખ લઈ જવાય છે. ત્યાં શખને અર્ધું

દીમાં ને અર્ધું જમીન ઉપર એમ રખાય છે. ત્યાં વિધિ કરાય છે. પથ્ર શબને નવડાવાય છે. પછી અગ્નિદાહ કરનાર તે શબ ઉપર રંજલિયો ૧૦૮ આપી પિંડદાન કરે છે. રમશાનમાં ચિતા ખડ-
ને, શબને કેટલાક સંસ્કાર વથા સ્નાન કરાવ્યા બાદ ચિતા ઉપર
થડાવાય છે. તે વખતે ચિતામાં શબનું માથું, ઘેર લોંચ નાંખતી વખતે
૭ દિશામાં રાખવામાં આવ્યું હોય તે જ દિશામાં રખાય છે, ને ચિતા
પણ તે જ મુજબ ખડકાય છે. પેલા સર્વે પિંડો ચિતામાં મુકાય છે;
ચિતા ઉપરના શબને મહુચે હાથે ને છાતીયે ઘી ચોપડાય છે. જ
પંચકમાં મરણ થયું હોય તો તે જેટલામું પંચક હોય તેટલાં કાણું,
એક છાણામાં કરીને, તેવું છાણું શબની છાતી ઉપર મુકવું. ત્યારબાદ
તે મૃત જનનેા પુત્ર અગર તેવું કોઈ ખારશત્રિનું સૂતકી સથું
અગ્નિદાહ કરે છે. ખોરનારને ત્રણ રાત્રિ સૂતક લાગે છે ને શબ
ઉચકનારને એક રાત્રિ લાગે છે.

૭. અભદાયત્રી સ્ત્રીને અગ્નિદાહ:—જો મરનાર, અભદાયત્રી
સ્ત્રી હોય તો તેને સાક્ષાત્ અગ્નિદાહ કરી શકાતો નથી. પરંતુ એકાદ
ઉંચા ઝાડની નીચે ચિતા ખડકાય છે ને તે ઝાડની ડાળીયે તોલડી.
લટકાવાય છે, ને શબના માથા ઉપર દહી મુકાય છે. તે દહી કાગડો
ચાટી જાય, ને તે રીતે તે શબ પવિત્ર થાય, ત્યાર બાદ લાકડીવતી તે
ડાળે બાંધેલી તોલડી ભાગી નાંખવામાં આવે છે, એટલે તેની અંદરનો
અગ્નિ ચિતા ઉપર પડી ચિતા બળવા માંડે છે. આ પ્રકારમાં રજસ્વલા
સ્ત્રીનું શબ કોથળામાં આવેલું નથી હોતું. કેટલાએક એમ કહે છે કે
રજસ્વલા સ્ત્રીનું શબ પણ કોથળામાં જ આવેલું જોઈયે ને રમશાન
ઉપર સર્વ વિધિ કર્યા બાદ, તે કોથળો, ચિતા ઉપર ઝાડની ડાળીયે
લટકાવવો જોઈયે. ત્યાર બાદ તે કોથળાની ટોચ ઉપર દહી મુકવું.
તે દહી કાગડો ચાટી જાય, ને શબ એ રીતે પવિત્ર થાય, ત્યાર બાદ
તે ચિતામાં અગ્નિ મુકાય છે—તે ચિતા પ્રજવળીને પોતાની જગાળાથી
તે શબના કોથળાને તોડી પાડી ઝીલી લઈ બાળી નાંખે છે.

અત્રેની નાતમાં રજસ્વલા સ્ત્રીના મૃત્યુનો પ્રસંગ બન્યો
હોય, એમ અત્યારના જીવતા કોઈ પણ વૃદ્ધના જાણવામાં નથી.
એટલે આ સંબંધમાં ચોક્કસ માહિતીને અભાવે બંને પ્રચલિત
માન્યતાઓ નોંધેલ છે.

૮. બેજસતી સ્ત્રીને અગ્નિદાહ:—જો મરનાર સ્ત્રી બેજસતી
હોય તો એમ માન્યતા છે કે તેને ગર્ભમાં પુત્રી હોય તો તે તેની મા

સાથે જ બળે, પરંતુ જો ગર્ભમાં પુત્ર હોય તો તે પેટ ફાટતાં જ ચિતામાંથી ઉછળી બહાર પડે. પરમાત્માની ગતિ એવી અકલ છે કે પુત્ર, માતા સાથે બળી શકે નહિ. તેમ ધાય તો તેને માટે બીજી પૃથક્ ચિતા બંધી તેમાં એ પુત્રને બાળવો ભઈયે.

૯. ભૂમિદાહ:—દોઢથી ચોણા જે વર્ષ સુધીનાં છોકરાંને ભૂમિદાહ દેવાય છે એટલે કે દટાય છે. તેથી મહોટી ઉમરનાં છોકરાંને બળાય છે, પછી લલે તે વગર જનોઈ દીધેલ છેકરો હોય, કે કુવારી કન્યા હોય.

સંન્યાસીને ભૂમિદાહ દેવાય છે એટલે કે દટાય છે.

૧૦. સંન્યાસીની અંતિમ ક્રિયા:—કેટલાક માણસો અંતિમ સંન્યાસ લે છે તેને આતુર સંન્યાસ કહે છે. ખરી રીતે તો તે માણસ આતુર-સંન્યાસ લે તે ઘડીયે જ તેના નિમિત્તની સ્નાન વિગેરે ક્રિયા તેના સર્ગાવહાલાંએ કરી નાંખવી ભઈયે. પરંતુ તેમાં રૂઢી ભલવત્તર રહે છે, ને સંન્યસ્તાશ્રમમાં તેમનો હેઠ પડે છે ત્યાર પછી તે સંન્યાસીનું (અને નહીં કે, ગૃહસ્થીનું) સ્નાન કરે છે.

આતુર સંન્યાસીને લોંબ નાંખવામાં આવતો નથી.

તેવા આતુર સંન્યાસીના શબને લઈ જવા એક મોટો બાજઠ બનાવવામાં આવે છે. તે બાજઠના ચાર પાયાએ કેળના ચાર થાંભલા પાંદડાંવાળા ઉભા સ્તંભની માફક બાંધે છે ને તે થાંભલાની ચારે ટોચો, ઉપરથી ધુમ્રટના આકારે એકઠી બાંધી લેવામાં આવે છે. તેવા બાજઠ ઉપર તેમને પદ્માસન વળાવી બેસાડે છે; ને તેવી રીતની શબવાહિનીને બે વાંસ ઉપર ગોઠવી પાયા મજબૂત બાંધી શ્મશાનમાં લઈ જાય છે. તે વખતે માર્ગમાં ઘડીયાળ ઘંટ વગાડાય છે ને શંખબજનિ કરાય છે. શ્મશાનમાં ખાટો ખોદી તેમાં તે શબને પધરાવી તે શબના તાળવા ઉપર પ્રહાર-ધ્રને સ્થાને શંખ મારવામાં આવે છે તેને ભૂમિદાહ કહે છે. પછી મીઠું નાંખી, મટોડી પૂરી તેના ઉપર ચોતરો અગર દેશ્વડી બંધાવવી પડે છે.

૧૧. અગ્નિદાહ પછીની ક્રિયા:—શબ અર્ધુ બળી ગયા પછી, ચિતાની આસપાસ જળની ધારા કરાય છે, ને શબ પુરું બળી ગયા પછી, જો મૃત જનને દોહિત્ર હોય નહિ તો ચિવાને પાણી અગર દુધ વતી છાંટી હોલવવામાં આવે છે, તોલ્લડી ફેડી નખાય છે, તથા શબને એકાદેલ ચાહરનો એક છેટો ફાડી નાંખવામાં આવે છે.

મતલબ તે રાખને ઉપયોગમાં આવેલી પ્રત્યેક વસ્તુનો નાશ કરવામાં આવે છે જેથી બીજું કોઈ અન્નદાયે તે વસ્તુને ઉપયોગમાં લે નહિ. ચિતા છાંટતી વખતે પ્રથમ ઘી હોમાય છે તેથી કોયલા માત્ર કાળા પડી જાય છે, પરંતુ મૃતજનનાં અસ્થિ સફેદ દેખાય છે. તે અસ્થિ કાઢી લઈ તેમાંના છથી ૬ કટકા વિધિપુરઃસર શ્મશાનમાં જ દાટવામાં આવે છે, ને તે સ્થાને અસ્થિસંચયનનો એક પિંડ મૂકાય છે. કેટલાક તે અસ્થિને, એક માટીના કરબડામાં ઘેર લઈ જઈ, ઘરમાં એક ગોખલામાં તે કરબડો રાખી મૂકે છે. મુંબઈમાં જ્યાં વ્યવસ્થિત ને બંદોબસ્તવાળું ખાંધેલું શ્મશાન છે, ત્યાં અસ્થિવાળા એક પાત્ર ઉપર ચીથરાનો કટકો વીંટાળી તે ઉપર નામ લખી તે પાત્ર ઝાડે ટાંગવામાં આવે છે. ત્યાર બાદ યથાવકાશે લઈ જઈ પવિત્ર તીર્થમાં તે અસ્થિઓ પધરાવાય છે. ઘણે સાગે તે અસ્થિઓ ગંગા અગર નર્મદાનદીમાં પધરાવાય છે. તેમ કરતી વખતે બે માણસો સાથે જાય છે. તે બેમાંથી એક જણ પેલું અસ્થિપાત્ર જ ઝાકી રાખે, ને બીજા માણસ બાકીનો સામાન સાચવે. કેટલાક તો તેવી રીતે જતા આગગાડીમાં પણ બેસતા નથી, પરંતુ ચાકીને અગર ઘોઢેસ્વારી કરીને જાય છે, ને માર્ગમાં વીસાઓ લેતી વખતે તે ઝાડે ટાંગે છે.

જો હોહિત્ર હોય તો ચિતા બળતી રહેવા હઈ ડાઘુઓ પાછા ફરે છે. તેમ ન હોય તો ચિતા પૂરેપુરી બળી જતા સુધી થોભવું પડે છે, ને તે ચિતાને પૂરેપુરી હોલવી નાંખી, શેષ રહેલ કોયલા રાખ, નદી અગર ઠરીયામાં નાંખી દેવાય છે.

ત્યાર બાદ ડાઘુઓ, શ્મશાનમાં કેકો કરતા સ્નાન કરીને, બીને પંચમે મૃતજનને ઘેર પાછા ફરે છે. ત્યાં અગ્નિસંસ્કાર કરનાર, હાથ પગ તથા મોં ધોઈ, પંચીયું બદલી, સાથે પાથરેલો હોય તેને ચતો કરી, તેની ઉપર સ્કેજવાર બેસીને તરત જ ઉઠી જાય છે; ને તે સાથરાના પાટલાને તથા તે ઉપરના કંત્રાણના કટકાને પૂર્વવત્ હિંધાં પાડે છે. એટલે ડાઘુઓ ચેતપોતાને ઘેર જઈ બહાર હાથ પગ ધોઈ કામે વળગે છે. એકાદ ધાબળી કે કંત્રાણનો એક હાથ જેટલો કટકો, ઘરમાં એક ખુણામાં મૂકી, તે ઉપર પાટલો ઉઘો પાડવામાં આવે છે તેને સાથરો પાથર્યો કહે છે. નવ દિવસ સુધી મૃતજનનો છવ ત્યાં વસે છે એમ માન્યતા છે.

૧૨. ખીચડી:—બની શકે તો મરણને દિવસે, નહિ તો પછી

ખીજે દિવસે, પરંતુ ડાહ્યો શમશાનથી પાછા ફર્યા પછી, નામાવાળાને ખીચડી અપાય છે. સદર ખીચડી, મરનાર માણસનાં વેહેવાઇયો-એટલે કે વહુરોનાં પીયરીયાં તરફથી મરનારને ત્યાં આવે છે. તે ખીચડીનું પ્રમાણ નીચે મુજબ હોય છે. મરનાર માણસ, જો સસરો, અગર તે મમરાનાં માળાપ, અગર માસુ હોય તો તેની પછવાડે ખીચડી શે. ૧૫૫ ને ધી શે. ૧૧૧ અપાય છે, તથા મરનાર માણસ, જો સાસુનાં મા કે બાપ હોય, કે કાકાજી, મામાજી, કાકીજી, મામીજી, ભેઠ, કે ભેઠાંણી હોય તો તેની પછવાડે ખીચડી શે. ૧૦૧ ને ધી શે ૧૧ અપાય છે. તેમાંથી મોંગચોખાની ખીચડી ને ધી (ઘણે ભાગે, ખોખચો ખીચડી, ને ટપવામાં ધી, એ પ્રમાણે) તે મરનારની આશામી મુજબ નામાંવાળાને ફક્ત અપાય છે. થોડીક ખીચડી ગાય કૂતરા માડુ જુદી કઢાય છે, તથા તે મરનારનાં સગાં પીત્રાઇયો હોય તે બધાં તે દિવસે મરનારને ઘેર તેવી જ ખીચડી કરી ખાય છે.

૧૩. ચોથીયું:—જનોઈ દીધા વગરનો છોકરો, કુંવારી કન્યા ને નાનાં છોકરાં મરી ગયા હોય તેમને માટે માત્ર ચોથીયું કરાય છે. મરણુદિયિથી ચોથે દિવસે તે ક્રિયા થાય છે. તેમાં દુધચે. ૦૧, પૂજનના પૈસા નં. ૨, જવ, તલ, જવનો કે ચોખાનો દોટ, ચંદન, ફૂલ, તુલશી ને સોપારી એટલી વસ્તુનો ખચ પડે છે. મરનાર છોકરું બહુ જ ન્હાનું હોય તો ચોથીયાને દિવસે નાતમાં નાનાં છોકરાને દુધ અપાય છે, ને જો મરનાર છોકરું મોટું હોય, તો તે દિવસે, તે મરનારનું જમે એવા છોકરાને જમાડાય છે, તથા ચઢડામાં ધાણી-ચણા ને તે ઉપર પત્તાસાં મુકી અપાય છે. દોઈ દોઈ ફળ વિગેરે પણ આપે છે.

૧૪. નવ દિવસની સામાન્ય ક્રિયા—

૧. કથા શ્રવણ —ચોથીયાના અધિકાર શિવાયનું માણસ મરી ગયું હોય ત્યારે નવ દિવસ સુધી માંજે તેની પાછળ કંઈ પુરાણાદિક વંચાવાય છે. તેમાં, ઘણે ભાગે લુવાન મરણુમાં શિવગીતા કે ગરુડ-પુરાણ વંચાવાય છે, ને વૃદ્ધ મરણુમાં, એ બે, અગર ભગવદ્ગીતા અમિપુરાણ આદિમાંથી કંઈ પદ્ય ધર્મશાસ્ત્ર શ્રવણ કરાવાય છે. સગાં મળ ખી રોનેદી-ન, તે મમચે, સાલગવા, ચોક કરવા, ને ચોક શમાવવા આવે છે, ઘરમાંથી બેરા દીવો દેખાડે એટલે તેઓ વેરાઈ નાંચ છે કથા શરૂ કરતા પૂર્વે, અગ્નિમંત્રકાર કરનાર, પેલો સાયરાવાળો પાટલો ચતો મૂની તે ઉપર સાથરો મૂકે છે, ને કથા પૂરી થાય છે

એટલે પાછો સાથરો નીચે મૂકી, તે ઉપર પાટલો ઉંધો મુકે છે. તેમાં એવી માન્યતા છે કે, તે મૃતજનને જીવાત્મા, તે કથા થવણુ કરે છે.

૨. દૂધ પાણી:—શ્મશાનથી ડાઘુ સાંજના ચાર પાંચ વાગ્યા પહેલાં પાછા કુર્યાં હોય તો, તે જ દિવસથી, ને જ તેથી મોડું થાય તો બીજા દિવસથી, તે સદગત જીવાત્માની શાંતિ સારૂ, કૂવે દૂધ પાણી મૂકાય છે. તે સારૂ જાનના સાંઠા નં. ૬, માટીનાં કુલડાં નં. ૨, કોકડીનું સુતર, જવ, તલ, ને થોડું દૂધ—એટલી ચીજોની નિત્ય જરૂર પડે છે. જાનના ત્રણ ત્રણ સાંઠાને મધ્યે સુતર બાંધી, ઘોડી જેવું બનાવી, તે ત્રીપાઈ ઉપર એકેક કુલડી મુકાય છે, ને તેમાં ગોર બતાવે તે પ્રમાણે દૂધ, પાણી, જવ-તલ આદિ મુકાય છે. આ ક્રિયા, કુલ ત્રણ દિવસ, સાંજે કૂવા અગર તળાવકાંઠે કરાય છે. તેમાં પહેલે દિવસે દૂધ પાણી ન મૂકાયાં હોય તો બીજે દિવસે, બંને દિવસનાં સામટાં મુકાય છે; નેજા પહેલા બે દિવસ, દુધ પાણી મૂક્યા વગરના બચા હોય તો, ત્રીજે દિવસે, ત્રણે દિવસનાં સામટાં મૂકાય છે.

૩. અગ્નિ સંસ્કાર કરનાર બાર દિવસ સુધી પગે જોડો પહેરી શકતો નથી ને માથે સફેદ કાળીયું વીંટવું પડે છે. ટોપી કે પાઘડી પહેરાય નહિ.

૪. લાડુ અપઘાવવાનો:—ત્રીજા દિવસથી નવ દિવસ સુધી પુરુષનું મરણ હોય તો બ્રાહ્મણને, ને જાનું હોય તો ગોંધણીને નિત્ય સવારે લાડુ અપઘાવે છે. તેમાં ગસોટ અગર મગજના લાડુ, દૂધ પૌઆ ને અથાણું એટલું અપાય છે. કોઈ વધારામાં શાક ને પૂરી પણ કરે છે. લાડુ ખાનારને, ત્રીજે દિવસે, પુરુષ હોય તો ઘોંટીયું, ને સ્ત્રી હોય તો લૂગડું અપાય છે.

મરનાર સ્ત્રી ઘરેબારે ન હોય, તો આ રીત તેનાં માતાપિતા કે ભાઈ કરે છે.

૫. શાક આપવાનું:—ત્રીજે દિવસથી માંડીને તે નવમા દિવસ સુધી શાક અપાય છે. તેનું પ્રમાણ જણી દીઠ ચે. ૧૧ આપવાનું હોય છે. શાક બોધું આપવાનો વિચાર હોય તેવા, દશા ચારવા માંડે ત્યારથી આપે છે. કેટલાક શ્રદ્ધાવાળા નૈષ્ઠિક, ઋતુ ઋતુનાં શાક—કૃણ પછીથી બારમાસ સુધી આપે છે. સદર શાક, કૃષ્ણ નામાંવાળાને જ અપાય છે, ને વધારામાં અડીને ભાણેજ હોય તેને, તથા જામાતૃને અપાય છે. સદર ભાણેજ કે જમાઈ, મરનારના

જ તડનો હોય, ને નાનું લેવાનો તેનો વારો હોય, તો સદર શાકે
બેવડું અપાતું નથી,

૬. સારવાનું:—કોઈ કોઈ ત્રીજે દિવસથી સારવાનું શરૂ
કરે છે. પરંતુ ઘણે ભાગે સારવાનું કામ દશક અથવા દશમા દિનથી
ચાલુ થાય છે. જો મૃતજનન વૃદ્ધ હોય તો સારવા માટે તે દિવસથી
અડીને પીત્રાર્ધ સગાં સુતક્રી હોય તેમને જમાડવાં પડે છે. સારવાનું
શરૂ કર્યા પછી, ઠંઠ પૂરૂ થતાં સુધી વચમાં એક પલુ દિવસ પડાતો
નથી. તેમ જ સારનાર, સરાવનાર, તથા સારવાના કામમાં લેવાયદ્દો
ઉપસ્કર, બધાય દિવસોમાં, એકનાં એક જ હોય તો ઉત્તમ ગણાય
છે. અનિવાર્ય અડચણના પ્રસંગે અચાલ્યે જરૂર પુરતો ફેરફાર
કરાય છે, ને છટ મૂકાય છે.

૭. મસાણુગાય હોલવાનું:—મૃતજનને હોલિત્ર હોય તો ચિતા
મરણુતિથિને દિને ઓલવવામાં આવતી નથી, એ આપણે ઉપર કહી
ગયા. તે ચિતા આગળ ગોર, તે મૃતજનને હોલિત્ર, તથા અગ્નિ સંસ્કાર
કરનાર ત્રીજે દિને આવે છે. ત્યાં ચિતા ઉપર ગાયને ત્રાંસી ઉભી રાખી
હોલિત્ર, ગાયને હુલે છે, ને તે દ્વધથી ચિતા છાંટી ઓલવે છે. હવે તો
ફૂલીને માન આપી ગાય મળી શકે છે તો ગાયને ઉભી રાખે છે, ને
પહેલેથી રજારીયે કાઢેલું ગાયનું દ્વધ આપ્યું હોય છે તે દ્વધ, હોલિત્ર,
દાયમાં લઈ, ચિતાને બહલે ગાયનાં આંચળ ઉપર એવી રીતે છાંટે
છે, કે તે દ્વધ આંચલ સાથે અથડાઈ ચિતા ઉપર પડે છે; ને ગાય
નથી મળી શકતી તો લોટામાં ગાયનું દ્વધ લઈ જઈ, તે જ દ્વધ ચિતા
ઉપર છાંટાય છે. ત્યાર બાદ પૂર્વે જણાવી ગયા તેમ, અસ્થિના સાત
કે નવ કટકા એકઠા કરી, શ્રાદ્ધ કરી, લોંચમાં ફાટી, ત્યાં એક અસ્થિ-
સંચયનને પિંડ સુકીને, તે સર્વે ઘેર પાછા ફરે છે.

૮. નવમે દિવસ:—નવમે દિવસે ઉકમણું હોય છે. જે કથા
કે ધર્મ ગ્રંથ નિત્ય વંચાતો હોય તેનો અમુક ભાગ નવમે દિવસે
પૂરા થાય એવી વ્યવસ્થા બને ત્યાં સુધી રખાય છે. તે યથા બાદ ભેરાં
દીવો બતલાવે છે, એટલે ભાયડાઓ ઉઠે છે. અગ્નિસંસ્કાર કરનાર
સાધરો ઉપાડી લઈ, આંગણા બદાર કોઈ છાપરા ઉપર તે સાધરાનો
કટકો, ઉચ્ચે છાપરા ઉપર નાંખી દે છે, ને સર્વ મંડળી તળાવ
ઉપર લાય છે. ત્યાં તળાવમાં દાયપગ ધોઈ, અગર ફૂલે દાયપગ
ધોઈ, મદાદેવનાં દર્શન કરીને બેસે છે. મરનારને, ઇકરાની વડુ
હોય, તો તે ત્યાં ઘેરથી માટી લેઈને નાંખવા આવે છે, તે નાંખીને

જાય છે; જો તે પ્રમાણે માટી નાંખનાર વહુ નથી હોતી, તો અગ્નિ-સંસ્કાર કરનાર પોતે માટી લઈ લે છે, ને તળાવ ઉપર નાંખે છે; પછી મહાદેવમાં, મરનારને ઘેરથી વ્યવસ્થા કરી હોય છે તે મુજબ ધીનો દીવો પ્રકટાય છે. તેનાં દર્શન કરી મંડલી વિખરાઈ જાય છે. સદર વહુ, તળાવ ઉપર માટી નાંખી ઘેર પાછી ફરે તે વખતે રડતે રડતે બોલ કહેતાં ઘર તરફ જવાનું હોય છે, તે જાણે તમાશો હોય તેમ, જોવા, ને બોલ કહેતાં આવડ્યા કે નહિ તે ટીકા કરવા, નાતનાં જૈરાં ઓટલા ઉપર ભરાય છે—એ રીત ઠીક નથી.

ક. રડવા કૂટવાનું:—મરણતિથિને દિવસે ઘર આગળ, શખ લઈ ગયા પછી, ચકલા ઉપર, ને ત્યાંથી પાછું ઘેર આવી, ઘર આગળ રડવા કૂટવાનો ચાલ જૈરાંમાં છે. તે, દહાડામાં ત્રણ વખત સવાર-ખપોર-ને સાંજ, નવ દિવસ સુધી ચલાવવાની રીત હતી. આ રીત ઘસાતી જાય છે તે સાંજે છે, પણ સદંતર નીકળી જવાની જરૂર છે. કારણ એ રડવા કૂટવામાં શરીર નખળાં પડી જાય છે, ખગડે છે, રોગી થાય છે, એ વાત તો વેગળી રહી, પણ રડતાં કૂટતાં સામસામી મહેલું મારી જીની હોળીયો તાણ કરાય છે, તથા સ્વભાવે શરમાળ સ્ત્રી જાત, છડેચોક કે ચકલા ઉપર, કૂટે રૂવે એ કેખાવ પણ સબ્ય કે સારો નથી.

ખ. વિધવા થયેલી સ્ત્રીને કરવાની ક્રિયા, ચૂડી કર્મ ને કેશ-વપન:—મૃતજન પાછળ તેની સ્ત્રી હયાત હોય તો તે વિધવાને, શખ ઘરમાં હોય તે વખતે સારાં લૂગડાં ને શણગાર પહેરાવી કૂટવા ઉભી રાખે છે. તે રત્નાન વખતે કાઢી નખાય છે, ને ચૂડી કર્મ કરાય છે. તે વખતે ખીજ કોઈ વિધવા સ્ત્રી, આ વિધવા થયેલ સ્ત્રીના ચૂડા ઉમરા ઉપર ભાગે છે, ને કોટની ક્રીડીયાસેર તોડી નાંખે છે; પછી તે ભાગેલ ચૂડાના કડકા લઈ, તે ખીજ વિધવા સ્ત્રી રડતી રડતી જઈ તળાવમાં નાંખીને રડતી રડતી પાછી આવે છે. આટલી ક્રિયા થયા પછી જૈરાં ન્હાવા વેરાય. સાંજે રૂપાની ચૂડ, તે વિધવા સ્ત્રીનાં પીયરીયાં, લાવી પહેરાવે છે. જો વિધવા સ્ત્રીને ભાઈ હયાત હોય, ને સારી સ્થિતિવાળો હોય, તો સોનાની ચૂડ પહેરાવાય છે, નહિ તો પછી રૂપાની. વિધવા બહુ જ બાલ વયની હોય તો પાતળી સોનાની ખંગડીયો પહેરાવાય છે. દસમે દિવસે સવારના પહેરમાં, લગભગ ચાર પાંચ વાગ્યે, તે વિધવા સ્ત્રીના વાળ લેવરાવાય છે. તે વખતે

સગાના બેરાં પુષ્કળ રહે, ફટે છે બાલક હમરમાં લિપ્ત છે
હોય, તો પછીથી ચોટલો રાખવા દે છે, પરંતુ તેમ દેશ
તેમ જ આંદવો કરાય નહિ તેમ છતાં પણ જ્યારે જોઈએ
સૂતકવાળું મરણ થાય ત્યારે ત્યારે વાળ સમૂહા હિંદુની દેવ
હિતારાય છે

૬ દશાહ — હસમે દિવસે મારવા સારૂ નીચે મુજબ યજ્ઞ
જોઈએ — ની, ખાડ, મધ, જવ, તલ, દર્બ, રાખ, કંકોળી, અજી
વીરણવાળા, ઘાગુ ઉન, તેલતુ પુમડું, ચંદન, ફૂલ, દૂધ, મી
(પચામૃત) ચોપારી, દીવો, લોટો પવાલુ, આચમની, ત્રણ
પાટલા નં. ૨, ગણા નં. ૫, દ્રાક્ષ, જવનો આગે ચે ૧૫ ને પેક
દાકડા નં. ૧૦, પચાંચુ ને રૂમાલ તેમા પચીકુ ને રૂમક બેનો
ગોર લઈ લાય છે, ને તે બહુ કરી ગોર જ લાવે છે, પરંતુ ને આપને
લાવીએ, તો ગોરને અપાતી રકમમા આ બે વસ્તુના પૈસા નહિ
ગણાય છે

દશાને દિવસે એક બ્રાહ્મણ જમાડવો પડે છે, ને તેને જ
કરી દૂધ, બાવ, ને લાડુ ખવડાવવાના હોય છે
દશાહને દિવસે, સારી આવ્યા પછી, શાકના તેડા મેણક
ને શાક અપાય છે

મરનાર માણસ, સી હોય, ને તેના માખાપ કે બાઈ છવણ
હોય તો દશાહનું શાક તે પીયરીયા આપે છે
જો નીચા દિવસથી મારવા માટે તો ઉપલો જાણિ સામન,
દરદેજ જોઈએ, ને દેજનો પૈસો ૧ લેખે લઈ જવાનો

૧૦ પચક શાન્તિ: — જો કોઈ માણસ પચકમા મરી ગયું હોય
તો તેની પચકશાન્તિ કરાય છે તે એકાદશાને-અગીયારમાને-
દિવસે થાય છે તેમા જોયતો સામાન — વોખાનો આટો ચે ૦૫, કુલ્લી
ને ઠાડીયાં પ્રત્યેક નં. ૬, તે બદને કોઈ કોઈ ત્રાજાના ટાયલાં
વરભાણાં પણ મૂકે છે, પચીયા નં. ૬ તેની બદનીમા સુતર પણ
વીટી ચકાય છે, ચોપારી ચે ૦૫, સોનાની મૂર્તિ નં. ૫, રૂ. ૦૫ ના
ગાં પેસા, વરછળીના પ્રાદાણુ જણુ પાંચમાના પ્રત્યેકને બે આના
૩ જે દશિણના ફલ રૂ. ૦૫, જનોઈ જોડે નં. ૧, ઘડ ચે. ૧૫,
ગાં ચે. ૧૫, અડદ ચે. ૧૫, તલ ચે. ૧૫, ચોખા ચે. ૧૫, જવ, તલ,
બ, દૂધ, ચંદન, ફૂલ, છણા, છાડીયા, વી ચે ૦ મં. ૮ ચં

સાડ કાસાનુ છાવીયુ નં. ૧, માટીનો ચરડો ન ૧, કોડીયા નં. ૩, ગોદાનના રૂ ાન અગર શક્તિ સુજળ

૧૫ એકાદશા (ખારમા)નો સામાન — અગીયારમાને દિવસે — ઘોડીયા કે પ ચીયા ન ૨, ઘોળા કડકા ન ૨, રાતો કડકો ન ૧; મૂત્તિઓ ન ૭ તેમા સોનાની ન ૨, ને રૂપાની ન. ૨, ત્રાખાની ન. ૧, લોઢાની ન ૧, ને સીસાની ન. ૧ મળીને — એ સામાન ગોર પોતાને ત્યાંથી લાવે છે, પરંતુ જો તે ન લાવે, ને આપણે લાવવો પડે, તો તે વસ્તુઓની કિંમત, ગોરને અપાતી રકમમા મજ્દે ગણાય છે

ચોખા શે ૨, ઘઉં શે ૧, કસવી તરલાણી અગર તેને બદલે કુલડી ને કોડીયુ, સુતરની કોકડી, નાળીયેર ન ૨, પેસા છૂટા રૂ. ૦ાનના, પરચુરણ રૂ ૦ાનના, સોપારી શે ૧, કુલડી કોડીયા ન. ૫ અગર તે બદલે કમની તરલાણી, ઘઉં શે ૧૧, મોગ શે ૧૧, અડદ શે ૧૧, ચોખા શે ૧૧, તલ શે ૧૧, છાણા, છોડીયા, ઘી શે ૨, હોમ સાડ, જવ-તલ શે ૦ા, વૃષોત્સર્ગનુ પાચ હાથનુ પોતીયુ ન ૧, ખરી-શીંગડીયો, તાખાનુ છાહુ ન ૧, નારીએળ ન ૧, જનોઈ જોડા ન ૨, મીઠણ ન ૨, ચુગળ, પચામૃત, ગોમૂત, ગોમય, વિજળુ, ચક્ર, શખ પાટલા ન ૨, પત્રાળા, ન ૮, પડીયા ન ૮, ચરડા ન ૨, કોડીયા ન ૭, ચદન, તુળશી, ફૂલ, હાર, માડીયો ન ૧, દર્લ, જવનો આટો શે ૧૧, ચોખાનો આટો શે ૦ા, કકુ, ભરમ, વોટો, પવાલુ, આચમની, ત્રામઠં, ચુદડી, ચૂડી, ગાયનુ દૂધ, ખારેક ટોપરુ યે ૦ા, એકાદશા ને નારાયણજલિ નિર્મિતે એ ગોદાનના સકટપ કરવા જોઈયે, ને તેમા પ્રત્યેક સકટપમા એકામા એકા રૂ ૦ાન અપાવા જોઈયે

વૃષોત્સર્ગમા, વાછડો-વાછડી, ખરી-શીંગડીયો, ને ત્રાખાનુ છાહુ, એટલા વાના પ્રત્યક્ષ ન અપાય તો તેના નિષ્કૃય તરીકે ઉચ્ચક રકમ રૂ ૦ા થી રૂ ૧૫ અગર રૂ ૧૧ સુધી શક્તિ-વૃત્તિ પ્રમાણે આપી શકાય છે

એકાદશને દિવસે ગ્રાહણ જમાડવા જોઈયે

નડીયાદના નાગર ગ્રાહણો એકાદશા ને દ્વાદશા જમતા નથી તેથી પરનાતી ગ્રાહણ જમાડાય છે

૧૬. સ્ત્રીનુ દશા ને એકાદશા — મૃતજનન સૌ કે વિધવા સ્ત્રી હોય, ને તેને માતાપિતા અગર ભાઈ હોય, તો તે સ્ત્રીના દશમાને

દિવસે, શાક તે મરનારનાં પીંદિરીયાં આપે છે, ને અગીયારમું પણ તે પીંદિરીયાં જમાડે છે.

મરનાર સ્ત્રી અખંડ સૌભાગ્યવતી હોય તો અગીયારમાને દિવસે રેળ, કંકુ, ઉન, ચાંદા વિગેરે ગોંચણીઓને જમાડીને આપે છે. એક ગોંચણી નીલોત્સર્ગ કરતાં મુધી નિત્ય જમાડે છે, ને તેને ઉઠાડતી વખતે લૂગડું ચણીયો ને ચોળી આપે છે.

૧૭. દ્વાદશા (બારમા) નો સરાપતી વેળાનો સામાન:— જવનો આટો શે. ૨; ઘી, ખાંડ, મધ, દૂધ, દહી, (પંચામૃત) ચંદન ને કૂલ; સોનાનો વાળો નં. ૧ તે ગોર લાવે છે. તે બે આપણે પ્રત્યક્ષ કરીયે તો તેની કિંમત તેને અપાતી રકમમાં ગણાય છે: દર્શ, પત્રાળાં, પડીયા; વિષ્ણુ, શંખ; પંચામૃત, લોટો, પવાલુ, આચમની, ત્રશાલુ, પાટલા નં. ૨; શુંગળ, સોપારી, જવ; તલ, છાણું નં. ૩.

બારમાને દિવસે પણ એક પરનાતી બ્રાહ્મણ જમાડવો પડે છે.

૧૮. શય્યાદાન (સન્ન્યાસ):—ધર આગળ તે દિવસે સાંજે સન્ન્યાસ પથરાય છે, તે વેળા નીચે મુજબ સામાન જોઈયે છે. સન્ન્યાસમાં રૂ. ૫; દીવી (લાકડાની કે ધાતુની), દોડીયું ત્રાંખાનું તથા તેમાં રૂપાની વાટ સાથે, ચંદન, પુષ્પ, તુલસી, દીવો, દુધ, સોપારી, આચમની, પવાલુ, પાટલા નં. ૨, ને વિષ્ણુ.

(ક) સન્ન્યાસ:—તેના સામાન માટે જુવો નીચે કલમ ૧૯ મી.

(ખ). પદ, ડબો ઝોયણી, દોરીલોટો, છત્રી, ઘૃતપાત્ર, તલપાત્ર, ને પૂજપેઠ એ પ્રત્યેકમાં એક એક પૈસો મૂકાય છે; ડબોઝોયણીવાળા ડબામાં લાડુ કસણીને મૂકાય છે, ને પદમાં શીધું પૂરે છે.

પદમાં, કાંસાની થાળી નં. ૧, કાંસાની વાડકીયો નં. ૨, પીતળનો લોટો નં. ૧, પનાલુ કે કસણી નં. ૧, એટલું હોય છે; ઘૃતપાત્રમાં, કાંસાનો વાડકો નં. ૧ તથા ઘી; તલપાત્રમાં, ત્રાંખાનો વાડકો નં. ૧ ને તલ; પૂજપામાં, આસની નં. ૧, ગોમુખી નં. ૧, માળા નં. ૧, ત્રશાલુ નં. ૧, આચમની નં. ૧, પવાલું ત્રાંખાનું નં. ૧, પવિત્રી નં. ૧. (ત્રાંખાનો રૂપાનો ને સોનાનો એમ ત્રણ જાતના વાળાની વીંટી) ને અરધીયું નં. ૧, એ પ્રમાણે જોઈયે.

તે ઉપરાંત, પાંદકા, ચમરી ને જુનસ અગર કામળી પણ દોઈ કોઈ મૂકે છે.

(ગ) મોંગ, ઘઉં, દાળ, ડાંગર, વલ, કપાશીયા, મીઠું, અડદ, ને જવ,—એ દરેકમાં પૈસો નં. ૧ લેખે મુકાય છે; ને એ દરેક ધાન આશામી મુજબ શે. ૭ અગર શે. ૧૦ લેખે મુકાય છે. કોઈ કોઈ તે વજન વધારીને શે. ૧૨, શે. ૧૬, કે મણુ ૦૧ સુધી પણ મુકે છે.

(ઘ) શગડી, ફાનસ, પાનની તાસક તેમાં પાન, એલચી, સોપારી, સૂડી, ને કાચો—ચુનો પીતળની દાળડીમાં—એટલી વસ્તુઓ સહિત; ત્રાંખાના વાડકામાં પંચામૃત, બાયફળ, કેસર, સુખડ, જોડા, ને લોહફંડ,—એ દરેક ઉપર પૈસો નં. ૧ લેખે મુકાય છે.

(ચ) ઉમા-માહેશ્વર, તેમાં ગવન નં. ૧, રેન્ને નં. ૧ ચણીયા-યાટ નં. ૧, નેફા નં. ૧, વથા ધોતીયું નં. ૧ મળીને તે ઉપર પૈસા ૨.

(છ) . કૂણુ કુંલ એટલે કાળો ઘડો તે ઉપર લાડુ કસણેલો મૂકી તે ઉપર પૈસો ૧ મુકાય છે. કેટલાકનું એમ કહેવું છે કે નાગરી નાતમાં આ દાન નથી અપાતું; કેટલાક માને છે કે આ દાનમાં લાલ ઘડો અપાય છે, કાળો નહિ.

(જ) . લોહદાનની દક્ષણા રૂ. ૧૫ ૦૧ નાતમાં અપાય છે.

(ઝ) . આમાન્ન; તેમાં દરેક નામાવાળાને, ઘડો, ઘઉં, અડદ ને ધી અપાય છે. તેનો તોલ આશામી મુજબ; તે ઉપરાંત આમાન્નની દક્ષણા નામાવાળાને અપાય છે તે પણ આશામી મુજબ. આમાન્ન લાણેજ વથા જમાઈ ને પણ અપાય છે.

(ટ) . સુખાવલોચનનું છાલીયું નં. ૧.

(ઠ) . દીવો, જેડું ને નવવાળીયાના સંકલ્પ કરાવાય છે. જો મરનાર માણસને જીવતાં છતાં પુન્ય કરાવ્યું હોય તો ઉપર કલમ ખ, ગ, ઘ, ચ વાળી વસ્તુઓ સજ્જ આગળ બેવડી (એક પુન્યની ને બીજી ખારમાની મળી) મુકાય ને અપાય છે.

ઉપર લખેલી દક્ષણા, સામાન્ય રીતે અપાતી, ઓછામાં ઓછી છે. ઇચ્છા હોય તો તેથી વિશેષ દક્ષણા દરેક વસ્તુ ઉપર મુકવામાં બાધ આવતો નથી.

આ ઉપરાંત શક્તિ-વૃત્તિ હોય તો નીચે મુજબ સામાન વિશેષમાં મુકાય છે.

(ડ) જવન્ત્રી, પીસ્તાં, ચારોળી, ગુડપડી, સુવર્ણનાં પડીકાં, કમંડલ, વીંજણો, રૂપું, દર્પણ, કસ્તૂરી, એલચી, લીલો મેવો, હાદિજો,

પાટ, ખુરશી, લીલો મેવો,—એ પ્રત્યેક વસ્તુ ઉપર પૈસો ૧ દક્ષ-
લુનો મુકીને અપાય છે.

વળી કેટલાક પંચામૃતની પાંચેય વસ્તુઓ, જુદી જુદી
જરમન મીલવરની પાંચ વાડકીઓમાં મુકી, તે પ્રત્યેક પદાર્થ ઉપર
દક્ષલુનો પૈસો ૧ મુકી આપે છે.

ઉપર જણાવ્યા મુજબ ધાન્યમા વધારેમાં વધારે મણ ૧૦
મુધી અપાય છે

સત્તમમાં મામાન મૂકાય છે તેમાં કેટલાક નૈષ્ઠિક તથા શક્તિ-
વાળા વધારે કિંમતી સામાન મુકે છે ને આપે છે, ત્યારે કેટલાક
એવા પણ હોય છે કે જેઓ સામાનનો દેખાડો જ માત્ર કરી, સામાન
ધરમા રાખે છે ને ઉચ્ચક રૂ ૨૫ થી માડી રૂ ૫૦ મુધી નિષ્ક
યના આપે છે

શુદ્ધ શ્રદ્ધા, તથા મરનાર પ્રત્યેના અપૂર્વ ભાવમાથી ઉત્પન્ન
થયેલ આ દાન દિન પ્રતિ દિન વ્યવહારુ રૂપ પકડતું જાય છે, ને તેમા
અપાતા સામાનની, સારી નરસી જાત, તથા એાછી વધતી કિંમતનો
આધાર, તે કોને (કથા સગાને) આપવાનું છે, એ વિચારના ધોરણ
ઉપર રખાય છે, એ શોચનીય છે.

ખીજે પણ કેટલાક, આ પ્રકારના દાનોમાં રહેલી અપૂર્વ ભાવ-
નાનો વિચાર કરીને, ડહોને તથા મગાસ બાંધીને મ તોપવા જરૂર
પૂરતું કરે છે, ને બાકીની રકમનો વ્યય, વિદાદાન આદિની વૃદ્ધિ
અથે રોકાણશીલ સ્થાપવામાં, તથા ખરેખરા અનાથોને નીભાવનારી
ધાર્મિક સંસ્થાઓ સ્થાપવામા ને તેમને સાહાય તથા ઉત્તેજન આપ
વામા કરે છે.—એવા દાખલા પણ મોજુદ છે ને તે જ ખરૂં ધર્મદાન છે.

૧૬. શય્યાનો સામાન—

૧. પુરુષનું મગલ હોય ને તેની સ્ત્રી હયાત હોય તો નીચે
મુજબ કરવાનું, નહિતર ઘોરાનો ચલુગાર નહિ

(ક) પોતીકું, પેરણ, અંગરણ, ખેસ, રૂંદાણની અગર તુલ-
મીની માળા સોને ગાંઠેલી

(ખ) સાડી, કમખો, ચણીયો, કીડીયાસેર, લર્વાગીયા, છત્રીટીયા

(ગ) દોદા દોઈ વધારામા શક્તિ મુજબ કંઠા ને કાનનું
ધરણું તથા વીંટી મુકે છે, ઈચ્છા કે શક્તિ ન હોય તો તે વગર
પણ આવે.

(ધ) અમોદીયું સક્તિ મુજબ, ખાટલો પાટી સાથે, ગોઠાં નં. ૨-તેમાં ૧ પાથરવાનું ને ૧ ઓઢવાનું—, ચાદર નં. ૨, ઢીલીકું નં. ૧, છોંટનાં કે મશરૂના ગાલમ સુરીઆં નં. ૨; લાકડાની કે ધાતુની દીવી, તાંમાના કેડીયાં તથા રૂપાની વાટ સાથે; બેડો; પદ તેમા કાંસાની થાળી, લોટો, પવાલુ કે કસલી, બે વાડકીયો કાંસાની, શીધું પુરીને.

(ચ) એક પદ શય્યામાં મૂકાય છે; બે ગાયના સંકલ્પ કર્યા હોય તો બીજું પદ તે નિમિત્તનું મૂકાય છે; અને કોઈ કોઈ તો જમાઈ દીક ને ભાણેજ દીક સંખ્યા ગણી તેટલાં પદ મૂકે છે.

૨૦. મુવાશિની સ્ત્રી ગુજરી બય ત્યારે:—સર્વ સામાન ઉપર મુજબ, માત્ર કલમ (ક) માં આપેલ પુરુષના વસ્ત્રાલંકાર નહિ.

૨૧. કુમારો અગર વિધુર પુરુષ ગુજરી બય ત્યારે:—સર્વ સામાન ઉપર મુજબ, માત્ર કલમ (ખ) વાળા ઘેરાંના વસ્ત્રાલંકાર નહિ.

મુજબ પ્રત્યક્ષ કરવી હોય નહિ તો, ઈતર જ્ઞાતિના ગોરને ત્યાંથી બધો સામાન લાવી, કેખાડો કરાય છે; ને તે નિમિત્ત અમુક ઉચ્ચક રકમ શક્તિ મુજબ અપાય છે.

શય્યા ઘણે ભાગે જમાઈને અપાય છે ને તેને અભાવે અગર કોઈ કાજગરૂં મરણ હોવાથી જમાઈ લેવા ઈચ્છતો ન હોય તો ભાણેજને અપાય છે. પરણેલા જમાઈને અભાવે, વિવાહિત જમાઈ ને પણ શય્યા આપી શકાય છે.

૨૨. સંન્યાસીની આરાધના:—આતુર સંન્યાસીની આરાધના બારમાને દિવસે કરાય છે. તે દિવસે શાસ્ત્રવિધિ કરી, બાર પ્રાણલુને જમાડી, તેમને બાર પંચ્યાં અગર ઘોતીયાં, તથા બાર ખેસ વિગેરે અપાય છે.

૨૩. બારમાને દિવસે પાઘડી બધાવવાની:—મરનાર માણસને પુત્ર હોય તો તે પુત્ર અગ્નિસંસ્કાર કરી સફેત કાળીયું માથે વીંટી છે તેને બારમાને દિવસે તેનો સસરો અગર માથો પાઘડી બધાવે છે, ત્યારે કાળીયું ઉતરે છે. કોઈ પાઘડી આપે છે, ને કોઈ ઉચ્ચક રૂ. ૫ થી રૂ. ૧૧૭ આપે છે. બારમા પછીથી અગ્નિસંસ્કાર કરનારથી પગમાં બેડા ને માથે પાઘડી અગર ટોપી જે પહેરતો હોય તે પહેરાય.

૨૪. ત્રયોદશા (તેરમું) સારવાનો સામાન:—ત્રયૂર્ણ છૂટા પેસા

તેને 'એસ' પણ કહેવાય નહિ ને 'ઉઠ' પણ કહેવાય નહિ, કારણ માતામહનુ મરણુ, શ્રાદ્ધ કરવાનો અધિકાર અપાવે છે, ને પિતાનું મરણુ, તે અધિકારનો નાશ કરાવે છે એ શ્રાદ્ધ આશ્રિત સુદિ ૧ ને દિવસે કરાય છે. તેમા પણ સર્વથી પહેલી વાગ આજે પડવો કરવાનો આવે, ત્યારે મહોટી નાત કરવી પડે, અગર સવત્મરી-શ્રાદ્ધનાં સગાનો વહેવાર કરવો પડે પછીથી પ્રતિવર્ષે એક બ્રાહ્મણે ચાલે.

છ મંન્યાસીની તિથિ — જે માણસ સંન્યાસી થઈ ગયો હોય તેને નિમિત્તે તેના વશજો ગુરુપૂર્ણિમા એટલે આપાઠી પૂર્ણિમાને દિવસે એક ધોતીયું જેડ્યે રંગીને કોઈ પણ સંન્યાસીને પૂજન-અર્ચન કરીને આપે છે તેને માટે શ્રાદ્ધનો દિવસ બારશનો નકકી કરેલ છે.

નીલોત્સર્ગ — નીલોત્સર્ગ, નીલોદ્ગાહ એટલે વાછડા ને વાછડી ના લગ્ન કરાવાય છે તે મૃત જનની ઉત્તરક્રિયાની સમાપ્તિ, શોકની સમાપ્તિ આ નીલોદ્ગાહથી અગર લીલ પરણાવ્યાથી મૂચવાય છે ઘણે ભાગે તે મરણથી અગીયારમા માસમા, નહિ તો પછી છેવટે બારમા માસમા કરાય છે. ત્યારે કોઈ ગુજરી ગયું હોય ને તેના બારમાસ પૂર્ણ થતા પહેલા તે જ કુટુંબમાંથી શુભ પ્રસંગ કયાં વગર ચાલે એવું હોતું નથી ત્યારે આ ક્રિયા વહેલી સમેટવામા આવે છે નીલોદ્ગાહને દિવસે બ્રહ્મભોજન કરવું જ જોઈયે, કારે દહાડે નીલોદ્ગાહ થઈ શકે નહિ બહારગામ નીલોદ્ગાહ કરાવે ને તે દિવસે પોતાના ગામમા બ્રહ્મભોજન કરાવે નહિ તે વાત અલગ છે તેમા નીચે મુજબ સામાન જોઈયે —

ક. પચીસા નં. ૨, ધોળો રૂમાલ નં. ૧, ધોળો કડકો નં. ૧, રાતો કડકો નં. ૧, દરીઆઈ ગજં ગામ, ટોચલી નં. ૨, વરલાણા નં. ૨, પચીસા નં. ૪, મૂર્તિઓ નં. ૨, — સદર મામાન ગોર લાવે છે ને જો તે ન લાવે તો તે સામાનની કિંમત ગોરને આપવાની રકમમા મજરે ગણાય છે

ખ. ચોખાશે ૨, ઘઉં શે ૧, સોપારી શે ૧, નારીયેળ નં. ૬, ચોખા શે ૬ પિંડ સાડુ, ખારેક ટોપડુ, કંકુ, અળીલ, ગુલાલ, સિંધુર, સર્વોપધિ (દલદર) ચીકણ નં. ૨, છચ્ચા નં. ૨, સુતર કોકડી, સુડી નં. ૨, ગુગળ, જનોઈ જોટા નં. ૨, પાન નં. ૧૫, ચંદન, પચામૃત, ગોમૂત, છાલુ, માટી, જવ, વલ

ગ. મુદ્રાપણનો રૂ. ૧૫, હોમ માટે ઘી રો. ૨.

ચ. પિંડ આગળ:—દક્ષણ રૂ. ૧૫, ગોદાન રૂ. ૧૧, પંચવા-
રનો રૂ. ૧૫, મુગટો અગર ધોતીયું કે પંચીયું શક્તિ મુજબ.
વહુરો હોય તો તેઓ શક્તિ મુજબ ઝાર કરે છે.

જ. ત્રાંખાના વાડકા નં. ૨, તેમાં એક મોટો આન્યસ્થાલીનો
ને એક તલપાત્રનો; કાંસાનાં છાલીયાં નં. ૨, તેમાં એક ધૂતપાત્ર
સારૂ ને એક મુખાવલોચન સારૂ.

વૃષભમાત્રિકાસ્થાપન વખતે:—કોડીયાં નં. ૨, કુલડી નં. ૨,
સોપારી નં. ૨, પંચીયાં નં. ૨, અગર તેને બદલે સુતર; વરૂણીના
પ્રાદ્ધણ નં. ૫ ને દક્ષણના રૂ. ૦૧ દીઠ મળી કુલે રૂ. ૧૧, અગર
રૂ. ૦૭ દીઠ ગણતાં રૂ. ૦૮; નાળીયેર, પંચીયું, છાલીયું. વાછ-
ડાવાછડીના નિષ્કય તરીકે રૂ. ૦૭ કે રૂ. ૦૬; ખરીઓ તથા શીંગડી-
ઓના નિષ્કય તરીકે રૂ. ૦૧ અગર રૂ. ૦૭ અપાય છે.

સંકલ્પ:—કન્યાદાન, ગોદાન, ત્રવેણીની કુડી, પ્રદાનાં પૂર્ણ-
પાત્ર, પ્રાણપત્ય નં. ૩, ગોદાન નં. ૨;—સદર પ્રત્યેક દાનકીઠ
ઓછામાં ઓછો રૂ. ૦૧ આપવો જોઈયે; તેમ ન બને તો પછી
યથાશક્તિ ઓછું વધતું અપાય.

માસિક શ્રાદ્ધ:—માસિક શ્રાદ્ધ ન કર્યું હોય તો આજે કરવું
પડે છે. તેમાં,—પંચીયું નં. ૧, તથા રૂ. ૦૧ મુદ્રાપણનો એટલું
જોઈયે.

નતવાળીયા નતવાળીયણ:—મૃત જન પુરુષ હોય, તો એક
પ્રાદ્ધણને નતવાળીયા તરીકે નિત્ય જમાડવો પડે છે, ને જો સ્ત્રી હોય
તો એક ગોંચણીને નતવાળીયણ તરીકે તથા એક પ્રાદ્ધણને નતવા-
ળીયા તરીકે એમ બંને જમાડવાં પડે છે. જો મરનાર સ્ત્રીનાં માળાપ
જીવતાં હોય તો તે માળાપ ગોંચણી જમાડે ને સાસરે પ્રાદ્ધણ જમાડાય
છે. તથાપિ મૃત્યુસૂતક કે વૃદ્ધિસૂતક પડે ત્યારે તેટલો સમય જમાડાય
નહિ. તે લોકોને નીલોદ્ધાહ પછી ઉઠાડી મૂકાય છે. તે વખતે પુરુષ
હોય તો તેને પાંચ લૂગડાં, ને સ્ત્રી હોય તો તેને તેનાં લૂગડાં આપવાની
રીત છે. કેટલાએક એ પ્રમાણે પ્રત્યક્ષ લૂગડાં આપે છે, કેટલાએક
પાંચ લૂગડાંમાંથી એકાદ કોટ કે એવું એક વસ્ત્ર કરાવે છે, ને કેટલાએક
તે બદલ યથાશક્તિ રોકડા રૂ. ૧૦ થી રૂ. ૧૫ સુધી આપે છે.

પણ નાત તજવી પડે છે. તે ઉપરાંત તેઓને ઘેર ખાવામાં પણ અમુક નિયમ હોય છે:—જેવા કે દિવસે ન ખાવું, માત્ર એક વાર ખાવું ને તે પણ રાત્રે, ખાંડ વિગેરે ગળપણ તજવું, તથા ભાત તજવો વિગેરે.—આ રીત પણ ઓછી કરી નાંખવા જેવી છે.

વિધવા સ્ત્રી:—ગમે એટલી બાલ વયમાં કોઈ સ્ત્રી વિધવા થઈ હોય તો પણ તેનાથી પુનર્લગ્ન થઈ શકતું નથી. એટલું જ નહિ પણ કેશવપન કરાવવું પડે છે, ને આભૂષણ શૃંગાર સારાં વસ્ત્રાદિ ચાંદલો વિગેરે વર્જવાં પડે છે. અતિ બાલવયમાં થયેલી વિધવાઓને કેશ અમુક ઉમર સુધી રાખવા દે છે. પછી પ્રૌઢાવસ્થાને પ્રાપ્ત થતાં, કેશ રાખવા દેવામાં આવતા નથી, ને હાથમાં સોનાની ઝીણી બંગડીયો રાખવા દેવાય છે, જેની જગ્યા, ઉમર વધતાં, ચૂડ લે છે. પૈસાદાર પીયરીયાં હોય તો સોનાની ચૂડ તથા સાધારણ સ્થિતિમાં ચાંદીની ચૂડ તે વિધવાના બાઈને નામે કરાવી પહેરાવે છે, તથાપિ ચાંદલો કે કેશ હોળવા કે ભારે કસળી કપડાંને શૃંગાર વિગેરેથી બાલક રાખવામાં આવે છે.

ન્યારથી વિધવા થાય ત્યારથી એક વર્ષ સુધી ઘરના ઓરડાને ખૂણા તેને સેવવો પડે છે. કદિ ચાલે એવું ન હોય તો એક માસ પછી રાતે બધું જળજળ્યું હોય ત્યારે પોતાની માને કે એવા સગાને કલાક બે કલાક કોઈ કોઈ વાર મળી આવે. પરંતુ તે અતિશય છાની રીતે ને એક માસ પછી, તે પહેલાં નહિ.

વિધુર:—પુરુષને વિધુરપદ પ્રાપ્ત થાય તો પરણવાની છૂટ છે. અને ત્યાં સુધી વિધુરને પોતાની પત્નીના મરણ વખતે શ્મશાન નથી જવા દેતા, તેમાં એવી માન્યતા હોય છે કે શ્મશાન જાય તો પુનર્લગ્નનો અધિકાર ચાલ્યો જાય.

એક બાયડી છવતી છતાં બીજી પરણવાની રીત નથી.

કર:—શુભ અશુભ પ્રસંગોમાં નાતને જમણ આપવાં તે અત્રે કર ગણાય છે. તેના કારણમાં એમ કહેવાય છે કે તે પ્રસંગોએ જે સંકલ્પ કરાય છે તેમાં અમુક સંખ્યા પ્રજ્ઞસોજનનો સંકલ્પ સૌ કોઈ કરે છે. સદર કર કર્યાથી લગભગ તે સંકલ્પમાં જણાવ્યા મુજબ પ્રજ્ઞસોજન વળી રહે છે.

પ્રકરણ ૧૩.

૧. નાતનાં દાપાંની વીગત:—

રૂપીયા.

પ્રસંગ.

૦૥ મામેરાનો, (૧) કન્યા પરણે ત્યારે, (૨) જનોઈ પ્રસંગે,
(૩) શ્રીમંત વખતે, જ્યારે જ્યારે માંમેરું કર્યું હોય ત્યારે
જ; માંમેરું કર્યું ન હોય તો નહિ.

૨૥ કન્યાના લગ્નસમયે. } ને તડની કન્યા હોય તે તડમાં વર-
૩૭ વરના લગ્નસમયે. } કન્યા જંને વરડની સદર દક્ષણા જાય.
૦૥ યજ્ઞોપવીતસમયે.
૦૥ શ્રીમંતસમયે.

૫૫ પરગામી વર પરણવા આવે ત્યારે તેની પાસેથી. તેમાંથી
રૂ. ૫૦ જાતિમાં—તે જંને પક્ષવાળા અર્ધો અર્ધ વેંદચી લે,
ને રૂ. ૫૦ શ્રીનડીયાદ વડનગરા નાગર ગ્રાહણ સમાજમાં.
પરંતુ જો સદર પરગામી વર નડીયાદ નાતના રીવાજ મુજબ
તણ નાતો કરે તો સદર રૂપીયા ૫૫ આપવા પડે નહિ.

૧૭ રૂકાનો જનોઈ વખતે. જનોઈ દેવા પહેલાં વિવાહ મળ્યો
હોય તો, ચકલે, કન્યાનો બાપ સદર દક્ષણા આપે છે.

૧૭૦ પુન્યનો—જો જીવતાં કર્યું હોય તો. અગર, મરી ગયા
પછી બારમાને દિને સકલ્પ તેનો કરાવ્યો હોય તો પણ
આપવો પડે.

૧૭૦ બારમાનો.

૦૬ મતનું મોટું ઉધાપન થાય ત્યારે. } પહેલાં એ લેવાતા, હાલમાં
૦૬ યાત્રાર્થે જાય ત્યારે. } આપતા નથી ને લેવાતા
નથી.

૨. નાતગ્રાહી ભંડારા:—

માર્ગશીર્ષ સુદિ ૧:—પરભાનું સંવત્સરી.

ચૈત્ર સુદિ ૧૪—શ્રીમહાદેવજીનો ભંડારો. }

શ્રાવણ વદિ ૧૪—માતાજીનો ભંડારો. }

સદર જંને ભંડારા, જો ચાળીસ ને પંદર જંને તડવાળા
એકઠા મળીને કરે તો શ્રી મહાદેવજીના ભંડારા નિમિત્તના ખર્ચના

વધારેમા વધારે ૩ ઝપુની મર્યાદા સુધી, ચૈત્ર સુ ૧૪ ને દિને,
રા રા મન સુખરામ, સૂર્યરામ ત્રિપાડીને ત્યાથી સ ૧૯૬૩ થી
અપાય છે

ભાદ્રપદ સુદિ ૮—શ્રી માતાજીનો ભડારો —સદર ભડારો
જો આળીસવાળા કરે છે તો જ પદરવાળા કરે છે કારણ એ
ભડારો મૂળથી આળીમવાળાએ જ ઉપસ્થિત કરેલો આળીમ પક્ષવાળા
જમે ને પદર પક્ષવાળાના છોકરા જૂએ રડે એ ઠીક નહિ, એમ સમજીને
આળીસવાળા કરે છે ત્યારે પદરવાળા સદર ભડારો કરે છે

૩ નામાની યાદ —નાતમા નામુ કરાવનારને, નામુ કરાવતી
વખતે એક નાત કરવી પડે છે તેમા ઉપર ધીનુ જમણુ કરવુ પડે છે
ને જનોઈખ ધ પૈસો પૈસો દક્ષણા આપવી પડે છે, તથા જે તડમા
નામુ કરાવવુ હોય તે તડમા વાસણ આશરે ૩ રપુ સુધીનુ મૂકવુ
પડે છે

૪ નામાવાળાને લાભ —નાતમા જે જે દક્ષણા વિગેરે નાત
શાહી થાય તેમા નામાવાળાને ખાસ દહાણ ને દક્ષણા મળે તે
ઉપરાંત સ્ત્રીઓનુ અગીયારમુ ને બારમુ કરવુ પડે છે તેમા
નામાવાળાને ૩ બા ને બીજી ગોયણીઓને પૈસો ૧ અપાય છે
તેમા અગીયારમુ મરનાર સ્ત્રીના મોસાળવાળા કરે છે તો તેમા
ગોયણીઓને તેના ઘરના રીવાજ મુજબ દક્ષણા તથા હીરાગળ રેળ
અપાય છે

એક થડમાથી શાખાઓ કુટતા તે નામુ તે તે વશજોમા
વહે ચાલુ જાય છે ને તે તે વશજો માહોમાહે સમજી વધોવર્ષના
અગર છ છ મહિનાના વારા પાડે છે તે વારાની શરૂઆત
સાધારણ રીતે થડવાળા મુખ્ય જનની સાવત્સરિક તિથિથી ગણાય છે
નામાનું શાક વિગેરે લેવામા, પિત્રાઈયો પિત્રાઈયોનું લેતા નથી

જ્યારે એક જ નામાવાળાની ચાર શાખાઓના ચાર મુખ્ય
પુરુષો પિત્રાઈયોને ત્યા મકરસ ક્ષતિથી તે ભડની નોમ સુધીમા
પૃથક્ પૃથક્ શુભ પ્રસંગો આવે તો તે સર્વેને ત્યા મગીને કુવ ચાર
'કર' મા પતે-પ્રત્યેકને જુદી જુદી ચાર નાતો કરવી પડે નહિ

પરગામી વર જ્યારે નડીયાદમા નામુ કરે છે ત્યારે તે નડીયાદી
ગણાય છે ને તેથી તે પરગામી વરને પોતાને અગે આવતા
શુભ-અશુભ પ્રસંગોના કર ઉપર નડીયાદ નાગરી નાતનો હક
થઈ ચૂકે છે

નામાવાળાની યાદ.

૧. હિતમ પક્ષ અથવા પંદરનુ તા.

૧. {
 - અવેરભાઈ મણિભાઈ પંડ્યા.
 - ગમનભાઈ મગનભાઈ મણિભાઈ પંડ્યા.
 - ચંદ્રપ્રસાદ મોતીભાઈ પંડ્યા.
 - દિવ્યપ્રસાદ મોતીભાઈ પંડ્યા.
 - લક્ષ્મણપ્રસાદ ભારકરરાવ મોતીભાઈ પંડ્યા.
૨. {
 - તનસુખરામ મનઃસુખરામ ત્રિપાઠી.
 - નરહરરામ માધવરામ ત્રિપાઠી.
 - રમણીયરામ ગોવર્ધનરામ માધવરામ ત્રિપાઠી.
૩. {
 - ઉદ્ધમરામ ગુલાબરામ પંડ્યા.
 - નયનસુખલાલ હરિલાલ પંડ્યા.
 - ચિમનલાલ હરિલાલ પંડ્યા.
 - રણજિતલાલ હરિલાલ પંડ્યા.
૪. {
 - નિર્મળશંકર ઉમયાશંકર પંડ્યા.
 - સો. ચ પાલકમી (તે શિવપ્રસાદ લાલશંકરની પત્ની.)
૫. {
 - દુર્ગાશંકર મયાશંકર ત્રવાડી.
 - જડાળશંકર હીરાશંકર ત્રવાડી.
 - કુદનશંકર હીરાશંકર ત્રવાડી.
 - ધનશંકર હીરાશંકર ત્રવાડી.
૬. પૂર્ણાનંદ બેહેચરલાલ ત્રવાડી (નટવરજી બાલાજીના પૌત્ર.)
૭. {
 - રસિકલાલ અવેરીશંકર જાની.
 - રમણિકલાલ અવેરીશંકર જાની.
૮. {
 - મૂળશંકર કાશીશંકર પંડ્યા.
 - પ્રદ્યુમ્નશંકર કૃષ્ણશંકર હીરાશંકર પંડ્યા.
૯. બાઈ નવદુર્ગા.

૧૦. રમાશંકર પ્રાણશંકર પાઠક જુનાગઢી.*

૧૧. જ્ઞેશી નં ૧. (પરનાતી)

૧૨-૧૩. વૈદ્ય. નં ૨. (પરનાતી)

૧૪. નોતરીયો (હોય તો.)

૨. ધર્મપક્ષ અથવા આજીસતું તક.

૧. બહાલાભાઈ બળદેવજી.

૨. { માધવલાલ ઝવેરીલાલ યાજ્ઞિક.
મૂળશંકર માણેકલાલ યાજ્ઞિક.
ભૂપતિશંકર માણેકલાલ યાજ્ઞિક. }

૩. { ચન્દ્રશંકર નર્મદાશંકર મણિશંકર પંડ્યા.
જટાશંકર મણિશંકર પંડ્યા. }

૪. રણુછોડજી આણંદજી કુમેરજી.

૫. { બાલકૃષ્ણ ગુલાબરામ પંડ્યા.
ભગવતપ્રભાદ ગુણવંતરામ પંડ્યા.
બાઈ જમનાજી. }

{ વારસ હાઈ નહો-
વાથી નામું ઉઠી
ગયું. }

૬. બાઈ વિજયાલક્ષ્મી (સારાભાઈ કાલીદાસવાળું.)

૭. { સુનીલાલ નર્મદેશ્વર જાની.
કસ્તુરલાલ યજ્ઞેશ્વર યાજ્ઞિક.
બાઈ જમલક્ષ્મી. (વિશ્વેશ્વર હરેશ્વર જાનીવાળું). }

૮. સુન્દરરામ દોલતરામ બલવંતરામ દવે.

૯. તારાલાલ બાઈલાલ ત્રવાડી.

૧૦. મગનલાલ લક્ષ્મીશંકર વોરા. જુનાગઢી.

૧૧. { બુલાખીરામ મનઃસુખરામ જાની.
શિવલાલ ઉત્તમરામ મનઃસુખરામ યાજ્ઞિક.
ઈશ્વરલાલ ઉમીયારામ જાની.
અમૃતલાલ ઉમીયારામ જાની. }

૧૨. ઇગનલાલ હરિલાલ પંડ્યા.

* સદર મુદ્રણ તરફથી જાસજી નાનમાં પ્રકાશિત છે. તથાપ હાઈ જોઈ નહોં દર્શાવાના વાંધાને અંગે ઉત્તમ પછના ફેરલાએક મુદ્રણે કહ્યું છે કે નામું નથી ને ફેરલાએકને ખતે નામું છે ધ્યમ મેં ખત છે

૧૩. { ઝવેરશંકર લાલશંકર જાની.
દેવશંકર લાલશંકર જાની.
મોતીશંકર હરિશંકર જાની.
અક્ષરશંકર હરિશંકર યાજ્ઞિક.
ભાનુશંકર હરિશંકર યાજ્ઞિક. }
૧૪. { રણછોડભાઈ વલ્લભભાઈ.
પુરુષોત્તમ અચાભાઈ.
બસીલાલ વિહારિલાલ અચાભાઈ.
મનુભાઈ અચાભાઈ.
કનુભાઈ અચાભાઈ.
જનકલાલ અચાભાઈ. }
૧૫. { હરસુખરામ પંડિતરામ પડયા.
નારણભાઈ બળવંતરામ ભાઈ. }
૧૬. શિવશંકર ઉમેદરામ જુનાગઢી.
૧૭. દોલતરામ હરિરામ (વારસ નહોવાથી નામું ઉઠી ગયું છે.)
૧૮. જોશી નં ૧ (પરનાતી.)
૧૯-૨૦. વૈદ્ય નં ૨. (પરનાતી)
૨૧. નોતરીયો નં ૧. (હોયતો.)

નોટ.—જોશી-વૈદ્ય, અગાઉ નાતમા પ્રત્યેક ઘેર શુભ-અશુભ પ્રસંગે ઉપયોગમા હરઘડી આવતા, તે કારણથી નાતવાળાએ તેમનાં નામા પ્રથમ શરૂ કરેલાં. તે નામા જોકે હાલ ચાલુ છે, ને અપાય પણ છે છતાં દિલગીરીથી જણાવવું પડે છે કે તે લોકો ખીલકુલ ઉપ-યોગમા આવતા નથી. તથાપિ, એક પક્ષે નાતમા જીવાનોનાં મરણમા નાતવાળા ઘણે ભાગે નામા લેતા નથી, તે કારણથી તેમ જ ખીજે પક્ષે, તે જોશી-વૈદ્યના વંશજે પ્રાણણ હોવાથી, તેમને નામાંનું દાખુ આપવાની પ્રથા ચાલુ છે

• એમ કહેવાય છે, કે તદ્દમાથી નામું લેવાનો તેમ જ તદને સામું નામું દેવાનો-એમ બંને બ્યવહાર બધ કરવા નારણભાઈએ સૂચવેલું, તે પૈકી તેમણે તદને સામું નામું દેવાનો બ્યવહાર બધ કરવાનું સ્વીકારવામાં આવ્યું ને તે બદલ અમુક ઉરચક રકમ લેવાઈ ને તેમાથી કંઈક વસ્તુ ખરીદાયેલ. ■

બંને પક્ષના રૂપીયાની યાદી:—

મૂલના:—નીચે જે યાદી આપવામાં આવી છે તે સદગત ભાસ્કરભાઈએ ઘણાં વર્ષો ઉપર સંપડાવેલી છે. તે યાદી થયા પછી દર્શાવેલી રકમોમાં પાત્રાંતર તેમ જ લેવડદેવડ, વધઘટ વિગેરે થયાનો પૂરેપૂરો સંભવ છે. તેથી બની શકે તેટલી પૂર્ણ યાદી બનાવવા સારૂ, આ યાદીનાં પ્રુફોની એક એક નકલ, ઘરઢીઠ પ્રત્યેક ગૃહસ્થને, તથા જેમને નામે રૂપીયા છે તેમને તો ખસૂસ કરીને મોકલવામાં આવેલ હતી. તેમાંથી જે જે ગૃહસ્થોએ પોતાના નામ સામે જેવો જેવો સુધારો દર્શાવ્યો છે તે તે સુધારો તે પ્રમાણે કરવામાં આવ્યો છે. આ યાદીમાં બતાવેલી જગમ મીલકત ઉપરાંત બીજી પણ છે. (દાખલા તરીકે ધર્મ પક્ષ તડની જેવી કે,—પરગામી વરની પાસેથી લીધેલી સામાયોરીની દક્ષણીની રકમ પૈકી અર્ધોઅર્ધ રૂપીયા કોઈ કોઈ કન્યાવાળાને ત્યાં જ છે તે તથા તે ઉપરાંત, કેટલાંએક ગુલ-અગુલ પ્રસંગનાં નાતનાં દાપાં કેટલાંએક કારણસર વગરઉધરાવાયલાં જેમનાં તેમ રહ્યાં છે—ટુંકામાં આ યાદી સંપૂર્ણ ને અતિમ નિર્ણાયક નથી.

૧. ઉત્તમ પક્ષ.

રૂપીયા.

નામ.

૨૨૫) પંડ્યા અવેરભાઈ મલિભાઈ. (પં. ગોકુળજી કાશીનાથવાળા)

૬૬) રસિકલાલ અવેરીશંકર બની } અવેરીશંકર નાનાભાઈવાળા.
રમણિકલાલ અવેરીશંકર બની }

૧૭૫) નટવરજી બાલાજી ત્રવાડી.

૧૮) તનસુખરામ મન:સુખરામ ત્રિપાઠી (મન:સુખરામ સૂર્ય.
રામવાળા.)

૧૭૫) ઉદયમરામ ગુલાબરામ પંડ્યા—રૂ. ૧૫૬) તમારા નામે મૂળના, રૂ. ૧૬) સદાશંકર હીરાશંકરવાળા તમે કબૂલેલા તે તથા રૂ. ૩) બીજા મળીને કુલ રૂ. ૧૭૫.

૭) નયનસુખલાલ હરિલાલ પંડ્યા. (હાલવરામ કૃપારામવાળા).

૨૬) દુર્ગાશંકર મયાશંકર ત્રિપાઠી.

૨૬) જગમજંકર હીરાશંકર ત્રિપાઠી.

૫) પ્રદ્યુમ્નશંકર કૃષ્ણશંકર પંડિત (કૃષ્ણશંકર હીરાશંકર પંડ્યાવાળા.)

૪૨૫) મૂળશંકર કાશીશંકર પંડ્યા.

૧૬) નિર્મળશંકર ઉમયાશંકર પંડ્યા (સદાશંકર હીરાશંકર પંડ્યાવાળા.)

૧૭૫) નરહરરામ માધવરામ ત્રિપાઠી અને કંપની.

૭) મૂળશંકર કાશીશંકર પંડ્યા—૩. ૧૨૫) ઘનશ્યામવાળા
૩. ૨૫૭) મધ્યેના હતા તે સં. ૧૬૭૨ ના આષાઠ માસમાં બંને તડની લોગી શતચંડી કરી તેમાં વપરાયાથી કંઈ રહ્યા નથી. હા. રા. સુકુંદરાય હરસુખરામ પંડ્યા.

કુલ ૩૧. ૧૫૦૭

તે ઉપરાંત પરગામ પરણેલી કન્યાના સામાથોરી દક્ષ-
ણના ૩. ૫૭) નાતમાં આવે છે તે પેઢી ઉત્તમ પક્ષના અર્ધોઅર્ધ
૩. ૨૫) દરેક ફેરો રા. મૂળશંકર કાશીશંકરને ત્યાં ભરાય છે ને
તેને હીસાબ તેમને ત્યાં રહે છે.

૨. ધર્મપક્ષ.

૫૭) નર્મદાશંકર મણિશંકર પંડ્યા.

૫૭) હરસુખરામ પંડિતરામ પંડ્યા.

૫૭) મોતીશંકર હરિશંકર જાની (હરિશંકર લાલશંકર જાનીવાળા).

૫૭) ઝવેરશંકર લાલશંકર જાની.

૪૭) અચાલાધ વરજભાઈ દેસાઈ.^૧

૫૭) સુંદરરામ દોલતરામ દવે (દોલતરામ બળવંતરામવાળા),

૫૭) ખુલાખીરામ મનસુખરામ જાની. (મનસુખરામ
ગણપતરામવાળા)

૭) " " " ૩ ૧૨૫) ઘનશ્યામવાળા
૩. ૨૫૭) પેઢીના હતા, તે સં. ૧૬૭૨ ના આષાઠ માસમાં
નાતશાહી શતચંડી બંને તડની મળીને એકઠી કરવા સાડ
નાતમાં આપી દીધા; હા. રા. સુકુંદરાય હરસુખરામ પંડ્યાને.

૭૫) ચુનીલાલ નર્મદેશ્વર જાની (નર્મદેશ્વર હરદેશ્વર જાનીવાળા) ૨

૫૭) દેવશંકર લાલશંકર જાની.

૭૫) ઈશ્વરલાલ ઉમીયારામ જાની.

૧ મૂળ ૩ ૪૭) તથા જીભ ૩ ૧૭) સં ૧૬૬૪ માં આપેલ તે મળી કુલ
૩ ૫૭) એમ એક મુદ્રરચ કહે છે.

૨ એ ઉપરાંત દાખાના રૂપીયા છુદા છે, એમ એક મુદ્રરચ કહે છે

૨૫) વિશ્વેશ્વર હરેશ્વર જાની. ૧

૩૦) રણુછોડજી આણંદજી પંડ્યા. (આણંદજી કુમેરજીવાળા).

૨૫) ઈંદુલાલ કનૈયાલાલ જાની. (કનૈયાલાલ ઝં જાનીવાળા).

૫૦) કસ્તુરલાલ યજ્ઞેશ્વર યાજ્ઞિક (યજ્ઞેશ્વર હરેશ્વર વાળા).

૫૦) તારાલાલ ભાઈલાલ ત્રવાડી. પરગામ દીધેલી કન્યાના નાતના દાપાના.

૫૦) મૂળશંકર માણેકલાલ જાની. (માણેકલાલ ઉમીયાશંકરવાળા)

૫૦) રણુછોડભાઈ વલ્લભભાઈ જાની.

૫૦) માધવલાલ ઝવેરીલાલ યાજ્ઞિક.

પ્રથમ એવો રીવાજ હતો કે નડીયાદમાંથી જે કન્યા પરગામ દેવાય, તે કન્યાના લગ્ન વખતે જે પરગામી વર નડીયાદ આવે, તે નાતમાં નામા દીક તથા જનોઈબંધ અમુક દર પ્રમાણે દક્ષણા ને સોપારી આપતા; તેને મામાચોરી દક્ષણા કહેતા. તેની વિગત લગ્નના રીતરિવાજમાં આવી ગઈ છે. તે રીત કરતી વખતે વારંવાર બંને પક્ષને તકરાર થતી તેથી પેટલાદવાળા ઝવેરીશંકર મયાશંકર દીક્ષિતે, તે સામાચોરી દક્ષણા બદલ ઉચ્ચક રકમ ઠરાવી લેવાનો રીવાજ કાઢવા નાતને વિનંતી કરી. તે રુચવાથી નડીયાદની જાતિએ ઠરાવ કરી રૂ. ૫૫૫ ઉચ્ચક લેવાના ઠરાવ્યા. તે પૈકી રૂ. ૫, નડીયાદની વડનગરાનાગર બ્રાહ્મણ મમાજને મળે ને રૂ. ૫૦ નાતને મળે. તેમાંથી અર્ધોઅર્ધ બંને પક્ષ વહેંચી લે. તેવી રીતે લેવાયેલ દક્ષણાના રૂ. ૭૨૫ એકઠા થયા તેની નાતશાહી પીતળની ચોરીયો નં. ૩ કરવામાં આવી છે, ત્યાર પછીના રૂપીયા જે જે આવે છે તેમાંના અર્ધોઅર્ધ ઉત્તમ પક્ષવાળા લઈ લે છે ને ધર્મ-પક્ષવાળામાં કોઈ અગ્રેમર, ન હોવાથી ગમે તેમ રહે છે. તેમાં ધર્મ-પક્ષની પરણેલી કન્યા નિમિત્રના રૂપીયા મોટાટા ભાગે કન્યાવાળાને ત્યાં રહે છે. પરંતુ ઉત્તમ-પક્ષવાળી કન્યાના લગ્નપ્રસંગ વાળા રૂપીયા ધર્મ-પક્ષમાં આવેલા તે ગમે તે ગૃહસ્થને ત્યાં રહે છે.

૧. ઉત્તમપક્ષ અગર પંદરના તકનાં વાસણુની યાદ.

સૂચના:—મદર વામણોની યાદી ઘણાં વર્ષ ઉપર મદગત રહે. ભારકરભાઈએ ગંપડાવેલી તે યાદી, સવિશેષ સૂચના માથે આ યાદીમાં આવેલ પ્રત્યેક ગૃહસ્થને ત્યાં યાદીનાં પ્રુફ મૂધારા વધારા

ને ઘેટાડા માટે મોકલાવેલ. તેમાંથી જે જે ગૃહસ્થોએ પોતાના વિધ-
યની માહિતીમાં જે જે વધારા ઘટાડા કર્યા છે, તે તેવા જ રૂપમાં
લેવાયેલ છે, પરંતુ બીજાના તાબામાં રહેલ વાસણ સંબંધમાં કેઈ
કેઈ તરફથી જે સૂચના થયેલ છે, તેનું ખરા-ખોટાપણું સિદ્ધ કરવા
સાધન ને સમયનો અભાવ હોવાથી તે સ્વીકારેલ નથી. યાદી સંપડાવેલ
ત્યારથી આરંભી, આ છપાય છે તે દરમ્યાનમાં, ઘણાંય વાસણો રૂપાં-
તર તેમ સ્થાનાંતરને પામ્યાં હશે—એ આદિ લક્ષમાં રાખી, આ
યાદીને કેવળ માર્ગદર્શક માનવાની છે—અંતિમ નિર્ણાયક નહિ.

ચંદ્રમસાદ મોતીભાઈ પંડ્યા:—પરભાવાળી પીતળની મોટી
દીવી નં. ૧, મણિભાઈવાળું પીતળનું મોટું પવાલું નં. ૧. સકર

રસિકલાલ ઝવેરીશંકર: થાળીયો પીતળની જુની નં. ૩૦.

રમણીકલાલ ઝવેરીશંકર:—થાળીયો લુણાવાડાવાળી નં. ૨૬,
ત્રાંબાનું કડાઈયું નં. ૧, કલઈવાળા યુગચા નં. ૩, ડુંધો નં. ૧.
ત્રાંબાનો (નામ વિનાનો) તથા ત્રાંબાનો ચરૂ નં. ૧.

ઉદયમરામ ગુલામરામ:—ત્રાંબાની ચરૂડીયો નં. ૨ (વધા-
રાની હોવાથી સટે કલઈવાળાં તપેલાં કરાવવાં જોઈયે); ત્રાંબાનો
ચરૂ નં. ૧, લોહાનો તાવેલો નં. ૧; તથા તે ઉપરાંત પંજ્યા
સદાશંકર હીરાશંકરવાળાં વાસણો, તામડીયો નં. ૬. (તેમાં જુની
નં. ૨ ને નવી નં. ૪). ડોઈ નં. ૧, કલઈવાળાં પવાલાં નં. ૨,
લોહાનો કડછો નં. ૧, કમડળ નં. ૪.

જડામશંકર હીરાશંકર:—ત્રાંબાનાં કડાઈયાં નં. ૩ (તેમાં
મોટાં નં. ૨ ને નાનું નં. ૧, મોટો હાંડો કડાંવાળો નં. ૧,
(પહેલાંની પીતળની પરાંત નં. ૧, ને સટે લીધેલ) પીતળની
કથરાટ નં. ૧, લોહાના તવા નં. ૫ (મન:સુખરામભાઈવાળા)
જુનાગઢવાળા રાયજીવાળો હાંડો નં. ૧ તથા તે ઉપરનું ઢાંકણું
નં. ૧.

કૃષ્ણશંકર હીરાશંકર:—પીતળનો કડછો નં. ૧, (અસલ
ત્રાંબાનું મોટું પવાલું નં. ૧, હતું તે વેચીને તેને સટે લીધેલ)
પીતળનું કલઈવાળું મોટું પવાલું નં. ૧ ત્રાંબાની ગોળી નં. ૧
(ત્રાંબાના વાસણમાં કેઈ છાશ ભરતું ન હોવાથી તેને મટે પીતળની
કરાવવી જોઈયે). કડાંવાળો પીતળનો ચરૂ નં. ૧, (કઢી કરવાનો).
મોટું તપેલું ઢાંકણું સાથે નં. ૧ (ભાત કરવાનું), કથરાટ નં. ૪

(તેમા મોટી ન ૧ ને નાની ન ૩), ચર ઉપર ઢાકવાનુ ઢાકણું ન ૧

મ્રજશ કર કાશીશ કર —ત્રાળાના ચાલણુ ન ૨ (તે ભાગેલા તેમ જ ભારે હોવાથી નકામા છે તેથી તેને સટે પીતળના નાના મોટા વેહના કરાવવા જોઈએ), ત્રાળાનું પવાણુ ન ૧, હાડા નાના મોટી ન ૩, (તેમાથી વચલો હાડો ન ૧ વેચેલ છે) તાવડા લોઢાના ન ૨, કડાઈયો ન ૩, વાડકીયો ન ૧૫૦, પવાલીયો ન ૨, તપેલુ મોટુ ઢાકણુ સાથે ન ૧ (છુણવાડાવાળુ), કથરા પીતળની મોટી ન ૧, પવાલીયો ઢાકણુ સાથે ન ૫, પીતળની ડોઈ ન. ૧, ત્રાળાનુ ભાતીયુ ન ૧ તપેલા ન ૨ (શાકના આશરે જે થઈ મણુ ૧૫ ના), સહર ઉપરના ઢાકણુ ન ૨, તપેવા નાના પીરમવાના ન ૭, પીતળના ડુગા કલાઈવાળા ન ૨

ખાઈ નનડુર્ગા —(ત્રાળાના ચર ન ૨ હવા તે વેચી નાખ વામા આવેલ છે)

૨. ધર્મપક્ષ અથવા ચાળીસના તડેના વામણુ.

નર્મશ કર મજીશ કર —પીતળના તપેલા ન ૬, પીતળની તામડીયો ન ૪, ત્રાળાની ગોળી ન ૧, (તેને સટે પીતળની ગોળી કરાવવી જોઈએ), પીતળનુ તપેલુ નાનુ ન ૧ ત્રાળાનો હાડો ન ૧

હરસુખરામ પડિતરામ —જુમચા ન ૪, ત્રાળાની પવા લીચો ન ૨, પીતળનો હાડો ન ૧, તામડી પીતળની ન ૧ ત્રાળાનો કલાઈવાળો હાડો ન ૧ (રાયજીવાળો), સહર ઉપરનુ કલાઈવાળુ ઢાકણુ ન ૧

ખાળકુલ્લુ જુનામરામ —(હા રા ચન્દ્રમસાહ મોટીભાઈના તામામા) પીતળની નીવી ન ૧, જુના (ભાગેલા) તવા ન ૪, પીતળનુ કડાઈયુ ન ૧, (પુરી તળવાની) કડાઈ ન ૧ (કાણી થયેલી), હાડો ત્રાળાનો ન ૧

ઝરેશ કર લાલશ કર —કડાઈયા ત્રાળાના ન ૩

અચાભાઈ વરજભાઈ —ચર ન ૪ (તે વેચી સટે તપેના નાના મોટા કરાવવા જોઈએ) ચરડી ન ૧, લોઢાનો તાવેલો ન ૧ લોઢાના કડાઈ ન ૨, પીતળનો કડાઈ ન ૧, પીતળની ડોઈ નાના મોટી ન ૨,

દાસતરામ બળવંતરામ:—પીતળની ડુંદીયો નં. ૩, ત્રાંખાના ડુંગા નં. ૪, ચરનાં ઢાંકણાં નં. ૫, લૂણાવાડાવાળું તપેલું નં. ૧ ઢાંકણાસાથે, પીતળની પરાંતો નં. ૨, મોટાં ઢાંકણાં સાથે તપેલાં નં. ૨ તથા પાણી કાઢવાનો પીતળનો ડાળ નં. ૧

બુલાખીરામ મન:સુખરામ પાણી માટે ત્રાંખાની ગોળી નં. ૧ (સડે પીતળની કરાવવી જોઈએ), પીતળની પવાલી નં. ૨, (તેમાં એક કાણી), પીતળનો મેર નં. ૧, ત્રાંખાનો ઘડો નં. ૧, પીતળની કથરોટો નં. ૩ (તેમાં જે સાજી ને એક કાણી), ત્રાંખાના ચાચણા નં. ૨ (તે ભારે હોવાથી બળીના નાના મોટી કરાવવા જોઈએ), લોઢાના તવા નં. ૪, પીતળનું પવાલું મોટું નં. ૧, પીતળનો દેગડો નં. ૧, ત્રાંખાની કલાઈ દીધેલી હાંડી નં. ૧, ત્રાંખાનું કોડીયું નં. ૧ (મોટું દીવાનું) તથા લોખંડની નાની કડાઈ નં. ૧ ત્રાંખાનો (છાશ માટે) કલાઈ દીધેલો હાંડો નં. ૧, પવાલું ત્રાંખાનું નં. ૧, ૧ પીતળનાં કમંડલ નં. ૨.

નર્મદેશ્વર હરદેશ્વર:—પાળીયો નં. ૬૬ (તેમાં ૪૦+૨૬), પતરું મોટું ત્રાંખાનું નં. ૧.

કનૈયાલાલ ઝવેરીશંકર:—પવાલું પીતળનું મોટું નં. ૧ (શ્રી વલ્લભને ત્યાં હતું તે.) સદર પવાલું ઘરનું છે, નાતનું નથી એમ ધણી લખે છે. ૧

પંડ્યા ગુણવંતરામ મણિરામ:—(હા. બુલાખીરામ મન:સુખરામને તાબે)—પવાલું નં. ૧.

કરતુરલાલ યજ્ઞેશ્વર:—પીતળની પવાલીયો નં. ૫ તે હરે-કનાં ઢાંકણાં સાથે (જયેશ્વર હરેશ્વરના વખતની).

શિવલાલ ઉત્તમરામ:—પીતળનો હાંડો નં. ૧. (કડાંવાળો, કલાઈ દીધેલો)

નાતની ધર્મપ્રજ્ઞની:—વાડકીઓ નં. ૧૪૮, જેને ત્યાં છેલ્લું ઉપર ઘીનું જમણુ ગયું હોય તેને ત્યાં રહે છે.

૧ સદર પવાલું, બળવંતરામના નામા પેટે નાતમાં મૂકવામાં આવેલ છે તેથી તે નાતનું છે (પજ્ઞાનું નહિ) જેમ શાંતિના વૃદ્ધ ને અગ્રણી મજાતા બધો પ્રજ્ઞુ ચલરૂપો કહે છે

ધર્મપુરીમાં રહેતાં વાસણુ:—(હા. રા. જટાશંકર મલ્લિશંકર પંડ્યા) કડાઈ નં. ૧ મોટી લોખંડની, તાવડો લોખંડનો નં. ૧, સેવઈયા પાડવાનો ચાકડો નં. ૧.

બંને તડનાં લોગાં વાસણુની યાદ.

બાઈ નવદુર્ગા:—તપેલાં પીતલનાં નં. ૨, ડાઈ પીતલની નં. ૧. સદર વસ્તુઓ પોતાની ઘરની છે, ને નાતમાં કોઈને ખપ હોય ત્યારે વાપરવા લઈ જઈ પાછી આપી જાય—એમ ધણી લખે છે.^૧

દોલતરામ બળવંતરામ:—ચોરી નં. ૧ ના બધાંય વાંસણુ. કુલે નં. ૩૨ તથા જગન્નાથની કુંપનીનો વેચેલો નં. ૧.

હારિશંકર લાલશંકર:—ચોરી નં. ૧ નાં વાસણુ કુલે નં. ૩૨.

દેવશંકર લાલશંકર:— ” ” ” ”

ખીજાં ફેટલાંક વાસણુ:—પંડ્યા ગોકુલજી કાશીનાથ તરફથી દરસાલ શ્રી ડાકોરજીમાં બધા ગામોના નાગર બ્રાહ્મણોનો લંડારો થતો. તે વેળા તથા તેના અન્ય પ્રમુખોએ, નડીયાદથી નાતના માણસો દર્શનાર્થે જતા. તેમની સગવડ સારૂ, નાતવાળાઓએ ફેટલાંક વાસણુ શ્રી ડાકોરજીમાં વસાવેલાં; ને તે પંડ્યા ગોકુલજી કાશીનાથના, ડાકોરના મોઢીને ત્યાં દરવેળા સંપાતાં—તેમાંનાં આશરે નાનાં મોટાં થઈ કુલે ૧૨ (બારેક) વાસણુ હાલમાં શ્રી ડાકોરજી ખાતેના તે મોઢીને ત્યાં રહે છે. સદરહું લંડારો હવે બંધ થવાથી, સદર વાસણુ ત્યાંથી મંગાવી લઈ, તે નડીયાદની નાતમાં વહેંચી આપવાં જોઈએ.

સં. ૧૯૭૨ ના ચૈત્ર સુદિ ૧૪ સુધી, ધર્મ-પક્ષના ચોપડામાં લેહેણા નીકળતા રૂપીયાની યાદી એક ગૃહસ્થની બાલુ પ્રમાણે નીચે મુજબ છે. તેમાં પાત્રાંતર વિગેરે થયાનો સંભવ છે.

૧૩૩૧-પાા જાની અચાબાઈ વરજભાઈ—રૂ. ૫૦) સુદૃઢ સં. ૧૯૧૫; તથા વાજનો તેમ જ કન્યાદાન વિગેરેના મળી.

૨. સદર વાસણુ ૨૮ બળવંતરામ હરિશંકર મૂળ, મુંબાઈની નાતમાં મુકેલાં તેમના મુજરી જવા બાદ ૨૮ બળવંતરામ હરિશંકર નડીયાદ આણંબાં તે નડીયાદની નાતમાં જન્મે તક, સદર વાસણુ વાપરે એ હેતુથી ઘેર રાખ્યાં. તે હાલમાં ૨૮ દોલતરામ બળવંતરામને ત્યાં છે તે તપેલાંમાં કડાઈ ૫૫ નાત તરફથી કરાવવામાં આવેલ છે તેથી તે નડીયાદની નાત સમસ્તનાં છે—એમ જ્ઞાતિના મુદ ને અથળી મજાતા એ વજ મુદરણા કહે છે.

- ૫૩૧ જાની રણછોડભાઈ વણિભાઈ—૩. ૫૭ મુદ્દલ વ્યા-
નુકા તથા વાજના ૩. ૩૧
- ૬૪૨૪ જાની ઝવેરીશંકર લાલશંકર—૩. ૫૭ વાનુકા તથા
વાજના ૩. ૧૪૨૪
- ૬૫૩૪૪ જાની દેવશંકર લાલશંકર—૩. ૫૭ વાનુકા તથા
વાજના ૩. ૧૫૩૪૪
- ૬૦૩૨૩૩ પંડ્યા હગનલાલ દુરિલાલ—૩. ૫૭ વાનુકા તથા
લગનના તેમ જ વાજના ૩. ૧૦૩૨૩૩
- ૧૪૧૮ જાની નર્મદેશ્વર દુરેશ્વર—૩. ૭૫ વાનુકા, ૩. ૨૫
સામા ચોરીના મગનલાલના. ૩. ૨૫ સામાચોરીના
નવલશંકરના સં. ૧૯૭૩, ૩. ૬૭ લગનના માંમેરા વિગે-
રેના તથા ૩. ૧૦૮ વાજના.
- ૫૪૧૬૧ જાની માલેકલાલ ઉમીયારામ—૩. ૫૭ વાનુકા તથા
વાજના ૩. ૪૧૬૧.
- ૭૮૩૧૬૧ જાની મનમુખરામ ગણપતરામ—૩. ૫૭ વાનુકા,
૩. ૨૫ સામાચોરીના ઝવેરભાઈ પંડ્યાના ધરના, તથા
વાજના ૩. ૩૩૧૬૧.
- ૬૩૧૧૧ જાની કસ્તુરલાલ જજેશ્વર—૩. ૫૭ વાનુકા, તથા
વાજના ૩. ૧૩૧૧૧.
- ૮૪૧-૧૬૧ ત્રવાડી તારાલાલ ભાઈલાલ—૩. ૫૭ વાનુકા, ૩. ૨૫
સામાચોરીના, ૩. ૫૧ લગનના, તથા વાજના ૩.
૪૧૬૧.
- ૭૩૧૬૧ દેવે મુન્દરરામ દોલારામ—૩. ૫૭ વાનુકા, ૩. ૬૭
લગનના ૩. ૧૧૭ લગનના, તથા ૩. ૬૧૬ વાજના
બારમા સાથે.
- ૩૦૧-૦૧ જાની કનૈયાલાલ ઝવેરીશંકર—૩. ૨૫ વાનુકા તથા
વાજ વિગેરેના ૩. ૫૦૧.
- ૭૦૧૧૧૧ પંડ્યા મલિશંકર ગિરમશંકર—૩. ૫૭ વાનુકા તથા
લગન વાજ વિગેરેના ૩. ૨૦૧૧૧૧

- ૩૮૧૨૩૩ પંડ્યા આણંદજી કુળેરજી—૩. ૨૫૫ વાળુકા, ૩. ૬૭ લગ્નના, તથા વાજ વિગેરેના ૩. ૭૨૩૩.
- ૫૩૩૩૧૩૩ જાની માધવલાલ ઝવેરાંજી—૩. ૫૦૭ વાળુકા તથા વાજના ૩. ૩૩૩૧૩૩.
- ૬૩૩૩૦૧ જાની વિશ્વેશ્વર હરેશ્વર—૩. ૨૫૫ વાળુકા, ૩. ૨૫૫ સામાયોરી દક્ષણના, ૩. ૬૭ લગ્નના, ૩. ૬૭ લગ્નના, તથા ૩. ૧૩૩૦૧ વાજ વિગેરેના.
- ૫૬૧૩૩૩ પંડ્યા પંડિતરામ ભગવંતરામ હા. હરસુખરામ—૩. ૫૦૭ વાળુકા, ૩. ૫૦૭ લગ્નના તથા વાજ વિગેરેના ૩. ૦૩૩૧૩૩.
- ૧૩૩૩૨૩૩૩ જાની ઈશ્વરલાલ ઉમીયારામ—૩. ૭૫૫ વાળુકા, ૩. ૨૫૫ વાસણનાના, ૩. ૬૭ લગ્નના, ૩. ૬૭ લગ્ન જોનાઈ વિ. ના મામેરાના, તથા ૩. ૨૧૧-૨૩૩૩ વાજ વિગેરેના.
- ૬૩૩૩ જાની અમૃતલાલ ઉમીયારામ—૩. ૬૩૩૩ લગ્ન જોનાઈ મામેરાના તથા જેકુંવરના બારમાના ને વાડકી નં. ૨ જોવાઈ તેના.
- ૧૧૧૧ જીનાગઢવાળા મગનલાલ લક્ષ્મીશંકર—૩. ૧૧૭ લગ્ન યેના તથા ૩. ૦૩ મામેરાનો.
- ૬૬૧૨૩૩ જાની હરિશંકર લાલશંકર—૩. ૫૦૭ વાળુકા, ૩. ૨૫૫ સામાયોરી દક્ષણના પેટલાદીના, ૩. ૬૭ લગ્ન વિગેરેના તથા ૩. ૧૪૧ ૧૭ વાજ વિગેરે.

૧૪૪૦૩૩ ૧૦૩૩

ધર્મપક્ષના ચોપડામાં સં. ૧૯૩૯ ની સાલમાં ધર્મ-પક્ષનાં વાસણોની યાદી આપેલ છે તેનો મુખ્ય આધાર લઈને તથા તે પછી વડમાં ચંપડાવાયલાં વાસણ સહિતની યાદી.

પંડ્યા હરસુખરામ પંડિતરામ—ત્રાંબાના ખુમચા નં. ૪ (સન્મુખરામવાળા), ત્રાંબાનું પવાલું નં. ૧ (રામેશ્વરવાળું), ત્રાંબાનું પવાલું નં. ૧ (અંબાશંકરવાળું), ત્રાંબાનું પવાલું નં. ૧ (મહેા ગાળવાનું), પીતળની ત્રાંમડી નં. ૧ નાની કલાઈ

દીધેલી (ટાંકામાંથી નીકળી તે), પીતળનાં કડાંવાળો કલાઈ દીધેલો ચરૂ નં. ૧ (રસની કઢી કરવાનો).

ત્રાંબાનો હાંટો નં. ૧ (રાયજીવાળો કલાઈ દીધેલો દાળ-સાડ), ત્રાંબાનું ઢાંકણું નં. ૧ (કલાઈવાળું સદર હાંટો ઢાંકવાનું).

જાની જરોથર હરેશ્વર (=કસ્તુરલાલ જરોથરને ત્યાં) — પીતળની પવાલીયો નં. ૫ (દહી બનાવવા સાડ દૂધ આખરવાની); તે ઉપરનાં ઢાંકણું પીતળનાં નં. ૫.

દ્વે દાસતરામ બળવંતરામ (=સુદરરામ દોલતરામને ત્યાં) — કલાઈવાળા ત્રાંબાના ડુંધા નં. ૪, પીતળની ડુંધીઓ નં. ૩ (પરબુજીવાળી), પીતળનાં ઢાંકણાં નં. ૫ (ચરૂ ઉપર ઢાંકવાનાં), ત્રાંબાનો ડોલ નં. ૧ (પાણી કાઢવાનો), પીતળનું તપેલું મોટું નં. ૧, (હુણવાડાવાળું સાત મણુ દૂધપાકનું), સદર તપેલા ઉપરનું ઢાંકણું પીતળનું નં. ૧, કડાઈયું ત્રાંબાનું વચણું નં. ૧ (લાડુનું), પીતળની પરાંતો નં. ૨, પીતળનાં મોટાં તપેલાં નં. ૨ (બળવંતરામ હરિરામ વાળાં જેના ઉપર નાત સમસ્તનું નામ છે તે — નવદુર્ગાવાળાં).

ચોરી નં. ૧ નાં તાંબાનાં વાસણુ નાના મોટાં નં. ૨૮ તથા તે ઉપરનાં ખુઝારાં નં. ૪ મળી કુલે નં. ૩૨.

શ્રીવલ્લભ ભગવાનજી (=જાની ઇંદુલાલ કનૈયાલાલને ત્યાં) — પીતળનું પવાણું નં. ૧ કલાઈ દીધેલું (ધર્મપક્ષના નામવાળું — બળવંતરામ લક્ષ્મીરામના નામા મદલ મૂકેલ છે તે.)

જાની હરિશંકર લાલશંકર (= મોતીશંકર હરિશંકરને ત્યાં) ચોરી નં. ૧ નાં તાંબાનાં વાસણુ નાનાં મોટાં નં. ૨૮ તથા તે ઉપરનાં ખુઝારાં નં. ૪ મળી કુલે નં. ૩૨ જાને તડનાં મણ્યારાં)

પંડ્યા મણિશંકર ગિરજાશંકર (=જટાશંકર મણિશંકરને ત્યાં) — તપેલાં પીતળનાં કલાઈવાળાં નં. ૬, વામડીયો પીતળની કલાઈ દીધેલી નં. ૫, પીતળનું તપેલું નં. ૧ (ત્રિલોવનજીવાળું), ત્રાંબાની ગોળી નં. ૧ (પાણી ભરવાની), પીતળનું કડાઈયું નં. ૧ (કલાઈ દીધેલું બાપુ દોલાનું), કડાઈ નં. ૨ લોખંડની,

પીતળનું મોટું તપેલું નં. ૧ (હુણાવાડાવાળું), સદર ઉપરનું પીતળનું ઢાંકણું નં. ૧ (હુણાવાડાવાળું).

જાની મનસુખરામ ગણપતરામ (= બુલાખીરામ મનસુખરામ ને ત્યાં)—પીતળની કથરોટો નં. ૩ (તેમાં બે સાજી ને એક કાણી), હાંડી ત્રાંબાની નં. ૧ (કલાઈ દીધેલી ચુરજરામવાળી), ત્રાંબાની ચરૂડી નં. ૧ (રવિશંકરવાળી બદલાવી લાવ્યા તે), પીતળની પવાડી નં. ૨ (તેમાં એક કાણી), ત્રાંબાનું કોડીયું નં. ૧ (મોટું દીવાનું), ત્રાંબાનો ઘડો નં. ૨ (તેમાં એક ટાંકામાં પડેલ છે), લોખંડના તવા નં. ૪ (જમૈતરામવાળા), લોખંડની નાની કડાઈ નં. ૧ (કડાં વગરની), પીતળનું પવાડું નં. ૧ (મોટું મણિભાઈ જસલાઈવાળું શ્રીખંડ સાડ), પીતળનો ફેગડો નં. ૧ (પરબુશંકરવાળો), ત્રાંબાનો હાંડો નં. ૧ (ઘનશ્યામવાળો), પીતળનાં કમંડલ નં. ૨ (બળદેવજીવાળાં) તાંબાની ગોળી નં. ૧

જાની શિવસાહુ ઉત્તમરામ—કડાંવાળો, કલાઈ દીધેલો પીતળનો હાંડો નં. ૧.

જાની નર્મદેશ્વર હરેશ્વર (= ચુનીલાલ નર્મદેશ્વરને ત્યાં) —થાળી પીતળની નં. ૪૦, પીતળની થાળીયો નં. ૨૬ (હુણાવાડાવાળી), ત્રાંબાનું મોટું પતરું નં. ૧ (મગનલાલ લક્ષ્મીશંકરે નામા બદલ મૂક્યું તે.)

જાની દેવશંકર લાલશંકર—ચોરી નં. ૧ નાં તાંબાનાં નાનામોટાં વાસણુ નં. ૨૮ તથા તે ઉપરનાં બૂઝારાં નં. ૪ મળી કુલે નં. ૩૨.

જાની ઝવેરીશંકર લાલશંકર—ત્રાંબાનું નાનું કરાઈયું નં. ૧, ત્રાંબાનું મોટું કરાઈયું નં. ૧.

જાની અચાભાઈ વરજભાઈ (= પુરુષોત્તમભાઈ અચાભાઈ) ત્રાંબાના ચરૂ નં. ૫, કડછો પીતળનો નં. ૧, કડછો લોખંડનો નં. ૧, તવેયો લોખંડનો નં. ૧, ડાઈ પીતળની નં. ૨ (તેમાં એક નાની ને એક મોટી);

જાની દાસનરામ બાપુજી (= પંડ્યા ચંદ્રપ્રસાદ મોતીભાઈના કબજામાં—ત્રાંબાનો ચરૂ નં. ૧ (કડાંવાળો મોટો કલાઈ દીધેલો),

દીવી પીતળની નં. ૧ (મોટી સાત ખાનાંની પરમાવાળી),
કડાઈ નં. ૧ લોખંડની (પુરી કરવાની) તથા જુના નં. ૪.

ધર્મપુરીમાં વાસણ છે—(હા. જટાશંકર મહિશંકરને ત્યાં
કુચી છે) કડાઈ નં. ૧ મોટી લોખંડની (સન્મુખરામવાળી),
તાવડો લોખંડનો નં. ૧ (જલેખીવાળો), ઘડો ત્રાંખાનો નં. ૧
(ટાંકામાં છે), સેવધયા પાડવાનો ચાકડો નં. ૧.

પંડયા મહિરામ ગુલાબરામ (હા. જુલાખીરામ મનઃસુખ-
રામના તાખામાં)—વાડકીયો પીતળની નં. ૬૬૪, પાછળથી બદલા-
વેલી વાડકી નં. ૧, પવાડું નં. ૧ (ત્રીકમ ભાણુવાળું, વાડકીયો
ભરવાનું.)

* વાડકીયોનો પતો નથી લાગતો

સુનિયન પ્રેસમાં નશરવાનજી ખરશેલજીએ જામ્યું છે.
નં. ૦ ૩૭, ધોળીતલાવ, મુંબઈ.

षट्पिंडविधिः ।

षट्पिंड-विधि

संपादक तथा लेखक,

रा. रा. पोपटलाल ज्वेरीशंकर याज्ञिक. जी. એ.

प्रकाशक—नरहरिराम भाधवराम त्रिपाठी

वरक्ष्णी

उपहार.

मुंणार्ध.

शुद्धिपत्र.

पृष्ठम्.	पदक्ति.	अशुद्ध.	शुद्ध.
५	१०-१२ —x	उक्कान्ति	उत्कान्ति
४	१३	एष ते पिण्ड	एष ते सक्तु पिण्ड
५	१	उक्कान्ति	उत्कान्ति
५	७	दास्यमाण	दास्यमान
५	९	उक्कान्ति	उत्कान्ति
८	१२	उदवाञ्जलिस्ते (३)	उदकाञ्जलिस्ते
१०	३	निष्करीभूत	निष्करीभूत
१०	१५	शूर्पोदकेनामिषिञ्चामि	शूर्पोदकेनस्नपयामि
११	११	प्रेताया	प्रेताया
१२	२	मृत०कान्ते	मृतकान्ते
१४	४	उत्कान्पादि—	उत्कान्पादि—

मुद्रक—वितामल सभासम देवणे, मुण्डवैलव त्रेस,
मर्वन्म ओङ्क धन्विया सोसाधरीज भी डींग,
जिरगाम, मुण्ड

प्रकाशक—नरहरिराम भाधवराम त्रिपाठी
मुसारेण गोपुणदास थाव, जिरगाम, मुण्ड

વિષયાનુક્રમણિકા ।

પૃષ્ઠ ૧

અન્તકાલે વિપ્લુસ્મરણાદિ	૨
પ્રાણોત્ક્રમણાનન્તરં સામાન્યષ્ટપિન્ડાવિધિ:	૩
રજસ્વલામરણવિધિ:	૯
સૂતિકામરણવિધિ:	૧૧
સર્ગર્મામરણવિધિ:	૧૧
પલ્લવકમરણવિધિ:	૧૨
બાલમરણવિધિ:	૧૩
આકાશે દુગ્ધોદકદાનવિધિ:	૧૪
આશૌચનિયમા:	૧૫
ઉપહાર (સાધનો)	૧૬

સૂચના:—આ લઘુ ગ્રન્થમાં સંધિ કેટલેકે કેટલાં તથી કરી, તેનું કારણ વાંચનાર વિશેષ સંસ્કૃત ન જાણતો હોય તો સાધારણ રીતે સમજી શકે ને વાંચવામાં ભૂલો ન કરે.

મેટાં ટાઇપમાં છાપેલું વિધિ વખતે જોલવાનું છે. નાનાં ટાઇપમાં છાપેલું ક્રિયા ક્રમ કરવી તે બતાવવા માટે છે. તે વચ્ચે કે ન વચ્ચે તો પણ, ક્રિયા ને બરોબર કરાવે તો, ચાલે.

આ નાનાં ટાઇપમાં છાપેલું ગુજરાતીમાં નીચે સમજાવ્યું છે, જેથી ક્રિયા સમજી કરાવાય. બને ત્યાં સુધી બધું એક વાર કોઈ સારી રીતે સંસ્કૃત જાણનાર તથા તે વિધિમાં પ્રવીણ હોય તેની પાસે વાંચી જવું ને સમજી જવું.

બધા સંકલ્પોનો અર્થ સમજવો, ને ક્રિયા કરનારને સમજાવવો. કારણ તેમાં જે જે ધનના સંકલ્પ કરાય છે તે તે ધન ન્યાં સુધી ન અપાય ત્યાં સુધી ક્રિયા કરનાર બંધનમાં રહે છે.

ધણાં પુસ્તકોમાં સૂત્રકાન્તેનો પાઠ જોવામાં આવે છે, પણ મૂત્રકાન્તેનો પાઠ સારો છે. કારણ સૂત્રક એ જનનાશયોચ બતાવે છે ને મૂત્રક તે મરણાશયોચ બતાવે છે.

પટ્ટપિંડવિધિઃ ।

અન્તકાલે વિષ્ણુસ્મરણાદિ ।

અન્તકાલે સ્નાત્વા ઘૌતે વાસસી પરિધાય (અથવા માર્ગનાભિષેકમન્નં શુદ્ધીભૂય) મસ્મધારણં કૃત્વા પ્રાદ્મુલ્લ ઉપવિશ્ય વિષ્ણુસ્મરણં કુર્યાત્ [ૐ હ્રદં વિષ્ણુર્વિષ્ણુક્રમે ત્રેયા નિદધે પદમ્ । સમૂહપસ્ય પાસુરે વિષ્ણવે નમઃ (૩)]

તેતો દેહશુદ્ધચર્યપ્રાયશ્ચિત્તસંકલ્પઃ । સપાદરૂપકં દ્રવ્યમાદાય કંચિ ત્પવિત્રં બ્રાહ્મણં અયં વિષ્ણુરિતિ સંપૂજ્ય હસ્તે જલમાદાય [અત્રાય મહામાહાલ્યમદે માસે પક્ષે તિથૌ

વાસરે વિષ્ણુલોકમાત્રિકામોઽહં મમ જન્મપ્રભૃતિ અઘદિનં ચાવત્સકલપાપક્ષયાર્યં વૈતરણીં સુખેનોત્તરણાર્યં યમયાતનામહામય- નિવૃત્ત્યર્થં ચેમાં વૈતરણીં ગાં રુદ્રદૈવત્યાં યથાશ્વત્યલ્લકૃતાં તન્નિષ્ક્રયી- ભૂતં દ્રવ્યં ગોત્રાય નાન્ને વિપ્રાય ગોત્રોઽહં તુભ્યં સંપદદે । ન મમ ।] इति तस्मै तद्वधात् । ततः [अमृतत्वकामो ऽहं पुण्यसूक्तादिश्रवणं करिष्ये] इति संकल्प्य पुण्यसूक्तादिश्रवणं कुर्यात् ।

અન્તકાલે વિષ્ણુસ્મરણ વગેરે,

૧ અન્તકાલે નાહી, ઘોઝેલાં લુગડાં પહેરી, (અથવા તેમ ન બની શકે તો માર્ગના ભિષેકના મંત્રથી શુદ્ધ થઈ), મસ્મ-ધારણ કરી, પૂર્વમાં મુખ રાખી, ખેસી, વિષ્ણુસ્મરણ કરવું.

૨ પછી દેહશુદ્ધિ માટે પ્રાયશ્ચિત્તનો સંકલ્પ. સવા રૂપીએ (અથવા યથાશક્તિ) લઈ કોઈ પવિત્ર બ્રાહ્મણને તે વિષ્ણુ છે, એમ ગણી તેનું પૂજન કરી, હાથમાં પાણી લઈ, અત્રાય ઈં સંકલ્પ કરી, તે તેને આપવો. તે વખતે બ્રાહ્મણને ન આપાય તો તે નિમિત્ત કાઢી જૂદો ચૂકવો ને સંકલ્પ નીચે પ્રમાણે બોલવો— અત્રાય—તન્નિષ્ક્રયીભૂતં દ્રવ્યં કસ્તૈવિદ્વિપ્રાય ગોત્રોઽહં યથાશક્તં દાતુમશ્ચજે । પછી અમૃતત્વકામોઽહં ઈં સંકલ્પ કરી પુણ્ય સૂક્તો, સ્તોત્રો, ગીતાઓ વગેરેનું શ્રવણ કરવું.

પ્રાણોત્ક્રમેણાનન્તરં સામાન્યપદપિંડવિધિઃ ।

વૈપ્રાદિઃ સ્નાત્વા શવં પ્રક્ષાલ્ય ચન્દનતુલસીપત્રપુષ્પમાલાદિભિસ્તમલંકૃત્ય
માયશ્ચિત્તં કુર્યાત્ । [અગ્રાથ મહામાદ્ગલ્યમદે માસે પક્ષે તિથી
સરે * $\frac{\text{અગ્ર્ય}}{\text{અસ્વા}}$ $\frac{\text{મૃતમય}}{\text{મૃત્તાપા}}$ ઋધ્વોચ્છિષ્ટ-અધોચ્છિષ્ટાદિ-દુર્મરણજ-
નિતદોષપરિહારાર્થે પદ્મદશકુચ્છપ્રત્યામ્નાયભૂતં રજતં આમાન્નાદિ
વા મૃતકાન્તેઽહં દાસ્યે ।]

તતોઽધિકારસંકલ્પઃ । [અથ પૂર્વોચ્ચરિતાયાં તિથી $\frac{\text{ગાત્રત્વ}}{\text{ગોત્રાપા}}$ $\frac{\text{અગ્ર્ય}}{\text{અસ્વા}}$
ઔર્ધ્વદેહિકકરણેઽધિકારાર્થે ત્રિકુચ્છપ્રત્યામ્નાયભૂતગૌનિષ્ક્રયીભૂત-
વ્યં આમાન્નાનિ વા મૃતકાન્તેઽહં દાસ્યે ।]

તૈત્તઃ પિંડદાનમ્ । દક્ષિણાભિમુલ ઉપવિશ્ય તૂર્ણી આશ્વમનસ્થાને
હૃદયસ્પર્શઃ । તૂર્ણી પ્રાણાયામઃ । અપસત્યમ્ । વિષ્ણુસ્મરણમ્ । [વિષ્ણુ-

પ્રાણ ગયા પછી સામાન્ય પદપિંડવિધિ.

૩ પુત્રાદિ અધિકારી, ક્રિયા કરનારે (દિવસ હોય તો વપન કરાવી) નાહી,
શબને નવરાવી, (નવરાવેલ હોય તો પાણી છાટી), ચન્દન, તુલસીપત્ર, પુષ્પમાલા
વગેરે ભુગંધી પદાર્થોથી અલંકૃત કરી, પ્રાયશ્ચિત્તનો સંકલ્પ કરવો.

૪ ક્રિયા કરનારને તે કરવા માટે અધિકાર સાર સંકલ્પ.

૫ પછી પિંડદાન. કુલ ૬ પિંડ અપાય છે --

૧ ઉત્ક્રાન્તિનો (મૃત્યુનો) ૨ દ્વારદેશનો (હિંમરા આગળનો), ૩ વિમાન્તિનો
(વિસામાનો), ૪ ચિતારથાનનો, ૫ શબહસ્તનો, ૬ અસ્થિસચ્ચનનો. પહેલા
બે ભેગા જ ધરમા શબની આગળ મૂકવાનો રિવાજ હોવાથી તે પ્રમાણે ભેગી
વિધિ (તરેણ) આપી છે. વિસામા કરતા ન હોય તેમણે પહેલા ત્રણ પિંડ ધરમા
શબની આગળ જ મૂકવા, એથો ને પાત્રમે ચિતા પાસે, ને છેલ્લો ચિતા શાન્ત
ક્યાં પછી એકથી વધારે વિસામા કરતા હોય તેમણે તે કરવા પડે ત્યારે વધારાના
વિસામાના દરેક વિસામે અઢેકા પ્રમાણે વધારે પિંડ મૂકવા. દક્ષિણમા મુખ રાખી,
બેસી, મન્ત્રાદિકનો ઉચ્ચાર કર્યા વિના આયમનને બદલે કાને પાણીનો સ્પર્શ કરવો.

* આમ ત્યાં ત્યાં હપર તમે જાણ્યું હોય ત્યાં જો પુરુષ મરા ગયેલ હોય તો ૮૫૨૪
વચન બોલવું ને સ્ત્રી મરી ગઈ હોય તો ૧૦૩૮૦ વચન બોલવું.

વિષ્ણુવિષ્ણુઃ । હરિર્હરિર્હરિઃ । નમો ભગવતે વાસુદેવાય । અપવિત્ર
પવિત્રો વા સર્વાવસ્થાં ગતોઽપિ વા । યઃ સ્મરેત્પુણ્ડરીકાક્ષં સ
વાહ્યાભ્યંતરં શુચિઃ । શ્રાદ્ધભૂમૌ ગયાં ધ્યાત્વા ધ્યાત્વા દેવં ગદા-
ધરમ્ । તાભ્યાં ચૈવ નમસ્કારં તતઃ શ્રાદ્ધં પ્રવર્તતે ॥ ગયાયાં પ્રેત
રૂપેણ સ્વયમેવ જનાર્દનઃ । તં ધ્યાત્વા પુણ્ડરીકાક્ષં મુચ્યતે ઋણ-
ત્રાસતઃ ॥ વિષ્ણવે નમઃ । દુષ્ટદાષ્ટિનિપાતાદિદૂષિતઃ પ્રેતશ્રાદ્ધોપહારઃ
પૂતો ભવતુ ।] इति उपहारं जलपिपेकेण शुद्धीकृत्य संकल्पः ।

[અત્રાચ ૦ * ^{ગોત્રસ્થ} ^{પ્રેતસ્થ} ^{ગોત્રાપાઃ} ^{પ્રેતાપાઃ} પ્રેતત્વનિવૃત્ત્યર્થે દાહાદિયોગ્યતાપ્રાપ્ત્યર્થે
ઉત્ક્રાન્તિદ્વારદેશનિમિત્તં શ્રાદ્ધદ્વયં તન્ત્રેણાહં કરિષ્યે] સમૂહાન્દર્મા-
નાસ્તીર્ય જલમાદાય તેન અવનેજનમ્ । [^{ગોત્ર} ^{શવ} ^{ગોત્ર} ^{શવ} ઉત્ક્રાન્તિ-
નિમિત્તં અવનેજનં તે] પુનસ્તસ્ય દક્ષિણતઃ [^{ગોત્ર} ^{ગોત્ર} ^{દેવક} ^{દેવક} દ્વારદેશ-
નિમિત્તં અવનેજનં તે ।] પિણ્ડમાદાય [^{ગોત્ર} ^{ગોત્ર} ^{શવ} ^{શવ} ઉત્ક્રાન્તિનિ-
મિત્તં એપ તે પિણ્ડ ઉપતિષ્ઠતામ્] એવં દ્વિતીયપિણ્ડમાદાય [^{ગોત્ર} ^{ગોત્ર} ^{દેવક} ^{દેવક}
દ્વારદેશનિમિત્તં એપ તે પિણ્ડ ઉપતિષ્ઠતામ્ ।] પ્રથમોપરિ દર્માનાસ્તીર્ય

તે તેવી જ રીતે પ્રાણાયામ કરવા. આ બધી ક્રિયા ઓંકાર વિના તથા વેદમન્ત્ર વિના
કરવાની છે. અપસંખ્ય કરી, આ બધી ક્રિયા કરવી.

વિષ્ણુરમરણ ક્યાં પછી શ્રાદ્ધની સામગ્રી પર દુષ્ટદાષ્ટિ ધર્મ બોલી, જલ
છાંટી, તે પવિત્ર કરવી. સામગ્રી (ઉપહાર) માટે પાનું છેલ્લું બેવું.

પછી અત્રાચ ૦ ધર્મ સંકલ્પ કરી, મૂલવાળા દર્બ પાથરી, તેની પર પાણી
છાંટવું. આને અવનેજન કહે છે. ફરીથી બીજા પિંડ માટે અવનેજન તેની
દક્ષિણમાં કરવું.

૬ પિંડ લઈને તેને પાથરેલા દર્બ ઉપર મૂકવો. તેવી જ રીતે તેની
દક્ષિણમાં બીજો.

૭ પહેલા પિંડ પર દર્બ મૂકી પાણી છાંટવું. આને પ્રત્યવનેજન કહે છે.
તે જ પ્રમાણે બીજા પિંડ પર કરવું.

* અહીં મરનારનું ગોત્ર બોલવું * અહીં મરનારનું નામ બોલવું.

x શવ, દેવક વગેરે શબ્દો માટે સમજાવી - ઉત્ક્રાન્તિવાદી શબ્દો નામ દ્વારદેશે ય દેવક. ।
વિદ્યાન્તે મૂલનામા ચ રોષા પ્રેતાઃ પ્રકીર્તિતાઃ । ઉત્ક્રાન્તિપિંડ વખતે શવ, ઉંબરા આગળના
પિંડ વખતે દેવક, વિદ્યામાના પિંડ વખતે મૂલ ને બીજે બધે વખતે રેત શબ્દ વાપરવો.

જલમાદાય તેન પ્રત્યવનેજનમ્ । [^{ગોત્ર} ^{ગર} ^{ગોત્ર} ^{સ્ત્રી} ઉત્ક્રાન્તિનિમિત્તં મત્ય-
 વનેજનં તે ।] एवं पुनः द्वितीयोपरि [^{गोत्र} ^{गोत्र} ^{द्वैत} ^{द्वैत} द्वारदेशनिमित्तं
 मत्यवनेजनं ते ।] तूर्णीं पिण्डोपरि सूत्रं प्रक्षिप्य यथासंभवं गन्धति-
 लपुष्पादिभिः पूजनम् । नैवेद्यस्थाने शेषपिष्टम् । संकल्पः [^{गोत्र} ^{गोत्र} ^{गोत्र} ^{गोत्र}
 उत्क्रान्तिश्चाद्धनिमित्तं मृतकान्ते दास्यमानं आमाम्नं सान्नं सोदकं
 कुम्भं च ते उपतिष्ठताम् ।] एवं पुनः [^{गोत्र} ^{गोत्र} ^{द्वैत} ^{द्वैत} द्वारदेशश्चाद्ध-
 निमित्तं मृतकान्ते दास्यमाणं आमाम्नं सान्नं सोदकं कुम्भं च ते
 उपतिष्ठताम् । अभिरम्यताम् ।] इति नमस्कृत्य तिलप्रक्षेपेण पिण्ड-
 विसर्जनम् । [अस्य उत्क्रान्तिद्वारदेशश्चाद्धविधेः सर्वं परिपूर्णमस्तु ।
 अग्रे दाहयोग्यताप्राप्तिरस्तु ।] पिण्डोद्धरणम् । यमगाथां पठन्तः शवं
 वहेयुः । इदमपि च पठितव्यम् । [अहरहर्नयमानो गामभ्वं पुरुषं
 पश्यन् । वैवस्वतो न दृष्यति सुराप इव दुर्मतिः ॥]

વિશ્રાન્તિસ્થાને વિશ્રાન્તિશ્રાદ્ધમ્ । પૂર્વવત્ દક્ષિણાભિમુખ ઉપવિશ્ય ૦
 [દાહાદિયોગ્યતાપ્રાપ્ત્યર્થે વિશ્રાન્તિનિમિત્તં શ્રાદ્ધં કરિષ્યે ।] અવને-
 જનમ્ । [^{ગોત્ર} ^{ગોત્ર} ^{ગોત્ર} ^{ગોત્ર} વિશ્રાન્તિનિમિત્તં અવનેજનં તે ।]

૮ પિંડનું કંઈ પણ મંત્રાદિક બાધ્યા વિના સૂતર, ચંદન, તલ, તુલસી, કુલ
 વગેરેથી પૂજન કરવું, તે નૈવેદ્યને ઠેકાણે તરબાણામાં બાકી રહેલ ભોટ પિંડ
 પાસે મૂકવો. પછી આ પિંડ મૂક્યા તે નિમિત્ત આમાન્ન (કાચા અન્ન) સાથે
 કુંભદાનનો સંકલ્પ, પહેલો ઉત્ક્રાન્તિનો તે બીજો દ્વારદેશનો.

૯ અભિરમ્યતામ્ બોલી નમસ્કાર કરવા. તેનો અર્થ, પ્રસન્ન થાઓ. આ બોલી
 તલ ઝાંડી, પિણ્ડનું વિસર્જન કરવું. પછી અસ્ય ઉત્ક્રાન્તિ ઈં બોલી, પિંડ લઈ
 લેવા ને શય બેગા બાંધવા; ને વાહકાએ (હાકડી ઉચકનારાઓએ) યમગાથા તથા
 પછીનો શ્લોક બજાવતાં રમશાન તરફ શય લઈ જવું. હાલમાં યમગાથા બજાવાનો
 પ્રચાર હજી ઠેકાણેથી નીકળી ગયો છે; કારણ વેદ બજાનારા બહુ જ યોગી રજા છે.
 હાલમાં યમગાથાને બદલે રામકૃષ્ણ ગોવિન્દ નારાયણ, રામરામ બોલવાનો પ્રચાર છે.

૧૦ વિસામા આગળ વિસામાનો એક પિંડ મૂકવો. તેની ક્રિયા પહેલાંની
 માફક કરવાની છે.

પિંઢમાદાય [^{ગોત્ર} ^{મૃત} ^{ગોત્ર} ^{મૃત} વિશ્રાન્તિનિમિત્તં एष ते पिण्ड
 उपतिष्ठताम् ।] प्रत्यवनेजनम् । [^{गोत्र} ^{मृत} ^{गोत्र} ^{मृत} विश्रान्तिनि
 मिच्छं प्रत्यवनेजनं ते ।] तूष्णीं पिण्डोपरि सूत्रं प्रक्षिप्य गन्धतिलपुष्पा
 दिभिः पूजन्म् । नैवेद्यस्थाने शेषपिष्टम् । संकल्पः । [^{गोत्र} ^{मृत} ^{गोत्र} ^{मृत}
 विश्रान्तिश्राद्धनिमित्तं मृतकान्ते दास्यमानं आमन्त्रं साध्वं सोद्वं
 कुम्भं च ते उपतिष्ठताम् । अभिरम्यताम्] इति पिण्डविसर्जनम् ।
 [अस्य विश्रान्तिश्राद्धविधेः सर्वं परिपूर्णमस्तु अग्रे दाहयोग्यता-
 प्राप्तिरस्तु ।] पिण्डोद्धरणम् ।

અર્થે શ્મશાનકૃત્યમ્ । શવમવતાર્ય જલેન શવશુદ્ધ્યર્થે અપસન્વ્યેન
 [^{ગોત્ર} ^{મૃત} ^{ગોત્ર} ^{મૃત} સ્નાનાર્થં હૃદકાઙ્ગલિસ્તે ઉપતિષ્ઠતામ્ ।]
 इति सर्वतीर्थस्मरणम् । स्नापयित्वा गन्धादिभिरनुलिप्य समीपे चितास्थानं
 गोमयोપલેપનાદિના શુદ્ધીકૃત્ય કાષ્ઠચિતાં (મામાન્યતઃ) દક્ષિણશિરસ્ક્રં
 કૃત્વા શ્રાદ્ધમારમેત । પૂર્વવન્ દક્ષિણામિમુલ ઉપવિશ્ય [દાહાદિયોગ્ય-
 તાપ્રાપ્ત્યર્થે ચિતાસ્થાનશવહસ્તાનિમિત્તં શ્રાદ્ધદ્વયં તન્ત્રેણાહં કરિમ્યે ।]
 अवनेजनम् । [^{गोत्र} ^{मृत} ^{गोत्र} ^{मृत} ચિતાસ્થાનનિમિત્તં અવનેજનં તે ।
 [^{गोत्र} ^{मृत} ^{गोत्र} ^{मृत} શવહસ્તાનિમિત્તં અવનેજનં તે ।] પિંઢમાદાય
 [^{गोत्र} ^{मृत} ^{गोत्र} ^{मृत} ચિતાસ્થાનનિમિત્તં एष ते पिण्ड उपतिष्ठताम् ।]
 [^{गोत्र} ^{मृत} ^{गोत्र} ^{मृत} શવહસ્તાનિમિત્તં एष ते पिण्ड उपतिष्ठताम् ।] प्रत्यवने
 जनम् । [^{गोत्र} ^{मृत} ^{गोत्र} ^{मृत} ચિતાસ્થાનનિમિત્તં પ્રત્યવનેજનં તે ।
 [^{गोत्र} ^{मृत} ^{गोत्र} ^{मृत} શવહસ્તાનિમિત્તં પ્રત્યવનેજનં તે ।] तूष्णीं पिण्डोपरि सूत्रं

૧૧ શ્મશાનમાં મથા પછી શય ઉતારી મૂકી, અપસન્વ્ય કરી, ઉદાંતલિ
 આપી, સર્વ તીર્થોનું સ્મરણ કરી, તેને નવરાવવું. પછી શયને મધ્યેના લેપ કર્યા
 પછી પાસે ચિતાની જગ્યા બાજુથી લીધી કરી, શુદ્ધ કરી, ચિતા (મામાન્ય રીતે)
 દક્ષિણ તરફ માથું રહે તેમ કરી, એ (ચિતાસ્થાન ને સ્પર્શકરણ) પિંડ મૂકવા.
 ક્રિયા પદેસાંની આદ્ય કરવાની છે.

પ્રક્ષિપ્ય ગન્ધતિલપુષ્પાદિમિઃ પૂજનમ્ । નૈવેદ્યસ્થાને શેષપિષ્ટમ્ । સંકલ્પઃ ।
 [ગોમ્ ^{મેત} _{નોત્ર} ચિતાસ્થાનશ્રાદ્ધનિમિત્તં મૃતકાન્તે દાસ્યમાનં આમાત્રં
 સાત્રં સોદકં કુમ્ભં ચ તે ઇપતિષ્ઠતામ્ ।] પુનઃ [ગોષ્ઠે ^{મેત} _{નોત્ર} શવ-
 હસ્તશ્રાદ્ધનિમિત્તં મૃતકાન્તે દાસ્યમાનં આમાત્રં સાત્રં સોદકં કુમ્ભં ચ
 તે ઇપતિષ્ઠતામ્ । અભિરમ્યતામ્ ।] ઇતિ પિણ્ડવિસર્જનમ્ । [અથ
 ચિતાસ્થાનશવહસ્તશ્રાદ્ધવિધેઃ સર્વે પરિપૂર્ણમસ્તુ । અગ્રે દાહયોગ્યતા-
 પ્રાપ્તિરસ્તુ ।]

તતો દેહનવિધિઃ । શવં ચિતોપરિ નિધાય શવહસ્તાપિણ્ડં શવસ્ય દક્ષિણે
 હસ્તે દત્ત્વા અન્યાંશ્ચિતાયાં નિધાય હસ્તે જલં ગૃહીત્વા સંકલ્પઃ । [અથ
 પૂર્વોચ્ચરિતાયાં તિયૌ ^{નોત્રસ્ય} _{નોત્રાપાત્ર} ^{મેતસ્ય} _{મેતાપાત્ર} પ્રેતત્વનિવૃત્ત્યર્થં દેહનવિધિં
 કરિસ્યે ।]

''શિરોદેશે દર્ભેઃ સકૃત્ પરિસમૂહ્ય સકૃત્ ગોમયનોપલિપ્ય સકૃત્ કુશોનો-
 છિલ્પ્ય સકૃદ્દુદ્ધત્ય સકૃદમ્યુક્ત્ય શવસ્ય નક્ષાદીન્દ્રિયાયતનાનિ ઘૃતેનામ્યજ્ય
 ગૃહાદાનીતમર્મિ સુમૂઘૌ નિધાય તૂર્ણી ઘૃતાક્તમિધં પ્રક્ષિપ્ય [ત્વં ભૂતકૃજ્ઞ-

૧૨ હવે દાહવિધિ. શળને ચિતા પર મૂકી, તેના જમણા હાથમાં શળ-
 હસ્તનો પિંડ મૂકી, બીજા ચારેને ચિતામાં મૂકી, હાથમાં પાણી લઈ, સંકલ્પ કરવો.

૧૩ માથાને ભાગે એક વાર દર્ભ લઈ, પાણી છાટી, છાણથી લીપી, કુશથી
 (દર્ભથી) ધરીને વાળી, કચરો કાઢી નાંખી, પાણીથી છાટી, (આ બધી ક્રિયા
 ઉપર ઉપરથી જ કરવામાં આવે છે) શળના નખ, ઇન્દ્રિયો, વગેરે ભાગ ધીવાળા
 કરવા. પછી ઘેરથી આલેસા અગ્નિને સારી ભેંચ પર મૂકી, તેપર ધીવાળાં બોધર્મો
 વગેરે મૂકી, ત્વં ભૂતકૃત્ ઇં શ્લોકથી કંબાદ (માંસભક્ષી; આ જમશાનના
 અગ્નિનું નામ છે) અગ્નિને પ્રાર્થના કરી, ને સળખાવી, તે બોધયા વગેરે દ્વારા
 અગ્નિ લાવી, બીજા હાથમાં જળથી ભરેલો લોટો લઈ, શળના દક્ષિણ ભાગે ઉભા
 રહી, શળના મુખ ઉપર અગ્નિ મૂકવો. ને લણુવું બસત્ત ઇં પછી શળના જમણા
 હાથથી પગ તરફ ચાઈ જાણા હાથ તરફ ને માથાના ભાગ તરફ જતા જળની ધારા
 કરવી. ગાઢ રૂદન કરવું. ચિતાને સારી ચેતવવી. વિષ્ણુસ્મરણ કરી આધ્યાત્મિક
 વિષયોપર વાતચિત્ત કરવી. સર્વેએ સ્થાનમાં સંસારના તુલ્ય વિષયોની વાત
 નહિ કરતાં, આધ્યાત્મિક વિષયો પર જ વાચચિત્ત કરવી ભેદ્ય.

ગયોનિસ્ત્વં લોકપરિપાલકઃ । ઉક્તઃ સંહારકસ્તસ્માદેનં સ્વર્ગં મૃતં
 નય ॥] इति ऋग्यादं संप्रार्थ्य इन्धनेन प्रज्वाल्य इन्धनद्वारा तमानीय जलकल-
 शमादाय च शवस्य दक्षिणभागे तिष्ठन् शवस्य मुखोपरि अग्निं निदध्यात् ।
 पठेच्च । [अस्मात्त्वमधिजातोऽसि त्वदयं जायतां पुनः । असौ ^{देवः} ^{मम}
 स्वर्गाय लोकाय स्वाहा] अप्रादाक्षिण्येन पादादिशिरोभागान्तं जलधारा-
 दानम् । गाढं रोदनम् । चितोदीपनम् । बिष्णवे नमः (१) आद्यात्मि-
 कविषयगोष्ठिः ।

“દર્શન જ્ઞાત્વા કિંચિદવશિષ્ટે ઘૃતાઞ્ગલિઃ । बहु घृतमादाय दक्षिणाभिमुखः
 अपसव्येन [^{गोत्र} ^{गोत्र} ^{देव} ^{देव} दाहजनितपीडोपशान्त्यर्थं घृताङ्ग-
 लिस्ते उपतिष्ठताम् । इति घृतं चितायां प्रक्षिप्य घृष्टतो नावलोकयन्
 सव्यो नद्यादौ गत्वा स्नायात् । ततः पाषाणोपरि उदकाङ्गलिदानम् ।
 अपसव्येन [^{गोत्र} ^{गोत्र} ^{देव} ^{देव} दाहजनितपीडोपशान्त्यर्थं उदकाङ्ग-
 लिस्ते उपतिष्ठताम् ।] सव्यम् । चितोपशमनं तद्दिने । (समाचारान्
 दૌહિત્રે સતિ) તૃતીયેઽહનિ વા ।

તૈતોઽસ્તિસંવચનશ્રાદ્ધમ્ । आदौ संभवे सति दुग्धेन चित्तं
 प्रक्षिप्य तत उदकासेकः । (समाचारान् नव) अस्पीनि संचित्य अन्यन्

૧૪ શબ્દ બળી બાપ ને અંગુષ્ઠ આગ રહે ત્યારે, પુષ્કળ ધી સધ, દક્ષિણમાં
 મુખ રાખી, અપસવ્ય કરી, ચિતામાં ધી ટોળી (ઘૃતાંગલિ આપી), પાછળ
 બેસા પિતા સવ્ય કરી, નદી કે એવા તીર્થમાં નાદવું. પછી પત્થર પર ઉદકાંગલિ
 અપસવ્ય કરી આપવી. પછી સવ્ય કરી, ચિતાને શાન્ત કરવી. ચિતા તેજ દિવસે
 શાન્ત કરાય છે, પણ કેટલેક ઠેકાણે મરનારને ઘેરિય હોય તો ચિતા ત્રીજે દિવસે
 આશવપાતો રિવાજ છે.

૧૫ દુધે અરિથઅંસવનશ્રાદ્ધ. બની શકે તો પટેલાં દુધપી ચિતાને ઊંડી,
 પછી પાણીથી ઊંટવી. જે પાસે જ નદી હોય તો આમાન્ય રિવાજ પ્રમાણે નવ
 અરિથ ડાઠી સધ બાકીનું બધું નદીમાં નાંખી દેવું. જે નદી પાસે ન હોય તો જ્યાં
 અરિથ બેમાં કરી સધ, બાકીનું બધું તાલપમાં નાંખી દેવું ને અરિથને ડાઠી નદીમાં
 પધરાવવાં. જે નવ દાડમાં રાખ્યાં હોય તેને દુધ, દહિ, ધીવાગાં કરી, માટીની

નચાદૌ પ્રવાહ્ય સંચિતાનિ અસ્તીનિ દુગ્ધદધિઘૃતયુતાનિ કૃત્વા મૃત્કોશે
 વેદ્ય નિલ્લન્ય તત્સ્થાનોપરિતર્ની મૂર્ધિ ગોમયોપલેપનાદિના શુદ્ધીકૃત્ય તત્ર
 અસ્થિસંચયનનિમિત્તં પિણ્ડદાનમ્ । દક્ષિણાભિમુલ્ક ઉપવિદ્ય [૦ પ્રેતત્વ-
 નેતૃત્વર્યં અસ્થિસંચયનશ્રાદ્ધમહં કરિષ્યે ।] અવનેજનમ્ । [^{ગોત્ર} _{ગોત્ર}
 અસ્થિસંચયનનિમિત્તં અવનેજનં તે ।] પિણ્ડમાદાય [^{ગોત્ર} _{ગોત્ર}
 અસ્થિસંચયનનિમિત્તં એપ તે પિણ્ડ ઉપતિષ્ઠતામ્ ।] પ્રત્યવનેજનમ્ ।
 [^{ગોત્ર} _{ગોત્ર} ^{વેત} _{વેત} અસ્થિસંચયનનિમિત્તં પ્રત્યવનેજનં તે] તૂર્ણી પિ-
 ણ્ડોપરિ સૂત્રં પ્રક્ષિપ્ય ગન્ધતિલપુષ્પાદિમિઃ પૂજનમ્ । નૈવેદ્યસ્થાને શેષપિષ્ઠમ્ ।
 સંકલ્પઃ । [^{ગોત્ર} _{ગોત્ર} ^{વેત} _{વેત} અસ્થિસંચયનશ્રાદ્ધનિમિત્તં મૃતકાન્તે
 દાસ્યમાનં આમાન્નં સાન્નં સોદકં કુમ્ભં ચ તે ઉપતિષ્ઠતામ્ ।
 અભિરમ્યતામ્ । ઇતિ પિણ્ડવિસર્જનમ્ । અસ્ય અસ્થિસંચયનશ્રાદ્ધવિધેઃ સર્વં
 પરિપૂર્ણમસ્તુ । અગ્રે દશાહ (નિત્ય- ચ) શ્રાદ્ધયોગ્યતાપ્રાપ્તિઃ ।]
 પિણ્ડપ્રવાહઃ । આશ્વાસકદૃષ્ટાન્તશ્રવણપૂર્વકં ગૃહં ગમનમ્ ।

રજસ્વલામરણવિધિઃ ।

પ્રથમમાસાદારમ્ય પચ્ચમમાસપર્યન્તં સ્ત્રાવે રજસ્ત્રાવઃ । તત્સ્યામવસ્થાયાં
 મૃતાં જિયં વસ્ત્રાન્તરાવૃતાં તીર્થં નિર્હત્ય મૂર્ધૌ દક્ષિણાશિરસ્કં શર્વં નિષાય

કુડલીમાં નાંખી, તે ઝાટી, તે પરની જગા છાણુ વગેરેથી શુદ્ધ કરી, ત્યાં અસ્થિ-
 સંચયનનો પિંડ મૂકવો. ક્રિયા પહેલાંની માફક કરવાની છે. તે પૂર્ણ થયા પછી
 પિંડને પાણીમાં નાંખી દેવો. પછી આશ્વાસન આપે એવાં દૃષ્ટાન્તો સાંભળતાં ઘેર જવું.

રજસ્વલાના મરણ વખતે કરવાની વિધિ.

૧૬ ગર્ભવતી સ્ત્રીને પહેલા માસથી પાંચમા માસ સુધી સ્ત્રાવ થાય તો તેને
 પણ રજસ્ત્રાવ કહે છે. તેની વિધિ પણ આ પ્રમાણે જ કરવી. રજસ્વલા સ્ત્રી
 મરે ત્યારે તેને કાચળામાં ઘાલી, રમસાન કે તીર્થ (ત્યાં પાણીની સગવડ હોય ત્યાં)

વસ્ત્રં દૂરીકૃત્ય સર્વેર્વાહિકૈઃ સ્નાતવ્યમ્ । પુત્રાદિઃ અધિકારી તૂષ્ણી આવમ્ય
પ્રાણાનાયમ્ય અપસઙ્થેન [અત્રાઘ૦ ગોત્રાયાઃ પ્રેતાયાઃ રજોદર્શનાવ-
સ્થામરણજનિતમત્પવાયપરિહારાર્થં ચાન્દ્રાયણત્રયપ્રત્યાસ્નાયગોનિન્ક-
ચીભૂતં રજતદ્રવ્યં યૃતક્રાન્તે બ્રાહ્મણેભ્યો દાસ્યે ।] પુનશ્ચ [ગોત્રાયાઃ
પ્રેતાયાઃ ઔર્ધ્વદેહિકયોગ્યતાપ્રાપ્ત્યર્થં શૂર્પોદકેન સ્નાનગતં કાર-
યિષ્યે ।] इति संकल्प्य शवं यवपिष्टादिभिः संलिप्य प्रक्षाल्य संपंचगव्येन
શૂર્પોદકેન શતવટૈઃ અઽઽદૈવતૈર્મન્ત્રૈઃ શવં સ્નાપયેન્ । મન્ત્રાઃ [ગાયત્રીમન્ત્રઃ
॥ ૧ ॥ ૐ શન્નો દેવીરપિષ્ટય આપો મહન્તુ પીતયે । શં યોરમિસ્ર-
વન્તુ નઃ ॥ ૨ ॥ ૐ આપો હિ ઘ્રામયો મુવસ્તાન ઝર્જે દધાતન ।
મહે રણાય ચસસે ॥૩॥ યો વઃ શિવત્તમો રસસ્તસ્ય ભાજયતે હ નઃ ।
ઉશતીરિવ માતરઃ ॥ ૪ ॥ તસ્મા અરક્તમામ લો યસ્ય ક્ષયાય જિ-
ન્વય । આપો જનયયા વ નઃ ॥ ૫ ॥ ૐ હંદં વિશ્ણુર્વિચક્રમે
ત્રેધા નિદયે પદમ્ । સમૂહમસ્ય પાંસુરે ॥ ૬ ॥ ૐ સદસ્રશીર્ષાં
(પુરુષમૂક્તમ્) ॥ ૨૨ ॥] एवं पञ्चकृतवः । अन्ते च [ॐ देवस्य त्वा
સવિતુઃ પ્રસવેઽશ્વિનોર્વાહુભ્યાં પૂષ્ણો હસ્તાભ્યાં શૂર્પોદકેનાભિપિ-
શ્ચામિ ।] एवं स्नापयित्वा गोमयोपलिप्तायां मूमौ शवं निषाय अन्यत्
વસ્ત્રં વેષ્ટયમ્ । ઉત્ક્રાન્ત્યાદિશ્રાદ્ધાનિ દત્ત્વા યથાવિધિદાહઃ ।

મઈ નઈ, ભૂમિ પર દક્ષિણમાં માથું રહે તેમ શબ મૂકી, ક્રેયગ્રે કાઢી સઈ, બધા
પાહોએ નહાવું. ક્રિયા કરનારે મંત્ર વગર આચમન (પાણીથી કથુને સ્પર્શ)
ત્યા પ્રાણાયામ કરી, અપસંઘ કરી, મન્ત્રાઘ ઇં બે સંકલ્પ કરવા. પછી શબને
૪વનો લોટ તથા સર્વોપધિથી લેપ કરી ઘોઈ, પંચગવ્ય સાથે સુપ્ત્ય માર્ગે તે
ડે નવરાવવું. તે તે વખતે બોલવાના ૨૨ મંત્ર પાંચ વાર બોલવા. દરેક મંત્ર
મૂકેા મૂકેા એમ ૧૦૦ મઈ નઈ, એટલે છેલ્લો મંત્ર ૐ દેવસ્ય ઇં બોલી છેલ્લો
ડે રહેવો. આમ નવરાવી, જાણથી લીધેલી ભૂમિ પર શબને મૂકી, બીજું વસ્ત્ર
હેરાવવું. પછી ઉત્ક્રાન્તિ વગેરે પિંડો ત્રણ, સામાન્ય મૃદુપિંડવિધિમા બતાવ્યા
[માણ] ઘટ્ટવિધિ કરવી.

सूतिकामरणविधिः ।

पञ्चमासादित प्रसवे सूतिवावत्वम् । तस्यामवस्थाया मृता स्त्रिय
खट्वाघोभागात् पाददेशात् शव-वस्त्रान्तरे गृहीत्वा तीर्थ निर्हरणम् । भूमौ
दक्षिणशिरस्क शव निधाय वस्त्र दूरीकृत्य सर्वैर्वाहकै स्नातव्यम् । पुत्रादि
अधिकारी तूष्णीं आचम्य अपसव्येन सकल्य कुर्यात् । [अत्राद्य० गोत्रायाः

प्रेतायाः सूतिकावस्थामरणजनितमत्यवायपरिहारार्थं त्र्यब्द-
द्व्यब्द-एकाब्द-अर्धाब्द-प्रत्याग्रायगोनिष्कयीभूतरजतद्रव्य मृत-
कान्ते ब्राह्मणेभ्यो दास्ये ।] शतघटस्नानादि । शेष रमत्वलाम-
रणविधिषत् ।

सगर्भामरणविधिः ।

अष्टममासादित मरणे सगर्भत्वम् । अत्र गर्भनिष्कासनासमवे सति
सर्व सामान्यमरणवत् । प्राक्सकल्पस्तु एवम् । [गोत्रायाः प्रेतायाः

सूतिकानां भरणं वञ्चते करनानी विधिः ।

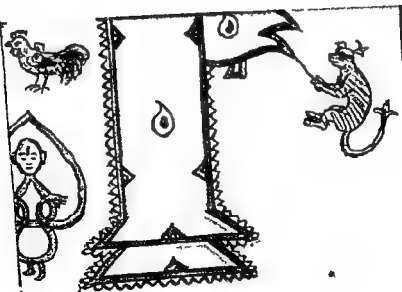
१७ छद्मा भास्यतीं शर करी त्पारे प्रसव ययो होय त्पारे ते स्त्री सूतिका छद्मे
वाय तेवी अवस्थाभा (सुवावडभा) स्त्री भरे तो नेने आग्वानी नीयेना भाग्यती
(पागडं कापी) यत्र तदर्थी सजने कथयनाभा धात्री तीर्थभा सधं नवु होयपर
दक्षिणभा भायु रहे तेम भूकी, काथजो इव करी जधा छमकनाराओये नहावु
द्विया करनारे भत्र वगर आथभन (पाष्ठीथी कर्धुने स्पर्श) तथा प्राणायाम करी
अपसव्य करी, सकल्प करवे सक पभा प्रभव यथा पछी त्रक्षु द्विपसभा भृत्यु
ययु होय तो त्र्यद्व पछीनी त्रक्षु द्विपसभा ययु होय तो द्यद्व पछीनी त्रक्षु
द्विपसभा ययु होय तो एकाद्व ने त्पार पछी ययु होय तो अर्धाद्व येम ओसवु
भाकीनी जधी विधि (सो धडे नवराववा वजेरे सुद्धात) रत्नस्वसानी भरण
विधि प्रभाणु

सगर्भा स्त्रीनां भरणं वञ्चते करनानी विधिः ।

१८ आठमा भास्यतीं सगर्भानु भृत्यु वाय तो जा प्रभाणु विधि करवी न्ने
गर्भं जहार कटवानी सजव न होय तो जधु सामान्य भरण भादक भात्र
पहेलो सकल्प न सज्या प्रभाणु करवे ।

वस्त्रं दूरीकृत्य सर्वैर्वाहकैः स्नातव्यम् । पुत्रादिः अधिकारी तूष्णीं आचम्य
 प्राणानायम्य अपसव्येन [अत्राद्य० गोत्रायाः प्रेतायाः रजोदर्शनाव-
 स्यामरणजनितप्रत्यवायपरिहारार्थं चान्द्रायणत्रयप्रत्याम्नायगोनिष्क-
 यीभूतं रजतद्रव्यं मृतकान्ते ब्राह्मणेभ्यो दास्ये ।] पुनश्च [गोत्रायाः
 प्रेतायाः और्ध्वदेहिकयोग्यताप्राप्त्यर्थं शूर्पोंदकेन स्नानशतं कार-
 यिष्ये ।] इति संकल्प्य शवं यकपिष्टादिभिः संलिप्य प्रसात्य संपंचगव्येन
 शूर्पोंदकेन शतचटैः अव्दैवतैर्मन्त्रैः शवं स्नापयेत् । मन्त्राः [गायत्रीमन्त्रः
 ॥ १ ॥ ॐ शन्नो देवीरभिष्टाय आपो भवन्तु पीतये । शं योरभिस्र-
 वन्तु नः ॥ २ ॥ ॐ आपो हि ग्रामयो भुवस्तान ऊर्जं दधातन ।
 महे रणाय चक्षसे ॥ ३ ॥ यो वः शिवतमो रसस्तस्य भाजयते इ नः ।
 उशतीरिव मातरः ॥ ४ ॥ तस्मा अरक्तमाम वो यस्य क्षयाय जि-
 न्वय । आपो जनयथा च नः ॥ ५ ॥ ॐ इदं विष्णुर्विचक्रमे
 त्रेया निदये पदम् । समूहमस्य पांसुरे ॥ ६ ॥ ॐ सहस्रशीर्षा०
 (पुरुषसूक्तम्) ॥ २२ ॥] एवं पञ्चकृत्वः । अन्ते च [ॐ देवस्य त्वा
 सवितुः मसवेऽश्विनोर्वाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां शूर्पोंदकेनाभिपि-
 श्चामि ।] एवं स्नापयित्वा गोमयोपलिप्तायां भूमौ शवं निक्षाय अन्यन्
 वस्त्रं वेष्टयाम् । उत्क्रान्त्यादिश्राद्धानि दत्त्वा यथाविधिदाहः ।

सर्ध ७४, भूमि पर दक्षिणभां आयुं रहे तेम शम मूडी, अथगे मदी सध, नधा
 पाहोमे नहावुं. हिमा करनारे मंत्र वगर आयमन (पाक्षीपी कथुनि स्पर्ध)
 तथा प्राक्षायाम करी, अपसव्य करी, अत्राद्य धं भे संकल्प करवा. पछी शयने
 नवनो लोठ तथा सर्वोषधिथी लेप करी घोष, पंचगव्य साथे सुपय मारत से।
 भडे नवरावतुं. ने ते वमत भोक्षयाना २२ मंत्र पाय वार भोक्षवा. दरेक मन्त्रे
 अष्टो धडे मेम १०० यध नम, ओठले छेलो मंत्र ॐ देवस्य धं भोक्षी छेलो
 भडे रेडवे. आम नवरापी, पाक्षीपी लीपेली भूमि पर शयने मूडी, गीन्तु वस्त्र
 पहारावतुं. पछी उत्क्रान्ति वजेरे पिडे मूडी, सामान्य पक्षिपिडिमां जताव्या
 प्रभावे छदविधि करवी.

સગર્ભમરણજનિતપ્રત્યવાયનિવૃત્તિપૂર્વકદહનયોગ્યતાસિદ્ધયર્થં ત્રયબ્દ-
પ્રત્યામ્નાય ગોનિષ્ક્રયીભૂતદ્રવ્યં મૃતં કાન્તે દાસ્યે ।] તતો દહનવિધિઃ ।

કિન્તુ ગર્ભનિષ્કાસનસ્ય સંભવે સતિ સર્વ રજસ્વલામરણવત્ ।
નિર્હરણે તુ વચ્ચાન્તરામાવઃ । તૈર્થે શવં દક્ષિણશિરસ્કં નિધાય
સ્નાપયિત્વા મસ્મેન શુદ્ધીકૃત્ય મગોમૂત્રજલેન આપોહિષ્ઠાં । ઇતિ મન્ત્રેણ
સંપ્રોક્ષ્ય આચ્છાદનં દૂરીકૃત્ય શસ્ત્રેણ વામકુક્ષિં ભિત્ત્વા ગર્ભં મહિર્નિષ્કાસ્ય
દધિવૃત્તેનોદરમાપ્યં ઊર્ણાતન્તુના યથાવત્ કૃત્વા ગર્ભો જીવતિ ચેત્ [વત્સ
શતં જીવ] ઇતિ મૂર્ધાનં અવનિદ્ર્ય સ્તનં દત્ત્વા ગૃહં નિનયેન્ । મૃતશ્ચેત્ મૃમૌ
નિલિપેત્ । તતઃ સર્વેઃ સ્નાતવ્યમ્ । ત્રયસ્વિંશત્પ્રાનાપત્પાન્ સંકલ્પ્ય સપન્ન-
ગલ્યં શતપટસ્નાનાદિ સૂતિકામરણવત્ ।

પશ્ચકમરણવિધિઃ ।

ઉત્ક્રાન્ત્યાદિ સર્વ સામાન્યમરણવત્ । દાહસંકલ્પેઃ ।
[ગોત્રસ્ય મેતસ્ય ધનિષ્ઠાદિપશ્ચકમરણસૂચિતવંશારિષ્ટવિના-
ગોત્રાપા વ્રતાપા યનાર્થ પશ્ચકમરણવિધિપૂર્વકદહનવિધિં કરિસ્યે ।] શવસ્ય ચિતાયા

૧૯ પશુ જે ગર્ભ બહાર કાઢી શકાય તેવો સંભવ હોય તો બધુ રજસ્વ-
લાના મરણુની આફક પશુ રમણન સર્જવતી વખતે તેને કાથળામાં બાંધી સર્જ
જવી નહિ. તૈર્થ આગળ આવી, દક્ષિણ તરફ માથું રાખી, ગર્ભરૂપિને મુવાકી,
નવરાવી, બરમ અને ગોમૂત્ર સાથે જસથી આપો દિષ્ટાં મત્રથી પ્રોક્ષણ કરી, આગળ
દન દર કરી, નાભીની જગ્યાથી ગ્રામે પડ્યે ચાર આંગળ મૂકી દઈ, ચતુર્થી કાપ
કરી, ગર્ભ બહાર કાઢી, દક્ષિણથી બાંધી થયેલો બાગ પૂરી, ઉપ વતી તે બાગ
પીટી, પદેલાંની આફક કરી, જે ગર્ભ છુપતો હોય તો વસ્ત્ર ધીં આથીવાંદ દઈ, માથુ
સુધી જતાન દઈ ઘેર સર્જ જવો, જે ગર્ભ છુપતો ન હોય તો છટવો. ૫૪ી બધા
ઉચ્ચનાશસ્ત્રોએ નકાતું, પદેલા મંકપમા ૩૦ પ્રાગપત્યનો મંકપ કરવો. ને
૫૪ી બધી ક્રિયા સુતિકા(મુલાવડી)ની મરણવિધિ આફક.

૫૫૫માં મરણુ થયુ હોય તો કરવાની વિધિ.

૨૦ ઘેર પિંડ અપચના, નાંધી તે રાખને ચિતાપર મક્કતા સુધી સામાન્ય
મરણવિધિ આફક. અગ્નિહવનો નંકપ અહીં સખ્યા પ્રમાણે કરવો. ત્યાર પછી

ઘૃતેનામ્યજ્ઞનાનન્તર અગ્નિસસ્કારપૂર્વે શવોપરિ પચ્ચદર્ભપુત્તલકાનિ (પ્રથમ મસ્તકે, દ્વિતીયં દક્ષિણકુક્ષૌ, તૃતીય વામકુક્ષૌ, ચતુર્થ નાભૌ, પચ્ચમ ચ પાદયોર્મધ્યે) નિધાય તેષાં મુખે આહુતય । [ૐ પ્રેતવાહનાય સ્વાહા । इदं प्रेतवाहनाय न मम ॥ १ ॥ ॐ प्रेतसखाय स्वाहा । इदं प्रेतसखाय न मम ॥ २ ॥ ॐ प्रेतपाय स्वाहा । इदं प्रेतपाय न मम ॥ ३ ॥ ॐ प्रेतभूमिपाय स्वाहा । इदं प्रेतभूमिपाय न मम ॥ ४ ॥ ॐ प्रेत-हस्त्रे स्वाहा । इदं प्रेतहस्त्रे न मम ॥ ५ ॥] તત્ પ્રત્યેકમુખે [ૐ ઇયં વ્યમ્બકામિવ વન્ધનાન્મૃત્યોર્મુક્તીય મામૃતાત્ સ્વાહા । इदं व्यम्बकाय न मम ।] इति एकैका आहुतिं जुहुयात् । इति पञ्चकविशेषं कृत्वा गृहादानीतमग्निं सुभूमौ निधायैत्यादि सर्वं सामान्यमरणवत् ।

અનુપનીતવાલસ્ય અવિવાહિતવાલાયાશ્ચ મરણવિધિઃ ।

જૈનદ્વિવર્ષ વાલ પ્રેત ગન્ધમાલ્યાદિયુત શ્મશાન નીત્વા ઘૃતેનામ્યજ્ઞ ગર્ત કૃત્વા ચમગાથાં પઠન્ નિદધ્યાત્ ।

શબને ચિતા પર ધી લગાડ્યા પછી પણ અગ્નિ-સરકાર કરતા પહેલા શબના ઉપર પાંચ પૂતળા મૂકવા દબના પૂતળા (ચટ) બનાવી, ઉપર ઊન વીની, જવનો લોટ ચોપડી, તૈયાર કરવા એક માથા પર બીજી જમણે પડખે, ત્રીજી ડાબે પડખે, ચોથું નાભિ પર, ને પાંચમું બે પગ વચ્ચે, પછી તે દરેકના મુખ પર અકેકી આહુતિ ધીની આપવી પછી ૐ વ્યમ્બક ૦ ધં એ મંત્રથી ફરી એકેકી આહુતિ આપવી ત્યાર પછી જ અગ્નિ-સરકાર આ આહુતિઓ અગ્નિને નથી પણ પ્રેતના મુખમા છે, માટે અગ્નિ-સરકાર કરતા પહેલા આપવી બાનીનું બધું સામાન્ય મરણવિધિ પ્રમાણે

યજ્ઞોપવીત દીકું ન હોય તેવા છોકરાની તથા પરણેલી ન હોય તેવી છોકરીની મરણવિધિ.

૨૧ પૂરા બે વર્ષ ન થયા હોય તેવા મરી ગએલા બાળકને ગન્ધ તથા પુષ્પમાલાથી અલકૃત કરી, શ્મશાને લઈ જઈ, ધીવાળું કરી, ખાડો કરી, ચમગાથા બજીતે ઘટનું કેટલેક ઠેકાણે તેની સાથે ખીચડી મીઠું પણ નાખે છે

पूर्णद्विषर्षं चालं प्र० प्रक्षाल्य श्मशानं नीत्वा यमगाथां जपन् श्मशाने
आगत्य संस्थाप्य केषांचिन्मते पञ्चपिण्डान् भूमौ (न कुशे) दद्यात् ।
प्रेतध्राद्धोपहाराणां पवित्रतामनु विष्णुस्मरणमनु च [अत्राद्य०

[शोचस्य यान्मेतस्य उत्मान्यादिनिमित्तं मेतश्चाद्धमहं करिष्ये ।]
शोचापा यान्मेतपाः

श्रीगणेशाय नमः ।
 अत्कान्तिनिमित्तं एष ते पिण्डः ।

द्वारदेअनिमित्तं एष ते पिण्डः ।

विश्रान्तिनिमित्तं एष ते पिण्डः ।

चितास्थाननिमित्तं एष ते पिण्डः । । शोच
शोच
शवहस्तनिमित्तं एष ते पिण्डः ।] तूष्णीं अग्निः संस्कारः । नास्त्यसंशय-
नम् । स्नात्वा तूष्णीं उदकाञ्जलिः । गृहं गमनम् ।

इति पदपिण्डविधिः ।

आकाशे दुग्धोदकदानविधिः ।

संध्याकाले चत्तरे जलाशये गत्वा दक्षिणाभिमुख उपविश्य तूष्णीं
आचमनं प्राणायामः । [विष्णुः (३) हरिः (३) अपवित्रः ० ।

પણ જો પૂરા એ વર્ષ થઈ ગયાં હોય તો તેને નવરાત્રી, રમચાન લઈ નહિ, યમગાથા ભણતાં રમશાને આવી, તેને મૂકી, કેટલાકના મત પ્રમાણે (સાધારણ રીતે તેમને પિંડ આપવાનો રિવાજ નથી. માત્ર અગ્નિસંસ્કાર જ ને તે અમંત્રક.) લાંબોય પર (દર્બ) પર નહિ પાથ પિંડ આપવા. આણીથી વસ્તુઓ પવિત્ર કરી, વિષ્ણુ-રમરણ કરી, અરિયસંચયન વિનાના પાથે પિંડ મૂકવા, તે પછી અગ્નિસંસ્કાર કરવો. અસ્થિસંચયન કરવું નહિ. નાહી કંઈ ભણ્યા વિના પાણીની અંજલિ આપી ઘેર જવું.

पट्टपिंडविधि संपूर्णः

આકાશી દુધપાણી આપવાની રીત.

૨૨ સધ્યાકાળે ચક્રે જળાશય પાસે જઈ, દક્ષિણ તરફ મુખ રાખી બેસી મંત્રાદિક વગર આયમન પ્રાણાયામ કરી, સામાન્ય મરણવિધિની શરૂઆતમાં બતાવ્યા પ્રમાણે વિષ્ણુસ્મરણ કરી, ઉપહાર પવિત્ર કરી, સંકલ્પ કરવો.

શ્રાદ્ધભૂમૌં । ગયાયાંં । દુષ્ટદૃષ્ટિનિપાતાદિદૂષિતઃ દુગ્ધોદકદાનો-
પહારઃ પૂતો ભવતુ । અત્રાદ્યઃ (અપસવ્યમ્) ^{ગોત્રસ્ય} ^{પ્રેતસ્ય}
^{ગોત્રાપાત} ^{પ્રેતાપાત}
સર્વતાપોશમનાર્થં અધ્વરશ્રમાપનયનાર્થં તૃપાનિષ્ટત્યર્થં ચ આકાશે
મૃષ્મયપાત્રે દુગ્ધોદકદાનમહં કરિષ્યે ।]

ત્રિપદ્યોદિસાધનોપરિ આકાશે મૃષ્મયપાત્રદ્વયં નિધાય તયોઃ પ્રથમે
ઉદકં દદ્યાત્ । [^{ગોત્ર} ^{પ્રેત}
^{નોત્ર} ^{મેત્ર} દાહજનિતપીઠોપશાન્ત્યર્થં સર્વતાપો-
પશમનાર્થં ચ આકાશે શીતોદકેન સ્નાહિ ।] દ્વિતીયે પાત્રે દુગ્ધં દદ્યાત્ ।
[^{ગોત્ર} ^{પ્રેત}
^{નોત્ર} ^{મેત્ર} અધ્વરશ્રમાપનયનાર્થં તૃપાનિષ્ટત્યર્થં ચ આકાશે
દુગ્ધં પિવ ।] સંકલ્પઃ । [અનેન પ્રથમ-દ્વિતીય-તૃતીય-દિનનિમિત્તં
આકાશે દુગ્ધોદકદાનકર્મણા ^{ગોત્રસ્ય} ^{પ્રેતસ્ય}
^{ગોત્રાપાત} ^{પ્રેતાપાત} સર્વતાપોપ-
શાન્તિઃ અધ્વરશ્રમતૃપાનિષ્ટત્તિશ્ચ । અગ્રે દશાદ્કર્મયોગ્યતાપ્રાપ્તિઃ ।]
एवं दिनत्रयम् ।

આશૌચનિયમાઃ ।

૨૪ (કર્તાર્મુદિશ્ય) પ્રથમદિવસે ઉપવેશનમ્ । અન્યસ્ય ગૃહાદાની-
તસ્ય હવિષ્યાન્નસ્ય મક્ષણં વા । આશૌચં હવિષ્યમક્ષણમ્ । પર્ણપાત્રે મક્ષણમ્ ।
લવણં, સ્ત્રીસગઃ, સ્વટારોહણમાદર્શં વિલોકનં, મંદ્ગલકૃત્યં, હાસ્યમુત્કૃષ્ટ-
વસ્ત્રધારણં, શિરોવેદનં, ચર્મોપાનત્પરિધાનં, ચન્દનવિલેપનં, તૈલામ્યંગઃ, તામ્બૂલ-

૨૩ પછી બર, સાંડા કે દાવણી જે ત્રિપાદ બનાવી, તેના પર અંતરિક્ષ જે
કોડીઆં મૂકવાં. એકમાં પાણી મૂકી બોલવું ને બીજામાં દૂધ મૂકી બોલવું. પછી
હેલ્લા સંકલ્પ. આમ પહેલા ત્રણ દિવસ કરવું. પહેલે દિવસે ન થાય તો બીજે
દિવસે જે દિવસનું બેળું કરવું. સામાન બમણા બેઠએ ને પહેલા જે દિવસ ન
થાય તો ત્રીજે દિવસે ત્રણ દિવસનું એકઠું કરવું. સામાન ત્રણ ગણા બેઠએ. માત્ર
પહેલા ને હેલ્લા સંકલ્પમાં તે પ્રમાણે દિનદ્વયનિમિત્ત કે દિનત્રયનિમિત્ત ત્રણે
એમ બોલવું.

આશૌચમાં પાળવાના નિયમો.

૨૪ ક્રિયા કરનારે પહેલે દિવસે ઉપવાસ કરવો અથવા બીજાને ઘેરથી
આજીવું હવિષ્યાન્ન ખાવું. આશૌચ પહોંચતાં સુધી હવિષ્યાન્ન ખાવું. પતરાળા-

મક્ષનમિત્યેતેષાં યોગસાધનાનાં પરિત્યાગઃ । વાલ્ક્યદ્વાતુરાણામપનાદઃ
 ત્રલચર્યમ્ । ગોપ્રાસદાનમ્ ।

પડીયામાં જન્મવું. મીઠું, સીસંગ, ખાટલે સૂડું, અરીસામાં નોવું, મંગલકૃત્ત્વ,
 દાસ્ય, ઉત્કૃષ્ટ-વસ્ત્રધારણ, પાપડી તથા ચામડાના નેડા, ચંદનનો લેપ, તેલ ચોળવું,
 પાન ખાવું આવાં યોગ-સાધનોનો ત્યાગ કરવો. આ નિયમો બાલ, વૃદ્ધ તથા
 રોગીને માટે નથી. બ્રહ્મચર્ય પાળવું. ગાયને આસ આપવા.

ઉપહાર (સાધનો.)

રજસ્વલા તથા મૃતિ-

ગર્ભિણીના મરણ

સામાન્ય મરણવિધિ
 માટે.

કાના વિધિ માટે
 વિશેષમાં

વિધિ માટે
 તે ઉપરાંત

લોટો, તરબાણું.

મુપડું.

દુધ,

ધો-મૂતાજલિ માટે.

ધડા નં. ૨

દહો

પિંડ માટે:-

પંચમઘ.

ધી

ચંદન

વસ્ત્ર.

જીન

તુલસીપત્ર છાણ

જવનો લોટ

વસ્ત્ર

મુતર માટી.

સર્વોપધિ (હળદર વગેરે.)

ચોખ્ખા

તલ (જવ નહિ)

શસ્ત્ર.

દુલ.

લોટ જવનો, ન હોય

તો જવમિશ્રિત

ચોખ્ખાનો,

દર્ભ

વિશેષ ધી

સરસવ,

રાજ વગેરે

} ચોખ્ખા

} હોય તો.

પંચકર્મા મૃત્યુ માટે.

સામાન્ય મરણવિધિ માટેનો,

સામાન્ય તે ઉપરાંત

જવનો લોટ

દર્ભ

આયમની.

ધી આહુતિ માટે.

દુધોદક માટે. (ચીજ)

સાડા, બર કે ઘંતણું નં. ૬

કોડીયાં નં. ૨

મુતર

દુધ.

પાણી.

